

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

BR

60

.C6

v.7

COP.2

ANDOVER-HARVARD
THEOLOGICAL LIBRARY

123
6 2 1

CORPUS
SCRIPTORUM ECCLESIASTICORUM
LATINORUM

EDITUM CONSILIO ET IMPENSIS
ACADEMIAE LITTERARUM CAESARAEAE
VINDOBONENSIS

VOL. VII.
VICTORIS EPISCOPI VITENSIS HISTORIA PERSECUTIONIS
AFRICANAE PROVINCIAE
EX RECENSIONE MICHAELIS PETSCHENIG.

VINDOBONAE
APUD C. GEROLDI FILIUM BIBLIOPOLAM ACADEMIAE
MDCCLXXXI.

Victor, St., bp. of Vita.

VICTORIS EPISCOPI VITENSIS

HISTORIA

PERSECUTIONIS AFRICANAE PROVINCIAE

RECENSUIT

MICHAEL PETSCHENIG

**ACCEDIT INCERTI AUCTORIS PASSIO SEPTEM MONACHORUM
ET NOTITIA QUAE VOCATUR.**

VINDOBONAE

APUD C. GEROLDI FILIUM BIBLIOPOLAM ACADEMIAE

MDCCCLXXXI.

BR
60
C6
V. 7
cop. 2

31. 71

~~604/
C822
v.7
C08.2~~

UIRO DOCTISSIMO ATQUE HUMANISSIMO
PRAECEPTORI CARISSIMO

CAROLO SCHENKL

HUNC LIBELLUM

GRATO ANIMO DEDICO.

PRAEFATIO.

Ad Uictoris Uitensis historiam emendandam libri manu scripti mihi praesto fuerunt nouem. Quorum ut antiquissimus, ita optimus est

B Cod. bibliothecae Bambergensis sign. E. III. 4, membranaceus, formae minoris, foliorum 248, saeculo IX ut uidetur litteris admodum nitidis atque perspicuis exaratus. Continet Uictorem et Pauli historiam Romanam. Libri Bambergensis bonitas atque praestantia tanta est, ut plurimis locis lectio uera aut in eo solo nitatur aut nisi illo adhibito e reliquorum librorum scripturis discrepantibus erui omnino non possit. Cuius rei exempla proferre superuacaneum est, cum quauis pagina editionis nostrae inspecta, quae ratio inter *B* et libros reliquos intercedat, facile cognoscatur. Quamquam nec Bambergensis mendis et uitiiis omnino caret. Descriptus enim est ex archetypo, in quo multa propter falsam litterarum pronuntiationem, quae saeculis VI—IX maxime grassata est, corrupte tradita, nonnulla etiam incuria librarii omissa erant. Contra interpolatio- nis uestigia frustra in eo quaeras, nisi illud II, 83 in libro *Iob primo*, quod omnes libri eiusdem familiae tuentur, eo pertinere existimes.

V Cod. bibl. imp. Uindobonensis n. 583, membr., formae minoris, fol. 216, saec. X, et ipse Uictorem ac Pauli historiam continet. Hic liber quin ex eodem archetypo quo Bambergensis fluxerit, dubitari non potest, sed uno plus gradu a communi fonte distat, quam *B*. Multa enim in eo transposita, plura etiam interpolandi libidine uitata sunt. Archetypi errata haud pauca, quae in *B* fere integre seruantur, in *V* aut manus prima statim correxit, aut una alteraue manus posterior

partim recte emendauit, partim coniectura peruersa mutauit. Quamquam igitur Uindobonensis bonitate Bambergensem non aequat, tamen minime spernendus est, cum horum codicum consensus, in primis in libro secundo et tertio, pro uno codice eoque satis antiquo aestimandus sit ¹⁾).

- C** Cod. monasterii Cremifanensis in Austria superiore, sign. n. 36, saec. XII, membran., forma quadrata, foliorum 252. Uictorem antecedit Ambrosii Hexaameron, sequitur Pauli historia. Simillimus est Uindobonensi, non tamen ex eo deriuatus. Lectionibus enim, quas cum *V* solo communes habet, aliae haud paucae repugnant prorsus diuersae. Quam ob rem ex eodem fonte utrumque fluxisse puto. Liber Cremifanensis inter optimos numerandus est, cum librarius, qui eum ex archetypo uetusto descripsit, munere suo diligentissime functus sit. Praeterèa is, qui saeculo tertio decimo ut uidetur codicis emendandi opus suscepit, coniecturas aliquot egregias in usum nostrae editionis suppeditauit. Cf. II, 31. III, 10. 12.
- W** Cod. Uindobonensis 408, olim Admontensis, saec. XI, membr., formae maioris, fol. 189. Uictorem antecedunt Thegani uita Ludouici Pii et Reginonis Prumiensis Chronicon ab anonymo continuatum usque ad a. 967. *W* interpolationibus audacioribus non uacat, melioribus autem utique adnumerandus est.
- M** Cod. lat. Monacensis 2545, olim Alderspacensis, saec. XII, membr., formae quadratae, fol. 127. Continet praeter Uictorem Bedae expositionem super actus apostolorum, Isidori soliloquiorum libros II, Leonis papae sermonem de fide catholica.

¹⁾ In lectionibus codicum *BV* enotandis Halmius nonnumquam errauit. E. g. I, 4 *B* non habet *domus*, sed *domos*, I, 11 *quas*, I, 16 *ad sepulture*, I, 22 *compleretur* (sic etiam *V*), I, 35 *sesaoni*, I, 42 *tunuzuda*, I, 43 *diruptas*. Ubicumque ergo alias atque Halmius lectiones ex *BV* attuli, ita in eis legi contendo ut a me indicatum est, idque optimo iure, cum illos codices semel atque iterum diligentissime excusserim. At etiam de libro Bernensi, quem raro tantum laudauit, falsa nonnumquam rettulit uir alioquin de Uictore meritissimus. Is enim liber I, 32 non habet *commercia*, sed *commertia*, II, 31 non *aucupari*, sed *occupare*, II, 54 non *detestantes*, sed *destantes*, II, 72 in eo non desunt uerba *potuit intimare . . . generationis*.

- s Cod. monasterii Admontensis in Styria, sign. n. 739, saec. XII, membr., formae minoris, fol. 151. Uictorem sequitur 'uita sancti Iohannis elemosinarii'.

Monacensis et Admontensis in omnibus grauioribus consentientes aut e codice Uindobonensi *V* iam emendato aut ex eius apographo quodam fluxerunt. Nam et plurimis locis lectiones *V* primarias seruant et ubi ille correctus est, plerumque eandem correctionem tamquam lectionem integram exhibent. Multa autem in eis temere mutata, uerba omissa addita transposita sunt. Admontensem praeterea manus altera partim ope codicis *W* correxit, partim coniecturas inutiles pro uera scriptura posuit, locos etiam difficiliore penitus erasit. Hos igitur codices non magni momenti esse ad Uictoris uerba emendanda facile apparet; tamen eos omnino negligere nolui, cum haud raro ab optimis stent illorumque lectionem testimonii instar comprobent. Itaque scripturas notatu dignas recepi, deterrima quaeque reieci.

- a Cod. Abrincensis 162, saec. XII, membran., binis columnis scriptus, quamquam et mutilus est¹⁾ et interpolatus, tamen ad aliquot locos sanandos opem haud spernendam tulit. Sic ut exemplum proferam Pass. 11 lectio uulgata est *perferimus praeparatum supplicium*. At *perferimus* deteriores tantum libri praebent; *V*¹ habet *proferimur*, *B* *proferimur* ~~ff~~, cui egregie consentit *a*, in quo item *proferimur ad* extat.
- b Cod. Bernensis 48, olim Floriacensis, saec. X²⁾, membran., forma maxima, fol. 192, binis columnis scriptus. Uictorem excipiunt passiones et uitae sanctorum. Primum folium deperditum est. Bernensis negligentissime scriptus a manu antiqua ope libri cuiusdam codici *a* simillimi plurimis locis correctus est.
- P Cod. Parisinus latinus 2015, olim Colbertinus 905, saec. X,

¹⁾ Desunt in hoc libro praeter I, 49—II, 7 et II, 99—III, 8, quas lacunas in comm. crit. accuratius notauit, etiam compluria in libri primi §§. 19—21, 27—29, parte folii tertii auulsa.

²⁾ Bernensem saeculo decimo scriptum esse inde suspicor, quod in eo *a* littera aperta (= *u*) saepe reperitur.

III

membran., forma maxima, fol. 188. Uictorem antecedunt sermones *s. Augustini de uerbis domini.*

Codicis Brincensis collationem humanitati *Alfredi Schoenii* debeo, reliquos ipse contuli. Praeterea lectiones duorum librorum, quibus *Halminus* usus est¹⁾, *Berolinensem (L)* dico et *Bruxellensem (R)*, in meum usum conuertii. Horum *Berolinensis* minimi est pretii, *Bruxellensis* simillimus *Parisini* et paene gemellus.

Uictoris librorum duo esse genera iam *Halminus* intellexerat (cf. eius praef. p. V). Ad alterum, quod textum meliorem sincerioremque praebet, pertinent *BVCMSaL*; horum librorum α archetypum littera α signauit. Ab altera parte stant *Pb¹R* (β); β nam *b²*, ut supra dixi, lectiones codicis cuiusdam familiae α exhibet²⁾. Librorum α consensus praecipue in lectionibus communibus cernitur, non item in lacunis. Nam quae in uetustioribus ommissa sunt, recentiores partim praebent aut per coniecturam suppleta ut *C²MSL*, aut e codicibus alterius generis intrusa ut *a*. Cuius rei exempla haec sunt:

	deest in	extat in
I, 24 <i>ut</i>	<i>BVCMa</i>	<i>L</i> (s. m. 2)
I, 37 <i>simul</i>	<i>BVCMSL</i>	<i>a</i> (ex β)
I, 38 <i>indomitis</i>		
<i>equis plangentibus</i>	<i>BVCMSL</i>	<i>a</i> (ex β)
II, 8 <i>regi</i>	<i>BVCMSL</i>	<i>a</i> (ex β)
III, 2 <i>dederant</i>	<i>BVCsL</i>	<i>M²</i>
III, 22 <i>est</i>	<i>BVC</i>	<i>aMSL</i> (at in <i>MSL</i> transpositum)
III, 49 <i>matre</i>	<i>BVM</i>	<i>CasL</i> (in <i>Cs</i> supra lin.)
III, 70 <i>non</i>	<i>BVC¹MS¹</i>	<i>C²s²aL</i> (sed in <i>L</i> transpositum).

φ Peculiari cognationis nexu *VCMs* inter se coniunctos esse iam supra significauit; hos libros e communi fonte (φ) manasse manifestum est.

¹⁾ Cf. Mon. Germ. hist. auct. antiquiss. tom. III, pars prior, p. V.

²⁾ Familiae β affinis fuit liber ille sub finem saeculi noni in Francogallia conscriptus, cuius etiamnunc folia duo in bibliotheca *F imperiali Petropolitana* adseruantur. Istud fragmentum, cuius lectiones *I. Koenigio* intercedente roganti mihi benignissime transmisit *A. Kreisberg Petropolitanus*, partem libri tertii inde a §. 52 '*immanitatis eorum*' usque ad §. 63 '*calumniis gerunt*' complectitur.

³⁾ *a* hoc loco mutilus est.

Multo artius *P b R* inter se cohaerent, quos e codice non adeo uetusto deriuatos esse plurimarum lectionum, interpolationum, lacunarum consensu aperte demonstratur. Igitur archetypum β , in quo unum folium transpositum erat (cf. ad III, 9), neque antiquiorem fuisse Bambergensi neque meliorem iure affirmaueris.

Locum prorsus singularem *W* obtinet. Qui cum ab utraque familia sit longe diuersus, propius tamen ad α accedit quam ad β . Habet suas lectiones, suas lacunas, suas interpolationes, suam etiam orthographiam. Quae cum ita sint, haud scio an rectius tria librorum genera quam duo esse statuas.

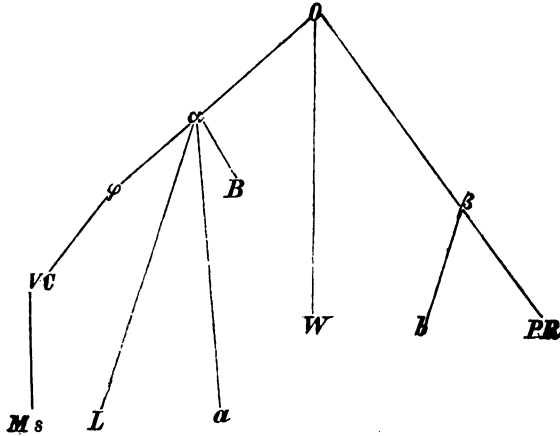
Communem omnium librorum originem lectiones quaedam uitiatas ostendunt, quae aut in omnibus aut in melioribus aequae reperiuntur.

lectio librorum	uera lectio
I, 21 <i>alio generis argumento (genere argumenti Ms²)</i>	<i>alio generis argumento</i>
I, 51 <i>Epiro uetus uel (uel om. β)</i>	<i>Epiro uel</i>
II, 31 <i>puniuntur . . . fustibus</i>	<i>ponuntur . . . postibus</i>
II, 45 <i>secundi donationum (donationum <i>W</i> β)</i>	<i>Secundianum</i>
III, 10 <i>populares (pupulares <i>W</i>)</i>	<i>principales</i>
III, 12 <i>superius neglecta (neglegenda <i>W</i>)</i>	<i>super his neglecte</i>
III, 39 <i>uero (uel uiro) dimittuntur</i>	<i>ueredi mittuntur</i>
III, 54 <i>imperio regi (regis <i>C W M a L b</i>)</i>	<i>impio regi.</i>

Sed ne additamentis spuriiis quidem archetypus ille omnino caruit. Nam et libri tertii finem (§. 71) recte iam deleuit Halmius et III, 42 nomina septem monachorum e Passione quae uocatur eo translata esse nemo non uidet, cum in omnibus libris exceptis *WL* aut unum aut plura nomina desint. Quid autem de prologo obscurissimo et in quo sensum ac rationem frustra quaeras existimandum sit, alio loco fusius exposui¹⁾. Iam uero quae sit librorum inter se cognatio uel diuersitas quouae quisque interuallo ab archetypoe distet, stemma infra adiectum indicabit. Quod si quis hanc rem accuratius per-

¹⁾ In commentatione infra memorata p. 727—732.

quirere cupit, adeat commentationem meam quae inscribitur *Die handschriftliche Ueberlieferung des Victor von Uita, Sitzungsber. d. kais. Akad. d. Wissensch. in Wien, phil.-hist. Classe, tom. XCVI, p. 637 sqq.*, in qua et de libris manu scriptis in uniuersum et de singulis locis uel emendandis uel recte aestimandis copiosissime disputauit.

Hactenus de Uictoris historia. Non eadem est ratio emendandi Libri fidei catholicae, quem a Uictore ipso operi suo insertum esse ueri simile est ¹⁾. Ille enim libellus non solum

¹⁾ Minime uera sunt quae Papencordtius (*Gesch. d. vand. Herrsch. in Afrika p. 115*) protulit: 'Unter dem 18. Februar reichten die Bischöfe eine schriftliche Auseinandersetzung ihres Bekenntnisses dem Könige ein'; et in adnot. 3: 'Dasselbe (Glaubensbekenntnis) trägt zwar die Unterschrift XII Kalendarum Maiarum; aber augenscheinlich fällt es vor der Verordnung Humerichs, wie Victor selbst erzählt, und „Maiarum“ ist in „Martiarum“ zu verbessern.' Librum enim fidei regi traditum non fuisse antequam edictum contra catholicos promulgaret, quod factum est a. d. VI. Kal. Martias, ipsa uerba edicti docent. In quo cum rex animum episcoporum catholicorum obstinatum non semel sed saepius (cf. III, 6.7) designaret, qui *seditione et clamoribus omnia perturbantes ad conflictum facerent minime perueniri*, nusquam tamen eius libelli mentionem fecit. Quod certe euitare non poterat, si liber iam traditus fuisset. Inde patet Librum fidei primum episcopis Arianis tantum oblatum esse (cf. II, 55; III, 1), postea uero etiam regi innotuisse.

A in Uictoris libris manu scriptis, sed etiam in codice Laudunensi n. 113 saec. IX seruatus est. Sed Laudunensem, quamuis hic illic optimae sit notae, tamen saepius interpolationibus inquinatum esse atque recensionem exhibere a Uictoris libris longe diuersam in commentatione, cuius supra mentionem feci, multis exemplis et argumentis probaui. Qua re in textu Libri fidei constituendo Uictoris codices ita secutus sum, ut Laudunensem uetustate insignem nusquam neglexerim ¹⁾.

Ex editionibus uetustioribus Lorichianam et Ruinarthianam inspexi. Quas cum post Halmii curam eximiam fere nullius pretii esse intellexissem, penitus abieci, reliquas cognoscere non curauit, quippe qui Halmium lectionibus editionis

Igitur quod legimus in libri illius subscriptione (II, 101) *'directa XII Kal. Maiarum'*, intellegendum erit *'directa ad regem'*. Sententiae nostrae mirum in modum fauet Gennadius in Catal. c. 97: *Eugenius Carthaginensis Africae ciuitatis episcopus et confessor publicus, admonitus ab Hunerico, Uandalorum rege, catholicae fidei expositionem et maxime uerbi 'homousii' proprietatem disserere* (id quod in Librum fidei plane cadit), *cum consensu omnium Africae Mauritaniae et Sardiniae atque Corsicae episcoporum et confessorum* (cf. Uict. II, 55 *nostri . . . libellum conscripserant*), *qui in catholica permanserunt fide, composuit librum fidei non solum sanctarum scripturarum sententiis, sed et patrum testimoniis munitum* (in hoc Gennadius errauit), *et per collegas confessionis suae direxit* (scil. per quattuor illos, qui apud Uict. II, 101 nominantur). — Ipsum autem Uictorem Librum fidei inseruisse historiae cum per se probabile est — quid enim maioris momenti episcopo catholico quam defensio fidei et refutatio haereticorum? — tum ex auctoris uerbis consequitur. Cum enim in fine libri secundi dixisset *'nostri . . . libellum conscripserant dicentes: si nostram fidem cognoscere, desideratis, haec est ueritas quam tenemus'*, tertium sic incipit: *'Qui cum noster libellus legeretur oblatus'*, quae uerba, si sermonem Uictori usitatum consideres (cf. Indic. III *'relatiuo adiungitur substantiuum'*), uertas necesse est: *Als nun diese von uns überreichte Schrift gelesen wurde*. Quod si quis cum Halmio (ad II, 56) existimat episcopos catholicos potius perscripturos fuisse *'fidei dogmata breuibus sententiis concepta'* quam *'tractatum dogmaticum prolixum de una trinitate'*, is legat uelim Fulgentii Ruspensis libros *'Contra Arianos'* et *'Ad Trasimundum regem Uandalorum'*.

¹⁾ Codicis **A** lectiones ex Halmii editione deprompsi.

principis receptis apparatus criticum onerasse magis quam ditasse uiderem.

Restat ut de codicum orthographia quam accuratissime disseram. Hanc quidem multo rectius se habere in α quam in β nomina propria documento sunt. Sic nomen *Geisericus* in α nusquam uitiatum in Pb uarie scribitur. *geysericus* habent Pb I, 12, 19, 39, 51, b alias, ut I, 20, 21, 24, 33, 37, 43, II, 1, 13, 14, 15, III, 25. P uero, cui consentit R , plerumque praebet formam *geysiricus* (I, 2, 20, 24, 37, 43, II, 1, 14, 15, III, 25, 33), bis habet *geiricus* (I, 21, II, 13), semel tantum recte *geiserici* (I, 33). Aliorum nominum exempla in commentatione mea p. 649 sq. dedi. Similis ratio inter α et β etiam in ceteris scribendis intercedit. Minime deformatus est B , qui semper recte habet *prouincia solacium sollemnitas nuntiare oboedire sociare urguere*; nonnumquam etiam solus ueram scripturam seruauit ut II, 31 *lucustarum*. Iam uero singulorum librorum menda orthographica, quibus commentarios onerare nolui, hoc loco exponere libet.

Codicis B uitia longe plurima in commutatione litterarum e , e , ae consistunt. Leguntur itaque in eo *seuus uuandalice equor edem africe sepius* (fere), item *praecipue cereas fidei proprie* (fere) *patre penitus*, et similia; ae pro e bis tantum: II, 66 *sempiternae*, III, 15 *aedicta*. Multo rarius oe , e , e confunduntur, ut I, 18, II, 12 *cepit*, II, 28 *ceperunt*, III, 29 *cepit*, III, 9 *poenitus* et *pena*. Praeterea notanda sunt I, 3 *spetiositatem*, II, 18 *presbiter*, III, 8 *presbiteros*, III, 29 *misteria*, I, 8 *chartagine*, I, 12 *chartaginem*, II, 27 *chartagini*; *cartago* sine aspiratione scriptum est I, 29, 44, II, 47, III, 2, 14, 39, 53.

Communem originem librorum $VC M$ haec produunt: I, 7 *canicies*, I, 16 et Pass. 11 *sollemnitate*, I, 29 *prouintiae*, III, 62 *condempnationem*, Pass. 16 *secula seculorum*, *cartago* absque h I, 12, 44, 51, II, 3, 27, III, 2, 14, 15, 27, 53. — VC communia habent haec: I, 1 *equor*, I, 16 *martiris*, I, 18 *cepit*, I, 25 *sataegit*, II, 1 *presbiteros*, II, 16 *cybarioque*, II, 46 et III, 38 *cybum*, II, 100 *misteriis*, III, 8 *penitus*, Pass. 3 *inluuie*, II, 60 et 67 *euuangelista*. — Et in V et in

M leguntur I, 15 *cartaginis*, II, 84 *euuangelista*, III, 36 *cenam*, in *C* et *M* III, 60 *uendicauit*. In *V* insuper occurrunt *i* pro *y* ut *presbiter* I, 51, II, 16, 18, III, 42, *martir* Pass. 9 et 15, *y* pro *i* in *cyborum* II, 46, *oe* pro *e* in *poenitus* III, 9, *u* pro *ui* in *uandalis* I, 17, *uu* pro *u* in *euuangelium* et *euuangelista* (fere semper) II, 59, 60 (ter), 61, 68 (bis), 82, 87, 88, 89, 90, III, 20, 69. — Ex *C* notanda sunt *i* pro *y* in *tirannus* II, 23, *misterium* II, 81, III, 4, 29, *paralisi* II, 26, *n* pro *m* in *tanquam* I, 6, 50, II, 68, *p* pro *b* in *obpropria* III, 65. Plura *M* praebet, ut *e* pro *i* in *uendicare* I, 7, II, 23, III, 4, *i* pro *y* in *martir*, *martirium* I, 9, 30, *tirannus* Pass. 3, *y* pro *i* in *ymbre* I, 36, *ff* pro *f* ut *affrica* *affricanus* I, 1 (bis), 25, *h* omissum in *ymnus* I, 16, II, 49, 80, *cartago* II, 42, 47, III, 49, *ch* pro *h* in *nichil* I, 43, *mpn* pro *mn* semper, ut *calumpnia* I, 22, II, 2, III, 19, 63, *dampnum dampnare* II, 16, 28, 99, III, 12, 46, *sollempnitas* I, 41, II, 34, *columpna* I, 47, *n* pro *m* in *menbrum* (semper), *nunquid* III, 18, *tt* pro *t* in *cottidie* (ubique). Similia etiam in *s* occurrunt, sed multo rarius.

Codicis Abrincensis haec propria sunt: *e* pro *ae* et *oe* fere semper, item *i* pro *y* in *martir* *martirium* *tirannus* *abissus* *himnus* *misterium* *paralisis*, *y* pro *i* in *hyspaniam* I, 1, III, 29, *hylaes* II, 30, *ydiota* II, 98, *omousyon* et *omousyuni* (fere), *ff* pro *f* in *affrice* *affricamque* I, 1, *h* omissum in *cartago* I, 15, II, 27, III, 14, *tronum* II, 53, *ioannes* (semper), *sepulcrum* I, 46, III, 58, 60, *ch* pro *h* in *nichil* I, 43, *mpn* in *calumpnia* I, 22, II, 8, III, 19, 63, *dampnare* II, 16, 28, III, 12, 46, *columpna* I, 47, *solempnitate* Pass. 11, *l* pro *ll* in *solemnis* *solemnitas* I, 16, 41, II, 34, *n* pro *m* in *tanquam* I, 6, *nunquid* III, 18, *menbrum* I, 26, 31, *u* pro *uu* in *wandalis* ubique excepto *wandalice* I, 1. Notandum denique *epiphaniorum* II, 47 (*epif.* plerique).

In *W* nonnulla recte sunt scripta, ut *caenum*, *sollempnitas*, *oboedire*; alia satis inconstanter uariantur, ut *cotidie* et *cottidie*, *urgere* et *urguere*; *factor* et *factidus* alias, at II, 18 *fetor*; *heresis* et *heretici* passim, at III, 44 *haeretica*, III, 65 *haereticum*. Notandum autem, in hoc libro saepissime *ae* pro *e* poni,

ut legatur *aeclesia* (fere), *caena*, *haeremo*, *laegatum*, *paenitus*, *inaedia*, *egraessus*; *rarius* *oe* pro *ae* et *e* ut *poene* I, 42, II, 1, *poenitus* II, 57, III, 9, 15, 28, 51, *ae* pro *oe* ut *caeperint*, *faederata*. Confunduntur praeterea *e* et *i* in *uendicabat* I, 7, *uendicasset* II, 23, *i* et *y* in *martir* et *martirium* (I, 9, 16, 30, 47), *misterium* (I, 18, II, 77, 81), *tirannum* (II, 51), *paralisis* (III, 43), *syon* (I, 7), *epyphaniorum* (II, 47). Haud raro *c* pro *t* ponitur, saepissime uero *t* pro *c*, item *s* pro *ss*. Aspiratio negligitur aut falso ponitur in *chartagine* I, 8, *chartaginem* I, 12, *charthaginis* I, 15, *cartago* I, 29, II, 27, III, 2, 14, 31, 39, 53, 59. Semper scribitur *gensericus*, semel *uandalus* (I, 35), nonnumquam *mpn* ut *condempnatione* III, 11. Reliqua in commentariis adnotauit.

Librorum *Pb* consensum haecce indicant (nam codicis *R* scripturas uitiosas praetereo): I, 16 *ymnorum*, II, 49 *ymni*, I, 26 *menbris* (sic *P* fere), I, 29 *prouintiae*, I, 48 *dyacono*, II, 16 *condempnauit*, II, 28 *dampnabili*, II, 46 *cyborum*, II, 99 *dampnat*, III, 4 *misteriorum*, III, 8, 9, 28 *poenitus*, III, 34 *dyaconus*. — Ex *P* notanda sunt *i* pro *y* in *martiris* I, 16, *martiria* I, 30, *ciprianus* II, 33, *abissum* II, 77, *y* pro *i* in *dyacones* II, 1, *epyfaniorum* II, 47, *archidiaconum* III, 35, *dyaconus* Pass. 7, *subdyaconus* ibid., *laycorum* III, 63; *mpn* in *sollemnitas* I, 16, 41, Pass. 11, *sollemnibus* II, 34, *dampnatio* III, 46, *h* omissum in *cartago* I, 44, 51, additum in *charthaginis* II, 3, *charthgenis* (sic!) II, 42, *ch* pro *h* in *nichil* I, 43; singularis error est *carthanis* pro *carthaginis* III, 39. — Ex *b*: *oe* pro *e* in *acoeto* III, 68, *i* pro *y* in *misterium* II, 28, 77, 100, *y* pro *i* in *archydiaconum* III, 35, *dyaconi* III, 34, *cybum* II, 46, *epyphaniorum* II, 47, *laycos* I, 14, *cybarioque* II, 16; *ll* pro *l* in *collumna* I, 47, *l* pro *ll* in *solemnibus* II, 34, *n* pro *m* in *nunquid* III, 62, *uu* pro *u* in *euuangelio* II, 59, 60, *euuangelista* II, 60, *h* omissum in *cartagine* III, 2.

Sunt etiam menda quaedam in utroque librorum genere obuia ut I, 6 *cenum* (*caenum WMs*), I, 11 *greci*, I, 18 et II, 52 *merore*, I, 26 *egrotorum*, I, 31 *secularium*, I, 42 *poene* pro *paene BVCWPb*, contra II, 1 *pene* mei praeter *Wb*, qui

poene exhibent, I, 49 *coeuas* pro *coaeuas*, Pass. 5 *cementis*, I, 44 *condempnat* (sic etiam *B*, sed tantum hoc loco et III, 9 *condempnationis*), III, 11 *condempnatione* *V C W* | *M s a P b*, III, 26 *contempnebat* *V C M s a P*, II, 82, III, 7, 64 *conditio*, II, 33 *ymnum*. In omnibus praeter *B* litterae *c* et *t* saepe confunduntur, ut legatur *eciam* *preciosus* *fidutia* *solatium* *sotiare* et similia.

In consonantibus assimilandis uel non assimilandis, ne res per se dubia et librariorum libidini obiecta omnino labaret, ut certissimum ducem secutus sum *B* siue consensum codicum α aut omnium aut meliorum (*BVC*). Nam etiam in hac parte orthographiae longe optimum esse Bambergensem scripturis libri primi, in quibus assimilatio non admittitur, ante oculos positus statim apparebit. (*O* = omnes libri).

I, 3	<i>inmunis</i> <i>B W M s a</i>	I, 28	<i>obprobrium</i> <i>O</i>
6	<i>inbutis</i> <i>BVC W a</i>	—	<i>computans</i> <i>BVCW</i>
—	<i>adpositis</i> <i>B a</i>	32	<i>conpunctus</i> <i>BVCb</i>
7	<i>inlustribus</i> <i>BVCWP</i>	33	<i>inplacabilis</i> <i>BVCW M s P b</i>
—	<i>inposuerint</i> <i>BVC</i>	—	<i>adfligeret</i> β
9	<i>obpugnare</i> <i>BVCW M s P b</i>	36	<i>inlicita</i> <i>BVCW M s</i>
11	<i>conprehendere</i> <i>BW</i>	38	<i>inluminatam</i> <i>BVCW M s</i>
15	<i>inpositam</i> <i>BVCWP¹</i>		<i>P b</i>
20	<i>adferatur</i> <i>BVC</i>	41	<i>conpererunt</i> <i>BVC(Wb)</i>
—	<i>adferri</i> <i>B</i>	42	<i>adtriti</i> α
—	<i>adprehendens</i> <i>B s</i>	49	<i>inlecebrosa</i> <i>BVCW s P b</i>
22	<i>compleretur</i> <i>BV</i>	—	<i>conplectitur</i> <i>BVC</i>
23	<i>adstigebantur</i> β	50	<i>adtraheres</i> <i>O</i>

Cum igitur *B* solus uno loco, α septies litteram principalem integre seruauerit, familia β sola bis tantum assimilationem non admittit. Atque hic illic singuli quoque codices a ceteris omnibus discrepant: ueluti *a* I, 33 legit *subcumberent*, I, 47 *inmobilis* (sic etiam *M s*), II, 46 *communis*, Pass. 6 *commutauerunt*, *M* III, 48 *inputabant*, *P* I, 27 *adtentus*, I, 38 *adtestatus*, *b* I, 22 *inmolandi*, II, 72 *inperitiam*, III, 3 *compensari*, III, 50 *computa* (ita etiam *W*), *W* I, 23 *inpleretur*, II, 40 *inminens* (consentiunt *P b*), II, 88 *inpleo*, III, 26 *subputare*. Haec in commentariis neglexi, codicum uero β consensum singulis quibusque locis adscripsi.

Victoris operi adieci *Passionem septem monachorum*, quae sub eius nomine circumfertur, sed ab alio quodam composita est¹⁾, et *Notitiam* quae uocatur. Et haec quidem in solo cod. Laudunensi mendosissime tradita est; qua re nomina quotquot potui corrigere non dubitavi. Sed de hac re pluribus uerbis mihi exponendum esse uideo.

Primum ea nomina, quae et apud Victorem et in *Notitia* occurrunt, in *Victoris* libris plerumque recte, in *A* mendose scribuntur, ut conspectus infra positus docet.

Victor		Notitia	
III, 26	<i>culusitana</i>	Proc. 33	<i>culsitanus</i>
I, 23	<i>teudalensem</i>	— 53	<i>eudalensis</i>
II, 101	<i>zattarensem</i>	Num. 50	<i>iacterensis</i>
II, 52	<i>laetum</i>	Byz. 14	<i>letus</i>
I, 23	<i>eustratium</i>	— 21	<i>enstrasius</i>
II, 101	<i>foratianense</i>	— 66	<i>fortianensis</i> .

Scripti igitur *Culusitanus*, *Teudalensis*, *Iattarenis* (nam *i* pro *z* haud raro scribitur; cf. Corssen. I², p. 217 et 309, Schuch. I, p. 69), *Lactus*, *Eustratius*, *Foratianensis*, denique Proc. 20 *Urcitanus* coll. *Uict. I, 10 (urcitanus A, urcitanus* cod. Halleri deperditus). Alia menda plurima, quae latinitatem uulgarem sapiunt et de falsa litterarum pronuntiatione originem traxerunt, tacite correxi. Talia sunt *e* pro *ae* ut Maur. C. 49 *cecilius* (contra M. C. 91 recte *caecilius*), *mpn* pro *mn* ut M. C. 12 *columpnatensis*, *u* pro *b* ut Num. 19 *lamuiritanus*, M. C. 96 *uassinus*, M. S. 10 *lesuitanus*, Sard. 8 *euuso*; *b* pro *u* ut Num. 26 *nobabarbarensis*, Num. 28 *nobagermaniensis* et multa; cf. Num. 29, 31, 36, 45, 48, 73, 96, Byz. 10, 16, 18, 24, 38, M. C. 19, 41, 64, 73, 74, 93. De reliquis conferas commentarium criticum et Ruinarti 'Annotationes in *Notitiam Africae*'. Ruinartus quidem multa iam recte emendauerat aut ingeniose coniecerat, sed lectiones *A* quamuis uitiatas reuerentia quadam libri antiqui ductus plane mutare ausus non erat.

¹⁾ Cf. Die handschriftliche Ueberlieferung des *Victor* von *Uita* p. 717—727.

Uictorem nuperrime edidit Carolus Halmius in libro, cuius titulus est: 'Victoris Vitensis historia persecutionis Africanae prouinciae sub Geiserico et Hunirico regibus Wandalarum (Monumenta Germaniae historica. Auctorum antiquissimorum tomi III pars prior). Berolini apud Weidmannos MDCCCLXXVIII.' Hac editione me magnopere adiutum esse in uerbis auctoris restituendis ingenue fateor. Nam etsi quaedam minus recte scripsisse existimandus est uir doctissimus, ea mehercle minutiora sunt neque ita comparata, ut labori eius atque acumini laudem possint detrudere. Quis enim non interdum laboretur in edendo scriptore a ueterum norma et genere scribendi prorsus alieno, cuius sermo tam rudis est atque agrestis, ut bonae latinitatis uestigia supersint paene nulla, uerba saepe tam obscura, ut intellegi uix queant, librorum denique lectio tam diuersa, ut te 'in re critica tractanda certo duce, quem potissimum sequare, destitutum esse' et moleste feras et doleas. Mihi quidem Uictoris opus edituro id potissimum munus iniunctum esse uolui, ut a fide eorum librorum, quos optimos esse cognoueram, non recederem, nisi ubi apertis utiis in eis deprehensis ad alterum codicum genus confugere necesse haberem; quae uero in uerborum contextu recte scripsisse aut intellexisse mihi uisus essem, in indice uerborum et locutionum, quem summo cum labore confeci, quam plenissime explicarem atque exemplis aliunde quaesitis approbarem.

Antequam praefationi finem impono, non possum non gratias agere academiae litterarum caesariae Uindobonensi, cuius liberalitate satis magna librorum manu scriptorum copia mihi uti licuit, deinde uiris eximiis, quorum doctrinae et humanitati permultum debeo, Carolo Schenkl et Guiljelmo Hartel, tum Iacobo Wichner bibliothecario honestissimo, qui codicis Admontensis copiam mihi fecit, et Carolo Zetter collegae amicissimo, qui de sacrae scripturae locis uel de antiquitatibus Christianis iterum iterumque consultus operam mihi egregiam nauare non destitit.

Scribebam Graecii in Styria mense
Martio a. 1881.

Michael Petschenig.

INDEX NOTARVM.

- B* = cod. Bambergensis E. III. 4 saec. IX
V = cod. Uindobonensis 583 saec. X.
C = cod. Cremifanensis 36 saec. XII.
W = cod. Uindobonensis 408 saec. XI.
M = cod. Monacensis 2545 saec. XII.
s = cod. Admontensis 739 saec. XII.
a = cod. Abrincensis 162 saec. XII.
P = cod. Parisinus 2015 saec. X.
b = cod. Bernensis 48 saec. X.
F = fragm. Petropolitanum Q. I. 23 saec. IX.
L = lectiones cod. Berolinensis lat. quart. 1 saec. XII. } in Halmii
R = lectiones cod. Bruxellensis 1794 saec. X. } editione.
α = consensus librorum *BVCMSaL*.
φ = consensus librorum *VCMs*.
β = consensus librorum *PbR*.
v = lectio uulgata.
-

[P R O L O G V S.]

[Quondam ueteres ob studium sapientiae enucleare atque 1
 sciscitari assidue minime desistebant, quae forte uel qualia
 prospere uel secus prouinciis, locis aut regionibus euenissent,
 de quibus uel in quibus exacerent stilum ingenii sui atque
 5 redolentes magisterii flores ignaris historiae calathorum offerrent
 gratuito munere propinatos, dabantque operam ut nequaquam
 lateret in totum, quod in parte forte fuerat gestum. Sed illi 2
 fastu mundialis amoris inflati gloriam elationis suae longe
 lateque gestiebant laudabiliter diffamari. At uero uenerabilitas
 10 studii tui historiam texere cupiens, inquiris simili quidem
 feruore, dispari tamen amore; et illi ut laudarentur in saeculo,
 ipse ut praeclarus appareas in futuro et dicas: in domino
 laudabitur anima mea: audiant mansueti et lae-
 tentur. Poteris ut uoluisti, quia omne datum optimum
 set omne donum perfectum caelitus accepisti, eruditus a

12 Ps. 33, 3.

14 Iac. 1, 17.

Incipit prologus *B V W* Incipit prologus uictoris episcopi patriae
 uitensi *C* Incipit prologus in historiam persecutionis africanae prouinciae
a Incipit prologus sancti uictoris episcopi *s* Incipit historia persecu-
 tionis africanae (africanae *b*) prouinciae (prouinciae *b*) temporum geiserici
 et honorici regis uuandalorum scribente ea (eam *b*) sancto uictore epi-
 scopo patriae uitensis (patriae uincensis sic *b*, in quo titulus a m. rec.
 additus est, cum prior euanuerit) *β* *M* hic inscriptione caret

3 secus per *s* prouincias loca aut regiones *φ* 5 redolentes
W historiae *L* hystoriis *M* historiis. *rell.* calathorum *V*²
 calatorum *W* *s* galathorum *V*¹*C**M*²*a* galathorum *M*¹ galatorum *PR*:
 in *B* haec uox euanuit 6 gratuito *B* debantque *P* 7 in
 toto *φ**L* forte *om.* *φ**PR* 8 fastum *B* 9 lateque *om.* *φ*
 10 retexere *W* inquirat *W* *v*: *cf. Indic. III 'part. absol.'* simili
 quidem] similitudinem *PR* 11 sed dispari *a* 14 poteris *PR*

tanto pontifice totoque laudis genere praedicando beato Diadoco, cuius ut astra lucentia extant quam plurima catholici dogmatis monumenta dictorum. Et sat est tibi ut aequiperes doctrinam doctoris, quia satis est discipulo ut sit quomodo magister eius. 5
 3 Alium uideo Timotheum ab incunabulis infantiae sacris litteris eruditum, nec non inter alios sublimem atque expeditum magisterii gentium Lucam, arte medicum, apostoli 4
 4 Pauli discipulum. Ego namque iubentis imperio oboedientiae ceruicem submittens, quae obuenerunt in partibus Africanis debaccantibus Arrianis, sensim breuiterque indicare temptabo, 10
 et quasi rusticanus operarius defatigatis ulnis aurum colligam de antris occultis, speciem uero adhuc sordentem atque confusam non cunctabor artificii iudicio ignis examinandam contradere, qui monetarios possit solidos picturare.]

5 cf. II Tim. 3, 15.

1 generis *P* diacono *MPR* 2 lucentia *W* dogmatis *W* 3 monumenta *φa* uti *P* aequiperes *M* 4 quia] qui *B*
 5 Timotheum] timotheum scilicet in te *C*; in *Vs* haec s. l. addita sunt ab incunabilis *B* a cunabulis *a* 6 eruditum litteris *W* 7 magisterii *ego*: magistri *mss* 9 ceruice *B* africani *P* africanis *φa* 10 debaccantibus *P* debaccantibus *φ* indicare temptabo] explicabo *a* temptabo *BW* 11 rusticus *PR* defatigans ulnas *PR* colligant *P* 13 artificis *WPR* igni *aPR* 14 monetarios *VC* picturare. Incipit historia (istoria *W*) persecutionis africanae prouinciae temporum geiserici (genserici *W*) et hunerici (hunerici *L*) regis (regum *L*) uandalorum scribente sancto uictore episcopo patriae uitensi (uitensis *L*) *BWL* Explicit prologus. Incipit liber historie persecutionis africanae prouincie tempore geiserici et hunerici regum uandalorum edite a sancto uictore episcopo patri uitensi *a* Incipit liber geiserici et hunerici regis uandalorum scribente sancto uictore episcopo patriae uitensi *VC* Incipit liber .i. africanae historiae (hyst. s) scribente sancto uictore episcopo patrie uitensi *M*s Explicit prologus. Incipit historia *P*

LIBER PRIMUS.

(I, 1) Sexagensimus nunc, ut clarum est, agitur annus ex eo, 1
 quo populus ille crudelis ac saeuus Uuandalicae gentis Africae
 miserabilis attigit fines, transuadans facili transitu per angustias ^{a. p. Ch.}₄₂₇
 5 maris, quod inter Hispaniam Africamque aequor hoc magnum
 et spatiosum bisseis milibus angusto se limite coartauit.
 Transiens igitur quantitas uniuersa calliditate Geiserici ducis, 2
 ut famam suae terribilem faceret genti, ilico statuit omnem
 multitudinem numerari, usque ad illam diem quem huic luci
 10 uterus profuderat uentris. Qui reperti sunt, senes, iuuenes,
 paruuli, serui uel domini, LXXX milia numerati. Quae opinio
 diuulgata, usque in hodiernum a nescientibus armatorum tantus
 numerus aestimatur, cum sit nunc exiguus et infirmus. Inue- 3
 nientes igitur pacatam quietamque prouinciam, speciositatem
 15 totius terrae florentis, quaquauersum impietatis agminibus im-
 pendebant, deuastando depopulabantur, incendio atque homi-
 cidiiis totum exterminantes. Sed nec arbustis fructiferis omnino
 parcebant, ne forte quos antra montium aut praerupta terrarum
 uel seclusa quaeque occultauerant, post eorum transitum illis
 20 pabulis nutrentur; et sic eadem atque iterum tali crudelitate

2 sexagensimus *mss praeter B*¹ 3 quo *om. BVC* ex eo quod *W*
 ex quo *Ms¹L* 4 miserabiles *a PR* attingit *P*¹ angusti
W 5 quod] qua *a* 7 uniuersitatis φ generici *W* (*ubique*)
 gericici *a* 8 gentis φ 9 quem] *cf. Indic. III* 'constructio ad
sensum' 10 profunderat *W*¹ 11 uel *om. \varphi* oponio *P*
 12 uulgata φ hodiernum diem φ ascendentibus armatorum
 transitus *P* 14 pacatum *P* 15 quaquauersuum *BV¹ W¹ P¹ R:*
cf. Schuch. Vocalismus II, 507; III, 309 impetebant *W²v: sed cf.*
Indic. III s. v. impendere 16 populebantur *VCs¹* populabantur
Ms¹a 18 atra *PR* praerumpta *VC* 19 seclusa *C* ullis
 φ 20 crudelitati *PR*

furentes, ab eorum contagione nullus remansit locus immunis. 4 Praesertim in ecclesiis basilicisque sanctorum, cymiteriis uel monasteriis sceleratius saeuiebant, ut maioribus incendiis domos orationis magis quam urbes cunctaque oppida concremarent. Ubi forte uenerabilis aulae clausas reppererant portas, certatim 5 ictibus dextralium aditum reserabant, ut recte tunc diceretur: quasi in silua lignorum securibus consciderunt ianuas eius in id ipsum, in securi et ascia deiecerunt eam. incenderunt igni sanctuarium tuum; in terra polluerunt tabernaculum nominis tui. 10

5 (I, 2) Quanti tunc ab eis praeclari pontifices et nobiles sacerdotes diuersis poenarum generibus extincti sunt, ut traderent si quid auri uel argenti proprium uel ecclesiasticum haberent! Et dum, quae erant, urgentibus poenis facilius ederentur, iterum crudelibus tormentis oblatores urgebant, autumantes 15 quandam partem, non totum oblatum; et quanto plus dabatur, 6 tanto amplius quempiam habere credebant. Aliis palorum uectibus ora reserantes fetidum caenum ob confessionem pecuniae faucibus ingerebant, nonnullos in frontibus et tibiis neruis remugientibus torquendo cruciabant; plerumque aquam 20 marinam, aliis acetum, amurcam liquamenque et alia multa atque crudelia, tamquam utribus inbutis, ore adpositis sine misericordia porrigebant. Non infirmior sexus, non consideratio nobilitatis, non reuerentia sacerdotalis crudeles animos mitigabat; sed quin immo ibi exaggerabatur ira furoris, ubi 25 7 honorem conspexerant dignitatis. Quantis sacerdotibus quantisque inlustribus onera ingentia ut camelis uel aliis generibus

7 Ps. 73, 5—7.

2 cymeteriis <i>C</i>	cimiteriis <i>MsL</i>	3 domus <i>PR</i>	7 consciderunt
<i>W</i> exciderunt φ	8 ascia <i>PR</i>	9 ea αW : recte?	11 ab
eis <i>om. Ms¹</i>	14 quae erant]	querunt φ	pe(ę)nis ut facilius
proderetur φ	16 totam αPR	esse oblatum φL	esse oblatam
<i>a</i>	17 alii <i>PR</i>	palorum] i. e. cuspidibus <i>s. l. additum in</i> φ	
18 fetidum <i>Ws</i>	confusionem αPR	20 plerisque φ	22 atque]
quae <i>P</i>	23 infirma <i>P</i>	25 exaggerabatur <i>BW¹</i>	exaggerebatur
φ	27 inlustribus uiris <i>W</i>	honera <i>a</i>	

iumentorum inposuerint, nequeo enarrare; quos stimulis ferreis ad ambulandum urgebant, quorum nonnulli sub fascibus miserabiliter animas emisere. Senilis maturitas atque ueneranda canities, quae caesariem capitis ut lanam candidam dealbarat, nullam sibi ab hospitibus misericordiam uindicabat. Sed etiam paruulos ab uberibus maternis rapiens barbarus furor insontem infantiam elidebat ad terram: aliis e regione pedes tenentes a meatu prorsus naturali usque ad arcem capitis dissipabant; quando tunc forte Sion captiua cantabat: dixit inimicus incendere fines meos, interficere infantes meos, et paruulos meos elisurum ad terram.

(I, 3) In aedificiis nonnullis magnarum aedium uel domorum, ubi ministerium ignis minus ualuerit, tectis admodum despicatis pulcritudinem parietum solo aequabant, ut nunc antiqua illa speciositas ciuitatum nec quia fuerit prorsus appareat. Sed et urbes quam plurimae aut raris aut nullis habitatoribus incoluntur. Nam et hodie si qua supersunt, subinde desolantur, sicut ibi Carthagine odium, theatrum, aedem Memoriae et uiam, quam Caelestis uocitabant, funditus deleuerunt. Et ut de necessariis loquar, basilicam maiorem, ubi corpora sanctarum martyrum Perpetuae atque Felicitatis sepulta sunt, Celerinae uel Scilitanorum et alias quas non destruxerunt, suae religioni

4 cf. Esai. 1, 18.

9 IV Reg. 8, 12.

1 imposuerunt *PR* narrare *PR* 3 amisere φ 4 lana
 candida *Wa* 5 sibi *om. W* hostibus *a* ospitibus *PR* 6 ab
 maternis uberibus φ rapiens maternis *a* barbaricus *Ms*
 7 elidabat *VC* aliis] *hic incipit b* alii pedibus paruulum tenentes
 φ 9 syon φ *Wa* canebat φ 10 incendere se *ab* 11 eli-
 serunt *W* 13 minister φ ualuerat *Wa\beta* testis *P*
 14 pulcritudinem] *sic B' C' Ma* solo] *i. e. terrae s. l. VCs*
 15 qua *W* appareat] ignoratur φ 17 quae φ 18 sicuti
P ini *b* in *aPR* odium *Halmius*: odii *B* odii *W* odio β ;
om. a theatrum *Wa*: theathru *B* theatra β ibi cartagineo the-
 atro φ idem *P* memoriae dignam φ 19 quae caelestis
 uocabatur β de necessariis *V* decessariis *C* 20 maiorum *ms*
praeter WL 21 sunt destruxerunt φ 22 scilitanorum φ scilli-
 tanorum *W\beta* et *om. BW fort. recte* non *om. C* destru-
 xerant β

licentia tyrannica mancipauerunt. Ubi uero munitiones aliquae uidebantur, quas hostilitas barbarici furoris obpugnare nequirit, congregatis in circuitu castrorum innumerabilibus turbis, gladiis feralibus cruciabant, ut putrefactis cadaueribus, quos adire non poterant arcente murorum defensione, corporum liquescentium enecarent fetore. Quanti et quam numerosi tunc ab eis cruciati sunt sacerdotes, explicare quis poterit? Tunc enim et nostrae ciuitatis uenerabilis Panpinianus antistes candentis ferri lamminis toto adustus est corpore. Similiter et Mansuetus Uricitanus in porta incensus est Fornitana. Qua tempestate Hipporegiorum obsessa est ciuitas, quam omni laude dignus beatus Augustinus, librorum multorum confector, pontifex gubernabat. Tunc illud eloquentiae, quod ubertim per omnes campos ecclesiae decurrebat, ipso metu siccatum est flumen, atque dulcedo suauitatis dulcius propinata in amaritudine abinthii uersa est, ut Dauiticum praeconium conueniret: dum consisteret peccator aduersum me, obmutui et humiliatus sum, et silui a bonis. Usque ad illud tempus ducentos iam triginta et duo confecerat libros, exceptis innumerabilibus epistulis uel expositione totius psalterii et euangeliorum atque tractatibus popularibus, quas Graeci omelias uocant, quorum numerum comprehendere satis impossibile est.

12 (I, 4) Quid multa? Post has truces impietates insaniae ipsam

16 Ps. 38, 2—3.

1 munitores *P* 2 quos *C* 3 turmis *W* ^{uel bis} 5 liquentium enecarent fetore corporum φ : in *V* corporum *m.* 2 s. l. addit. 6 necarentur *a* faetore *WMs* foetore β 7 etenim *a* 8 panpinianus *B*; cf. III, 55 panpineis et *Schuchardt*. I, 108; III, 58: panpinianus *W* pampinianus φ *aLb*² pampinias *Pb*¹*R* 9 laminis *VCW*^a *Ma* totus *Pb*¹*R* 10 uircitanus *W* iuricitanus *Pb*¹*R* 11 iporegiorum *W* ippos (*yppos Ms*) regionum *B* φ yppos regio *mm* *P* ypporegium *ab* ciuitas obsessa est φ 12 agustinus *BV* (*Schuch.* II, 311) 14 metu: num meatu? 15 amaritudinem *mss praeter BP*; cf. *Indic.* III 'in cum abl. pro in cum acc.' 17 omutui *W* 19 duos *mss praeter B* 20 epistolis *VCWaPb* psalterii totius φ *a* 21 populariis *B* (*ex popularius*) φ *W fort. recte* quos *CM et b s. l.* quod β homelias β 23 impietatis *BWa* β insanias *Wa* β

urbem maximam Carthaginem Geisericus tenuit et intrauit, et antiquam illam ingenuam ac nobilem libertatem in seruitutem rededit; nam et senatorum urbis non paruam multitudinem captinauit. Deinde proponit decretum, ut unusquisque auri, 5 argenti, gemmarum uestimentorumque pretiosorum quodcumque haberet offerret; et ita in breui auitas atque paternas opes tali industria abstulit rapax. Disponens quoque singulas quas- 13 que prouincias sibi Bizacenam, Abaritanam atque Getuliam et partem Numidia^{a. 439} reseruauit, exercitui uero Zengitanam uel ^{mense Octo-} ^{bri} 10 proconsularem funiculo hereditatis diuisit, Ualentiniano adhuc imperatore reliquas licet iam exterminatas prouincias defendente; post cuius mortem totius Africae ambitum obtinuit, nec non et insulas maximas Sardiniam, Siciliam, Corsicam, Ebusum, Maioricam, Minoricam uel alias multas superbia sibi 15 consueta defendit. Quarum unam illarum id est Siciliam Odu- 14 acro Italiae regi postmodum tributario iure concessit; ex qua eis Oduacar singulis quibusque temporibus ut dominis tributa dependit, aliquam tamen sibi reseruantibus partem. Praeterea praecipere nequaquam cunctatus est Uuandalis, ut episcopos 20 atque laicos nobiles de suis ecclesiis uel sedibus nudos penitus aufugarent: quodsi optione proposita exire tardarent, serui perpetui remanerent. Quod etiam in plurimis factum est. Multos

1 inarauit *Pb*¹ 3 redigit *B* 4 propoposuit *VC*¹ propo-
suit *C²Ms* auri et φ 6 brebi *B* abitas *Bb*¹ habitas
 φ *WPR* 7 industria] i. e. calliditate sic *VCs* s. l. 8 uiza-
cenam *B φ WL* bizancenam *a* biacenam *Pb*¹*R* abaritanam *om.*
W getulam *P* 9 exercitu *P* zeuitanam *W* engitanam *P*
*b*¹*R* 10 heriditatis *V* diuisit] dissipauit sic *VCs* 11 iam
om. *M* exterminata *B*, s s. l. *addita* defendentem *BVCP*
12 optinuit *WMaPR* 14 ebuso α *Wb*² efesum *PR* maiorica
B φ W minorica *BVCWs* minoria *M*: fort. scrib. Corsicam cum
Ebuso, Maiorica, Minorica alia *W* 15 illarum *om.* *W* odu-
acro *BVb*¹ aduacro *C* oduacro *MsL* oduacro *Wab*² obduacro *PR*
16 iure tributario *a* 17 eis] ei $\alpha\beta$ oduacar *B* adouacar *VC*
odouacar *Ms* oduacer *Pb*¹*R* oduacer *L* oduacer *Wab*² domino
 $\alpha\beta$ 18 rependit φ seruantibus φ reseruans *a* 20 sedibus
uel (et *a*) ecclesiis φ *a* 21 effugarent *W* quodsi . . . remanerent
om. *Pb*¹*R* optione *bL* preposita *VC*

enim episcopos et laicos, claros atque honoratos uiros, seruos esse nouimus Uuandalorum.

- 15 (I, 5) Tunc uero memoratae urbis episcopum id est Carthaginis, deo et hominibus manifestum, nomine Quoduultdeus, et maximam turbam clericorum nauibus fractis inpositam 5 nudos atque expoliatos expelli praecepit. Quos dominus miseratione bonitatis suae prospera nauigatione Neapolim Campaniae perducere dignatus est ciuitatem. Senatorum atque honoratorum multitudinem primo exilio crudeli contriuit, postea transmarina in parte proiecit. Pulso namque episcopo, ut praefati 10 sumus, cum clero uenerabili, ilico ecclesiam nomine Restitutam, in qua semper episcopi commanebant, suae religioni mancipauit, atque uniuersas, quae intra muros fuerant ciuitatis, cum 16 suis diuitiis abstulit. Sed etiam foris muro quascumque uoluit occupauit, et praecipue duas egregias et amplas sancti martyris Cypriani, unam ubi sanguinem fudit, aliam ubi eius sepultum est corpus, qui locus Mappalia uocitatur. Quis uero sustineat atque possit sine lacrimis recordari, dum praeciperet nostrorum corpora defunctorum sine sollempnitate hymnorum cum silentio ad sepulturam perducere? Addidit adhuc, ut et pars clericorum 20 17 quae remanserat poenali exilio truderetur. Et dum ista geruntur, qui supererant magni sacerdotes atque insignes uiri memoratarum prouinciarum, quas diuiserat Uuandalis, cogitauerunt supplicandi gratia regem adire. Qui dum, ut moris est, ad Maxulitanum litus exisset, quod Ligula uulgi consuetudine 25 uocitatur, amissis iam ecclesiis et rebus occurrere uisi sunt supplicantes, ut ad consolandum populum dei saltem habitandi

1 episcopos *V* clericos *W* 2 nouimus esse *φ a* 4 quoduultdeum *W* 6 deus *β* 9 primū *W* in transmarinam partem *φ* transmarinā in partē *W* 11 ecclesia *B* restituta *CL*
 13 ciuitatis fuerant *φ* 14 foris muro *B* (I, 40; III, 15, 16): f. muros *Wβ* f. murum *a* quae f. (foras *L*) muro (muros *MsL*) erant *φ L* 17 uocitatur] dicitur *β* qui *P* 18 recordare *P'R*
 20 ad sepulturę *B* sepulturae *β* addit *a* et *om. P* 21 traderetur *β* geruntur] fierent *β* 22 memoratorum *B* 24 ut *om. BVCs'a PR* 25 maxilitanum *Waβ* exissent *W* exissent et *β* 26 occurre *P* iussi *C* 27 saltim *BVCWsL* salutem *b*

facultas Uuandalis iam dominantibus concederetur. Quibus ille 18
per internuntium rabido respondisse ore probatur: 'decreui ego
de nomine et genere uestro nullum dimittere, et uos audetis
talia postulare?' Quos etiam uicino mari uoluit eadem hora
5 demergere, nisi a suis diu ne hoc faceret rogaretur. Recedentes
illi tristitia et maerore confecti, coeperunt qualiter poterant
et ubi poterant ablatis ecclesiis diuina mysteria celebrare.
Subinde autem crescente opibus regno maior coepit et superbia
propagari.

10 (I, 6) Referam factum, quod ipso gestum est tempore. Fuit 19
comes quidam Sebastianus, famosi illius gener comitis Boni- circa a. 440
fatii, acer consilio et strenuus in bello; cuius Geisericus sicut
consilia necessaria habebat, ita et praesentiam formidabat.
Cupiens autem illum extinguere, occasionem mortis de religione
15 quaesiuit. Cogitauit rex ut praesentibus episcopis atque dome-
sticis suis Sebastianum taliter conueniret. 'Sebastiane', inquit,
'scio quia fideliter nobis adhaesisse iurasti, cuius ueritatem
sacramenti labores tui uigilantiaque demonstrant. Sed ut nobis
conexa semper iugisque maneat amicitia tua, hoc placuit prae-
20 sentibus sacerdotibus nostris, ut eius efficiaris cultor religionis,
quam et nos et noster populus ueneratur.' Cui Sebastianus, 20
rem inueniens miram multisque necessariam, pro tempore acute
respondit: 'quaeso, domine rex, ut nunc unus panis mundissimus
ac simulacius adferatur'. Qui cum ignorasset Geisericus Se-
25 bastiani uictoriam, ilico iussit adferri. Adprehendens itaque
Sebastianus mundissimum panem ita effatus est: 'Hic enim

1 quibus . . . probatur] quibus dixit rex *Pb¹R* 2 comprobatur
a ergo *VC¹Wb¹* ego *////* ex genere *P* 5 recedentes igitur
illi a 7 ministeria a 8 crescentibus *M* et *om. a* su-
perba *P* 10 referam autem a fructum *P* 11 bonifatii a boni-
facii *CMsLβ* 13 et] eius *Halmius* 16 inquit *BVC* 17 ad-
hesisse *B* adhessisse *W¹* 19 connexa a tua in *B s. l. addit.*
20 eius] similis a cultor *W²s²b*: cultui *W¹* cultu *rell. at cf. Cod.*
Theod. XVI, 5, 6 catholicae religionis uerus cultor; *Pauli Hist.* XVI,
7 rectae fidei cultor 21 uester *W* populus] prosper *W* prae-
(pre- *R*) positus *PR* propositus *b* 23 unus *om. a* 24 atque *Pb*
simulacius *Bb ante rasuram*: similacius *B¹WPb¹* similatius *φL* 26 se-
bastianus post panem *habet P* affatus *WbR* affectus *P*

panis ut ad tantum decorem splendoris uenisset et mensae regiae necessarius haberetur, discussa spurcitia furfuris ex massa simulaginis conspersus per aquam transiuit et 2 lignem; idcirco et aspectu clarus et esu suauis habetur. Ita et ego mola catholicae matris commolitus et cribro examinationis ut simula munda purgatus, rigatus sum aqua baptismatis et igne sancti spiritus coctus. Et ut hic panis de forno, ita et ego per officia sacramentorum diuinorum artifice deo de fonte mundus ascendi. Sed fiat, si uelis, ut ipse propono. Iste panis confringatur in frusta, madidetur aqua et iterum con- 10 spergatur, mittatur in furnum: si melior exierit, faciam quae hortaris.' Quam propositionem Geisericus cum omnibus qui aderant cum audisset, ita ligatus est, ut se soluere omnino non posset. Quem alius generis argumento postea bellicosum uirum occidit. 15

22 (I, 7) Et ut ad id redeamus, unde digressi sumus, terret praeceptis feralibus, ut in medio Uuandalorum nostri nullatenus respirarent neque usquam orandi aut immolandi concederetur gementibus locus, ut manifeste tunc prophetiae uaticinium compleretur: non est in hoc tempore princeps aut 20 propheta uel dux, neque locus ad sacrificandum nomini tuo. Nam et diuersae calumniae non deerant cotidie etiam illis sacerdotibus, qui in his regionibus uersabantur, quae regiones palatio tributa pendebant. Ut si forsitan quispiam, ut moris est, dum dei populum ammoneret, Pharaonem, 25

3 Ps. 65, 12.

20 Dan. 3, 38.

1 splendoris *P* ueniret β 2 spurcitia *scripsi*: spuria *mss* et *uulgo* 3 simulaginis] *sic BVL* conspersus *W* conspers *P*
 5 mala *W* crebro *P* 6 simula] *sic BVCL* 7 forno
 β 9 ut] quod β 10 frustra *BVa* medidetur *C* conspar-
 gatur β 11 et mittatur *b* fornus β faciamque *B'* faciam
 quod *a* 13 se *om. W* 14 quemquem *P* alius *Lorichius*:
 alio *mss* genere argumenti *Ms'* postea *om. P* 18 neque]
 ne *W* nec *a* 19 locus gementibus *a* uaticium *P* 20 prin-
 ceptis *om. P* 24 religiones *BV¹Cs* ut si *B ϕ aW* (ut = uelut,
 exempli gratia): et si β 25 populum dei *a* ammoneret] *sic*
B ϕ a (II, 28, 32, 35, 41; III, 5) pharathonem *b*

Nabuchodonosor, Holofernem aut aliquem similem nominasset, obiciebatur illi, quod in persona regis ista dixisset, et statim exilio trudebatur. Hoc enim persecutionis genus agebatur hic aperte, alibi occulte, ut piorum nomen talibus insidiis interiret.
 5 Qua de re plurimos sacerdotum tunc nouimus relegatos: sicut 23
 Urbanum Girbensem, Crescentem metropolitanum Aquitanae ciuitatis, qui cxx praeerat episcopis, Habetdeum Teudalensem, Eustratium Sufetanum, et Tripolitanos duos Uicis Sabratenum et Cresconium Oensem, et Adrumetinae ciuitatis Felicem
 10 episcopum, ob hoc quod suscepisset quendam Iohannem monachum transmarinum; sed et alios multos, quos longum est enarrare. Quibus tamen in exilio positis dum obitus obuennisset, non licebat alios eorum ciuitatibus ordinari. Inter haec tamen dei populus in fide consistens, ut examina apum cereas aedificans mansiones, crescendo melleis fidei calculis firmabatur, ut impleretur illa sententia: quanto eos affligebant, tanto magis multiplicabantur et inualescebant nimis.

(I, 8) Post haec factum est supplicante Valentiniano Au-24
 20 gusto, Carthaginensi ecclesiae post longum silentium desolationis episcopum ordinari nomine Deogratias; cuius si nitatur a. 454
 quisquam quae per illum dominus fecerit paulatim excurrere, ante incipient uerba deficere, quam ille aliquid ualeat explicare.

16 Exod. 1, 12.

1 nabucodonosor ^b P nabucodonosor a olofernem β 2 personam Lv dixisset om. C 3 enim om. a genus] tempore
 genus Pb¹R agebatur B in fn. uers. 5 relegatos WP²b
 7 XX C abetdeum BVCWsa theudalensem Ms teaudalensem b 8 eustracium sa . tripoletanos M sabrathenum
 Ms 9 eensem BVs eensem C ^{uel meensem} censem W censem ML meensem Pb¹R uticensem ab² adrametine a adrumentine β 10 hoc om. a quandam b 11 et om. W 12 uenisset φ
 13 alios om. Pb¹R 14 populos P¹ examen Lv 15 milleis b calculis Wβ (calculis = lapidibus uel caementis; cf. II, 10 fidei infringere non ualuit murum) 16 impler-tu. B (duae litt. euan.) eos affligebant] magis eos aff. W magis adfigebantur β
 20 cartha(cartag-)ginensi WC²a¹Lβ

Illo igitur episcopo constituto factum est peccatis urgentibus, ut urbem illam quondam nobilissimam atque famosam quinto
 a. 455
 mense Junio decimo regni sui anno Geisericus caperet Romam; et simul exinde regum multorum diuitias cum populis captiuauit.
 25 Quae dum multitudo captiuitatis Africanum attingeret litus, 5 diuidentes Uandali et Mauri ingentem populi quantitatem, ut moris est barbaris, mariti ab uxoribus, liberi a parentibus separabantur. Statim satagit uir deo plenus et carus uniuersa uasa ministerii aurea uel argentea distrahere et libertatem de seruitute barbarica liberare, ut et coniugia foederata manerent 10 et pignora genitoribus redderentur. Et quia loca nulla sufficiebant ad capessendam multitudinem tantam, basilicas duas nominatas et amplas Fausti et Nouarum cum lectulis atque straminibus deputauit, decernens per singulos dies, quantum
 26 quis pro merito acciperet. Et quia plerosque insuetudo nauigii 15 et crudelitas captiuitatis afflixerat, non paruus inter eos numerus fuerat aegrotorum, quos ille beatus antistes ut nutrix pia per momenta singula cum medicis circuibat sequentibus cibis, ut inspecta uena, quid cui opus esset, illo praesente daretur. Sed nec nocturnis horis ab hoc opere misericordiae 20 feriabatur, sed pergebat excurrere per singulos lectus, sciscitans qualiter quisquam haberet. Ita se tradiderat omnino labori, ut
 27 nec defessis membris nec cariosae iam senectuti parceret. Quo liuore Arriani succensi dolis eum quam plurimis uoluerunt saepius enecare. Quod credo peruidens dominus cito passe- 25 rem suum de manibus accipitrum uoluit liberare. Cuius

25 cf. Ps. 123, 7.

2 ut om. *BVCMS*^a a condam *W*¹ ut quinto *a* 5 ca-
 ptiuitatis om. *a* 6 diuidentibus uandalis et mauris *Lβ* 7 et
 liberi *aβ* apparentibus *b* 9 ministerii uasa *β* 10 et ut
aW fort. recte; cf. *Fulgent. Myth.* I, 1 *Muncker.* permanerent *a*
 11 pignora *a* 12 capescendam *φb*¹ 14 quanto *BVCW*^s^a
 18 cum medicis] uice (uia *b*) medici *Pb*¹*R* 21 feriebatur *BV*¹*CW*¹*L*¹
 feriebatur *V*²*M* *s* pergebat excurrere] currebat *a* lectus] sic
BVPR lecto *W* 22 se] se huic *β* omni *W* 23 canosae
Ms 24 libere *B* quam plurimis eum *φ* 25 necare *a*
 crebro *W* praeuident *ms praeter Bb*² pascerem *W*¹ pascerem
*b*² 26 ancipitrum *a*

exitum ita urbici captiui planxerunt, ut tunc se putarent magis
tradi manibus barbarorum, quando ille perrexit ad caelum.
Functus est autem sacerdotio annis tribus. Cuius amore et
desiderio populus attentus potuerat membra digni corporis
5 rapere, nisi consilio prudenti, dum auocatur, nesciente multi-
tudine sepeliretur.

(I, 9) Et quia tacendum semper non est de impietatibus 28
hereticorum, nec uerecundum poterit esse quod ad laudem
proficit patientis, ordinator quondam memorati sacerdotis no-
mine Thoma dum uariis ab eis insidiis saepius artaretur,
quodam tempore uenerabilem senem in publica facie catomos
cecidit. Quod ille non ad obprobrium, sed ad mercedem
computans gloriae suae, in domino laetabatur. Unde factum est, 29
ut post obitum episcopi Carthaginis Zeugitanae et proconsulari
15 prouinciae episcopos interdiceret ordinandos; quorum erat nu-
merus centum sexaginta quattuor. Qui paulatim deficiens, nunc,
si uel ipsi supersunt, tres tantum esse uidentur: Uincencius
Gigitanus, Paulus Sinnaritanus, uere merito et nomine Paulus,
et alius Quintianus, qui nunc persecutionem fugiens apud
20 Edessam Macedoniae ciuitatem commanet peregrinus.

(I, 10) Sed etiam martyria quam plurima esse probantur, 30
confessorum autem ingens et plurima multitudo; ex quibus
aliqua narrare temptabo. Erant tunc serui cuiusdam Uuandali
— fuit hic Uuandalus de illis quos millenarios uocant — Mar-
25 tinianus, Saturianus et eorum duo germani. Erat et conserua

1 mais *W*¹ 2 barbarum *VC* 3 est *om. PR* 5 euocatur
W dum more uacatur *αβ* 7 non est semper *φ* 9 ordinator
*W*²*s*²*Lb*² ordinator *BVCW*¹*Pb*¹*R* ordinatus *M*^s¹ memorati *om.*
PR sacerdotii *W* sacerdotio *PR* 10 thomas *WPR* tomas *b*
11 quondam *BV*¹ catamis *C* catomis *WMsLb* 12 obprobrium
BVCPR obprobrium *W* 14 ut *om. PR* carthaginis episcopi *β*
eugitanae *Pb*¹*R* proconsulari *V* 15 intercederet *φ* 16 de-
ficientes *s*²*Lb*² 17 uincencius *C* 18 sitinaritanus *PR*
20 edissam *M*^s*L* adessam *PR* macedoniae *BVCWL* mace-
donia *P* 21 sed] sed et *a* etiam] etiam tunc *Ws*¹*αβ*
23 aliquos *Pb*¹*R* 24 fuit] fuit autem *β* marturianus *BVWa*
PR (*in V supra script. à m. 1 uel martinianus*)

eorum quaedam, egregia Christi ancilla, nomine Maxima, corpore simul et corde decora. Et quia Martinianus armifactor erat et domino suo satis uidebatur acceptus et Maxima universae domui dominabatur, creditit Uuandalus, ut fideles sibi magis memoratos faceret famulos, Martinianum Maximamque 5
 31 coniugali consortio sociare. Martinianus adulescentulorum saecularium more coniugium affectabat, Maxima namque iam deo sacrata humanas nuptias refutabat. At ubi uentum est, ut cubiculi adirentur secreta silentia, et Martinianus, nesciens quid de illo decreuerat deus, maritali fiducia quasi cum coniuge 10
 cuperet cubitare, uia ei uoce memorata famula Christi respondit: 'Christo ego, o Martiniane frater, membra mei corporis dedicaui, nec possum humanum sortire coniugium, habens iam caelestem et uerum sponsum. Sed dabo consilium: si uelis, poteris et ipse tibi praestare, cum licet, ut cui ego concupiui 15
 32 nubere, delecteris et ipse seruire'. Ita factum est domino procurante, ut oboediens uirgini etiam adulescens suam animam lucraretur. Nesciente igitur Uuandalo spiritalis secreti commercium, compunctus atque mutatus Martinianus etiam suis fratribus persuasit, ut thesaurum, quod inuenerat, haberent utpote 20
 germani communem. Conuersus itaque cum tribus fratribus suis, dei quoque puella comitante, nocte clam egredientes Tabraceno monasterio, cui praeerat tunc nobilis pastor Andreas, sociantur. Illa uero haut procul monasterium incoluit puellarum. Sciscitante igitur barbaro inquisitionibus et muneribus 25
 crebris, quod gestum erat celari non potuit. Inueniens itaque iam non sua sed Christi mancipia, coniecit uinculis et uariis

1 quaedam conserua eorum β corpori W 2 marturianus
 W armifactor b armifactor φ 3 acceptus uidebatur a ac-
 ceptus ... dominabatur $om. W$ 5 famulos si...sociaret Ws^2ab
 marturianum W 6 sociat Ms^1 adulescentularum $B\varphi L$
 7 Maxima namque] maximaque Pb^1R maxima uero M 8 ad BV
 (III, 47) 10 cū inge B , con $s. l. addit. a m. 2 ut uid.$ 11 nu-
 bitare Pb^1R 12 ergo V^1C 13 sortiri $Ws^2aL\beta$ 15 dum a
 18 commertio PR commertia b 20 quod] quem WC^2Ms^2aL
 haberent $post$ communem $habet a$ 21 fratribus tribus W
 22 noctē W tabraceno VC 24 haut] sic $BVMsa$ 27 ui-
 culis W uanis a

tormentis dei famulos insectatur, agens cum eis non tantum
 ut pariter miscerentur, sed quod grauius est, per rebaptiza-
 tionis caenum fidei suae ornamenta turparent. Peruenit hoc
 ipsum usque ad notitiam Geiserici: decernit rex, ut tamdiu
 5 inplacabilis ferus seruos affligeret, quamdiu illius succumberent
 uoluntati. Iubet in modum serrarum fustes robustos ueluti
 palmatos cum stirpibus fieri, qui quatientibus tergis non solum
 ossa confringerent, sed etiam terebrantes aculei intrinsecus
 remanerent. Qui, dum sanguis efflueret et dissipatis carnibus 34
 10 uiscera nudarentur, sequenti die Christo medente semper in-
 colomes reddebantur. Hoc saepius ac multo factum est tempore
 et nulla plagarum uestigia uidebantur, sancto spiritu subinde
 curante. Post hoc artatur Maxima durae custodiae cuspidique
 crudeli extenditur: cui cum dei seruorum uisitantium non
 15 deesset frequentia, uidentibus cunctis ingentium lignorum
 putrescens soluta est fortitudo. Miraculum hoc et uoce omnium
 celebratur, et nobis, ad quem custodia pertinebat, cum sacra-
 mento testatus est ita fuisse.

(I, 11) At ubi Uandalus uirtutem neglexit cognoscere diui- 35
 20 nam, coepit in domo eius uindictrix ira grassari. Moritur ipse
 simul et filii; familiae atque animalium quaecumque optima
 erant pariter intereunt, remansitque domina uidua, marito,
 filiis et substantia destituta. Seruos Christi cognato regis Sesaoni
 gratia muneris offert; qui cum eos utpote oblatos cum gra-
 25 tulatione nimia suscepisset, filios uel domesticos sanctorum

1 insectatus *VC²Ms¹* insectatos *C¹* 3 cenum *B* coeno *b¹*
 coenum *b²*: pro r. caeno *PR* 4 decernit rex] regis qui praecepit β
 5 erus *W¹* herus *W²s²v*: in *V* addit. s. l. scilicet homo heros *C²*
 inpl. et homo ferus *M* seruos] serus *V¹C¹* eos *C²* seruo *W¹* seruos
 dei *b²* affligeret β 6 ferarum *M¹a* 9 et om. *WPR*
 10 incolomes] sic *BWMsL* (II, 11) 12 spiritu sancto *MP*
 13 artantur *PR* dure *BVCP¹* ducere *W* dura *ab* custodia
aPb turpidinique *W* 14 extenduntur *PR* cui *WMab²L*:
 qui *BV¹Pb¹R* quae *V²C* 17 nobis ille *ab²* 20 uindictrix *B*
VCM recte: uindicans s *corr.* uindictrix *rell.* crassari *W β*
 22 remansit *a* remanens itaque β 23 atque seruos *a* sersaoni
W β 25 demosticos *VC* domesticos eius *Ws²a β* sanctorum
om. a

merito male coepit daemon uariis motibus agitare. Ex ordine ille cognatus, ut gestum erat, suggerit regi. Decernit statim rex cuidam gentili regi Maurorum, cui nomen inerat Capsur, relegandos debere transmitti. Maximam uero Christi famulam confusus et uictus propriae uoluntati dimisit; quae nunc superest 5 uirgo, mater multarum uirginum dei, nobis etiam nequaquam ignota. Peruenientes autem traduntur memorato regi Maurorum, 36 commanenti in parte heremi, quae dicitur Caprapicti. Uidentes igitur Christi discipuli multa apud gentiles et illicita sacrificiorum sacrilegia, coeperunt praedicatione et conuersatione sua 10 ad cognitionem domini dei nostri barbaros inuitare; et tali modo ingentem multitudinem gentilium barbarorum Christo domino lucrauerunt, ubi ante a nullo fama Christiani nominis fuerat diuulgata. Tunc deinde cogitatur quid fieret, ut ager iam cultus et egraminatus uomere praedicationis euangelicum 15 37 susciperet semen et imbre sacri baptismatis rigaretur. Mittunt legatos per itinera distenta deserti; peruenitur tandem ad ciuitatem Romanam, rogatur episcopus, ut presbyterum et ministros credenti populo destinaret. Explet cum gaudio quod petebatur pontifex dei: construitur ecclesia, baptizatur multitudo 20 maxima barbarorum, et de lupis grex fecundus multiplicatur agnorum. Hoc Geiserico relatione sua nuntiat Capsur. De qua re surgens in inuidia iubet famulos dei ligatis pedibus post terga currentium quadrigarum inter spinosa loca siluarum

1 montibus <i>VC</i> ¹	Ex] quod ex <i>ab</i> ²	3 regi post gentili <i>deest</i>
in <i>Pb</i> erat <i>a</i>	capsum <i>PR</i>	4 religandos <i>WPb</i> ¹ <i>R</i>
deberet <i>Pb</i>	maximam <i>P</i> ¹	maxima...famula <i>B</i>
que β	5 propria uoluntate β	6 uirgo <i>om. Pb</i> ¹
manente <i>P</i> ¹ <i>R</i>	caprapicta β	8 com-
<i>Pb</i> ¹ <i>R</i>	11 inuitare barbaros <i>a</i>	9 multam <i>BV</i> ¹
13 antea nulla <i>ML</i>	antea a nullo <i>WaPb</i> ¹ <i>R</i>	12 barbarorum <i>om. M</i>
18 et] ac <i>a</i>	19 destinaret <i>BVC</i>	14 diuulgata <i>W</i>
<i>BVCs</i> ¹ <i>PR</i>	expletur <i>W</i>	expletum est cum <i>ab</i> ²
<i>a</i> β	20 pontifex] ordinatur pontifex <i>ab</i> ²	expleuitque <i>M</i>
capso <i>BV</i> ¹	capso <i>P</i>	22 renuntiat
posterga <i>WCMP</i>	24 curretium <i>W</i>	23 in inuidia <i>ab</i> ² : inuidia

pariter interire, ut ducta atque reducta dumosis lignorum
 aculeis innocentium corpora carperentur, ita delegans, ut exitum
 suum inuicem peruiderent. Qui cum e uicino currentibus indo- 38
 mitis equis, plangentibus Mauris sese mutuo conspicerent, uale
 5 sibi in angusto fugae unusquisque ita dicebant: 'frater, ora
 pro me; impleuit deus desiderium nostrum: taliter peruenitur
 ad regnum caelorum'. Itaque orando atque psallendo gauden-
 tibus angelis pias animas emisere: ubi usque in hodiernum
 non desinit ingentia mirabilia Iesus Christus noster dominus
 10 operari. Nam nobis beatus quondam Faustus Buronitanus epi-
 scopus attestatus est caecam quandam mulierem inluminatam
 fuisse, ubi ipse aderat praesens.

(I, 12) Accenditur hinc aduersus dei ecclesiam Geisericus. 39
 Mittit Proculum quendam in prouinciam Zeugitanam, qui coar-
 15 taret ad tradendum ministeria diuinà uel libros cunctos domini
 sacerdotes, ut primo armis nudaret et ita facilius inermes
 hostis callidus captiuasset. Qui, se non posse tradere claman-
 tibus, ipsi rapaci manu cuncta depopulabantur atque de palliis
 altaris, pro nefas! camisias sibi et femoralia faciebant. Qui
 20 tamen Proculus, huius rei exsecutor, frustatim sibi comedens
 linguam in breui turpissima consumptus est morte. Tunc enim 40
 sanctus Ualerianus Abensae ciuitatis episcopus, dum uiriliter
 sacramenta diuina ne traderet dimicasset, foris ciuitate sin-
 gularis iussus est pelli; et ita praeceptum est, ut nullus eum

2 ita . . . peruiderent *om. a* disligans *PR* 3 praeuiderent
Lβ e uicino] uicino *Pb¹R* indomitis equis plangentibus *om.*
BφL ind. equis maurisque plangentibus *Ws²* 5 fugae] furore *β*
 nel furore
 fugae *W* dicebat *Wβ* 8 hodiernum diem *φWαL* 9 no
W christus iesus *a* inter dominus *b* dominus noster *WMs*
αLP 10 faustinus burtinitanus *β* 11 quadam *BV²C* quadam
V¹ 13 hinc *scripsi* (II, 11): haec *B* propter haec (propter *in V*
s. l. addit.) *φL* inter haec *a* post haec *Wβ* 16 inermes *BVaβ*
 17 captiuaret *W* ex captiuafet Qui se non] quibus se non *s²αL*
 quis enim *β* posset *VCβ* clamantibus] clamantibus sacerdoti-
 bus *Wβ* 18 ipsa *β* 19 femoria *V¹* femoralias *b* 20 rei *om.*
M regi *W¹* frustatim *BV¹* 22 abense *Bφa* habense (-ae) *Wβ*
 23 foras *WL* ciuitatem *mss praeter B*

neque in domo neque in agro dimitteret habitare. Qui in strata publica multo tempore nudo iacuit sub aëre: annorum erat plus LXXX, quem nos tunc indigni in tali exilio meruimus salutare.

41 (I, 13) Quodam tempore paschalis sollempnitas agebatur; et dum in quodam loco, quae Regia uocitatur, ob diem paschalis honoris nostri sibimet clausam ecclesiam reserarent, conpererunt Arriani. Statim quidam presbyter eorum, Anduit nomine, congregata secum armatorum manu ad expugnandam turbam accenditur innocentum. Introeunt euaginatiss spatiss, arma corripunt; alii quoque tecta conscendunt et per fenestras ecclesiae sagittas spargunt. Et tunc forte audiente et canente populo dei lector unus pulpito sistens alleluaticum melos canebat; quo tempore sagitta in gutture iaculatus cadente de 42 manibus codice mortuus post cecidit ipse. Nam et alii quam plurimi sagittis et iaculis in medio crepidinis altaris probantur occisi; nam qui gladiis tunc interempti non sunt, postea poenis adtriti regio iussu omnes paene necati sunt, praesertim maturioris aetatis. Alibi namque, sicut Tunuzuda contigit, Galibus, Uicu Ammoniae uel aliis in locis, tempore quo sacramenta 43 dei populo porrigebantur, introeuntes maximo cum furore corpus Christi et sanguinem pauimentis sparserunt et illud pollutis pedibus calcauerunt.

43 (I, 14) Ipso enim Geisericus praeeperat tempore suadentibus episcopis suis, ut intra aulam suam filiorumque suorum non-

2 nudus β	3 LXX a	in <i>om.</i> β	5 quondam L
paschali BVC	pascaliss MP	6 quae] qui V^2CMSaL	diei b
7 honorem β	conpererunt] ut conpererunt Ma	conpereunt W	conperunt b
8 auduit a	andiot L	adduit β	
9 congregatam et manum β	secum <i>om.</i> β	10 accendit/// P	accendit bR
innocentium aLb^1	11 fenestram P	13 in pulpito Ws^2	alleluaticos β
nel os b	14 in gutture <i>om.</i> β	guttere V^1	15 alia $BVCs^1$
quam plurimij multi a	19 tunuzuda BW	tunazuda φL	tinuzuda Pb
nunc a	galbus $W\beta$	20 uico Wa	amoenię W
Uicu Ammoniae cum <i>Mommseno</i>	nomen loci esse puto	21 introeunte maximino β	22 pauimento β
24 ipse a	23 exparserunt b		

nisi Arriani per diuersa ministeria ponerentur. Inter alios uentum est tunc ad Armogastem nostrum. Cuius cum diu ac saepius tibus torquendo tinnientibus constringerent cordis et frontem, in qua Christus uexillum suae fixerat crucis, rugatam
 5 magisque aratam discindentes atque mugientes ostenderent, nerui ut fila aranearum sancto caelum respiciente crepabant. At ubi tortores neruicas cordas diruptas esse uiderunt, allatis crebrius fortioribus cordis atque cannabinis, illo nihil aliud nisi Christi nomen inuocanti, illa omnia uanescebant. Sed et
 10 capite deorsum dum ad unum penderet pedem, dormire quasi super lectum plumis stratum omnibus uidebatur. Quem cum
 44 Theodericus regis filius, qui eius dominus erat, poenis non ualentibus capite truncari iussisset, a suo prohibetur Iucundo presbytero dicenti sibi: 'poteris eum diuersis afflictionibus inter-
 15 ficere; nam si gladio peremeris, incipient eum Romani martyrem praedicare'. Tunc Theodericus in Bizacenam prouinciam ad fodiendas eum condemnat serobes. Postea quasi ad maiorem obprobrium haut procul Carthagine, ubi ab omnibus uideretur, pastorem eum praecepit esse uaccarum. Inter haec dum domino
 45 reuelante dormitionis suae proximum cerneret diem, aduocat quendam Felicem uenerabilem Christianum, procuratorem domus filii regis, qui Armogastem ut apostolum uenerabatur, dicitque illi: 'tempus meae resolutionis aduenit; obsecro te per fidem quam utrique tenemus, ut sub hac siliquae arbore

23 II Tim. 4, 6.

2 armogastem *a* 3 tinientibus *W*¹ timentibus *BVC* tumentibus *MaL* humentibus *s*² chordis *Ms et sic infra* 4 rugam *β* 5 descendentes *BVCWaLs*¹ discedentes *M* ostenderunt *PR* ostenderant *b* distenderent *M* 6 caelo *β* respicientes *b* 7 torres *VCs*¹ tortores torres *M* diruptas *WMsβ* (III, 31) allatas *P* 9 inuocanti] *sic Bφ* uanascebant *β* euanascebant *Ms* 12 theodericus *L* theudoricus *PR* non] nil *M* 13 iucundo *φWaβ* 14 dicente *Wβ* 15 matirē *W* 16 theodricus *VC* teudoricus *P* uizacenam *BVCsaL* iuuazenam *M* bizacenam *β* prouinciam uizacenam *W* 17 maius *W²CMsaL* 18 obproprium *C* haut *MsaL*: haud *WC* aut *BV* ut *β* a carthagine *sa* 19 eum pastorem *β* 20 dormitioni *bR* 24 silice *a* siliqua *V²Ms* arborem *BV¹* arborum *V²M*

- me sepelire digneris, redditurus domino nostro, nisi feceris, rationem'. Non quod ille curaret, ubi aut qualiter suum sepeliretur corpus, sed ut illud demonstraretur, quod seruo suo
 46 reuelauerat deus. Respondit Felix et dicit: 'absit a nobis, confessor uenerabilis, sed sepeliam te in una basilicarum cum 5 triumpho et gratia qua mereris'. Cui beatus Armogas: 'non, sed quod dixi factururus es'. Ille timens dei hominem contristare, ueraciter quod iusserat promisit esse facturum. Statim intra paucissimos dies comes bonae confessionis de hac uita migravit. Festinauit Felix sibi delegatum sub arbore fodere sepulchrum. 10 Qui, cum intexti radices et soliditas aridae telluris moram faceret et laborem, angebatur, quod tardius sancti membra corporis humarentur. Tandem abscisis radicibus multo altius terram cauantes conspiciunt sarcophagum splendidissimi marmoris praeparatum, qualem forte nullus omnino habuit regum. 15
- 47 (I, 15) Sed nec quendam archimimum, nomine Masculan, debeo praeterire. Qui cum multis insidiis premeretur, ut catholicam amitteret fidem, ipse eum rex postea blandiendo affatibus saecularibus inuitabat, promittens multis eum diuitiis cumulandum, si uoluntati eius auditum facilem commodasset. 20 Qui cum fortis atque inuictus maneret, iubet eum subire sententiam capitalem, ita tamen callidus occulte praecipiens, ut si in illa hora uibrantis gladii pertimesceret ictum, magis eum occideret, ne martyrem gloriosum fecisset; si autem fortem in confessione conspiceret, a gladio temperaret. Sed ille ut co- 25

1 deo β	4 reuelauit <i>W</i>	dixit <i>Ma b</i>	5 sepeliam b
6 quam <i>aL\beta</i>	cui] cuius b	armogast' (<i>sed' man. rec. add.</i>) <i>C</i>	
armogastes <i>Msa</i>	7 constrictare <i>B'</i>	contristari a	8 se esse β
11 Qui] cui <i>CaLb</i>	intextae <i>WsaL</i>	solidatas <i>Pb'R</i>	
12 faceret <i>aL</i>	et <i>om. a</i>	labore <i>WaL\beta</i>	angeretur <i>L\beta</i>
14 caentes <i>VCPR</i>	sartofagum <i>BV</i>	(<i>Schuch. I, 161; III, 83</i>)	
spendidissimi <i>C</i>	15 quale <i>M</i>	16 ne b	quandam β
archiaminiu <i>W</i>	archiminium <i>ML</i>	archinimum β	mansculan β
ma- sculaum s	18 comitteret <i>B</i>	comittet <i>V</i>	commutet <i>C</i>
omitteret <i>aL</i>	19 promittit β	eum multis <i>Ms b</i>	20 audi- tam b
b	fatile <i>W'</i>	21 inuictus in fide β	sibi subire <i>W</i>
sententia b	22 callidus <i>om. a</i>	24 martyre b	25 a <i>om. W</i>

lumna immobilis Christo solidante fortis effectus confessor reuertitur gloriosus. Et si martyrem inuidus hostis noluit facere, confessorem tamen nostrum non potuit uiolare.

(I, 16) Nouimus et alium ea tempestate, nomine Saturum. 48
 5 Qui cum lucidum esset membrum ecclesiae Christi et prauitatem Arrianorum libertate catholica frequenter argueret — fuit hic procurator domus Hunirici — conuenitur accusante Mariuado quodam diacono, quem Huniricus infaustus singulariter honorabat, ut fieret Saturus Arrianus. Promittuntur
 10 honores et diuitiae multae si faceret, praeparantur supplicia dira si nollet, hac obtione proposita, ut si regalibus iussis non oboediret, primo discussione metante amissa domo uel substantia, distractis omnibus mancipiis ac filiis, uxor eius ipso praesente camelario in coniugium traderetur. Quod ille plenus 49
 15 deo magis ut uelociter prouenisset, impios prouocabat. Ob quam causam uxor eius indutias uisa est ab his qui exsequebantur nesciente marito petisse. Accedit ad maritum alia Eua consilio magistrata serpentis. Sed ille Adam non fuit, qui inlecebrosa uetitae arboris poma contingeret, quia non Indigens, sed Saturus
 20 uocabatur, saturatus ab ubertate domus dei et torrentem deliciarum eius potatus. Aduenit mulier ad locum, ubi maritus singularis orabat, conscissis uestibus crineque soluto, secum comitantibus filiis unamque infantulam, quae

20 cf. Ps. 35, 9.

2 Etsi uulgo; cf. II, 35, Pass. 6 3 no P 7 hic] namque
 Ms unirici W hunerici rell. 8 mauriuado B ante rasuram
 condã W¹ quondã W² huniricus W: huniricus B hunericus
 rell. 10 si om. P¹R 11 obtione] sic BV¹C 12 primo dis-
 cussione metante scripsi coll. II, 50, 51, III, 46: primo discussionem et
 ante BVC¹W¹Ms prima discussione (discurs- PR) et ante C²β primo
 facta discussione et a. Lv domu P¹R 13 fiis W¹ 14 in]
 ad β traderetur in coniugium a deo plenus P 15 perue-
 nisset Pb prouocabat V 16 indutias ita BW (III, 28) in-
 dicias P 18 magistræ V²Ms magistra C illecebra M
 19 uitae β 20 satiatius β torrente mss praeter BV (τὸν χει-
 μάργουρ τῆς τροφῆς σου ποιεῖς αὐτούς) 21 diliciarum BVCW¹
 22 conscissis W conscissis b scissis uestibus ... II, 7 humilitatem in illo
 desunt in a, uno folio deperdito 23 seque β

tunc lactabatur, manibus gestans. Quam nescientis proicit ad pedes mariti, etiam ipsa suis genua complectitur ulnis, sibilans uociferatione draconis: 'miserere mei, dulcissime, simul et tui; miserere communibus liberis, quos conspicias ipse. Non subiaceant condicioni seruili, quos claros prosapia reddidit generis 5 nostri; non subiciar ego indigno et turpi coniugio uiuente marito, quae mihi semper inter coeueas plaudebam de Saturo meo. Cognoscit deus quia inuitus facturus es hoc, quod forte 50 uoluntarie aliquanti fecerunt'. Cui ille Iob sancti uoce respondit: 'tamquam una ex insipientibus mulieribus loqueris. 10 Formidarem, mulier, si sola esset huius uitae amara dulcedo. Artificio, coniux, diaboli ministraris. Si diligeres maritum, numquam ad secundam mortem adtraheres proprium uirum. Distrahant filios, separent uxorem, auferant substantiam: mei domini ego securus de promissis uerba tenebo: si quis non 15 dimiserit uxorem, filios, agros aut domum, meus non poterit esse discipulus'. Quid ultra? Discedens mulier cum filiis refutata; confortatur Satorus ad coronam, discutitur, expoliatur, poenis conteritur, mendicus dimittitur, interdicitur ei prodeundi accessus. Totum ei tulerunt, stolam tamen baptis- 20 matis auferre non potuerunt.

51 (I, 17) Post haec Geisericus ecclesiam Carthagini claudi praecepit, dissipatis atque dispersis per diuersa exiliorum loca, quia episcopus non fuerat, presbyteris et ministris. Quae uix a. 475 reserata est Zenone principe supplicante per patricium Seuerum; 25 et sic uniuersi ab exilio redierunt. Quae uero in Hispania, Italia, Dalmatia, Campania, Calabria, Apulia, Sicilia, Sardinia,

10 Iob 2, 10.

15 Luc. 14, 26.

1	Quam] quae <i>WL</i>	nescienti β	proicit <i>Cs Halmsius</i>	proi-
	citur <i>BVWL</i>	proiecit <i>M</i>	5	conditione <i>Ws</i>
	uictus <i>b</i>	9 fecere <i>b</i>	illic illud <i>b</i>	uoce <i>om.</i> β
	coniux <i>LPR</i>	minitaris <i>ex</i>	minitraris <i>W</i>	ministra es <i>C</i>
	3 ² ministrares <i>P¹</i>	diligeris <i>BV¹b¹</i>	14	distrahent <i>b</i>
	<i>W</i>	discendens <i>W¹P¹</i>	18	confortatus <i>b</i>
	20	accensus <i>P</i>	21	auferere <i>b</i>
	<i>P¹</i>	26	ispania <i>P</i>	27
				in italia β
				17
				potest
				19
				interceditur <i>et</i>
				25
				subplicante

Britiis, Lucania, Epiro [uetus] uel Ellada gesserit, melius ibi ipsi qui passi sunt miserabiliter lugenda narrabunt. Sed iam persecutionis nostrae, a Geiserico quanto sublimiter, tanto crudeliter gestae, iste sit finis. Durauit autem in regno annis triginta septem, mensibus tribus.

1 brities *BVCW*sβ bricies *ML* tuania *P* uetus e ditto-
graphia uocis uel (uet?) *ortum ratus deleui* uel *om.* β hellada
PR hellade *b* sibi β 2 ipsis *PR* lugendo β 4 ingeste
(-q *b*) β 5 mensibusque *W* et mensibus β tribus. Explicit
liber primus . incipit liber secundus de hunurico *B* Incipit liber se-
cundus (-II- *C*) de hunirico (hunrico *C*) *VC* Explicit liber -I- incipit
liber secundus (-II- *W*) *WM* Explicit liber -I- incipit -II- de huni-
rico *s* Explicit liber primus. incipit liber secundus de honorico
(horico *b*) sacrilego β

LIBER SECUNDUS.

n. 477
 mese Ia-
 nuario

1 (II, 1) Mortuo igitur Geiserico Huniricus maior filius patri
 succedit. Qui in primordia regni, ut habet subtilitas barbarorum,
 coepit mitius et moderatius agere, et maxime circa religionem
 nostram; ut etiam ubi antea sub rege Geiserico praeiudicatum 5
 fuerat, ne spiritales fierent conuentus, conuenticula concur-
 rerent populorum. Et ut se religiosum ostenderet, statuit solli-
 citius requirendos hereticos Manicheos; ex quibus multos in-
 cendit, plurimos autem distraxit nauibus transmarinis. Quos
 paene omnes Manicheos suae religionis inuenit et praecipue 10
 presbyteros et diaconos Arrianae hereseos; unde magis erubescens
 2 amplius in illis exarsit. De quibus repertus est unus, nomine
 Clementianus, monachus illorum, scriptum habens in femore:
 Manicheus discipulus Christi Iesu. Propter quod magis lauda-
 bilior memoratus tyrannus uidebatur, in uno displicens, quia 15
 cupiditati insatiabili uehementius inhiabat et prouincias regni
 sui uariis calumniis atque indictionibus onerabat, ut de illo
 praecipue diceretur: 'rex egens redivitibus magnus est calum-
 niator.' Dedit autem licentiam Zenone imperatore atque Placidia
 479-481 relicta Olibri rogantibus, ut Carthaginensis ecclesia sibi quem 20
 uellet episcopum ordinasset, quae iam per XXIII annos tali
 ornamento fuerat destituta.

2 hunericus *VMs* honoricus *P* hundricus *b* patris *W*
 3 primordio *W²MsL* 5 ut *om.* *W* p̄dicatum *b* 7 sollici-
 tus *C* 8 e *W* 9 destruxit *β* 11 dyacones *P* herese/s
V herescs *C* heresis *Ms* 12 reppertus *BVC* 13 foemore *b*
 14 discipulos *V¹* popter *W* laudabilior *om.* *β* 15 qua cupidi-
 tate *β* 17 indiccionibus *P et sic plerumque cc ante io* honera-
 bat *W* ut de] unde *W¹* 18 magnos (magno *b*) est calumni-
 atus *β* 20 relicta] per edicta *β* olibrii *WM* libri *β* cartagini-
 ensis *BVCP¹* charthaginensis *P²R* cartaginensis *WMb* ecclesiam *P*

(II, 2) Mittit ergo nunc ad ecclesiam Alexandrum inlustrem, 3
huiusmodi legationem ferentem, ut praesentia eius catholicus
populus dignum sibi peteret sacerdotem, destinans quoque per
notarium suum, nomine Uitarit, edictum quod publice legeretur,
5 in hunc continens modum: 'Iussit uobis domnus dici: quia
imperator Zenon et nobilissima Placidia per Alexandrum uirum
inlustrem scripserunt, petentes ut ecclesia Carthaginis religionis
uestrae proprium episcopum habeat, hoc fieri praecepit atque 4
eis rescripsit uel legatis ab eis directis dici iussit, ut, sicut
10 petierunt, uobis episcopum quem uolueritis ordinetis, sub eo
ut nostrae religionis episcopi, qui in Constantinopolim sunt et
per alias prouincias Orientis, ex eius praecepto episcopi nostri
liberum arbitrium habeant, in ecclesiis suis quibus uoluerint
linguis populo tractare et legem Christianam colere, quem-
15 admodum uos hic uel in aliis ecclesiis, quae in prouinciis
Africanis constitutae sunt, liberum arbitrium habetis in ecclesiis
uestris missas agere uel tractare, et quae legis uestrae sunt
quemadmodum uultis facere. Nam si hoc circa eos non fuerit
obseruatum, tam episcopus qui ordinatus fuerit uel clerici,
20 sed et alii episcopi cum clericis suis, qui in Africanis prouin-
ciis sunt, iubentur inter Mauros mitti.' Qui, dum edictum 5
nobis praesentibus quarto decimo Kalendarum Iuliarum uni-
uersae ecclesiae legeretur, gemere coepimus musitantes, eo
quod meditantibus dolis malorum esset futura persecutio prae-
25 parata; et ita legato dixisse probamur: 'si ita est, interpositis
his condicionibus periculosus haec ecclesia episcopum non delect-
tatur habere. Gubernat eam Christus, qui semper dignatur

1 tunc β	2 ligationem b	in praesentia s^2	5 in
<i>addidi: cf. Indic. III</i> 'continere'	nobis β	dominus $WM\beta$	
dicere β	8 nostrae b	fieri W^1	9 uel] ut P dicere β
11 in] apud β	constantinopoli Ws^2	12 episcopi nostri $om. \beta$:	
<i>cf. Indic. III</i> 'locutiones mirae'	16 africanis L : africanae (-ae)		
$B\phi W$ africae $s^2\beta$	sint P	17 et quae . . . facere $om. \beta$	
18 quemadmodum B	19 reseruatam β	clericis B clericus ϕ	
21 Qui] quod β	cum b	24 meditationibus dolisque W	
26 conditionibus VC	haec $om. \beta$	ecclesiae b	27 eam]
eciam V et iam C	dignatur] dignatus est $W\beta$		

gubernare. Quam suggestionem legatus accipere neglexit. Simul et populus, ut tunc fieret, ut ignis exarsit, cuius erat clamor intolerabilis, qui nulla posset ratione sedari.

6 (II, 3) Ordinato itaque episcopo Eugenio, uiro sancto deoque accepto, sublimis nata est laetitia et gaudium cumulatam est 5 ecclesiae dei. Exultans multitudo catholica sub barbara dominatione de ordinatione pontificis reparati: nam maximus iuuenum numerus atque adulescentularum sibimet in commune congaudens attestabatur, quod numquam uidisset episcopum in throno sedentem. Porro ille uir dei sacerdos Eugenius coepit 10 per conuersionem operum bonorum uenerabilis et reuerendus haberi etiam ab eis, qui foris sunt, et ita esse ab omnibus gratus, ut, si fas esset, animam suam pro eodem uniuersos 7 ponere delectaret. Eleemosynas quoque tales per eum dominus dignatus est facere, ut incredibile uideatur tanta eum impendere, 15 ubi ecclesia totum barbaris tenentibus ne unius nummi habere cognoscitur facultatem. Humilitatem in illo, caritatem, pietatem diuinitus condonatum, si quisquam incipiat, non poterit explicare. Pecunia apud eum numquam mansisse probatur, nisi forte tali hora offerretur, quando iam sol diei explicans cursum 20 nocturnis tenebris ordinem daret et locum. Tantum reseruabat, quantum diei sufficeret, non quantum cupiditas expetisset, deo 8 nostro subinde cotidie ingentia et maiora donante. Sed cum fama eius esset celebris atque manifesta, coeperunt exinde Arrianorum episcopi inuidia graui torqueri, cotidianis et prae- 25 cipue eum Cyrila calumniis insectantes. Quid plurimum?

2 tunc *om. W* 3 intollerabilis *Vcb* 4 ordinatur *B¹V¹* ordinator *C¹* ordinatu *B²* 5 commulatum *BV¹W¹* 6 dominatio *P* 7 numerus iuuenum *β* 8 gaudens *β* 9 attestabatur *β* 12 aberi *W¹* esset *BVC¹W* ab *om. β* 13 eisdem uniuersis *b* 14 elemosinas *φW* helemosinas *β* 17 agnoscitur *β* 18 si quisquam] *** uisquam *B*, sed siq *euauisse manifestum* si quis inspiciat *a¹* 19 pecuniam *BVCW¹a* numquam *om. α* non mansisse *M* mansisse non *s²aL* 20 offerretur *B* offerretur *C* explic *BVCWMs¹* explicaret cursum et *a*: *num* explicato cursu? 21 se uabat *a* 22 quantu (*post* non) *W* 23 maiora et ingentia *a* 24 eius] ei *M* celebris] ubique celebris *β* 26 eum Cyrila] cu cirilla *M* cyrileas eum *β* cotidianis eum et *p. cirilla a* qui *W*

suggerunt de illo, ut suum nequaquam sederet thronum neque dei populo uerbum faceret consuetum; deinde quoscumque mares uel feminas in habitu barbaro incedentes in ecclesia conspiceret, prohiberet. Ille respondit ut decuit: 'domus dei omnibus patet, intrantes nullus poterit repellere'; maxime quia ingens fuerat multitudo nostrorum catholicorum in habitu illorum incedentium, ob hoc quod domui regiae seruebant.

(II, 4) At ubi ab homine dei tale responsum accepit, statuit in portis ecclesiae collocari tortores. Qui uidentes feminam uel masculum in specie suae gentis ambulantes, ilico palis minoribus dentatis iectis in capite crinibusque in eisdem conligatis ac uehementius stringentes simul cum capillis omnem pelli- culam capitis auferebant. Nonnulli dum fieret statim oculos amiserunt, alii ipso dolore defuncti. Mulieres uero post hanc poenam capitibus pelle nudatis praecone praeunte per plateas ad ostensionem totius ciuitatis ducebantur. Quod sibi magis quae patiebantur lucrum maximum computabant. Quorum nos plurimos nouimus, nec scimus eorum aliquem tunc etiam poenis urgentibus a recto itinere destitisse. At ubi isto modo fidei infringere non ualuit murum, cogitat ut nostrae religionis homines in aula eius constituti neque annonas neque stipendia solita potirentur. Addidit quoque et laboribus eos contere rusticanis. Dirigit uiros ingenuos et admodum delicatos ad campum Uticensem, ut sub ardentis solis incendio cespites messium desecarent; ubi omnes cum gaudio pergentes in domino laetabantur. In quorum contubernio quidam fuit aridam habens manum, quae per annos quam plurimos nullum ei praestiterat obsequium. Qui cum ueraciter excusaret se operari

1 suggerunt] suggerunt regi $a\beta$ 2 dei populo] ad dei popu-
 lum β quocumque β 3 incedentes V^a in ecclesia V^2C
 intrare ecclesiam M 4 conspicere $B\phi R$ docuit P 5 rep-
 pellere a 7 incedentium V^b 10 gentes b 11 rectis M
 ictis a^1 iactis L criminibusque V cremibusque C conlegatis
 VC 13 auferrent M auferebant b 15 platheas W 18 nesci-
 mus β eorum tunc aliquem a tunc aliquem eorum $W\beta$ 19 ite-
 nere C 20 murum] ullum β 21 aula eius] eculeis a stipendio
 solito a 22 poterentur b^1 25 mensium PR 26 arida BC
 28 uerater b

non posse, magis uiolenter iussus est pergere. Sed ubi ad locum uentum est et praesertim pro eo orando ingemuerunt omnes, pietate diuina illa arida incolomis confessoris restituta est manus. Hinc iam Hunirici persecutio doloris atque parturitionis nostrae sumpsit initium. 5

- 12 (II, 5) Ipse autem, qui sese iamdudum omnibus lenem ostenderat, desiderans post obitum suum filiis, quod non contigit, regnum statuere, Theodericum fratrem filiosque eius Gentunisque fratris nihilominus filios crudeliter coepit insequi. Quorum nullum dimitteret, nisi ei mors desiderii sui uoluntatem 10 auferret. Primo sciens uxorem Theoderici fratris astutam, credo ne forte maritum aut maiorem filium, qui prudens et sapiens uidebatur, consiliis acrioribus aduersus tyrannum ar-
13 masset, crimine adposito gladio eam intercipi iubet. Post occiditur et ille filius magnis litteris institutus, cui secundum 15 constitutionem Geiserici, eo quod maior omnibus esset, regnum inter nepotes potissimum debebatur. Accenditur adhuc crudelius aliquid perpetrare. Adstante uulgo in media ciuitate pro gradibus plateae nouae episcopum suae religionis, nomine Iucundum, quem patriarcham uocitabant, praecipit incendio 20 concremari, ob hoc quod in domo Theoderici germani regis acceptissimus habebatur; cuius forte suffragio memorata domus regnum poterat optinere. In quo impietatis scelere futurum nobis adesse prospeximus malum, aientes inuicem singuli nobis: 'qui in suo ita crudelis effectus est sacerdote, quando 25

3 incolomis $a\beta$ 4 hunurici Bs hunuri VC ^hunirici WP hune-
rici Ma honorici b 6 ipso β lenem] bene β 7 contingit
 PR 8 theodericum MsP : teudericum W teudoricum $BVCa$ theo-
doricum bRL eius] fratris eius a 9 nihil hominus WPb
10 ei] et a 11 auferret Cb theoderici P : teoderici W teu-
dorici $BVCa$ theoderici $MsbRL$ 12 fortē aridū W maiorem]
marem P quia β 14 imposito β interfici Msa iussit
 C 15 magnus $M\beta$ 16 esset omnibus a 17 potissimu et
acceditur P 18 astante a asstante Pb medio P 19 plateae
 P sua b iucundum BRP^2 : iucūdū b iocundum $rell.$ 21 cre-
mari φ theoderici Ms : teudericus $BVCW$ theudorici a theoderici
 βL 23 obtinere Mab 24 perspeximus β aientes $W^2C^2Ms^2L$:
agnentes W^1 agentes $rell.$ 25 sua b

nostrae religioni uel nobis parciturus est iste? Tunc et Gen- 14
 tunis maiorem filium, nomine Godagis, cum uxore absque
 solacio seruuli aut ancillae crudeli exilio delegauit, fratrem
 uero Theodericum post occisionem uxoris et filii nudum atque
 destitutum similiter exulauit; post cuius mortem filium qui
 supererat infantulum duasque filias eius adultas inpositas asinis
 longius affligendo proiecit. Sed et comites quam plurimos et
 nobiles gentis suae obiectionibus falsis insectans, ob hoc quod
 germano fauerent, alios incendit, alios iugulauit, imitator existens
 10 Geiserici patris, qui sui fratris uxori ligato pondere lapidum
 in Ansaga fluuium Cirtensem famosum iactando demersit, et
 post necem matris etiam filios interfecit. Sed et multos ei 15
 Geisericus pater moriens sacramento interposito commendauerat,
 quos ille inmemor fidei et sacramenti uiolator diuersis poenis
 15 et incendiis trucidauit. Nam Heldicam quondam, quem pater
 eius praepositum fecerat regni, iam annosum atque ueteranum,
 cum dedecore capite detruncauit, eiusque uxorem cum alia,
 nomine Teucharia, in medio ciuitatis incendit. Quarum corpora
 per uicus et plateas trahi mandauit, quae tota die iacentia
 20 rogatus a suis episcopis uix uespere sepeliri concessit. Gamuth
 namque Heldicae fratrem, quia ad ecclesiam eorum confugerat,
 occidere non potuit; quem tamen in loco latrinarum obsceno
 conclusit temporeque multo eum ibi degere statuit. Postea cum 16
 caprario quodam et rustico ad faciendas scrobes uineis pro-
 25 futuras condemnauit; quos etiam duodecies per annum, id

3 seruili β 4 theodricum *VC* theodoricum *PRL* filium *PR*
 7 adffligendo *Pb* 9 fauerent *BVC*¹ iugulauit] gladio iugu-
 lauit β 10 uxori *s*¹*a*: uxoris *BVC* uxorem *rell. et uulgo; cf. In-*
dic. III 'abl. abs. mire positus' 11 ansaga *bR* ansatam *W*
 cirtense β famosum] *fe (foe- b) tilosum* β 12 ei *om. b*
 14 uiolatur *P* 15 incendii *PR* incendio *b* eldicam *b*
 quendam *W*²*C*¹*Msa* 16 eius *om. \beta* propositum *W*¹ 17 trun-
 cauit β 18 teucharium *BVCMW* theucariam *a* theucaria β
 19 uicus] *sic BVC*¹ platheas *P* 20 sepelire *b* camut β
 21 heldice *BVCMa* hel (*el- b*) dici β qui *W\beta* 22 loca φ
 obscena *s* 23 multoque tempore eum ibi *Ms* multoque eum ibi tem-
 pore βv stauit *P* 24 quondam *W*¹ presēturas *V* (*esse in*
ras.) profuturos *b*

est per singulos menses, flagellis crudelibus dissipabat, uix modico aquae cibarioque pane concesso. Hoc per quinque uel amplius perpassi sunt annos; quibus haec supplicia proficere poterant ad aeternam mercedem, si catholici fuissent et fidei suae merito ista perferrent. Sed ideo istud silere nequiuimus, 5 ut impietatem regis etiam in suis minime sileremus, qui non solum episcopum suum Iucundum, ut superius demonstrauius, flammis adussit, sed et presbyteros et diacones suos id est Arrianos quam plurimos incendit nec non et bestiis mancipauit.

17 (II, 6) Amputatis igitur in breui omnibus quos timebat et 10 solidans sibi, ut putabat, regnum, quod breue fuerat et caducum, omni ex parte otiosus atque securus uniuersa tela furoris in persecutione ecclesiae catholicae rugiens sicut leo conuertit. Ante persecutionis tamen tempestatem multis praeuentibus uisionibus et signis imminens demonstratum fuerat 15

18 malum. Nam ferme ante biennium quam feret, uidit quidam Fausti ecclesiam solito in ornatu fulgentem, cereis quoque fulgentibus palleisque uelaminum ac lampadibus rutilantem; et dum laetaretur tanti fulgoris candore, subito, ait, luminis illius concupiscibilis extinctus est fulgor ac tenebris succe- 20 dentibus aduersarius naribus natus est fetor; omnisque illa beatorum turba expellentibus quibusdam Aethiopicibus minata est foras, ob hoc iugiter lamentantum, quod eam in claritate pristina nequaquam uiderit iterum restitutam. Nam uisionem

13 Ps. 21, 14.

2 modico *WsaL*: modicum *rell.* aqua β panis β
 3 passi *a* haec] ex *P* supplicia *P* sufficere *Pb* 5 nequimus
 φ 6 impietates *PR* impietas *b* siliremus *VC'* sileretur *b* ta-
 ceremus *a* 7 iocundum *mss praeter BW* 8 adussit *BVCW'*
 sed et] sed *P* diacones φb 10 imbreui *PR* 11 et] atque *a*
 12 ex omni *W* oociosus *W* odiosus β 13 persecutionis (-es
b) β 17 solitu *BVCW's* in ornato *BVCs* insolito ornatu *a*
post fulgentem mss uerba et dum . . . candore habent: transpos. Chiff-
letius 18 palleisque *BVC*: palliisque *rell.* 19 candore tanti
 fulgoris β 20 fulgur *BVCa* fulgore *P'R* succedentibus *W*
 21 fetor *VCM* foetor *b* 22 beatorum] oblatorum β 23 iugiter]
 igitur β lamentandum *W\beta* claritatem pristinam *W*

istam nobis praesentibus sancto rettulit Eugenio. Uidit et
 quidam presbyter ipsam Fausti refertam turbis innumerabilium
 populorum et post paululum euacuatam et repletam porcorum
 multitudine atque caprarum. Item alius uidit aream triticam 19
 uentilationi paratam, granis adhuc uentilatoris iudicio necdum
 a palea separatis. Et dum ingentis massae, licet confusae,
 magnitudinem miraretur, subito ecce turbo ueniens tempestatis
 soniuago flatu coepit aduentum suum surgente puluere demon-
 strare; cuius impetu palea illa omnis omnino uolauit remanen-
 10 tibus granis. Post haec uenit quidam procerus splendido uultu
 habituque nitido fulgens, et coepit grana uacua macilenta
 atque simulagini reprobata purgando proicere. Quae diu examinans
 uix magnitudinem illius massae, licet probatae, ad aceruum
 tamen perduxit exiguum. Item alius ait: Stabat quidam prae- 20
 15 celsus super montem, qui Ziquensis dicitur, et clamabat dextra
 laeuaque: migrate, migrate. Alius conspicit rugiente caelo
 atque turbato sulphureas nubes, quae ingentes coeperunt lapides
 iaculari: qui lapides dum cecidissent in terram, plus accende-
 bantur et maioribus flammis ardebant, atque intrantes in pene-
 20 tralio domorum quos inuenerant incendebant. Qui autem uidit,
 ait, cum se in quodam cubiculo abscondisset, miseratione diuina
 ad eum flamma non potuit peruenire; reor ut illud propheticum
 conpleretur: claude ostium tuum et absconde te pusil-
 lum aliquantulum, donec transeat ira dei. Uidit et 21
 25 uenerabilis Paulus episcopus arborem usque ad caelos ramis

23 Esai. 26, 20.

1	persentibus <i>P</i>	rectulit <i>VC</i>	retulit <i>WMsaP²b</i>	4	multi-
	tudinem <i>BV¹</i>	multitudine por (par-	<i>R</i>) corum β	5	uentilationis ^{uel toris}
<i>W</i>	7	magnitudine <i>BVCβ</i>	magnitudo <i>a</i>	8	flato
<i>b¹</i>	monstrare <i>b</i>	9	impetu] impulsu <i>a</i>	11	abituque β
et]	qui <i>av</i> : <i>om.</i> β	12	simulagini <i>W</i> : similagini <i>rell.</i>	13	magni-
tudine β	15	tiquensis <i>b</i>	dextera <i>Mab¹</i>	16	<i>alterum</i> migrate
<i>deest in P</i>	conspexit <i>av</i>	17	atque turbato] ac turbatas β		
sulphur/as <i>V</i>	coperunt <i>VC¹</i>	18	ascendebantur <i>P</i>	19	pene-
tralis] <i>sic BV</i> :	penetralia <i>rell.</i>	23	hostium <i>WR</i>	absconde	
te pusillum aliquantulum <i>a</i>	<i>recte</i> (<i>ἀποκρύβηθι μικρὸν ὄσον ὄσον</i>): ab-				
sconde te pusillū <i>W</i>	abscondere aliquantulum βv	24	pertranseat <i>a</i>		

florentibus extensam, quae etiam dilatatione sua omnem paene Africam opacabat. Et cum uniuersi eius magnitudini et speciositati gauderent, ecce subito, inquit, uenit unus asinus uolentus, qui defricans ceruicem suam super robur radicum eius, impulsu suo cum ingenti sonitu illam mirabilem arborem 5
 22 elisit ad terram. Sed et Quintianus honorabilis episcopus uidit se super quendam montem stare, de quo conspiciebat gregem innumerabilium ouium suarum, et in medio gregis duae erant ollae nimium bullientes. Aderant autem ouium occisores, quarum carnes ollis bullientibus demergebant; et cum ita fieret, 10
 omnis illa magnitudo consumpta est gregis. Reor ergo illas duas ollas Sicca Ueneria et Laribus duas esse ciuitates, in quibus multitudo prima fuerat congregata, e quibus incendium initium sumpsit, aut Huniricum regem et Cyrilam episcopum eius. Sed de multis uisionibus, quia breuitati consulendum 15
 fuit, haec dixisse sufficiat.

23 (II, 7) Quid ultra? Censet primo tyrannus iussione terribili, ut nemo in eius palatio militaret neque publicas ageret actiones, nisi sese Arrianum fecisset. Quorum ingens numerus, uigore inuicti, ne fidem perderet, militiam temporalem abiecit; quos 20
 postea domibus proiectos omnique substantia expoliatos in insulis Sicilia et Sardinia relegauit. Quodam tempore statuere per totam Africam festinauit, ut nostrorum episcoporum defunctorum fiscus sibi substantiam uindicasset; qui autem de-

1 extensum *a* dilatatione *P*²: delatione *b* dilatione *rell.*
 pone *VC*: *om.* β 2 occupabat *M* occupabat *s*² pacabat β
 magnitudine *P*²*b* spetiositate *Pb* 3 congauderent *Msa*
 inquit *VC* unus *om.* β 5 suo cum] uocum *b* 6 et *om.*
PR uenerabilis *a* 7 quondam *BVC*¹ 8 innumeralium *b*
 9 bulligentes *VC*¹, *item infra* bulligentibus adherant *W*
 11 ergo *Bq*: ego *rell.* 12 sicca ueneria (uentria *a*) et laribus α *W*:
 siccensam (succensas *b*) et larensam laribus β 13 *e*] et *W* β 14 in
 initium *VC*¹ hunericum *qa* honoricum β cyrilam *BqWa*
 tirilam *b* 15 consolendum *VC* 17 cesset *P* uisione *PR*
 18 palitio *W* 19 se *a* 20 inuictus *s*²*a*²*L* meliciam *W*
 21 eiectos *a* insulas *s*²*a* 22 sicilia et sardinia *W*: sardiniam et
 siciliam *a* siciliam et sardiniam *rell.* religauit *WPb* 23 de-
 factorum *et* 24 defuncto *W*

functō succedere poterat, non ante ordinaretur, nisi fisco regali
 quingentes solidos obtulisset. Sed hoc aedificium ubi construere 24
 nisus est diabolus, statim illud destruere dignatus est Christus.
 Sugerunt ei domestici sui dicentes: 'si istud firmauerit prae-
 ceptio uestra, nostri episcopi in partibus Thraciae et aliis regi-
 onibus constituti peiora incipient pati'. Praecepit deinde sacras
 uirgines congregari, dirigens Uuandalos cum suae gentis ob-
 stetricibus ad inspicienda et contrectanda contra iura uere-
 cundiae uerecunda pudoris, ubi nec matres aderant nec aliqua
 10 matronarum. Crementes graui suspendio atque ingentia pondera
 pedibus conligantes, lamminasque ferri ignitas dorso, uentri,
 mamillis et lateribus adponebant. Quibus inter supplicia dice- 25
 batur: 'dicite quoniam episcopi uobiscum concumbunt et clerici
 uestri'. Quarum acerbitate poenarum plurimas tunc scimus
 15 extinctas; aliae, quae remanserunt, cutibus arecentibus factae
 sunt curuae. Nitebatur enim semitam inuenire, per cuius
 aditum publicam, sicut fecit, faceret persecutionem. Et ita
 faciens nullo modo inuestigare potuit, quomodo Christi eccle-
 siam macularet.

20 (II, 8) Quibus autem prosequar fluminibus lacrimarum, quando 26 a. 488
 episcopos, presbyteros, diacones et alia ecclesiae membra, id
 est quattuor milia DCCCCLXVI, ad exitum heremi destinauit?
 in quibus erant podagri quam plurimi, alii per aetatum annos
 a lumine temporali privati. In quorum erat numero beatus

1 succede P potuit φ 2 optulisset WaP 4 sugerunt
 a firmauerat V 6 precipit P deinde] de W 7 genti
 P¹bR 8 inspienda V contractanda VC iura WM¹aL:
 iure BV ius. Cβ; cf. III, 21 contra iura naturae uerecundiae]
 uerecundia b 9 uerecūda] uerecundia BVWa: om. β adherant
 P¹bR aliqua] aliqua catholica Wβ 10 ingentia W 11 lam-
 minasque BVCWMa (I, 10; III, 28) lamminas b dorsi BVC
 14 aceruitate BVC¹ 17 additum P feceret B facit W
 18 ecclesia B 20 prosequar W 21 diaconos V²Ms aliae
 PR ecclesia B 22 quattuor milia om. W LXVII W
 septuaginta sex β 23 podagrici a per aetatum annos a a: per
 aetatem annos a BV¹ per aetatem annorum a V²CMsL per aetatem
 (aetate W) annosam Wβ; cf. Indic. III a—ab et Roensch, It. u. Vulg.²
 p. 426

Felix Abbiritanus episcopus, habens iam in episcopatu XLIII annos, qui paralyti morbo percussus nec sentiebat quicquam
 27 nec penitus loquebatur. De quo nos maxime cogitantes, quod non posset iumento portari, suggessimus ut a suis rex peteretur, ut saltem eum propere moriturum Carthagini esse iussisset, 5 quod ad exilium nulla posset ratione perducī. Qui ita fertur tyrannus cum furore dixisse: 'si animali sedere non potest, iungantur boues indomiti, qui eum conligatis funibus trahendo perducant ubi ego praecepi'. Quem ex trauerso super burdonem unctum quasi quoddam ligni truncum toto itinere portabamus. 10

28 (II, 9) Congregantur uniuersi in Siccensem et Larensem ciuitates, ut illuc occurrentes Mauri sibi traditos ad heremum perduxissent. Superuenientes igitur comites duo subtilitate damnabili blandis sermonibus cum dei confessoribus agere coeperunt. 'Quid uobis', inquiunt, 'uidetur, ut ita pertinaces 15 sitis et domni nostri praeceptis minime obtemperetis, qui esse poteratis in conspectu regis honorabiles, si eius festinetis facere uoluntatem'? Statim illis clamantibus et dicentibus ingenti uociferatione: 'Christiani sumus, catholici sumus, trinitatem unum deum inuolabilem confitemur', includuntur grauiori quidem sed 20 adhuc latiori custodia, ubi nobis copia dabatur et introire et uerbum ammonitionis fratribus facere et diuina mysteria celebrare. Ibi et infantuli fuere quam plurimi, quos genetrices materno
 29 sequebantur affectu, aliae gaudentes, aliae retrahentes; aliae gaudebant se martyres peperisse, aliae moriendos diluio re- 25

1 filix <i>M</i>	albiritanus <i>W</i>	abiritanus <i>M</i>	episcopatū <i>W</i>
2 paralisin <i>P</i>	sentiebant <i>BVC</i> ¹	3 poenitur <i>W</i>	4 non <i>om.</i>
<i>Pb</i>	5 saltim <i>V²CMsL</i>	salutem <i>b</i>	iusisset <i>C</i> iussisset <i>W</i>
6 Qui] quibus <i>CMs^a</i>	7 post <i>W</i>	8 colligatum <i>Pb²R</i>	
9 tranuerso <i>W</i>	transuerso <i>s²aβ</i>	10 uictum <i>W</i>	quodam <i>PR</i>
quendam <i>s² et W s. l.</i>	tota <i>V</i>	itinere <i>C</i>	12 ciuitatem
<i>Pb</i> occurrentes <i>W</i>	13 perducerent <i>Ma</i>	16 domni] sic <i>Bb</i>	
uestri <i>W</i>	17 poteritis <i>Wβ</i>	festinaretis <i>Ms²</i>	18 ingenti uociferatione clamantibus et dicentibus <i>β</i>
20 inuocabilem <i>P</i>	21 copie dabantur <i>β</i>	et ante uerbum <i>om.</i> <i>PR</i>	22 admonitionis <i>Wβ</i>
facere fratribus <i>a</i>	ministeria <i>Ma</i>	23 genetrices <i>CMsa</i>	24 trahentes <i>β</i>
25 morituros <i>s²L</i>	moliendo <i>β</i>	baptizationis <i>β</i>	

baptizationis nitebantur a confessione fidei reuocare. Nullum tamen tunc nec blandimenta uicerunt nec carnalis pietas aliquem inclinavit ad terram. Nam quaedam quid tunc fecerit annus, breuiter referre delectat. Dum iter ageremus cum dei 30
 5 exercitu comitantes et forte magis noctibus promoueremus propter solis ardorem, conspicimus mulierculam sacculum et alia uestimenta portantem, manu infantulum unum tenentem atque in his sermonibus consolantem: 'curre, domne meus; uides uniuersos sanctos quomodo pergunt et festinant hilares 10 ad coronas'. Quam nos cum increparemus, quod inportuna uideretur aut uiris pro sexu iungi aut exercitui Christi sociari, respondit: 'benedicite, benedicite, et orate pro me et pro isto nepote paruulo meo, quia, etsi peccatrix, filia sum quondam Zuritanae ciuitatis episcopi'. Cui nos: 'et quare ita abiecte 15 ambulas, uel qua ratione de tam longo itinere huc pergere demonstraris'? Quae respondit: 'cum hoc seruo uestro paruulo ad exilium pergo, ne inueniat eum solum inimicus et a uia ueritatis reuocet ad mortem'. Ad haec uerba repleti lacrimis nihil dicere ualuimus nisi ut uoluntas fieret dei.

20 (II, 10) Sed ubi aduersarius, qui iam forte dicebat: 'partibo 31 spolia, replebo animam meam, interficiam gladio meo, dominabitur manus mea', nullum potuit aucupari, inquit angusta et teterrima loca, in quorum conclauibus dei exercitum coartaret. Tunc eis etiam uisitationis humanae ne-

20 Exod. 15, 9.

1 ad confessionē *W* 2 nec post tunc *om. W* 3 aliquid β
 quid (quod *W*) tunc] tunc quae β 4 refferre *W* referri β age-
 rimus *V* 5 promouemus *B\phi* promoueremur *W* promouimus β
 6 sacculam *V*¹ 7 infantulo uno *BVC* 8 in *om. a* domne]
sic BVCs 10 coronam β 11 iungeri *BVC* exercitu β
 13 peccatrix *B* quondam *W* 14 cui/nos *B* et *et* abiecte
om. a 15 abbulas *PR* 16 paruulo uestro seruo *W* paru-
 uulo seruo uestro βv 20 partibor *C's²b* 22 aucupari *WMs²*
 aucupari *BVC* acupari *s¹* occupare *rell.* 23 agusta *VC¹* de-
 terrima *M* cumclauibus *b* 24 coartaret exercitum dei ϕ
 negato ϕa est negata *W* negata est β

gata consolatio: ponuntur et custodes postibus et grauitur affliguntur; iactantur confessores Christi super inuicem angustia coartante, unus super alium, ut agmina locustarum, et ut 32 proprie dicatur, ut grana pretiosissima frumentorum. In qua constipatione secadendi ad naturalem officium nulla ratio sinebat 5 loci; sed stercora et urinam urgente necessitate ibidem faciebant, ut ille tunc fetor et horror uniuersa poenarum genera superaret. Ad quos aliquando, data ingentia munera Mauris, dormientibus Uuandalis uix clam ammissi sumus intrare. Qui introeuntes ueluti in gurgite luti usque ad genua coepimus 10 mergi, illud tunc Hieremiae uidentes fuisse completum: qui nutriti sunt in croceis, amplexati sunt stercora sua. Quid multa? praeccepti sunt undique perstreptentibus Mauris ad iter, ubi destinati fuerant, praeparari.

33 (II, 11) Exeuntes itaque die dominica linita habentes stercori- 15 bus uestimenta, facies simul et capita, a Mauris tamen crudeliter minabantur, hymnum cum exultatione domino decantantes: haec est gloria omnibus sanctis eius. Aderat enim ibi tunc beatus pontifex Cyprianus Unizibirensis episcopus, consolator egregius, qui singulos pio et paterno fouebat affectu 20 non sine fluminibus currentium lacrimarum, paratus pro fratribus animam ponere et se ultroneum, si dimitteretur, talibus passionibus dare, qui totum quod habuit egentibus fratribus in illa tunc necessitate expendit; quaerebat enim

11 Thren. 4, 5.

18 Ps. 149, 9.

21 cf. I Ioh. 3, 16.

1 solatio <i>C²Ms</i>	ponuntur <i>C²</i> : puniuntur <i>rell.</i>	postibus
<i>scripsi</i> : fustibus <i>mss</i>	et ante grauitur <i>om. M</i>	2 adfiguntur
<i>Pb</i> iactatur <i>W</i>	3 acmina <i>W</i>	locustarum <i>mss</i> praeter
<i>B</i> 5 naturalem <i>BV</i> naturale <i>rell.</i>	sinebat <i>W</i>	6 stercoris
et urinae β	7 fetor <i>WMs</i> foetor <i>b</i>	error <i>BVCWs¹</i>
<i>BVs¹</i> dantes <i>Ws²</i> post data <i>C²</i> daturi <i>a</i>	Mauris] auri <i>W</i>	9 ad-
missi <i>WMeaβ</i>	10 luti] lici <i>V</i> laci <i>Ms</i> : <i>om. W</i>	lutius que <i>B</i> lati-
que <i>a</i>	11 ieremiae <i>WMea</i>	cō/pletum <i>B</i> , n ut <i>uid. erasa</i> :
cōpletum <i>rell.</i>	12 amplexi <i>W</i>	14 ad iter] aliter <i>W</i>
<i>W</i> decantabant <i>a</i>	19 umzibbirinensis <i>PR</i>	umaibbillinensis <i>b</i>
20 con[consolator <i>B</i>	21 decurrentium <i>a</i>	22 ponere <i>P</i>
23 daret <i>a</i>		

occasionem qualiter confessoribus sociaretur, ipse animo et uirtute confessor. Qui postea per multos agones et squalores carceris ad exilium quod desiderabat cum exultatione perrexit. Quantae tunc multitudines de diuersis regionibus et ciuitatibus 34 sed uisendos dei martyres occurrerint populorum, testantur uiae uel semitae; quae agmina uenientium nequaquam capientes, per uertices montium et callium concurrrens turba fidelium inestimabilis descendebat, ceteros manibus gestantes, suosque infantulos uestigiis martyrum proicientes ista uoce clamabant: 10 quibus nos miseros relinquitis, dum pergitis ad coronas? qui hos baptizaturi sunt paruulos fontis aqua perennis? qui nobis paenitentiae munus collaturi sunt et reconciliationis indulgentia obstrictos peccatorum uinculis soluturi? quia nobis dictum est: quaecumque solueritis super terram, erunt soluta 15 et in caelis. qui nos solemnibus orationibus sepulturi sunt morientes? a quibus diuini sacrificii ritus exhibendus est consuetus? uobiscum et mos libebat pergere, si liceret, ut tali modo filios a patribus nulla necessitas separaret. In his uoci- 35 bus et lacrimis nullus iam pergere ammissus est consolator, sed artabatur multitudo ad currendum, ut ubi cannaba erat praeparata, laboriosam caperent mansionem. Qui, cum senes deficerent et alii forte, et si iuuenes delicati, coeperunt hastilium cuspidibus ad currendum et lapidibus tundi; unde magis deficientes amplius lassabantur.

14 Mt. 18, 18.

2 qualores *M* scalores *a* 4 multitudines *W* ciuitibus *VC*¹
 5 uisendam *β* occurrerunt *s* occurrerent *a* concurrerint *b* 6 uenientium *VC*¹*Ms* capiebant *W* 7 uertices enim *W* callium
scripti: uallium *ms* uallium concoua *C*²; an uallium? *cf.* III, 58 montes et colles 9 clamabant *a* clamabat *b* 10 coronam *β*
 11 paruulos *W* fonti *C*² fonte *WP*¹*a* aqua *scripti*: aquae *ms*
 perhennis *aβ* 12 poenitente *PR* manus *M* conuerti *β*
 indulgentiae *BVG*¹*a* indulgentiam *Mb*² 13 soluturi *W* 17 libebat
*W*¹*bR*: libebat *BVC*¹*Ms*¹*a* liceat *C*²*L* libeat *P*¹ si liceret] scilicet
C *ex corr.* 18 separet *C*² praepararet *W* 19 lacrima] laudibus *β*
 ammissus] sic *BV*, item consolatur 20 cannaba] tunc nauis *β* erant
W 21 praeparata *BVC* praeparatam *a* 22 etsi *uulgo* coeperunt]
 coep. primo *Wβ* astilium *BVCP* hostiū *W* 24 lassabuntur *b*

- 36 (II, 12) Post uero imperatum est Mauris, ut eos, qui ambulare non poterant, ligatis pedibus ut cadauera animalis mortui traherent per dura et aspera lapidum loca, ubi primo uestimenta, postea membra singula carpebantur, quia per gladios acutos petrarum hic caput conterebatur, alibi latera 5 findebantur, et ita inter manus trahentium spiritum exalabant. Quorum numerum colligere nequaquam ualuimus multitudine coërcente; exultat tamen per totum aggerem publicum uilis 37 sepultura sanctorum loquentibus tumulis. Reliqui habiliores ad solitudinis loca perueniunt, in quibus collocati hordeum 10 ad uescendum ut iumenta accipiunt. Ubi etiam uenenatorum animalium atque scorpionum tanta esse dicitur multitudo, ut ignorantibus incredibilis uideatur, quae solo flatu etiam in procul positos ueneni uirus infundat; ab scorpii autem percussu nullum dicunt aliquando euasisse. Quorum feritas uiru- 15 lenta usque ad praesens tempus Christo defendente nullum seruorum eius nocuisse docetur. Sed cum illic aluntur hordiaciis granis, postea et hoc ablatum est; quasi non poterat deus, qui pluerat patribus manna, pascere et nunc tali exilio mancipatos.
- 38 (II, 13) Cogitat acriora aduersus ecclesiam dei, ut qui 20 membra aliqua absciderat, totum laniando perderet corpus. Nam die ascensionis domini legato Zenonis imperatoris Regino praesente legendum media ecclesia episcopo Eugenio dirigit praeceptum tali tenore conscriptum, quod etiam uniuersae Africae ueredis currentibus destinauit. 25

1 uerū *W* 2 legatis *P'R* ut cadauera] uelut cadauer *β*
 3 traherentur *Wβ* lapidum *om. β* 4 quia] qui *BVW's*¹ qui-
 bus *av* 5 hic *om. a* capud *BVC* 6 exhalabant *Mb*
 exhalabant spiritum *a* 8 cohercente *Ma* coarcente *β* exultat
scripsi; cf. uar. lect. ad II, 80: exultat BVC¹Ms¹a extat C²β exal-
tatur Ws¹v exaltata Halmius uili *BVC¹* 9 abliores *BVC¹*
WP 10 ordeum *a* 11 uenatorum *ex* uenatorum *V* 13 in-
 credible *Ms* solu *W* in *addidi* 14 positus *Ms²*
a aβ scorpio *b* percussum *b* incursu *a* 16 tempus *om. β*
 17 illi *β* alerentur *WM* hordeaciis *C* hordeaceis *MsPb*
 ordeaceis *R* hordiaciis *a* ordeatii *W* 18 poterit *Ms* posset *β*
 19 mancipatis *BVC¹* 22 Regino] regina *Ms¹a* regi nen *PR* rege
 non *b* 24 tali tenore conscriptum *om. a: recte?* 25 ueredis
 discurrentibus *a*

‘Rex Hunirix Uuandalorum et Alanorum uniuersis episcopis 39
 omousianis. Non semel sed saepius constat esse prohibitum,
 ut in sortibus Uuandalorum sacerdotes uestri conuentus minime
 celebrarent, ne sua seductione animas subuerterent Christianas.
 5 Quam rem spernentes plurimi reperti sunt contra interdictum
 missas in sortibus Uuandalorum egisse, asserentes se integram
 regulam Christianae fidei tenere. Et quia in prouinciis a deo
 nobis concessis scandalum esse nolumus, ideoque dei prouidi-
 10 dentia cum consensu sanctorum episcoporum nostrorum hoc
 nos statuisse cognoscite, ut ad diem Kalendarum Februariarum
 proxime futurarum amissa omni excusatione formidinis omnes
 Carthagine ueniatis, ut de ratione fidei cum nostris uenerabi-
 libus episcopis possitis inire conflictum, et de fide omousianorum,
 quam defenditis, de diuinis scripturis proprie adprobetis, quo
 15 possit agnosci, si integram fidem teneatis. Huius autem edicti
 tenorem uniuersis coëpiscopis tuis per uniuersam Africam
 constitutis direximus. Data sub die XIII Kal. Iunias anno a. 488
 septimo Hunirici’.

(II, 14) Cognoscentes igitur qui aderamus simulque legentes, 40
 20 contritum est extemplo cor nostrum et contenebrati
 sunt oculi nostri, et uere tunc dies festi nostri conuersi
 sunt in luctum et cantica in lamentationem, dum edicti tenor
 indicaret futurae persecutionis furorem, et praesertim ubi dixit
 ‘in prouinciis nostris a deo nobis concessis scandalum esse

20 Thren. 5, 17.

1 hunirich <i>Ms</i>	hunericus <i>a</i>	uniricus <i>WP</i>	honoricus <i>b</i>	2 omu-
sianis <i>BVCM</i> ¹ <i>a</i>	homousianis <i>Pb</i>	4 nec <i>PR</i>	seductione <i>W</i>	
seditione β	5 qua <i>P</i>	plurimi] plur. nunc β	6 egisse] fa-	
cere β	7 regula cristianae <i>W</i>	8 noluimus <i>Pb</i>	ideo <i>Cbs</i> ²	
prouidentia] prouincia <i>W</i>	9 cum consensu] cum sensu <i>V</i> et <i>C</i> ¹ ut			
uid. consensu <i>C</i> ² <i>Ms</i>	10 ianuariarum <i>Pb</i>	11 omissa <i>a</i>	omne	
<i>BV</i> (III, 30)	12 cartaginem <i>M</i>	carthaginem <i>Wsab</i>	13 inhire	
<i>b</i>	conflictum <i>V</i>	umousianorum <i>BVa</i>	omusianorum <i>C</i>	homou-
sianorum <i>Pb</i>	14 de <i>om.</i> <i>W</i>	diuinis] diuersis β	15 posset	
<i>Mb</i>	16 episcopis α <i>W</i>	tuis <i>om.</i> <i>W</i>	17 Iunii <i>Ms</i>	
18 hunirici <i>BV</i>	unirici <i>W</i>	hunerici <i>Msa</i>	honorici <i>b</i>	19 adoramus
<i>V</i>	20 exemplo <i>VC</i> ²	extemplo <i>C</i> ¹ <i>Ms</i>	22 lamentatione <i>PR</i>	
24 nostris <i>om.</i> <i>W</i> β	nobis a deo <i>W</i> β			

nolumus', quasi diceret 'in prouincijs nostris catholicos esse nolumus'. Tractatum est quid fieret. Nullum inuenit remedium imminens calamitas, nisi a sancto Eugenio rationabilis, si cor barbarum molliretur, suggerenda daretur tali textu conscripta.

- 41 'Quotiens animae uel uitae aeternae ac fidei Christianae 5
causa tractatur, intrepide, sicut regalis prouidentia compromisit,
necesse est quod competet suggeratur. Nuper potestas regia per
Uitarit notarium paruitatem meam ammonere dignata est,
qui nobis merito religionis ac fidei praeceptum eius in ecclesia
praesente clero et plebe recensuit. Ex cuius tenore cognouimus 10
ad omnes coepiscopos meos praeceptum regium similiter ema-
nasse, ut die constituta pro disputatione fidei ueniat; quod
nos uenerabiliter accepisse suggestimus. Cui praefato notario
humilitas mea suggestit, debere etiam transmarinarum omnium
partium, qui nobiscum sunt in una religione uel communionem 15
consortes, agnoscere, quia ubique regno eius obtemperant
uniuersi; maxime quod totius mundi sit causa, non specialis
42 prouinciarum Africanarum tantummodo. Et quia secundo re-
sponso suggerendam me promisi oblatorum, merito suppliciter
peto magnificentiam tuam, ut ad domini et clementissimi regis 20
aures memoratam suggestionem meam perferre digneris, quo
eius clementia dignanter agnoscat, nos disputationem legis
cum adiutorio dei nullatenus declinare uel fugere, sed sine
uniuersitatis adsensu nos non debere asserendae fidei nostrae
causas adsumere. Quod petimus ut benignitate quantus est et 25

1 quasi diceret . . . nolumus *om. Wβ* 2 quod *P* 3 nisi ut
W 4 daretur] daretur epla *M* textu epla scripta *W*
in a post daretur *spatium 9—10 litt. uac. relict.* calamitas. Tunc
sancti (sancto *P²b*) eugenio rationabilis causa uisa est si cor barbarum
molliretur suggerendo si legenda daretur tali textu epistola conscripta
sic β mendosissime 5 uitae causa tractatur aeternae *a* 8 ui-
tarith *W* paritatem *b* ammonere *WaPb* 9 merito ac
religionis fidei (fide *C*) *B^oW^a* 11 simile *W* 14 transmarinum
VC²M 15 regione *b* 16 eius *om. β* obtemporant *VC*
18 africanum *BVC* tantummodo *W* 19 suggerendo *W* suggerenda
Msa suggerendum *β* oblatorum *b* suppliciter *W* 20 peto]
precor *β* domini *ab* 22 asnoscat *B* 24 adserendae *β*
25 quantus] qua tantus *β*

in iustitia sapientiae suae dignetur annuere. Data ab Eugenio episcopo ecclesiae catholicae Carthaginis’.

(II, 15) Sed cum haec suggestio a beato Eugenio offerretur, 43 ille iam qui conceperat dolorem, urgebatur iniquitatem grauius parturire, et ita sancto uiro Eugenio episcopo per Obadam praepositum regni sui mandasse uidetur: ‘subde mihi uniuersum orbem terrarum, ut sub potestate mea totus mundus redigatur, et facio, o Eugeni, quod dicis’. Ad quod beatus Eugenius respondit ut potuit: ‘quod rationem’, inquit, ‘non 10 habet, dici non debuit: sic est hoc quomodo si dicatur homini, ut per aëra feratur et uolitet, quod moris non est humanae naturae. Dixi enim: si nostram fidem, quae una et uera est, potestas regis cognoscere desiderat, mittat ad amicos suos: scribam et ego fratribus meis, ut ueniant coepiscopi mei, qui 15 uobis nobiscum communem fidem nostram ualeant demonstrare, et praecipue ecclesia Romana, quae caput est omnium ecclesiarum’. Ad haec Obadus: ‘ergo tu et domnus meus rex similes 44 estis?’ Eugenius episcopus dixit: ‘ego non sum similis regis, sed dixi: si ueram cognoscere desiderat fidem, scribat amicis 20 suis, ut dirigant nostros catholicos episcopos, et ego scribo coepiscopis meis, quia catholicae uniuersae una est causa’. Hoc agebat Eugenius, non quia deessent in Africam, qui aduersariorum obiecta refellerent, sed ut illi uenissent, qui alieni ab eorum dominatu maiorem fiduciam libertatis haberent

4 Ps. 7, 15.

3 offeretur VC offereretur W	4 ille om. b	dolum M
5 in grauius a uiro om. Ms	6 cubadum β	sude P
7 suppotestate W totus om. W	8 o om. Wβ	9 inquit
BVC 10 dicit W hoc om. a	quomodo] modo β	11 uolitet] uolit C' uolet b uolet et PR
14 scribo β episcopi b mei] nostri β	12 uera] uera fides β	16 ecclesiae romanae b capud BVC est capud a
β dominus mss praeter B	18 eugenus V	17 cubadus regi C' W
similis regi non sum a regis (regi b) similis non sum β	19 ueram] uestram V nostram CMs	21 episcopis β causa] cura BφL
uol causa cura W	22 agebat V' Ms	quia] quod β deessent a
africam BV': africa rell.		

pariterque oppressionis nostrae calumnias uniuersis terris et populis nuntiarent.

- 45 (II, 16) Ille autem, qui nectabat dolos, audire noluit rationem, agens argumentationibus crebris, ut quoscumque episcoporum audierat eruditos, uariis insectationibus agitaret. Iam ad 5 exilium Uibianensem Secundianum inpositis CL fustibus miserat episcopum, nec non et Sufetulensem Praesidium, uirum satis acutum. Tunc et uenerabiles Mansuetum, Germanum, Fusculum 46 et multos alios fustigauit. Dum haec geruntur, imperat ut cum nostrae religionis illorum mensam nullus communem 10 haberet neque cum catholicis omnino uescerentur. Quae res non ipsis aliquod praestitit beneficium, sed nobis maximum contulit lucrum. Nam si sermo eorum, dicente apostolo, sicut cancer consueuit serpere, quanto magis communis mensa ciborum poterit inquinare, cum dicat idem apostolus, 15 cum nefariis nec cibum habere communem.
- 47 (II, 17) Sed cum ignis iam persecutionis accenderetur et flamma infestantis ubique regis arderet, ostendit deus noster quoddam miraculum per seruum suum fidelem Eugenium, quod praeterire non debeo. Fuit in eadem ciuitate id est Car- 20 thagine quidam caecus ciuis ciuitatique notissimus, nomine Felix. Hic uisitatur a domino diciturque ei nocte per uisum, dies enim Epifaniorum inlucescibat: 'surge, uade ad seruum meum Eugenium episcopum, et dices ei, quia ego te ad illum direxi. Et illa hora, qua benedicit fontem, ut baptizentur 25

13 II Tim. 2, 17.

16 I Cor. 5, 11.

1 calumniam β 3 nectabat VC^2 nectebat $WMsaP^2$ fort. recte 5 insectationibus W 6 uibionensem M uibianense a uiuianensem β Secundianum ego: cf. Not. prou. Byz. 72: secundi (secundo b) donationum (donatianum $W\beta$) mss 7 sufetulensem W fusetulensem a suffetulensem b satis om. β 8 tum Ms 9 gerentur VC^1 agerentur Ms 10 cum om. $WMs\beta$ religio PR religione b religionis $\cdot x$ uiris (sic) a mensa nullum β 15 potuit β 16 nes P ne b ex corr. 19 eugenium om. β 21 ciuis ciuitatique] cuius (huius b) ciuitati β 23 epiphaniae Ms inlucesscebat VC^1 illucesccebat a lucesccebat β uade] et uade $M\beta$ 25 benedicet aP^2b

accedentes ad fidem, continget oculos tuos; aperientur et uidebis lumen'. Qui tali uisitacione commonitus, putans se, 48 quomodo adsolet, deludi per somnium, surgere noluit caecus; sed cum iterum uergeretur in somnos, similiter ut ad Eugenium spergeret compellitur. Rursus negligit tertioque festinanter et grauiter increpatur. Excitat puerum, qui ei solitus erat manum porrigere, pergit ueloci agilitate ad Fausti basilicam, orat ueniens cum ingentibus lacrimis, suggerit cuidam diacono, nomine Peregrino, ut eum episcopo nuntiaret, indicans se habere ali- 10 quod secreti genus intimandum. Audiens episcopus iussit ho- 49 minem introire; iam enim ob celebritatem festiuitatis hymni nocturni per totam ecclesiam canente populo concrepabant. Indicat caecus antistiti ordinem uisitacionis suae dicitque illi: 'non te dimittam, nisi mihi, sicut a domino iussus es, reddi- 15 deris oculos meos'. Cui Eugenius sanctus: 'recede a me, frater; peccator sum et indignus et super omnes homines delinquens, utpote qui et in haec tempora seruatus sum'. Ille autem 50 tenens genua eius aliud non dicebat nisi illud quod iam dixerat: 'sicut iussum est, redde mihi oculos meos'. Adtendens 20 quoque Eugenius in uerecundam credulitatem, et quia iam tempus urgebat, pergit cum eo metante officio clericorum ad fontem. Ubi fixis genibus cum ingenti gemitu, pulsans singulibus caelum, crispantem benedixit alueum fontis; et cum completa surrexisset oratione, ita caeco respondit: 'iam 25 tibi dixi, frater Felix, peccator ego homo sum; sed qui te uisitare dignatus est, praestet tibi secundum fidem tuam et aperiat oculos tuos'. Simulque uexillo crucis consignans oculos

1 aperiantur *BVC*¹ ut aperiantur *C*² et aperientur *Msa*^b 2 qui cum tali u. c. est putat se β 3 uoluit *PR* 4 urgeretur *a*
 5 rursus β 6 imprecatur *M* 7 ueloci *a* ad] *a b* et orat *b* 9 aliquid β 10 iussit *om. W* 11 celebritatem *W Msa* celeritatem *reH.* 12 increpabant β 13 antisti *PR*
 14 redderis *b* 15 sanctus eugenius *a* 16 delinquens *B*¹ 17 qui et] qui *a* in hoc tempore β 18 ienua *P* 20 in uerecundam *Mommsenus:* inuerecundam *mss* crudelitatem *WP* 21 metante] comitante *Msa* meditante *W* clericorum] clericorum *W* 23 benedixi *W* alueum fontis] aculae (*i. e. aquulae*) fontem β 25 ego *om. a* 26 tibi] tibi dominus β

eius, statim caecus visum domino reddente recepit. Quem secum, quousque uniuersi baptizarentur, ibi detinuit ob hoc, ne tanto miraculo populus excitatus uirum contereret, qui receperat
 51 lumen. Fit postea manifestum ecclesiae uniuersae. Praecedit ad altare cum Eugenio, sicut moris est, qui fuerat caecus, 5
 suae salutis oblationem domino redditurus; quam episcopus accipiens altari imposuit. Fit strepitus gaudio metante in-
 reuocabilis populorum. Statim nuntius pergit ad tyrannum; rapitur Felix, inquiritur ab eo quid factum sit qualiterque
 receperit lumen. Dicit illi ex ordine totum dicuntque Arria-
 10 norum episcopi: 'hoc Eugenius per maleficia fecit'. Et quia oppressi confusione lumen non poterant nubilare, eo quod
 Felix uniuersae ciuitati manifestus esset et notus, tamen uolebant eum, si fas esset, necare, quomodo Iudaei suscitatum
 Lazarum cupiebant occidere. 15

52 (II, 18) Adpropinquabat iam futurus dies ille calumniosus
 a. 484 Kalendarum Februariarum ab eodem statutus. Conueniunt non
 solum uniuersae Africae, uerum etiam insularum multarum
 episcopi, afflictione et maerore confecti. Fit silentium diebus
 multis, quousque peritos quosque et doctissimos uiros erinde 20
 separaret calumniis adpositis enecandos. Nam unum ex ipso
 choro doctorum, nomine Laetum, strepantem atque doctissimum
 uirum, post diuturnos carceris squalores incendio concremavit,
 aestimans tali exemplo timorem incutiens reliquos elisurum.
 53 Tandem uenitur ad disputationis confictum, ad locum scilicet 25
 quem delegerant aduersarii. Uitantes igitur nostri uociferationis
 tumultus, ne forte postmodum Arrisni dicerent, quod eos

2 caecum φ ob hoc tanto m. p. e. comprimere uirum qui r. l.
 coeperunt β 3 populos *BV* 7 atari *W* inposuit *CP*
 metante] comitante *Ms* faciente *a* 9 rapitus *V* quit *W*
 10 reperit *W* ille β 12 oppressione confusi β poterunt β
 14 necere *P*¹ 17 kalendarum *W* 18 insularu *W* 19 a-
 afflictione *VC* affecti *a* 20 qui usque *P* 21 necandos β
 22 letum *Mb* 23 diuturnos *VC*¹ diutinos *C*² scalores *b*
 24 timore *BV* aestimans quod tali e. t. excuteret reliquiis eleaurum
 (reliquisse lesurum *b*) β 25 silicet *P* 26 nostrae β 27 tu-
 multus] stimulis *a*

nostrorum oppresserit multitudo, deligant de se nostri, qui pro omnibus responderent, decem. Conlocat sibi Cyrila cum suis satellibus in loco excoelso superbissimum thronum adstantibus nostris, dixerantque nostri episcopi: 'illa est semper grata collatio, ubi superba non dominatur elatio, sed ex consensu communi uenitur, ut cognitoribus discernentibus, partibus agentibus, quod uerum est agnoscat: nunc qui erit cognitor, qui examinatur, ut libra iustitiae aut bene prolata confirmet aut prae adsumpta refellat? Et cum talia et alia dicerentur, 54 notarius regis respondit: 'patriarcha Cyrila dixit aliquos'. Superbe et illicite sibi nomen usurpatum nostri detestantes dixerunt: 'legatur nobis quo concedente istud sibi nomen Cyrila adsumpsit'. Et exinde strepitum concitantes calumniari aduersarii coeperunt. Et quia hoc nostri petierant; ut saltem, 15 si examinare non licebat praudenti multitudini, uel expectare liceret, iubentur uniuersi filii catholicae ecclesiae qui aderant centenis fastibus tundi. Tunc clamare coepit beatus Eugenius: 'uideat deus uim quam patimur, cognoscat afflictionem persecutionum, quam a persecutoribus sustinemus'. Conuersique 55 nostri Cyrillae dixerunt: 'propone quod disponis'. Cyrila dixit: 'nescio Latine'. Nostri episcopi dixerunt: 'semper te Latine

1 nostr. oppr. mult.] aliquis nostrorum oppresserit β diligunt
 P¹R 2: colocat V cyrilla C²a cirilla M cirila b 3 sa-
 tellibus: BWC (*Commedian. Instr.* II, 12, 14): satellitibus *rell.* colo
 W asstantibus C 4 ille b¹ illo Pb²R est om. W
 grata collatio] tracta collocutio β 5 elatio] potestatis elatio β
 7 nunc] nunc autem β 8 ut] uel VC¹ qui C² libram φ β
 prolata φ 9 prae L: prauam B φ a praua W probra β
 adsumptam BVC assumptam Msa. assumpta L β 10 cirila C cy-
 rilla Ma: om. P aliquos . . . dixerunt om. BVC¹MsL: Ad hec a
 nostris dictum est C² dixit legatur nobis. Quo concedente istud sibi
 nomen cyrilla adsumpsit. Qd superbum et illicitum sibi nomen usurpat.
 nostri detestati dixerunt. Et exinde *et rel. sic* W aliquis ab
 11 detestantes a: destantes b destanti PR 12 legat C 13 cy-
 rilla Ma cyrilla nomen β et om. φ 14 aduersario PR 15 ex-
 pectare *ms praeter* B 16 adherant catenis P 18 afflictionem
 persecutionum *scripsi*; cf. *Indic. III 'synonymorum coacervatio'*: afflic-
 tionem persecutionem a afflict, persecutionis W afflictionem β
 20 cyrilla et cyrilla Ma 21 dixerunt episcopi β te om. b

esse locutum manifesto nouimus; modo excusare non debes, praesertim quia tu huius rei incendium suscitasti'. Et uidens catholicos episcopos ad conflictum magis fuisse paratos, omnino audientiam diuersis cauillationibus declinauit. Quod ante nostri praeuidentes libellum de fide conscripserant satis decenter 5 sufficienterque conscriptum, dicentes: 'si nostram fidem cognoscere desideratis, haec est ueritas quam tenemus'.

LIBER FIDEI CATHOLICAE.

56 (III, 1) Regali imperio fidei catholicae, quam tenemus, praecipimur reddere rationem; ideoque adgredimur pro nostrarum 10 uirum mediocritate, diuino fulti adiutorio, quod credimus uel praedicamus, breuiter intimare. Primum igitur de unitate substantiae patris et filii, quod Graeci omousion dicunt, exponendum nobis esse cognoscimus. Patrem ergo et filium et spiritum sanctum ita in unitate deitatis profitemur, ut et 15 patrem in sua proprietatis persona subsistere et filium nihilominus in propria extare persona atque spiritum sanctum personae suae proprietatem retinere fidei confessione fateamur, non eundem asserentes patrem quem filium neque filium confitentes qui pater sit aut spiritus sanctus, neque ita spiritum 20 sanctum accipimus ut aut pater sit aut filius: sed ingenitum

1 manifeste *WMsβ* excusari *a* 5 conscripserunt *β*
7 tenemus. Explicit liber II (*om. Msβ*). Incipit liber fidei catholicae (fidei catholicae liber *VCs*) *BVCWsaβ*. Liber incipit fidei catholicae *M*

A = lectiones codicis *Laudunensis* 113 s. IX, ab *Halmio* collati.

Incipit libellus episcoporum catholicorum ad hunericum regem uandalarum datum *A* 9 tenemur *BV* 11 auxilio *A* quae
A 12 leuiter *Pb* 13 homousion *A* *semper et a hic* omousyon
W 14 cognoscimur *A* 16 proprietate personae *β* nihil
hominus *Wb* 17 excitare *VC¹* 18 proprietate *C²* retineri
BVCs 19 asserentes *mei*: adserentes *Halmius* neque filium]
neque eundem filium *A* 20 qui] quia *PR* sit *om. A* ita
om. β

patrem et de patre genitum filium et de patre procedentem spiritum sanctum unius credimus esse substantiae uel essentiae, quia ingeni patris et geniti filii et procedentis spiritus sancti una est deitas, tres uero personarum proprietates. Et quia 57
 5 contra hanc catholicam uel apostolicam fidem exorta heresis nouitatem quandam induxerat, adserens filium non de patris substantia genitum, sed ex nullis extantibus id est ex nihilo substituisse, ad hanc impietatis professionem, quae contra fidem emergerat, refellendam et penitus abolendam omouision sermo
 10 Graecus positus est, quod interpretatur unius substantiae uel essentiae, significans filium non ex nullis extantibus nec ex alia substantia, sed de patre natum esse. Qui ergo putat omouision auferendum, ex nihilo uult adserere filium exitisse. Sed si ex nihilo non est, ex patre sine dubio est et recte
 15 omouision, id est unius cum patre substantiae, filius est.

(III, 2) Ex patre autem esse, id est unius cum patre sub- 58
 stantiae, his testimoniis adprobatur, apostolo dicente: qui cum sit splendor gloriae et figura substantiae eius, gerens quoque omnia uerbo uirtutis suae. Et iterum
 20 ipse deus pater incredulorum perfidiam obiurgans, qui praedicantis per prophetas filii uocem in sua substantia manentem audire noluerunt, dixit: non audierunt uocem substantiae. Quam uocem substantiae contemptam terribili contestatione increpans ad eundem prophetam loquitur dicens:
 25 super montes accipe planctum et super semitas

17 Hebr. I, 3.

22 Hierem. 9, 10.

25 l. c.

1 de patre et (ac *W* et de *P*) filio procedentem *Wβ* 2 sanctum
 spiritum *P* 5 exhorta *BVC'W* 7 substatia *W* genitum]
 natum *A* 8 hanc ergo *W* 9 obolendam *PR* 11 exsentiae
B 12 ex patre *P* natus *BV¹* 13 auferendum *P*
 14 si *om. a* 15 id est *om. b* 17 abprobatur *A* 18 eius
om. A 19 generans *W* gerensque *a* uerba *VC¹* 21 filii
ms praeter BV¹L 22 substantiae] substantiae meae *A*; at Graece
ἰπρόφῆως 23 uoce *W* contemptam *bA*: contentam *PR* con
 tam *BV¹* cum tam *V²CWMsaL* terribili *W* intestatione *αW*
 24 propheta *W* 25 accipite *A* plactum *W* semitas de-
 sertī *WAs²*: semitę deserte (deserte *V*) *BV¹* semitas desertas *V²CMs¹*
 semitam desertam *a* semitam deserti *β*

deserti luctum, quia defecerunt, eo quod non sint homines: non audierunt vocem substantiae a uolatilibus caeli usque ad pecora. Et rursum eos, qui a professione unius substantiae declinantes in eadem fidei substantia stare noluerunt, increpat dicens: si stetissent in substantia mea, auertissem utique eos a uia sua mala et a pessimis cogitationibus suis. Et iterum non extra substantiam patris filium confitendum, sed in eadem fideliter mentis oculis contuendum apertissime declaratur, dum dicit propheta: quis stetit in substantia domini et uidit uerbum eius? Patris ergo substantiam filium esse propheticis iam olim designatum est oraculis dicente Salomone: substantiam enim et dulcedinem tuam, quam in filios habes, ostendebas, quam in figura et imagine panis caelestis populo Israhel caelitus apparet profluxisse. Quod ipse dominus in euangelio exposuit dicens: non Moyses dedit uobis panem de caelo, sed pater meus dat uobis panem de caelo, se utique panem esse designans, cum dicit: ego sum panis uiuus, qui de caelo descendi; de quo etiam propheta Dauid dicit: panem angelorum manducauit homo.

60 (III, 3) Namque ut adhuc euidentius patris et filii substantiae unitas et diuinitatis aequalitas ostendatur, ipse in

5 Hierem. 23, 22. 10 Hierem. 23, 18. 13 Sap. 16, 21.
16 Ioh. 6, 32. 18 Ioh. 6, 41. 20 Ps. 77, 25.

2 non om. PR nec audierunt b substantiae meae A a) e
W 3 caeli om. P pecora (ἕως κτηνῶν) CWaP²bR: pecore B
V¹ et P¹ ut uid. petus V²Ms pecorem A quia professio BV¹
4 eandem Ab 5 substantiam Ab² stare om. A uoluerunt
P 6 mea et auertissent uerba mea auertissem A 8 sub-
stantia BVC¹ 9 oculo A fideliter (fidei b) mente cont. β
declarat W 10 dicitur per prophetam β qui WβA 11 uidit]
audiuit A (Graec. εἶδε) substantia BVCM 12 prophetis BV¹
propheta W 13 substantia BV¹ 14 filio WA habes in
filios a quam] qui W 15 israhel MP (per comp. ifrl script.
in BVWCsb) 16 diens V dedit nobis C 17 dat panem
uobis φ 19 per prophetam b 20 dauid om. β 21 substantia
BVCs²β 22 et om. A diuinitas BφWP aequalis W et
aequalitas Ms² aequalitasque a

euangelio dicit: ego in patre et pater in me, et: ego et pater unum sumus. Quod non ad unitatem tantummodo uoluntatis, sed ad unam refertur eandemque substantiam, quia non dixit 'ego et pater unum uolumus', sed 'unum sumus'.
 5 Ex eo enim quod sunt, non ex eo tantum quod uolunt, paternae unitatis declaratur adsertio. Item Iohannes euangelista dicit: propterea quaerebant eum Iudaei interficere, quia non solum soluebat sabbatum, sed et patrem suum dicebat deum, aequalem se faciens deo. Quod utique
 10 non ad Iudaeos est penitus referendum, quia euangelista ueraciter dixit de filio, quia aequalem se faciebat deo. Item in 61 euangelio scriptum est: quaecumque pater facit, eadem et filius facit similiter. Et: sicut pater suscitatur mortuos et uiuificat, ita et filius quos uult uiuificat.
 15 cat. Item: ut omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem; aequalis enim honor non nisi aequalibus exhibetur. Item ibi filius ad patrem dicit: omnia mea tua sunt et tua mea. Item: Philippe, qui me uidit, uidit et patrem, quomodo tu dicis: ostende nobis patrem?
 20 Hoc non dixisset, nisi patri per omnia fuisset aequalis. Item ipse dominus dicit: credite in deum, et in me credite. Et adhuc, ut unitatem aequalitatis demonstraret, ait: nemo 62 nouit filium nisi pater, neque patrem quis nouit nisi filius et cui uoluerit filius reuelare. Et sicut

1 Ioh. 14, 10 et 10, 30. 7 Ioh. 5, 18. 12 Ioh. 5, 19.
 13 Ioh. 5, 21. 15 Ioh. 5, 23. 17 Ioh. 17, 10. 18 Ioh.
 14, 9. 21 Ioh. 14, 1. 22 Mt. 11, 27.

1 ego in patre et pater in me *om. α* et ego] ego *MaL* est. ego enim *A* est. Et: ego *v* 3 uolūtātis *B*, n *eras*. 4 sed] quod *A* 7 propterea ergo *βA* 8 sabbatum *W* 10 est penitus est *BV'* penitus est *V'CWa* ueraciter *W* 11 aequale *B* deo se faciebat *β* in] in eodem *A* 13 facit. Similiter et *B φa* 14 uul *W* 15 Item] ita *φ* item in euangelio *A* 17 exhibetur *BVCW* ibi] in euangelio *A* 18 et tua] et omnia tua *P* filippe *P* me uidet uidet *V'CSa* uidet me uidet *MP* me uidet *b* 19 quomodo . . . patrem *om. β* 21 credite in d.] creditis in deum *Ws²aPbA*; sed cf. *Graec. πιστεύετε* 22 adhuc ut *V'CMsL*: adhuc *BV'* ut adhuc *rell.*

filius cui uult reuelat patrem, ita et pater reuelat filium, sicut ipse Petro ait confitenti eum Christum filium dei uiui: beatus es, inquit, Simon Bar Iona, quia caro et sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus, qui in caelis est. Et iterum filius dicit: nemo uenit ad patrem, nisi per me, et: nemo uenit ad me, nisi pater, qui misit me, adtraxerit eum; unde claret aequalitatem patris et filii ad se inuicem credentes adducere. Item dicit: si cognouissetis me, et patrem meum utique cognouissetis: et a modo nostis eum et uidistis eum.¹⁰

- 63 (III, 4) Uerum quia duas in filio profiteamur esse naturas, id est deum uerum et hominem uerum, corpus et animam habentem: quicquid ergo excellenti sublimitatis potentia de eo referunt scripturae, admirandae eius diuinitati tribuendum sentimus; et quicquid infra honorem caelestis potentiae de eodem humilius enarratur, non uerbo deo, sed homini reputamus adsumpto. Secundum diuinitatem ergo est, hoc, quod superius diximus, ubi ait: ego et pater unum sumus, et: qui me uidit, uidit et patrem, et: omnia quaecumque pater facit, eadem et filius facit similiter,²⁰
- 64 uel cetera quae superius continentur. Illa uero, quae de eo secundum hominem referuntur, ista sunt: pater maior me

3 Mt. 16, 17. 5 Ioh. 14, 6. 6 Ioh. 6, 44. 9 Ioh.
14, 7. 22 Ioh. 14, 28.

1 pater] patrē B et V¹ ut uid. 2 uiui] uiui esse WA 3 in-
quid C simon BWPA: symon *rell.* 5 est om. a est in
caelis W 7 eum] ad eum BV¹ aequalitas WA 8 filii] sic
BV¹ ad se] cum ad se A adducunt A dicitur PR
10 nostis] cognoscetis A (*Græc. γινώσκετε*) 13 habentem confitentes
A ergo in A *erasum* excellentis Wβ potentia de eo] po-
tenti deo W 14 refertur W¹ tribuendam P 15 honore
W 16 enarrantur BV¹ narratur β uerbo dei V² WMsaβ uero
deo V *ex altera correctione* homine BVC¹s¹ deputamus A;
cf. Indic. III s. v. reputare 17 diuinitate B hoc om. φ
19 me uidet uidet V² CMsaPb 20 facit filius a facit. Simi-
liter BVW 21 uere BV¹ 22 secundum hominem om. α: refe-
runtur sec. hom. W de infirmitate eius r. M sec. hom. dicuntur s² in ras.;
in C m. rec. in marg. addit. secundum humanitatem ista] ita PRA

est, et: non ueni facere uoluntatem meam, sed uoluntatem eius qui misit me, et: pater, si fieri potest, transeat a me calix iste; uel cum de cruce dicit: deus, deus meus, quare me dereliquisti? et iterum ex
 5 persona filii propheta dicit: de uentre matris meae deus meus es tu, uel cum minor angelis indicatur, et quam plura his similia, quae studio breuitatis non inseruimus. Filius 65 ergo dei nullis condicionum necessitatibus obstrictus, sed libera diuinitatis potentia ita quae nostra sunt mirabili pietate adsumpsit, ut a suis quae diuina sunt omnino non destiterit, quia diuinitas nec augmentum admittit nec patitur detrimentum. Unde gratias agimus domino nostro Iesu Christo, qui propter nos et propter nostram salutem de caelo descendit, sua passione nos redemit, sua morte uiuificauit, sua ascensione glori-
 15 ficauit; qui sedens ad dexteram patris uenturus est iudicare uiuos et mortuos, iustis aeternae uitae praemium largiturus, impiis atque incredulis merita supplicia redditurus.

(III, 5) Profitemur itaque patrem de se ipso, hoc est de id 66 quod ipse est, sempiternae atque ineffabiliter filium genuisse: non extrinsecus, non ex nihilo, non ex alia genuisse materia, sed ex deo natum esse. Et qui de deo natus est, non aliud est quam id quod pater est, et idcirco unius substantiae est, quia ueritas natiuitatis diuersitatem non admittit generis. Nam si alterius a patre substantiae est, aut uerus filius non est aut,

1 Ioh. 6, 38. 2 Mt. 26, 39. 4 Mt. 27, 46. 5 Ps. 21, 11. 6 cf. Ps. 8, 6.

2 uoluntatem *post* sed *om.* *a* me misit *Pb*. 3 *post W*
 cum *om.* *a* 4 deus meus es tu quare *a* 5 filii] *sic BV¹A¹*
 matris *om.* *P* 6 indicatur *φ* et quam plura] quam *pl.* et *β*
 7 breuitatis *BV¹* 9 itaque *PR* pietatis *b¹* 10 non *om.*
V¹ 11 nec] non *P* auctumentum *BV* auctumentum *C¹* auctumentum
 ammittit *A* 12 domino] eidem domino *A* 13 de caelo *om.* *β*
 descendit et sua *A* 15 dextram *VMs* 18 de *ante* id *om.*
W id] eo *V²CMsa* et *A* *ex corr.* 19 est] *ēē W* 20 alia]
 aliqua *A* genuisse] subiacente *β* subiacenti *A* materia *P*
 23 natiuitatis] diuinitatis *Ms* 24 a patre alterius *b* substantiae
 est non est uerus filius sicut iohannes ait *β ceteris omissis*

quod nefas est dicere, degener natus est. Est enim uerus filius,
 67 sicut Iohannes ait: ut simus in uero filio eius. Non
 est etiam degener, quia deus uerus de deo natus est uero, sicut
 idem Iohannes euangelista sequitur dicens: hic est uerus
 deus et uita aeterna; et ipse dominus in euangelio: ego
 sum uia, ueritas et uita. Ergo si aliunde substantiam non
 habet, de patre habet; si de patre habet, unius substantiae
 cum patre est. Sed si unius substantiae non est, ergo non de
 patre, sed aliunde est; quoniam unde est, inde substantiam
 habeat necesse est. Omnia enim ex nihilo, filius uero de patre;
 10 de duobus eligat quod uelit, aut det ei substantiam de
 patre, aut fateatur ex nihilo substituisse.

68 (III, 6) Sed propheticum forsitan obicitur testimonium:
 generationem autem eius quis enarrauit? Cum ergo
 non dixerim: enarra mihi modum uel qualitatem diuinæ
 generationis et tanti secreti arcanum humanis uerbis enuntia,
 quoniam unde natus sit requisiri — diuina enim generatio
 inenarrabilis est, non ignorabilis —: nam usque adeo non est
 ignorabilis, id est non ignoratur unde sit, ut et pater de se
 ipso genuisse et filius de patre se natum saepissime protestetur,
 20 quod nullus omnino ambigit Christianus, sicut in euangelio
 demonstratur ipso filio dicente: qui autem non credit,
 iam iudicatus est, quia non credidit in nomine uni-
 geniti filii dei. Item Iohannes euangelista dicit: et uidimus

2 I Ioh. 5, 20. 4 l. c. 5 Ioh. 14, 6. 14 Esai. 53, 8.
 22 Ioh. 3, 18. 24 Ioh. I, 14.

1 non fas φ	degeneratus a	3 etiam] aliunde etiam a
uerus] uerus est W	4 iohannis BV^1	exsequitur V^2CMs
6 uia et ueritas b	7 de patre habet ante si $om.$	8 ergo non]
ergo non est A	10 ut habeat W	11 de ante duobus $om.$
quis] quisque βA	14 enarrabit <i>mss praeter BVW</i>	16 et in tanti
$BVCs$	archanum $WMSa\beta$ archano C	17 unde natus sit non
quemadmodum natus sit requisiri A	sit natus a	18 nam
usque . . . ignorabilis $om.$	β	19 et ut VC^1 et $om.$
ipso b	21 omno W	Christianus ambigit a
credidit ($\mu\epsilon\lambda\iota\sigma\tau\epsilon\upsilon\chi\epsilon\nu$)	$B\varphi a b A$	quia n. credit <i>rell.</i>
φ	24 filii] sic B	unigeniti $om.$

gloriam eius, gloriam tamquam unigeniti a patre. Ergo professionem nostram breui sermone concludimus. Si uere 69 de patre natus est, unius substantiae est et uerus filius est; sed si unius substantiae non est, nec uerus deus est. Aut si uerus deus est et tamen de patris substantia non est, ingenitus ergo et ipse est. Sed quia ingenitus non est, factura ergo est, ut putetur aliunde subsistens, si de patris substantia non est. Sed absit hoc ita credere. Nos enim unius substantiae cum patre filium profitemur, detestantes Sabellianam heresem, 10 quae ita trinitatem confundit, ut eundem dicat esse patrem quem filium eundemque credat esse spiritum sanctum, non seruantes tres in unitate personas.

(III, 7) Sed forsitan obicitur: Cum ingenitus pater sit, 70. genitus filius, non fieri posse unam eandemque esse substantiam 15 geniti atque ingeniti — cum utique, si ut ingenitus pater est, ingenitus esset et filius, tunc magis diuersa posset esse substantia, quia unusquisque a se ipso subsistens communem substantiam cum altero non haberet —: cum uero ingenitus pater de se ipso, id est de id quod ipse est (si, quid illud est, aut 20 dici potest, immo quia, ut est, dici omnino non potest) filium generauit, apparet una esse gignentis genitique substantia, quia deum de deo, lumen de lumine filium esse ueraciter profite-
mur. Nam lucem esse patrem Iohannes apostolus testis est 71

2 si] sicut A 3 substantię et uere filius b 4 sed si u. s.
non est om. A, qui pro his praebet: et si uerus filius non est
nec uerus deus non est V¹ 5 deus om. b est ante et tamen
om. A substantię b unigenitus M bis 7 putetur CβA²
putatur rell. 9 heresim V²CWMSaP²bA² 10 sanctam trini-
tatem a esse patrem quem filium eundemque credat om. Pb
12 seruans βA; cf. Indic. III 'constructio ad sensum' in unitate]
unitates b 13 obicitur B 14 eademque BV¹ 15 ingeniti
atque geniti a si ut ed. princ.: sicut mei si sicut s^ov 16 possit
BV¹aL 17 ipo W 19 de se ipso genuit filium id est de hoc
quod W de eo V²CMsaLA² 20 ut est om. W omnia B
V¹L; cf. Indic. III s. v. per omnia V²Ms 21 una . . . substantia
BVCW (Augustin. C. D. XIII, 9; Commodian. Instr. I, 14, 1): unam
. . . substantiam rell. 22 ueraciter VW 23 iohannis BV¹A¹
testatus Wa testis est apostolus P

dicens: quia deus lux est et tenebrae in eo non sunt ullae. Item de filio ait: et uita erat lux hominum, et lux in tenebris lucet, et tenebrae eam non comprehenderunt. Et infra: erat lumen uerum, quod inluminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. Unde apparet patrem et filium unius esse substantiae, dum lucis et luminis diuersa non potest esse substantia, eius scilicet quae de se gignit et quae de gignente existit. Denique ne aliquis inter patrem et filium diuersitatem naturalis luminis introducat, ideo apostolus de eodem filio dicit: qui cum sit splendor gloriae et figura substantiae eius. In quo euentius et coaeternus patri et inseparabilis a patre et unius cum eo esse substantiae perdocetur, dum luci splendor semper est coaeternus, dum splendor a lumine numquam est separatus, dum splendor a luce natura substantiae numquam potest esse diuersus. Qui enim splendor lucis est, idem et dei patris uirtus est; sempiternus ergo propter uirtutis aeternitatem, inseparabilis propter claritudinis unitatem. Et hoc est quod nos fideliter profitemur, filium de patris substantia natum, sicut ipse pater deus apertissimum perhibet testimonium. Qui ut de sua ineffabilis naturae substantia proprium filium genuisse monstraret, ad instruendam fragilitatis nostrae imperitiam, ut nos ex uisibilibus ad inuisibilia erigeret, terrenae natiuitatis uocabulum ad diuinae generationis traxit exemplum dicens: ex utero ante luciferum genui te. Quid clarius,

1 I Ioh. 1, 5. 2 Ioh. 1, 4—5. 4 Ioh. 1, 9. 11 Hebr. 1, 3. 25 Ps. 109, 3.

1 quia *om.* β 5 homine *W* 6 filius *W* 8 silicet *W*
 scilicet qui *P* de se gignente *A* 9 existi *W* 10 intro-
 ducit *V*¹ 12 et uidentius *W* quoeternus *WP* 13 a *om.* *BV*¹
 14 lucis *BVC¹Ms¹b²A¹* 15 lucis *a* natura substantiae *Ws²L*:
 nat. substantiam *BV*¹ n. substantia *V²CMs¹* nature substantia *a* n. a
 (ac *b*) substantia β n. uel substantia *A* 16 esse potest *W* esse *om.*
BV; in *C* s. l. *addit. m. 1* 18 inseparabilis *C*¹ 19 substantiā
P 20 apertissime *W* 21 suae *M* inefabilis *W* 22 fili-
 um] se filium β*A* instruhendam *b* 23 imperitię *BV*¹
 erieret *W* 24 natiuitas *W* exempum *W*

quid lucentius effari diuinitas dignaretur? quibus iudiciis, quibus existentium rerum exemplis proprietatem generationis potuit intimare, quam ut per uteri appellationem proprietatem generationis ostenderet? non quia corporeis conpositus est 5 membris aut aliquibus artuum liniamentis distinctus; sed quia nos aliter ueritatem diuinae generationis auditu mentis percipere non possemus, nisi humani uteri prouocaremur uocabulo, ut ambigi ultra non possit, de dei substantia natum esse, quem constat de patris utero extitisse.

10 (III, 8) Credentes ergo deum patrem de sua substantia in-73 passibiliter filium generasse, non dicimus ipsam substantiam aut diuisam esse in filio aut diminutionem pertulisse in patre et per hoc passionis potuisse uitio subiacerere. Absit enim a nobis ut talia uel opinemur uel cogitemus de deo, quia nos 15 perfectum patrem perfectum filium sine sui diminutione, sine aliqua deriuatione, sine omni omnino passionis infirmitate genuisse fideliter profitemur. Nam qui obicit deo, quia, si de se ipso genuit, diuisionis uitium pertulit, potest dicere quia et laborem sensit quando uniuersa condidit, et ob hoc die 20 septima ab omni suo opere requieuit. Sed nec in generando de se ipso passionem uel diminutionem aliquam sensit nec in condendo uniuersa fatigationem aliquam pertulit. Namque ut 74 et euidentius nobis diuinae generationis impassibilitas insinuaretur, deum ex deo, lumen ex lumine filium profitendum

1 lucentius <i>A</i>	affari β	iudiciis <i>P</i>	2 quibus <i>ante</i>
existentium <i>om. P</i>	4 non qua <i>BV</i> ¹	5 lineamentis <i>a</i>	
distinctus <i>Wb</i>	6 ueritem <i>W</i>	7 humanis <i>C</i> ¹	9 quem]
quod <i>M</i>	ex patris <i>a</i>	10 impossibiliter β	impassibiliter . . .
ipsam substantiam <i>om. A</i>	12 diuisa <i>W</i>	13 uitio passionis	
potuisse <i>A</i>	potuiss <i>V</i> ¹	a <i>om. PR</i>	14 opinemus <i>P</i>
15 perfectum <i>C</i> ¹	sui <i>om. a</i>	diminutione <i>a</i>	16 deri-
uatione <i>W\beta A</i>	omni <i>om. A</i>	17 quia si de se ipso genuit βA	
qui de ipso genuit <i>BVCsL</i>	si de se ipso genuit <i>W</i>	quod de ipso genuit	
19 et <i>ante</i> laborem <i>om. W</i>	ab hoc <i>BVC</i>	20 septimo <i>V</i> ¹ sep-	
tyma <i>b</i>	opere suo <i>a\beta</i>	quieuit <i>A</i>	21 de ipso passionem <i>P</i>
22 condenda β	aliquam <i>om. \phi</i>	ut et] ut <i>A</i>	23 uidentius
<i>W</i>	impassibilitas <i>b</i>	24 de deo et de lumine ϕ	

accepimus. Si ergo in efficientia visibilis ac mundani luminis tale aliquid non inuenitur, ut lumine ex lumine sumpto et per quandam generationis natiuitatem exorto ipsam luminis originem, quae ex se lumen aliud dedit, nec minui nec ullum omnino detrimentum ministrati ex se luminis, perpeti pateat: 5 quanto rectius et melius de diuini et ineffabilis luminis natura credendum est, quae ex se ipsa lumen generans minui omnino non potuit! Unde aequalis est patri filius, non natus ex tempore sed gignenti coaeternus, sicut splendor ab igne genitus gignenti manifestatur aequaeuus. Haec de patris et filii aequa- 10 litate uel de substantiae unitate, quantum breuitatis ratio siuit, dixisse sufficiat.

- 75 (III, 9) Superest ut de spiritu sancto, quem patri ac filio consubstantium credimus, coaequalem et coaeternum, dicamus et testimoniis adprobemus. Licet enim haec ueneranda trinitas 15 personis ac nominibus distincta sit, non tamen ob hoc a se atque a sua aeternitate discrepare credenda est; sed manens ante saecula diuinitas in patre et filio et spiritu sancto uere ac proprie creditur nec diuidi nostris interpretationibus potest nec rursus uersa in unam personam trinitas ipsa confundi. 20
- 76 Haec fides plena, haec nostra credulitas est. Ideirco deos nec aestimari patimur nec uocari, sed unum deum in praedictis personis ac nominibus confitemur. Inenarrabilis enim diuinitas, non ut concludi aut adprehendi uel uocabulis posset, intra nomina personasque se praestitit; sed ut id quod erat esse 25

1 accipimus *V²CMsA* efficientia *A* 2 non *om.* *C²β*
 ut = ita ut 3 gnerationis *W* 4 minuit *WA* illum *A*
 5 pateat *ego*: potuit *ms* 7 se *om.* *b* 8 patri filius] pater
 et filius *A* 9 igni *PR* 10 manifestetur. *BV²WA¹* e (*eM*)
 quibus *BVM* aequibus *A* equus *C* *ex corr.* coeuna *β* filii] *sic*
BV 11 breuitati *A* sinit *bL* fuit *M* sibi *A* 13 ut de]
 ut aliquid ex *β* 14 consubstantiū *V¹* 15 adpronemus *BV¹*
 16 hac nominis *BV¹* 17 atque sua *bA* 20 rusus *b* 22 aesti-
 mari *WA*: estimare *BqL* existimare *a* existimari *β* nec uoc
om. *β* 24 non *om.* *Ms¹* ut non *a* aut] uel *M* u
 bilis *P* possit *βA* inter *V¹C* in *V²Ms* 25 personas (
BP persona que *V¹* id *om.* *β*

noscere, intelligentiam sui ex parte, quam capere humanae mentis angustiae praeualebant, credentibus dedit propheta dicente: nisi credideritis, non intellegitis. Una est ergo trinitatis deitas et in huius uocabuli appellatione significatio est unius substantiae, non unius personae. Ad quam rem fidelibus coprobandam in testimonium sui diuinitas ipsa multis et creberrimis contestationibus semper adfuit. Liceat ergo ob breuitatis compendium ex multis pauca proferre, quoniam uerae probatio maiestatis, tametsi habet pluralitatem testimoniorum, pluralitate tamen non indiget, quoniam credenti pauca sufficiunt.

(III, 10) Primum igitur de ueteris testamenti libris, post etiam noui, patrem et filium et spiritum sanctum unius docemus esse substantiae, libro Genesis sic inchoante: in principio fecit deus caelum et terram; terra autem erat inuisibilis et inconposita, et tenebrae erant super abyssum, et spiritus dei superferebatur super aquas. Ille principium, qui Iudaeis quis esset interrogantibus dixit: principium quod et loquer uobis. Superferebatur autem dei spiritus super aquas utpote creator, uirtute potentiae suae continens creaturam, ut ex his uia omnia producturus ipse rudibus elementis ignis proprii fomenta praestaret, et

3 Esai. 7, 9. 14 Gen. 1, 1—2. 19 Ioh. 8, 25.

1 intelligentiam <i>A</i>	3 intelligitis <i>CLA</i>	intellegetis <i>W²β</i>	intelligetis <i>Ma</i>	5 at quem <i>A</i>	re <i>W</i>	6 diuinita <i>W</i>	
7 creberrimis <i>P</i>	liceat <i>W</i>	ob <i>om. βA</i>	8 compendium <i>W</i>	compendio <i>BV^b</i>	compendia <i>V²</i>	compendia <i>CMsL</i>	compendium <i>a: om.</i>
<i>P</i>	uerae <i>L: uere</i>	<i>BφWaA</i>	uera <i>P</i>	uera <i>bR</i>	9 brobatio		
<i>W</i>	tamsi haberet <i>A</i>	pluritatē <i>BφWbR</i>	10 pluralitatē				
<i>B</i>	pluritatē <i>V</i>	pluritate <i>CMsbR</i>	12 primo <i>M</i>	ueteri <i>BV</i>			
<i>CA</i>	testamenti <i>VC¹</i>	postmodum <i>a</i>	13 etia <i>A</i>	doce-			
uimus <i>BV²</i>	14 inchoante <i>B</i>	15 erat <i>om. C</i>	17 dei] do-				
mini <i>P</i>	superferebatur <i>BV¹A</i>	ferebatur <i>rell.</i>	18 illud <i>β</i>				
principium est <i>A</i>	qui] quid <i>BV</i>	principium quid <i>del. in V; in</i>					
<i>CMsL</i>	<i>desunt uerba</i>	principium qui	19 quod] qui <i>WMs²LP^{2b}</i>				
quia <i>P¹R</i>	locor <i>W</i>	loquar <i>C</i>	20 uirtutem <i>BVa¹</i>	sapi-			
entiae <i>W</i>	21 suae <i>om. A</i>	omnia uia <i>P</i>	22 ignis <i>om.</i>				
<i>W</i>	propria <i>W</i>	et iam] etiam <i>BVMβA</i>					

iam tunc mysterio emicante baptismatis uirtutem sanctificationis liquoris natura perciperet, primaque ad uitam corpora animata produceret. David proinde deo aspirante testatur: uerbo domini caeli firmati sunt et spiritu oris eius
 78 omnis uirtus eorum. Uide quam plena sit breuitas et quam
 clare in sacramentum unitatis recurrit: patrem in domino, uerbi significatione filium ponens, sanctum spiritum ex ore altissimi nuncupauit. Et ne uocis editio acciperetur in uerbo, caelos per eum adserit esse firmatos; ne autem flatus in spiritu reputetur, caelestis in eo uirtutis plenitudinem
 10 demonstrauit. Nam ubi uirtus, ibi necesse est persona subsistens; ubi omnis, non ablata a patre et filio, sed consummata significatur in spiritu sancto, non ut solus habeat quod in patre et filio est, sed ut totum habeat cum utroque.

79 (III, 11) Et iterum cum de uocatione gentium dominus loqueretur, intra unum diuinitatis nomen spiritum sanctum praedicans ait: euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris et filii et spiritus sancti. Et iterum caelestia Corinthiis precatus apostolus haec subdidit: gratia domini nostri Iesu Christi et caritas
 20 dei et communicatio spiritus sancti cum omnibus uobis. Et ut apertius in hac trinitate unitatem substantiae

4 Ps. 32, 6. 7 cf. Eclus. 24, 5. 17 Mt. 28, 19.
 20 II Cor. 13, 13.

1 uirtutum *A* uirtute *P* 2 perciperent *W* primaque]
 prima quae *BVMs'A* primamque β corporea et 3 producerent
W deo *om. a* proinde eodem spū aspirante *Ms* 4 spiritus
A 6 clare *W* sacramento unitas β domini *V*² 7 signi-
 ficationē *BV'A* sanctum spiritum *BVWMs* (I, 34, II, 83): spiritum
 sanctum *rell.* 8 nuncupauit *A* 9 flatu *BV'* β statu *a*
 11 demonstrauit *om. b* 12 oblata *b* consummata *BVCWL*
 14 sed totum β 15 deuotione *W* 18 spū *WP* 19 iterum]
 iterum dum *A* iterum cum *s'a* chorinthiis *BVC'* chorinthiis *WC'* β
 chorinthiis *M* corinthiis *A* precatus *s*: praecatus *V'C* precatur *B*
W praecatur *V'a* precator *PR* praedicator *b* praedicat *AL* praedi-
 cans *Mb* hac *W* haec subdidit] dicens *a* 21 communicatio
W spiritu *P* sancti spiritus *CaL* cum] sit cum *Ms'*
 22 nobis *M* hanc trinitatem *A*

fateamur, illud etiam nobis est intuendum, quomodo deus, cum de mundi et hominis creatione: disponeret, sacramentum trinitatis ostenderet dicens: faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram. Cum dicit nostram, ostendit utique non unius; cum uero imaginem et similitudinem profert, aequalitatem distinctionis personarum insinuat, ut in eodem opere sit trinitatis aperta cognitio, in quo nec pluralitas cassa est nec similitudo dissentiens, dum et consequentia sic loquuntur: et dixit deus et fecit et benedixit deus. Et necesse est ut creationis totius auctor deus unus sit. Quam fidei rationem antiqua denique per Moysen benedictio pandit et conprobat, qua benedicere populum sacramento trinae inuocationis iubetur. Ait enim deus ad Moysen: sic benedices populum meum et ego benedicam illos: benedicat te dominus et custodiat te; inluminet dominus faciem suam super te et misereatur tui; adtollat dominus faciem suam super te et det tibi pacem. Quod hoc ipsud propheta Daud adfirmat dicens: benedicat nos deus, deus noster, benedicat nos deus et metuant eum omnes fines terrae. Quam trinitatis unitatem supernae angelorum uirtutes hymno uenerantur, et ter numero 'sanctus sanctus sanctus dominus deus sabaoth' indesinenti canentes ore in unius fastigium dominationis gloriæ eius exaltant. Quod ut adhuc apertius fidelium

3 Gen. 1, 26. 14 Num. 6, 23—26. 19 Ps. 66, 7—8.
22 Esai. 6, 3.

1 a nobis <i>W</i>	2 sacramentum <i>W</i>	3 ostenderit <i>WβA</i>	ostendit <i>Ma</i>
4 nostram <i>om. PR</i>	cum dicit . . . et similitudinem		
5 non utique non <i>BV¹</i>	6 distinctiones <i>β</i>	7 trinitatis <i>om. α</i>	
8 quo] qua <i>Ms²</i>	pluraliter <i>BV¹a</i>	passa <i>W</i>	
9 sic consequentia <i>φ</i>	locuntur		
10 dissimilitudo <i>a¹A</i>	deus] dominus <i>P bis</i>	fecit] fecit deus <i>ALv</i>	
11 antiquā <i>A</i>	12 mo] sen <i>PR</i>	13 deus] dominus <i>a</i>	14 meum
15 <i>om. β</i>	16 suam] tuam <i>A</i>	17 miseratur <i>b</i>	tibi <i>Pb</i>
18 ipsum <i>ms praeter BA</i>	19 dicit <i>a</i>	20 confirmat <i>βA</i>	(II, 94)
21 deus ante et metuant <i>om. BVCs¹</i>	22 ymmo <i>P</i>	23 ueneratur	
24 <i>BV¹</i>	25 terno <i>a</i>	26 canentis <i>P</i>	fastigio <i>b</i>
27 donationis gloria <i>W</i>	28 eius <i>om. b</i>	29 exultant <i>BV¹WPR</i>	exaltat <i>A</i>

sensibus inculcetur, caelestium mysteriorum conscium produ-
cimus Paulum. Ait enim: diuisiones autem donationum
sunt, idem autem spiritus; et diuisiones ministra-
tionum sunt, idem autem dominus; et diuisiones
operationum sunt, idem uero deus, qui operatur
omnia in omnibus. Et certe has diuisionum differentias
pro qualitate ac merito participantium spiritum sanctum docuit
operari: cum ipsarum gratiarum differentias partiretur, in
ultimis intulit dicens: haec autem omnia operatur unus
atque idem spiritus, diuidens propria unicuique
82 prout uult. Unde nullus ambiguitatis relinquitur locus, quin
clareat spiritum sanctum et deum esse et suae uoluntatis
auctorem, qui cuncta operari et secundum propriae uoluntatis
arbitrium diuinæ dispensationis dona largiri apertissime de-
monstratur; quia ubi uoluntaria gratiarum distributio prae-
15 dicatur, non potest uideri condicio seruitutis: in creatura enim
seruitus intellegenda est, in trinitate uero dominatio ac libertas.
Et ut adhuc luce clarius unius diuinitatis esse cum patre et
filio spiritum sanctum doceamus, Iohannis euangelistae testi-
monio conprobatur. Ait namque: tres sunt qui testi-
20 monium perhibent in caelo, pater, uerbum et spi-
ritus sanctus, et hi tres unum sunt. Numquid ait:
‘tres in differentiae qualitate seiuncti aut quibuslibet diuersi-
tatum gradibus longo separationis interuallo diuisi?’ sed tres,
inquit, unum sunt. 25

2 I Cor. 12, 4—6.

9 I Cor. 12, 11.

20 I Ioh. 5, 7.

1 producamus *b* 2 autem *om. Ms* dominationum *W*
sunt donationum. *φ* 3 et] *e W* ministrationum *BφWa* mi-
nisteriorum *A* mysteriorum *β* 6 diuisionum *a* 9 intulit
om. a 11 nullus *BV¹C¹* nullius *C¹β* ambiguitas *P* quia
clareat et *A* 14 diuinæ *b* 17 intellegenda *P* dominatio
intellegenda est ac *W* ac] an *BV¹* 18 cu *W* 19 et spiri-
tum *bA* iohannes *BV¹* testimonium *PR* 20 namque] enim
Ms 21 perhibent] dant *W* uerbum] et filius *β* 22 sanctus
om. A hii *BVCab* i *W* ii *P* nunquid *aP* 23 in dif-
ferentiae qualitate *uel* indifferenti aequalitate *BWMaLβA* indifferenti
(as *syll. in V eras.*) aequalitate *VCs* 24 longe *b* separationis
Ma 25 inquit *Cs¹*

(III, 12) Ut autem adhuc magis magisque sanctus spiritus 83
 cum patre et filio una diuinitas in creandis rebus omnibus
 demonstretur, habes creatorem spiritum sanctum in libro Iob:
 spiritus, inquit, diuinus est qui fecit me, et spiri-
 5 tus omnipotentis qui docet me. Et Dauid dicit: emitte
 spiritum tuum et creabuntur, et renouabis faciem
 terrae. Si renouatio et recreatio per spiritum erit, sine dubio
 et principium creationis sine spiritu non fuit. Post creationem
 10 igitur ostendamus, quia uiuificat etiam spiritus sanctus, sicut
 pater et filius. Equidem de persona patris refert apostolus:
 testor in conspectu dei, qui uiuificat omnia. Vitam
 uero dat Christus: oues, inquit, meae uocem meam au-
 diunt, et ego uitam aeternam do illis. Uiuificamur
 uero ab spiritu sancto ipso dicente domino: spiritus est
 15 qui uiuificat. Ecce una uiuificatio patris et filii et spiritus
 sancti aperte monstrata est.

(III, 13) Praescientiam rerum omnium in domino esse et 84
 occultorum cognitionem, licet nemo Christianus ignoret, tamen
 ex Danihelis libro monstrandum est: deus, inquit, qui
 20 occultorum cognitor es, qui praescius es omnium
 antequam nascantur. Haec eadem praescientia in Christo
 est, sicut refert euangelista: ab initio autem sciebat
 Iesus quis esset eum traditurus uel qui essent non
 credentes in eum. Quod sit autem occultorum cognitor,

4 Iob 33, 4. 5 Ps. 103, 30. 11 I Tim. 6, 13. 12 Ioh.
 10, 27—28. 14 Ioh. 6, 64. 19 Dan. 13, 42. 22 Ioh. 6, 65.

1 sanctus *B'φ*: sancti *rell.* 3 demonstratur *C'* Iob] iob
 primo *α* 4 inquit *Cs'* 5 omnipotens *W* 6 renouabis
W 7 renouatio et recreatio *Ba*: ren. et creatio *φWL* creatio et
 renouatio *βA* dubium *BV'* 8 printipium *W* 9 uiuicat
W 10 Equidem] et quidem *WMLβ* 12 inquit *C* 13 illis]
 eis *b* 14 uero] ergo *M* a *'aL* sancto ipso *om. A*
 domino dicente *A* 15 uificat *W* 16 demonstrata *b* 17 pre-
 (prae-*A*)scientia *BA* praesentiam *LP* omnium rerum *a* do-
 mino] deo *A* 18 occultorum *b* cognitionē *V'* 19 danielis
MsaP' inquit *C* 21 haec autem eadem *φ* 23 non *om.*
Pb'R 24 autem *om. P* occultor *P*

ex hoc manifestum est, cum obscura consilia Iudaeorum traducens dicebat: quid cogitatis nequam in cordibus
 85 uestris? Similiter praescire omnia spiritum sanctum ipse manifestauit dicens ad apostolos: cum uenerit spiritus ueritatis, docebit uos omnia et uentura adnuntia-
 bit uobis. Qui uentura nuntiari perhibetur, praescire omnia non dubitatur, quia ipse scrutatur altitudines dei et nouit omnia quae in deo sunt, sicut memorat Paulus dicens: spiritus enim omnia scrutatur, etiam altitudines dei. Item in eodem loco: sicut nemo scit hominum quae
 10 sunt hominis, nisi spiritus qui in ipso est, ita nemo scit quae sunt dei, nisi spiritus dei.

86 (III, 14) Ad intellegendam uero potentiam spiritus sancti pauca de terribilibus proferamus. Uendiderat possessionem, ut scriptum est in actis apostolorum, suppressa parte pecuniae
 15 dolosus discipulus, reliquum pro toto ante pedes posuit apostolorum: offendit spiritum sanctum, quem putabat latere. Sed quid ad eum dixit continuo beatus Petrus? Annania, quare satanas repleuit cor tuum, ut mentires spiritui sancto? Et infra: non es mentitus hominibus,
 20 sed deo. Atque ita percussus uirtute eius, cui mentiri uoluerat, expirauit. Quid hic uult beatus Petrus intellegi spiritum

2 Mt. 9, 4. 4 Ioh. 16, 13. 8 I Cor. 2, 10. 10 l. c. 11.
 18 Act. 5, 3. 20 l. c. 4.

1 traducens] in C m. 2 uel 3 s. l. adiect. id est diffamans uel confundens 2 quod V¹ 3 Similiter] similiter spiritus β praescire omnia . . . perhibetur om. β 4 apostolos] populos V (per comp. p[lo]f) 5 doceuit et adnuntiauit BV¹ 6 uobis] uos V¹ 7 scrutator V¹sa scrutator est M altitudinis BVC¹Msa 13 intelligendum A 14 passionē V¹ 15 actis BVCW (cf. infr. 92): actibus rell. subpressa P 16 reliquam A pro totum BV¹A proiecit a posuit om. BV¹a posuit ante pedes ap. W apostolorum posuit V²CMs ponens ap. L 17 se latere β A 18 anania C²MsaLPR 19 sathanas a mentires BV¹Ms¹PR (Roensch p. 298): mentitus esses A mentireris rell. in spiritui BV¹ 22 expirauit φ quod hic uelit M intellegi om. VC: intellegi abRA

sanctum, utique clarum est, cum dicit: non es mentitus
 hominibus, sed deo. Manifestum est ergo, quoniam qui
 mentitur spiritui sancto, deo mentitur, et qui credit in spi-
 ritum sanctum, credit in deum. Tale aliquid, immo fortius 87
 5 quiddam dominus in euangelio ostendit: omne peccatum
 et blasphemia remittitur hominibus; qui autem
 blasphemat in spiritum sanctum, non remittetur ei
 neque in hoc saeculo neque in futuro. Ecce terribili
 sententia inremissibile dicit esse peccatum ei, qui in spiritum
 10 sanctum blasphemauerit. Compara huic sententiae illud, quod
 scriptum est in libro Regnorum: si peccando peccauerit
 uir in uirum, orabunt pro eo; si autem in deum
 peccauerit, quis orabit pro eo? Si ergo blasphemare in
 spiritum sanctum et peccare in deum simile id est inexpiabile
 15 crimen est, iam quantus sit spiritus sanctus unusquisque
 cognoscit.

(III, 15) Deus quod ubique sit praesens et impleat omnia, 88
 ore discimus Esaias: ego, inquit, deus adproximans et
 non de longinquo. si absconditus fuerit homo in
 20 absconditis, ergo ego non uidebo eum? nonne cae-
 lum et terram ego impleo? Quid autem de sua ubique
 praesentia saluator in euangelio? ubicumque, ait, fuerint

5 Mt. 12, 31—32. 11 I Reg. 2, 25. 18 Hierem. 23, 23—24.
 22 Mt. 18, 20.

1 sanctum? Utiq[ue] *uulgo* cum] quod β 3 mentitus *V bis*
 4 dñm *W* in deum (deō *R*) credit β imo *a* 5 qui//dam *P*
 ostendit] ostendit dicens βA 6 blasphemia *Ms¹* blasfemia *P*
 remittitur αW remittuntur *P* remittetur *rell.* ominibus *W* 7 blas-
 phemat *Ms¹* ei *om.* β 8 fituro *V* terribilis βA 10 blas-
 phemauerit *M* blasphemauerat *V¹* corpora *V¹* comparat *W*
 11 regum *Pb¹R* peccande *W* 12 orabunt] orabit sacerdos *a*
 si autem . . . pro eo *om.* *A* 13 orauit *BV¹* ergo] autem ϕ
 blasphemare *V¹M* 15 quātus *P* 17 quod ubique deus sit pr.
W et *om.* *B ϕ WL* impleatque *W* implet *Pb¹R* 18 esayae
Ms ysaias *a* inquit *BC* 19 longinco *P* 20 ergo *om.* *a*
 21 implebo *BVCsL* de sua] deus sit *L* ubique] ubiquitate
C² 22 praesentia *om.* *BVCs¹L* praesentia ubique *a* euangelio]
 eu. ait *MA* eu. dicit β ait] inquit *M: om.* *A* fuerint ait *L*

duo uel tres collecti in nomine meo, ibi et ego sum in medio eorum. De spiritu adaeque sancto, quod adsit ubique, dicit propheta ex persona dei: ego in uobis et spiritus meus stat in medio uestrum. Et Salomon ait: spiritus domini repleuit orbem terrarum, et hoc, quod continet omnia, scientiam habet uocis. Item Dauid dicit: quo ibo ab spiritu tuo et a facie tua quo fugiam? si ascendero in caelum, tu illic es; si descendero in infernum, ades; si sumpsero pennas directim et habitauero in extremo maris, etenim illuc manus tua deducet me et continebit me dextera tua.

89 (III, 16) Habitat deus in sanctis suis secundum promissionem qua dixerat: habitabo in illis. Quod uero dominus Iesus dicit in euangelio: manete in me et ego in uobis, probat hoc Paulus dicens: an nescitis quia Iesus Christus estis in uobis? Hoc autem totum in spiritus habitatione adimpletur, sicut memorat Iohannes: ex hoc, inquit, scimus quia in nobis est, quia de spiritu suo dedit nobis. Similiter et Paulus: nescitis quia templum dei estis et spiritus dei habitat in uobis? Et iterum dicit: glorificate et portate deum in corpore uestro. Quem deum? utique spiritum sanctum, cuius templum esse uidemur.

90 (III, 17) Nam quod arguat pater, arguat filius, arguat spi-

3 Ezech. 36, 27. 4 Sap. I, 7. 7 Ps. 138, 7—10. 13 II Cor. 6, 16. 14 Ioh. 15, 4. 15 II Cor. 13, 5. 17 I Ioh. 4, 13. 19 I Cor. 3, 16. 21 l. c. 6, 20.

2 medio *V* in medio eorum sum *a* aequae (-ae) *Msa* ad-
sit] sit *A* 3 propheta dicit *β* 5 replebit *RA* rebit *P* hoc]
ob *b* 6 scientia *B* scientiam *V* uoces *B* et *V* ut *uid.* notis
W 7 ibo ab] ibo *a* *CMsaLb* ibo ad *PR* 8 es et si *PbA*
discendero *B* 9 ad infernum *MLb* si sumpsero] si recipiam
A pennas *V* pinnas *A* directim *ego*: directum *BVCs* in di-
rectum *WβA* diluculo (*κατ' ὄψθρον*) *Ma* 10 extremis *a* 11 con-
tineuit *B* contenebit *P* 12 deus *om.* *a* 13 quam *WA*
habitatio *V*¹ 14 euangelo *b* 15 christus iesus *a* 16 ad-
impletus *V*¹ 17 ex hoc] et hoc *a* inquit *BC* 18 suo]
sancto *b* 21 quem uocat deum *W* 23 Nam] nam et *βA*
spiritus] sps Sps sic *BVs*¹

ritus sanctus, ita probandum est: In psalmo quadagesimo nono legitur: peccatori autem dicit deus; et infra: arguam te et statuam contra faciem tuam. Dauid similiter orans dicit ad Christum: domine, ne in ira tua
 5 arguas me: quia ipse uenturus est arguere omnem carnem. Quid uero de spiritu sancto saluator in euangelio? cum uenerit, inquit, paracletus, ille arguet mundum de peccato, de iustitia et de iudicio. Hoc prouidens Dauid clamabat ad dominum: quo ibo ab spiritu tuo et a facie
 10 tua quo fugiam?

(III, 18) Nam et quod bonus pater, bonus filius, bonus
 91 spiritus sanctus, sic probatur. Dicit propheta: bonus es tu, domine, et in bonitate tua doce me iustificationes tuas. De se autem ipse unigenitus: ego sum pastor bonus.
 15 De spiritu aequo sancto. Dauid in psalmo dicit: spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam.

(III, 19) Quis autem illam dignitatem spiritus sancti possit
 92 tacere? Antiqui enim prophetae clamabant: haec dicit dominus. Hanc uocem Christus adueniens in suam personam
 20 reuocauit dicens: ego autem dico uobis. Noui autem prophetae quid clamabant? sicut Agabus propheta in actis apostolorum: haec dicit spiritus sanctus, et Paulus ad Timotheum: spiritus, inquit, manifeste dicit: quae uox

2 Ps. 49, 16. 3 I. c. 21. 4 Ps. 6, 2. 6 Ioh. 16, 8.
 9 Ps. 138, 7. 12 Ps. 118, 68. 14 Ioh. 10, 11. 15 Ps. 142,
 10. 20 Mt. 5, 22. 22 Act. 21, 11. 23 I Tim. 4, 1.

1 spalmo C 2 dixit Mab 3 statuam te PR contra]
 ante A diuid P 4 in om. a 6 sancto spiritu P
 euangelio] euangelio dicit β 7 inquit BC paraclitus BCM
 βA paraclitus VWsa 8 de iustitia] et de iusticia φ de ante iu-
 dicio om. b Dauid om. C 9 clamat Pb¹ ab] a MsaLβ
 10 tua om. BVC 11 bonus pater BVCW^sPb bonus sit p. Mau
 bonus et spiritus φ 12 probator A 13 domine om. Ms in
 om. a 14 ipse om. P unitus (unicus b) ait ego β 15 sancto
 aequo β splamo C dicit] d. ad deum A d. ad dominum a
 16 terram] uiam A 17 illam om. P 20 reuocans b pro-
 phetiæ BV¹ 21 qui A clamant Pb¹R sicut] sic ait a
 agab W actis BVCW actibus rell. 23 inquit BC

omnino demonstrat indifferentiam trinitatis. Dicit se Paulus a deo patre et Christo uocatum fuisse et missum: Paulus, inquit, apostolus non ab hominibus neque per hominem, sed per Iesum Christum et deum patrem. In actis autem apostolorum, quod ab spiritu sancto sit segregatus et missus; sic enim scriptum est: haec dicit spiritus sanctus: segregate mihi Barnaban et Saulum in opus quo uocaui eos. Et paulo post: ipsi, inquit, missi ab spiritu sancto descenderunt Seleuciam. Item in eodem libro: attendite uobis et uniuerso gregi, in quo nos spiritus sanctus constituit episcopos.

- 93 (III, 20) Ne quis autem spiritum sanctum, quia paracletus dictus est, contemptibile aliquid aestimet. Paracletus enim aduocatus est uel potius consolator secundum Latinam linguam; quae appellatio etiam filio dei communis est, sicut dicit Iohannes: haec, inquit, scribo uobis, ne peccetis; sed si quis peccauerit, paracletum habemus apud patrem Iesum Christum. Nam et ipse dominus cum dicit ad apostolos: alterum paracletum mittet uobis pater, sine dubio, cum dicit alterum paracletum, se quoque paracletum manifestat. Sed neque a patre hoc nomen paracliti

2 Gal. 1, 1. 6 Act. 13, 2. 8 l. c. 4. 10 Act. 20, 28.
16 I Ioh. 2, 1. 19 Ioh. 14, 16.

1 Dicit se Paulus] et paulus quidem dicit se A 2 ex christo
P fuisset W 3 inquit BVCs¹ 4 Iesum om. β et]
ad A: om. a deum] dominum BaL 5 actis BVCWMs¹
actibus rell. autem om. P apostolorum legitur quod A
a MaL 6 enim om. a 7 segregata barnabam a
paulum A 8 quorū B quod Aa inquit BC 9 seletiam
WMβA 10 libro] loco Pb 11 sanctus om. P in §§. 93—98
a mutūlus est 12 paraclitus BCP paraclitus VWMSab² paracliticus
b¹ 13 contemptibile b aliquid bA paraclitus BVCsPb
paraclitus WMa 14 positus BVC¹WMSaL 15 dicet BV (iidem
exuet pro exuit III, 46) docet WβA 16 inquit BC [ne] ut non
A sed si BVCWs: sed et si rell. 17 paracletum B¹ et sic
ter deinceps: paraclitum uel paraclitum rell. adpud b 21 a
patre] pater a paracliti BVCWb paracliti MsaP

alienum est; beneficentiae enim nomen est, non naturae. De-94
 nique ad Corinthios Paulus ita scribit: benedictus deus
 et pater domini nostri Iesu Christi, pater miseri-
 cordiarum et deus omnis consolationis, qui nos
 5 consolatur. Et cum consolator dicitur pater, consolator di-
 citur filius, consolator etiam spiritus sanctus, una tamen nobis
 consolatio a trinitate praestatur, sicut et una remissio pecca-
 torum, apostolo adfirmante: abluti, inquit, estis et iusti-
 ficati, et sanctificati estis in nomine domini nostri
 10 Iesu Christi et spiritu dei nostri. Possemus plura adhuc
 de diuinis scripturis proferre testimonia, quae iuxta baptismi
 sacramentum trinitatem unius gloriae, operationis ac potentiae
 manifestant; sed quia ex his plenus est sapientibus intellectus,
 multa praeteriuimus studio breuitatis.

15 (III, 21) Faciamus ergo recapitulationem dictorum nostrorum. 95

Si de patre procedit spiritus sanctus, si liberat, si dominus
 est et sanctificat, si creat cum patre et filio et si uiuificat, si
 praescientiam habet cum patre et filio, si ubique est et implet
 omnia, si habitat in electis, si arguit mundum, si iudicat, si
 20 bonus et rectus est, si de eo clamatur 'haec dicit spiritus
 sanctus', si prophetas constituit, si apostolos mittit, si epi-
 scopos praeficit, si consolator est, si cuncta dispensat prout
 uult, si abluit et iustificat, si temptatores suos interficit, si
 is, qui eum blasphemauerit, non habet remissionem neque in
 25 hoc saeculo neque in futuro, quod utique deo proprium est:
 haec cum ita sint, quur de eo dubitatur quod deus sit, cum
 operum magnitudine, quod est, ipse manifestet: non utique

2 II Cor. 1, 3—4.

8 I Cor. 6, 11.

1 est] habet <i>a</i>	beneficentiae <i>BVC²WMsPb</i>	2 chorinthios
<i>BVCM</i> corintios <i>P</i>	3 et <i>om. a</i>	4 omnis] totius <i>MsL</i>
consolatur nos <i>b</i>	8 inquit <i>BC</i>	9 et sanctificati <i>om. W'</i>
10 Iesu Christi <i>om. P</i>	spiritu] in spiritu <i>s²A</i>	adhuc] ad hoc
<i>M</i>	11 iuxta] secundum <i>A</i>	13 sed qui <i>A</i>
et si] si <i>WaA</i>	uiuicat <i>W</i>	17 est <i>om. VCMs¹</i>
praeficit <i>αA</i>	24 is] his <i>BV¹WPA</i>	18 praesentiam <i>sβ</i>
sic <i>BVC</i>	cum] eum <i>BV¹W</i>	22 prae-
	cum eum <i>aβ</i>	26 quur]
<i>Vs¹A¹</i> magnitudo <i>β</i>		27 magnitudinē <i>B</i>

alienum esse a patris et filii maiestate, qui non est ab opere
 96 uirtutum alienus. Frustra illi nomen diuinitatis negatur, cuius
 potestas non potest abnegari; frustra prohibeor eum cum patre
 et filio uenerari, quem exigor cum patre et filio confiteri. Si
 ille mihi cum patre et filio confert remissionem peccatorum, con-
 fert sanctificationem et uitam perpetuam, ingratus sum nimis
 et impius, si ei cum patre et filio non refero gloriam. Aut
 si non est cum patre et filio colendus, ergo nec confitendus
 in baptismo est: si autem omnimodo confitendus secundum
 dictum domini et traditionem apostolorum, ne semiplena sit
 fides, quis me poterit ab eius cultu prohibere? in quem enim
 credere iubeor, ei etiam debite supplicabo. Adorabo ergo
 patrem, adorabo et filium, adorabo et spiritum sanctum una
 97 eademque ueneratione. Quod si quis durum hoc putat, audiat
 quomodo Dauid ad culturam dei fideles hortatur: adorare,¹⁵
 inquit, scabellum pedum eius. Si religionis est adorare
 scabellum pedum eius, quanto magis religiosum, si eius spi-
 ritus adoretur! ille utique spiritus, quem beatus Petrus in
 tanta sublimitate praedicauit dicens: spiritu sancto misso
 de caelis, in quem concupiscunt angeli prospicere.¹⁶
 Si angeli eum cupiunt aspicere, quanto magis nos homines
 mortales despiciere non debemus, ne forte et nobis dicatur,

15 Ps. 98, 5. 19 I Pet. 1, 12.

1 alienus est β filio BV^1 ab *om.* W operum uirtute
 βA 2 diuinitatis *bis scriptum in BV* 3 prohibere BV^1 per-
 hibeor W prohibeo Ms prohibeo re/am A 4 si ille *om.* A
 7 impiissimum (-us b) β ei non cum p. e. f. A referam Pb^1
 RA 8 colendus et filio βA nec] non P 9 si *om.* a
 in omni modo a est confitendus W confitendus est βs^2 11 uultu
 $BVs^2 aLb^2$ 12 ei *om.* A etiam ei β deuote BV deuote
 Cab^2 deuota M 13 adorabo *ante* et-filium *om.* β et *ante* filium
om. φ 15 daut R ortatur WP 16 inquit BC Si
 religionis . . . pedum eius *om.* $Pb^1 R$ 17 religiosum *om.* M eius
 spiritus] e. populus BVs^1 : spiritus *om.* $Pb^1 R$ 18 quam β
 19 spiritui φ 21 prospicere A quanto . . . despiciere *om.* PR :
 quanto . . . debemus b *in marg. m. 2* 22 non debemus] non dene-
 gemus eum PRb , *sed in b punctis deleta*

sicut dictum est ad Indaeos: nos semper spiritui sancto restitistis, sicut et patres nostri.

(III, 22) Quodsi haec tanta et talia non inclinant animum 98
 ad venerandum spiritum sanctum, accipe huc aliquid fortius.
 5 Sic enim Paulus instruit prophetas ecclesiae, in quibus utique
 et per quos spiritus sanctus loquebatur: si, inquit, omnes
 prophetauerint, intret autem aliquis infidelis aut
 idiota, conuincitur ab omnibus, examinatur ab
 10 omnibus, occulta quoque cordis eius manifesta
 sunt; et tunc cadens in faciem adorabit deum, pronuntians
 quia uere deus in uobis est. Et utique in
 eis spiritus sanctus est, qui prophetant. Si ergo infideles cadunt
 in faciem et adorant spiritum sanctum perterriti et confitentur
 inuiti, quanto magis fidelibus expedit, ut uoluntarie et ex
 15 adfectu adorent spiritum sanctum! Adoratur autem spiritus
 sanctus non quasi separatim more gentilium, sicut nec filius
 separatim adoratur, quia in dextera patris est: sed cum adora-
 ramus patrem, credimus nos et filium et spiritum sanctum
 20 innocare, et cum patrem rogamus, a filio nos exaudiri confi-
 dimus, sicut ipse dominus dixit: quidquid petieritis pa-
 trem in nomine meo, ego faciam, ut honorificetur
 pater in filio; et si spiritus sanctus adoratur, ille utique

1 Act. 7, 51.

6 I Cor. 14, 24—25.

21 Ioh. 14, 13.

2 restistis VC's¹ 4 huc BV (cf. adde huc): huic C adhuc W
 MsPb; om. a fortius W 6 per] pro V² quo BV¹ si]
 Nisi BVs¹ inquit BC 7 aliquis om. φ 8 examinatur ab
 omnibus om. Pb¹R 10 sunt] fiunt βA in facie A in faciem
 suam Ms adorauit BV¹ adorat Ms deum] dominum A
 11 quia] quod β uerus W 12 sanctus spiritus β pro-
 phetat BVWPRAs¹ in faciem cadunt infideles φ 16 sanctus
 om. A 18 credimus nos] credimus A: credimus innocare spm scm
 et cum patrem rogamus Pb¹(R?), mediis omissis; in b m. 2 innocare
 deletum, uerba nos et filium et et adorare s. l., reliqua uero in marg.
 inf. addita sunt et post nos om. W spiritus B sanctum om.
 M 19 filium cum φ 20 patre rogamus BA 21 quidquid
 BVC quicquid rell. 23 ille utique adoratur om. A

99 adoratur cuius est spiritus. Illud autem nullus ignorat, quia diuinae maiestati nec addi quicquam nec minui humanis supplicationibus potest, sed unusquisque secundum propositum uoluntatis suae aut gloriam sibi acquirit fideliter uenerando, aut confusionem perpetuam pertinaciter resistendo: certum est enim, quia contentio et superbia damnat, honorificentia uero fructum deuotionis expectat. Quare autem fideles non honorificent integre trinitatem, ad quam se pertinere confidunt, cuius nomine se renatos, cuius seruos se nominari gloriantur? Nam sicut ad nomen dei patris homines dei appellantur, ut Elias homo dei dictus est, ut Moyses homo dei appellatus est, sic a Christo Christiani nuncupamur, sic etiam ab spiritu spirituales appellamur. Si igitur uocetur quis homo dei et non sit Christianus, nihil est; qui si Christianus uocetur et non fuerit spiritalis, nec sibi satis de salute confidat.

100 (III, 23) Sit ergo nobis secundum salutaris baptismi confessionem fides integra trinitatis, sit una deuotio pietatis, nec more gentilium potestatum diuersitates opinemur, aut creaturam quantum ad deitatem in trinitate suspicemur. Sed nec Iudaeorum scandalo moueamur, qui filium dei negant, qui spiritum non adorant, sed potius perfectam trinitatem adorantes et magnificantes, sicut in mysteriis ore nostro dicimus, ita conscientia teneamus: sanctus sanctus sanctus dominus deus sabaoth. Ter dicentes sanctus unam omni-

1 nullus ignorat . . . III, 8 patrimonia ecclesiis *desunt in a, uno folio deperdito* ignoret *A* 4 gloria *W* acquirit *MsL*
 fedeliter *M* 5 confessionem *M²PR* 6 contentio et superbia] superbia et contemptio *β* 7 honorificant *W* 8 integre trinitatem] integritatem *M* at *A* 10 omnes *W* apellantur *W* elias *BP* helias *M* helias *rell.* 11 apellatus *Ws* 12 nuncupantur et appellantur *Ms* sic etiam . . . appellamur *om. Pb²R* ab] a *ML* 13 non *om. W* 15 nec] ne *A* sibi] sic *Ms²* de salute *bis P* 17 pietates *V¹* 18 aut creaturam *om. A* 19 in trinitatem *M* suscepimur *Pb¹* sed *om. Ms* 20 scandolo *BV¹ (Schuch. I, 171)* mouemur *A¹* 21 spiritum *BVCWMs* spiritum sanctum *rell.* 23 consientia *V¹* cū silientia *sic C partim ex corr.* conscientię teneamus *A* 24 sabahot *BL* dicente *W* unam *om. M*

potentiam confitemur, quia una est religio, una glorificatio trinitatis, ut audiamus apostolos, sicut audierunt Corinthii: gratia domini nostri Iesu Christi et dilectio dei et communicatio spiritus sancti cum omnibus uobis. 5 Haec est fides nostra, euangelicis et apostolicis traditionibus 101 et omnium, quae in hoc mundo sunt, catholicarum ecclesiarum societate fundata, in qua nos per gratiam dei omnipotentis permanere usque ad finem uitae huius confidimus et speramus.

Directa duodecimo Kal. Maiarum per Ianuarius Zattarensem a. 484 10 Uillaticum a Casis Medianis episcopos Numidiae, Bonifatium Foratianensem et Bonifatium Gatianensem episcopos Bizacenos.

3 II Cor. 13, 13.

2 apostolos *BVCWsb* apostolum *M* ab apostolo *LA* chorinthii *B* chorinthi *P* corinthi *RA* 5 traditionibus atque auctoritate firmata et *A* 6 hoc *om. Pb¹R* 7 gratia *BV¹* dei *om. C* 8 speramus amen *A* 9 Martiarum *Papencordt, Gesch. d. vand. Herrsch. p. 115 not. 3: at cf. praef. p. VI* zattarenensē *W* zatarensē *M* zattarensem *β* 10 episcopis *mss, item infra* numediae *BVP¹s¹* bonifatio (-cio) *mss bis* 11 foratianensē *BVC* foratianense *WMsb* foracianense *P* Gatianensem *scripsi; cf. Ruin. ad Notit. prou., Byz. 22: gacianense B* gatianensē *VC* gatianense *Ws* gazanense *b¹R* gazanense *b¹P* gratianense *M* uizacensis *M* uizacensis *rell.* explicit libellus directus sub die xvii kalendarum maiarum per ianuarium zattarensem uillaticum de casis medianis et bonifatium foratianensem et bonifatium gratianensem prouintiae bizacenaē *A*. Explicit liber II (secundus *Pb*). Incipit liber (*om. P*) tertius (tercius *VC, III WMsb*) *BVCWMsPb*.

LIBER TERTIUS.

1. (IV, 1) Qui cum noster libellus legeretur oblatu8, ueritatis lumen nequaquam sufferre caecis oculis potuerunt, insanientes uocibus inferendis grauiterque ferentes, quare nos nomine nostro catholicos dixerimus. Statimque mentientes suggerunt regi de nobis, eo quod strepitum fecerimus audientiam fugientes; qui eadem hora accensus et credens mendacio festinauit facere quod uolebat. Et iam conscriptum decretum habens et occulte cum eodem decreto per diuersas prouincias suos homines dirigens, episcopis Carthagine positis una die uniuersae Africae ecclesias clausit, uniuersamque substantiam episcoporum et ecclesiarum suis episcopis munere condonauit. Nesciens quoque quid loqueretur neque de quibus adfirmabat, legem, quam dudum Christiani imperatores nostri contra eos et contra alios hereticos pro honorificentia ecclesiae catholicae dederant, aduersum nos illi proponere non erubuerunt, addentes multa de suis, sicut placuit tyrannicae potestati. Haec est enim series datae et propositae legis.
- 3 (IV, 2) Rex Hunirix Unandalorum et Alanorum uniuersis populis nostro regno subiectis. Triumphalis et maiestatis regiae probatur esse uirtutis, mala in auctores consilia retorquere:

11 cf. I Tim. 1, 7.

1 oblatum *Ws*² 2 caeci oculi *W* 3 nefandis *W* inferentes
 β 4 direximus *BLb*² 5 strepidum *BV* fecerimus *V*
 6 ora *BVC* et credens *om. M* 7 Et iam] etiam *BVWMLR*
 decertum *C*¹ 11 munere *in B s. l. additum*; munera *b*¹ 14 ere-
 ticos *P* 15 dederant *om. BVC*²*s*¹: tulerant *C*² proposuerant hanc
*Ws*² promulgauerunt *L* 17 praepositae *BWPR* 18 unirix *P*
 uniricus *W* hunerich *M* 19 maiestatis et *s*²*v*: cf. *Indic. III*
 'genetiuius qualitat.' 20 proturbatur *P*

quisquis enim aliquid prauitatis inuenerit, sibi imputat quod incurrit. In qua re nutum diuini iudicii elementia nostra secuta est, quod quibusque personis, prout eorum facta meruerint, seu bona seu forte talibus contraria, dum facit expendi, simul etiam prouenit compensari. Itaque his prouocantibus, qui praeceptionem inlicitae recordationis patris nostri uel mansuetudinis nostrae crediderint esse temnendam, censuram seueritatis adsumimus. Auctoritatibus enim cunctis populis fecimus innotesci, ut in sortibus Uandalorum nullos conuentus omousiani sacerdotes adsumerent, nec aliquid mysteriorum, quae magis polluant, sibimet uindicarent. Quod cum uideremus esse neglectum et plurimos esse repertos dicentes se integram regulam fidei retinere, postmodum uniuersos constat fuisse commonitos, spatia temporis praerogata mensuum nouem [quae] contentioni, si quid ab eorum proposito posset aptari, ut ad Kl. Februarias anni octauae regni nostri sine metu aliquo conuenirent. Qui dum huc ad Carthaginensem confluere ciuitatem, post moram temporis praestituti aliam quoque dilationem aliquantum dierum dedisse cognoscimur. Et dum se conflictui paratos adstruerent, primo die a uenerabilibus episcopis nostris eis uidetur esse propositum, ut omousion, sicut ammoniti erant, ex diuinis scripturis proprie adprobarent, aut certe quod a mille et quod

1 inputet *W* imputet *Ms*: cf. *Indic. III* 'praesens=futur.' quid
*Vs*¹ 2 rem *P* iudicia *V*¹ 3 quibus usque *PR* me-
ruerint *V* 4 expendi *VC*¹ expendit *Wβ* etiam simul *φ*
6 nostri patris *φ* mansuetudinis *W* 7 crediderunt *M* tem-
nendam *BML*: temnendam *VCs* tenendam *W* retenendam *PR* re/ni-
tendum *b* securitatis *b*¹ 8 ignotesci *PR* 9 nullus *PR*
homousiani *W* omousion *Pb*¹*R* 11 sibimet uindicarent *om. W*
neglectam *BVs*¹: neglectum *rell.* 14 spacio et praerogato *ML*
mensium *MLb* mensuum *PR* noue *BV*¹ quae *deleui* no-
uam ut contentionis *grā* si quid ab eis propositum posset aptari ad *Kl*
sc M contentioni siquidem *C* contentionis si quid *rell.* 15 ppo-
sito *b* possit *β* possent optari *C*² febreuarias *B* febreoarias
*P*¹*b* 16 anno octauo *M* aliquid *BVC*¹*s*¹ 17 cartaginensem
B φ W ciuitate *BV*¹ 19 Et] ut *β* astruerent *BMs* as-
struerent *WCL* 21 admoniti *W solus ex meis* 22 quodam
ille *BV* quot *Cb*

excurrit pontificibus de toto orbe in Ariminensi concilio uel
 6 apud Seleuciam amputatum est, praedamarent. Quod nequa-
 quam facere uoluerunt, uniuersa ad seditionem per se con-
 citati populi reuocantes. Quin immo et secunda die, dum eis
 mandarem usque ad eandem fidem, sicuti propositum fuerat, respon- 5
 derent, hoc uidentur adsumpsisse temeritate transacta, ut sedi-
 tione et clamoribus omnia perturbantes ad conflictum facerent
 minime perueniri⁷.

7 Quibus hoc prouocantibus statuimus, ut eorum ecclesiae
 clauderentur, hac illis condicione praescripta, ut tamdiu essent 10
 quamdiu mallent ad conflictum propositum peruenire: quod
 ea obstinatione facere noluerunt, quam prauis uidentur ad-
 sumpsisse consiliis. Adeo in his est necessarium ac iustissimum
 retorquerè, quod ipsarum legum continentia demonstratur,
 quas inductis secum in errore imperatoribus temporum diuer- 15
 8 sorum tunc contigit promulgari. Quarum illud uidetur tenere
 conceptio, ut nulla exceptis superstitionis suae antistitibus
 ecclesia patuisset, nullibi liceret aliis aut conuictus agere aut
 exercere conuentus, nec ecclesias aut in urbibus aut in quibus-
 dam paruissimis locis penitus obtinere neque construere, sed 20
 praesumpta fasci uiribus iungerentur; sed etiam et eorum

1 excurrit *scripsi*: excurrunt *mss* ariminensi *b*² arimensi *BV*
WCL ariminensi *M* arimense *PR* arienensi *b*¹ consilio *W*
 2 seleuciam *VCWMLPb* amputatatu *V*¹ praedamarent *V*
Ms 3 uniuersa *M* 5 sicut *Pb* 6 uidentur *BVs*¹ 9 hoc
om. P prouocantes α 10 perscripta *BVWs*¹*Pb(LR)* essent]
 essent clausae *V*¹*CMsL* 11 ad conflictum *om. BVC*¹*sL* conflictum
*om. C*²*M* 12 qua *C* uidentur] dentur *BVC*¹*s*¹ 13 ideo
*Cs*² his] hos *C*²*L* eos *s*² 15 induxisse cum terrore β errorem
*WCMs*² temporum *om. BqL*: diu. temp. *Ws*² aduersum nostros *C*²
 diuersis prouintiis *M* 16 continere praeceptio *M* 17 exceptis *b*²:
 super exceptis α excepto *WPb*¹*R* superstitionis β : institutionibus
*BVC*¹*MaL* institutionis *WsC*²*b*² siue *C*¹: *om. M* antistitibus
B antistibus *WPb* 18 ecclesiae *Pb*¹*R* nostris ecclesia *M* pa-
 tuisset *WC* β : paruisset *BVsL* nullibi *scripsi*: nullis *C*² nulli
rell. aliis] illis *M* ex aliis *b*² coniunctus *b* coniunctus
 dare aut ex. eis conuentus liceret nec in ecclesiis aut *M* 19 eccle-
 sias] in ecclesiis *V*²*C*¹ 20 optinere *WbR* 21 praesumpta *C*
 fasci *P* uiribus] usibus *C*² iuri *Ms*² etiam et] et si qua *C*²

patrimonia ecclesiis suae fidei sociata suis antistitibus prouenis-
 sent; nec commorari ad quaecumque loca talibus licentia pa-
 tuisset, sed extorres omnibus urbibus redderentur et locis;
 nec baptismatis haberent omnino aliquam facultatem aut forte
 5 de religione disputarent, et nullam haberent ordinandi licentiam
 siue episcopos siue presbyteros uel alios, quos ad clericos per-
 tinere contingeret, proposita seueritate uindictae, ut tam hi
 qui se paterentur huiusmodi honores accipere, quam etiam
 ipsi ordinatores denis libris auri singuli multarentur, eo adiecto,
 10 ut nullus eis locus esset uel aditus supplicandi, sed etiam si
 qua specialia meruissent, minime praeualerent; et si in hac
 pernicie perdurarent, et de proprio ablati in exilium sub pro-
 secutione idonea mitterentur. In populos quoque praefati im-
 9 peratores similiter saeuientes, quod eis nec donandi nec testandi
 15 aut capiendi uel ab aliis derelictum penitus subiaceret, non
 fideicommissi nomine, non legati, non donationibus aut relic-
 tione, quae mortis causa appellatur, uel quolibet codicillo
 aliisue forsitan scripturis, ita ut etiam, qui suis palatiis mili-
 tarent, condemnationi grauissimae pro dignitatis merito facerent

1 ecclesiae *Ms¹Pb antestitibus *B* antistibus *WC¹MsP*
 peruenissent *b¹* 2 commorari *Mab²*: commemoras *BV* comme-
 morans *WPb¹R* commemore *C¹* commeari *C²* commorandi *s²*
 atque cumque *BVC* 3 set *b* 5 religioni *BV¹* (*Schuch. I, 451*
sqq.) 6 seu . . . seu *bR* seu . . . siue *P* si episcopos *W*
 clericos *ego*: clericos *a* clericum *Wβ* 7 uindictā *Ba* c uindictā (*sic!*)
V¹ uindicta *V²s* uindicate *PR* hii *Wa* 9 auri *BV¹*
 adlecto *PR* 11 meruissent] minuisse *Pb¹R* 12 et de proprio
BV²L et d proprio *V¹* et proprio *C* et a proprio *Ms* de proprio *a* et
 de proprio solo *β* et de pr. ablati solo *W* persecutione *aLβ*
 13 populo *β* 14 donandi licentia *b²* eis licentia nec donandi *a* do-
 nandi libertas *Lv* 15 directum *V* (*ex directū ut uid.*) *M* relictum
β subiacerent *W* 16 fideicommissae *ab²* delegati *β*
 relictio neq; *Pb¹R* 17 appellantur *W* quodlibet *β* codi-
 cello *C²aPb* 18 aliisque *BV* alii suae *MsP* ita aut *BV¹* pla-
 catiis (-tus *CM*) *VCM* 19 condemnationi *a* condemnationis
BφWβ dignatis *Vs¹* meriti *β* uerba meriti facerent . . .
 superiori (§. 13) in *β* post confessionem (§. 18) leguntur, uno folio in
 archetypo transposito*

- subiectos, ut omni honoris privilegio expoliati infamiam incur-
 rerent et publico crimini huiusmodi personæ se cognoscerent
 esse subiectos. Officialibus etiam iudicum diuersorum xxx ar-
 genti pondo poena proposita; quam si quinque vicibus in errore
 perdurantes contigisset inferre, tum demum tales conuicti 5
 10 atque subiugati uerberibus in exilium mitterentur. Deinde
 codices uniuersos sacerdotum, quos persequebantur, praeceperant
 ignibus tradi; quod de libris huiusmodi, quibus sibi
 nominis illius errorem persuasit iniquitas, praecipimus faciendum.
 Hoc enim, ut dictum est, pro singulis quibusque personis illi 10
 obseruandum praeceperant, ut inlustres singillatim auri pondo
 quinquagena darent, spectabiles auri pondo quadragena, sena-
 tores auri pondo tricena, principales auri pondo uicena, sacer-
 dotales auri pondo tricena, decuriones auri pondo quina, nego-
 tiatores auri pondo quina, plebei auri pondo quina, circum- 15
 celliones argenti pondo dena; et si qui forte in hac pernicie per-
 manerent, confiscatis omnibus rebus suis exilio multarentur.
 11 Ordines autem ciuitatum, sed et procuratores et conductores
 possessionum tali poena uidebantur affigere, ut si forte tales
 celare diligerent et minime publicassent et retentos iudicio 20
 non facerent praesentari, ipsi tenerentur ad poenam; con-
 ductoribus etiam regalium praediorum hac multa proposita,

1 omnis *W* honoris sui *WPb* 2 crimine β 3 triginta
Wa β argenteorū *Ws*² auri *a* . . . 4 pondus *W* proposita δ *W*
 proposita β 5 tunc *a* β 7 praeceperunt β 8 eiusmodi β
 sibi *om. W* 9 errorum *M* praecipimus] p̄tium β 10 hoc]
 haec *a* pre *CWa*: per *rell.* singulas quibusque personas *b*
 11 obseruandum *C* (*cf. infra* §. 13 hoc . . . praecipit obseruandum): ob-
 seruanda *rell.* illustres *PR* pondera *Ws*² et sic *deinceps*
 12 quinquagena darent spectabiles auri pondo *om. β* darent spec-
 tabiles auri pondo quadragena *om. M* senatores auri pondo tricena
om. Pb 13 principales *Gothofredus*: populares *W* populares *rell.*
 sacerdotes *W* 14 tricena] ena *W* negotiatores auri pondo quina
om. β 15 plebei *Wa* circumcelliones ϕ 16 argenti *W* β :
 ari *B* (= auri; *cf. Schuch. II, 314 sq.*) auri *rell.* dena] quina *C*
 si quis *Pb* 17 confiscatis *W* 19 adffigere *Pb* 20 celere
*BVs*¹ diligerent *C*² *Ws*² *L* retentos *V* 22 hac] haec *b*
 p̄posita *W* proposita est *a*

ut quantum domui regiae inferrent, tantum etiam fisco poenae nomine cogereantur exsoluere, ut generaliter in omnibus conductoribus uel possessoribus, qui in eadem superstitione crediderint perdurandum, constituimus obseruari; iudicibus etiam, qui huic rei instantissime non iminebant, poena proscriptionis et sanguinis supplicium poneretur; sed et de primatibus officiorum tres numero punirentur, aliis uiginti librarum auri condemnatione multandis.

‘Quare his necesse est constitutionibus obligari omousianos 12
 10 omnes, quos huiusmodi malae persuasionis constat tenuisse et
 tenere materiam; quos ab omnibus supradictis abstinere de-
 cernimus, in persecutione uenturis per ordines cunctarum
 urbium: sed etiam iudices, qui super his neglecte dira sup-
 plicia diuersis intulisse monstrantur. Omnes supradictae fidei
 15 omousion erroribus implicatos, quae cuncto praedamnata est
 concilio tantorum numero sacerdotum, uniuersis rebus prae-
 dictis et contractibus praecipimus abstineri, quod nihil sibi
 nouerint esse permissum, sed uniuersos similis poena maneat
 et astringat, si ad ueram religionem, quam ueneramur et co-
 20 limus, intra diem Kalendarum Iuniarum anni octaui regni
 nostri conuersi non fuerint. Diem autem praestitutum adeo
 pietas nostra constituit, ut praedamnantibus errorem indulgentia
 non negetur, et obstinatos animos supplicia digna coherceant.

2 ut] quod C^2 id aLv 3 superstitione BVs^1 5 non $om.$
 Pb 6 supplicium $om.$ β punirentur β officiarum BV^1
 7 munero VC^2s 9 hic β 10 huiusmodo C^2b malae persua-
 sionis C^2s^2a : mali per sua signis BV mali persuasores W mali per-
 suasi ignis $C^1(?)Ms^1$ malis persuasis ignis Pb 11 materiam P
 omnibus WC^2s^2a : hominibus $rell.$ obtinere b 12 persecutione
 M : prosecutione $BVsL$ prosecutionem Wa persecutionem $rell.$
 13 iudicibus Pb super his ($scil.$ rebus) C^2 : superius $rell.$ neg-
 lecte C^2 : negligenda W neglecta $rell.$ $d\gamma a$ BVW 14 ad-
 uersis β non intulisse L monstratur $a\beta$ omnibus C
 omnes ergo β 15 in(im-)plicatos Ws^2a^2 : in(im-)plicatis $BVCMs^4$
 $a^1\beta$ cuncta M^1 16 numerum BVC^1Ms^4 supradictis Pb
 17 et] ex a abstinere C^2s 19 asstringat W ueneramus b
 20 ianuariarum s^1b 21 ideo s^2 22 praedam(damp Ma)natis
 aW errorum CL errore Wa erroribus M

- 13 Qui autem in eodem errore permanserint, seu domus nostrae occupati militia, seu forsitan diuersis titulis necessitatibusque praepositi, pro gradibus suis decursas superius multarum inlationes cogantur excipere, nihil ualituris quae forsitan per subreptionem quemquam talium contigit promereri. In priuatos etiam uel cuiuscumque gradus et loci personas hoc nostra promulgatio praecipit obseruandum, quod circa tales supradictis legibus uidebatur expressum, ut poenae congruae subderentur. Iudices autem prouinciarum, quod statutum est neglegentes exsequi, superiori poena, quae talibus praescripta, constituimus¹⁰
- 14 obligandos. Ueris autem maiestatis diuinae cultoribus, id est sacerdotibus nostris, ecclesias uniuersas uel totius cleri nominis supradicti quibuscumque terris et regionibus constitutas, quae propitia diuinitate imperii nostri regimine possidentur, una cum rebus quae ad easdem pertinent, hoc decreto statuimus¹⁵ debere proficere, non dubitantes quod plus alimoniae inopum proficere, quod sacrosanctis pontificibus iuste conlatum est. Hanc ergo legem fonte iustitiae profluentem cunctis praecipimus innotescere, quatenus nullus sibi ignotum esse, quod praeceptum est, possit obtendere. Optamus uos bene ualere.²⁰
- a. 484 Data sub die vi. Kl. Mart. Carthagine.⁷
- 15 (IV, 3) Post haec edicta feralia ueneno toxicato transuersa iubet cunctos episcopos, qui Carthagine fuerant congregati,

1 eundem *a* errorem *BV'a* erre *W* domos *BVM* (*Schuch. II, 189 sq., III, 226, Roensch p. 520*) 2 aucupet militiã β
 3 propositi *BVCWMS'L* decuras *BV* de quibus *C* decimas *Ms*; *in a spat. circit. 12 litt. uac. relict.* 5 surreptionem *aL* con-
 tingit *C* priuatos *B* ex priuatus: priuatis φ 6 loci] duci β
 personis *C*² 7 promulgatio *BVC'Ms* praece(coe)pit αW
 8 poenis congruae *a* 9 statum *P* 10 exequi *WMSa* superiore
a praescripta est *s'a* constituimur *P* 11 uiris *b* 16 non
 dubitantes . . . proficere *om. W* quod] quid *C*: *om. ML, deletum in s b*; *cf. Indic. III 'quod'* 17 pontifitibus *W* est collatum *a*
 est *om. P* 18 profuente *BVW\beta* praecipimus] fecimus β
 19 quatinus *aL\beta* innotum *BV'W* 20 optendere *W* ob-
 tamus *P* 21 data *om. \beta* sexta *VMs* marci φ martias *a*
 cartha \overline{Pb} post cartagine *VC* iterant Data cartagine 22 dicta *b*
 23 episcopo *W* carthagini $\alpha\beta$ erant *a*

quorum iam ecclesias, domos et substantiam ceperant, in hospitiiis quibus erant expoliari et expoliatos foris muro pro-
 pelli. Non animal, non seruus, non mutanda quae ferebant uestimenta penitus dimittuntur; addens adhuc, ut nullus
 5 quempiam illorum hospitio reciperet aut alimoniam praestitissent; qui autem hoc miserationis causa facere temptasset, cum uniuersa domo sua incendio cremaretur. Sapienter tunc 16
 etiam proiecti episcopi fecerunt, ut licet mendicantes exinde non abirent; quia si recederent, non tantum uiolenter omnino
 10 reuocarentur, et mentirentur eos, sicut mentiti sunt, fugisse conflictum; maxime quia, ubi reuerterentur, iam nequaquam fuerat, ecclesiis, substantia uel domibus occupatis. Dum ergo gementes in circuitu murorum nudo sub aëre iacerent, factum est ut rex impius ad piscinas exisset. Cui uniuersi occurrere
 15 maluerunt dicentes: 'ut quid taliter adfigimur? pro quibus malis forte commissis ista perpetimur? si ad disputationem congregati sumus, quare expoliati? quare traducimur, quare differimur, et sine ecclesiis et domibus nostris foris ciuitate fame et nuditate laborantes mediis stercoribus uolutamus?'
 20 Quos ille toruis oculis aspiciens, priusquam suggestionem eorum audisset, iussit super eos cum sessoribus equos dimitti, ut tali uiolentia possent non solum conteri, uerum etiam necari. Quorum tunc multi contriti sunt et praecipue senes et infirmi.

(IV, 4) Tum deinde iubentur ad quendam locum, qui dicitur 17
 25 Aedes Memoriae, illi uiri dei occurrere, fraudem sibi nescientes aptatam. Ubi cum uenissent, carta eis ostenditur inuoluta diciturque illis ista subtilitate serpentis: 'dominus noster rex

1 ceperat a	coeperat WPb	2 furis P	muros aLβ
5 tisset V	cum ras. sup. e et a	praestitissent BVCWsa:	praestitisset MLβ; cf. Indic. III 'constructio ad sensum'
praedicti a	9 habirent PR	quia si] quasi φP	8 proiecti]
tum] ne tenti C	in ras.	12 ecclesiae β	substantiæ BVM
substantiis s	occupatus BV	14 occurre P	18 dif (diff- P)errimur
BVPR	diferimur C	ciuitatem aL	19 stercoris BVCs ¹
uolutamur P	uolutamur b ¹	uolutamur CWMLb ²	22 enecari Waf
23 et infirmi om. β	24 tunc MaL	26 aptatam a	charta
β	27 ill's V	ita b	

Hunirix, licet doleat quod fueritis contemptores et adhuc eius voluntati oboedire tardetis, ut eius efficiamini religionis cuius est ipse, nunc tamen bonum de uobis cogitauit: si iuraueritis ita, ut quod ista carta continet faciatis, dimittit uos ecclesiis et domibus uestris.' Ad quod uniuersi episcopi responderunt: 5
'semper dicimus et diximus et dicturi sumus: Christiani sumus, episcopi sumus, apostolicam fidem unam et ueram tenemus.'

18 Factoque post confessionem fidei silentio modico illi, qui a rege fuerant destinati, festinabant extorquere episcopis sacramentum. Tunc beati uiri Hortulanus et Florentianus episcopi 10
pro omnibus et cum omnibus dixerunt: 'numquid animalis nos inrationabilia sumus, ut nescientes, quid carta contineat, facile aut temere iuremus?' Adcelerauerunt quoque illi ab rege destinati scripturae eis propalare tenorem, qui huiusmodi ser-
19 monibus fuerat coloratus. Sic enim calumniosa series continebat: 15
'iurate si post obitum domni nostri regis eius filium Hildirit desideratis esse regem, uel si nullus uestrum ad regiones transmarinas epistulas dirigit; quia si sacramentum huius rei dederitis, restituet uos ecclesiis uestris'. Cogitauit tunc multorum pia simplicitas etiam contra prohibitionem diuinam sacramentum dare, ne dei populus in posterum diceret, quod uitio sacerdotum, qui iurare noluerunt, non fuerint ecclesiae restituta. Alii quoque astutiores episcopi sentientes dolum fraudis

1 honirex *P* honorix *b* huniricus *W* hunericus *MaL* et adhuc
Ws²aL: ut adhuc *rell.* 2 non tardetis *C²β* ut *Ws²a*: et
rell. efficiami *V* efficiamini eius *a* 3 de uobis bonum *β*
4 charta *P* cartha *b* dimittet *Waβ* 7 et unam *β* 8 factum-
que est ut post *β* 10 hortolanus *WaPR* ortolanus *b* florentini-
anus *BL* florintinianus *a* 12 sumus nescientes ut quod charta
(cartha *b*) *β* 13 auc *b* ab *coni. Halmius*: ad *BV¹* a *rell.*
14 sermonibus *C bis* 15 coleratus *VC¹* colaratus *W* colatus *b* series
P senes *M* 16 si quod *Ws²* domni *B*: domini *rell.* eius
b hilderit *Wβ* hylderit *a* 17 regionem *PR* 18 epistulis
BV¹ dirigit *V²CMsβ* qui si *B* qui si *Wβ* si *om. C*
regi *W* 19 restuet *W* 20 prohiutionem *BV¹* 21 populos
ex populus *P* dicere *BV²* dicerē *V¹* (ex dicerent?) uitii *W*
22 fuerunt *P*

nequaquam iurare uoluerunt, dicentes prohibitum fuisse euangelica auctoritate, ipso domino dicente: non iurabis in toto. Quibus ministri regis: 'scedant in parte', inquit, 'qui iurare disponunt.' Qui cum secederent, notariis scribentibus quis quid diceret uel ex qua ciuitate fuisset, similiter factum est ut de illis, qui minime iurauerunt; statimque pars utraque custodiae mancipatur.

(IV, 5) Post uero fraus quae celabatur apparuit. Iurantibus dictum est: 'quare contra praeceptum euangelii iurare uoluistis, iussit rex ut ciuitates atque ecclesias uestras numquam uideatis, sed relegati colonatus iure ad excolendum agros accipiatis, ita tamen ut non psallatis neque oretis aut ad legendum codicem in manibus gestetis, non baptizetis neque ordinetis aut aliquem reconciliare praesumatis'. Similiter non iurantibus ait: 'quia regnum filii domni nostri non optatis, idcirco iurare noluistis; ob quam causam iussi estis in Corsicanam insulam relegari, ut ligna profutura nauibus dominicis incidatis.'

(V, 1) Addidit itaque bestia illa, sanguinem sitiens inno- centum, episcopis necdum adhuc in exilium directis per uniuersas Africanæ terrae prouincias uno tempore tortores crudelissimos destinare, ut nulla remansisset domus et locus, ubi non fuisset eiulatus et luctus, ut nulli aetati, nullo parceretur sexui, nisi illis, qui eorum succumberent uoluntati. Hos fu-

2 Mt. 5, 34.

1 noluerunt <i>Vs</i> ¹	3 partē <i>C</i> ^s	4 notarius <i>BVM</i>	5 quis
quid] quid <i>C</i> ¹	quis qui <i>C</i> ²	quis <i>M</i>	diceret uel <i>ego</i> : diceretur
<i>BVCMs</i> diceretur et <i>W</i>	diceret <i>a</i>	diceret et <i>Lβ</i>	6 ut de <i>BVC</i>
et de <i>rell.</i>	minime] non <i>β</i>	statimque <i>W</i>	8 quae] qua <i>P</i>
celebatur <i>V</i>	11 religati <i>W</i>	colonias <i>β</i>	colendum <i>a</i>
agrum <i>aβ</i>	accipietis <i>β</i>	12 spallatis <i>C</i> ¹	13 in <i>om.</i> <i>β</i>
gestatis <i>a</i>	aut] nec <i>M</i>	14 reconciliare <i>W</i>	praesumetur
<i>P</i> ¹	15 filii <i>BV</i> ¹	filii <i>rell.</i>	domni <i>BW</i> domini <i>rell.</i>
optastis <i>s</i> ¹	16 corsica <i>W</i>	17 relegare <i>V</i> ¹	religari <i>W</i>
dominis <i>β</i>	19 exiliis <i>β</i>	uniuersis <i>BVs</i> ¹	20 terrae afri-
canæ <i>W</i>	22 ululatus <i>β</i>	nullo aetati <i>BVC</i> ^s ¹	nulli par-
ceretur <i>WMaL</i>	23 illos <i>BVs</i> ¹	illi <i>C</i> <i>ex corr.</i>	succumberet
<i>BVCW</i>			

stibus, illos suspendio, alios ignibus concremabant. Mulieres et praecipue nobiles contra iura naturae nudas omnino in 22 facie publica cruciabant. Ex quibus unam nostram Dionisiam cursim ac breuiter nominabo. Cum uiderent eam non solum audacem, sed etiam matronis ceteris pulcriorem, ipsam primo nisi sunt fustibus expoliatam aptare. Quae cum peteret diceretque de domino suo segura: 'qualiter libet cruciate, uerecunda tamen membra nolite nudare', amplius illi magis furentes celsiori loco uestimentis exutam consistunt, spectaculum eam omnibus facientes. Quae inter ictus uirgarum, dum riuli sanguinis toto iam corpore fluitarent, libera uoce dicebat: 'ministri diaboli, quod ad obprobrium meum facere computatis, ipsa laus mea est'. Et quia est scripturarum diuinarum scientia plena, artata poenis et ipsa iam martyr alios ad martyrium confortabat; quae suo sancto exemplo paene uniuersam suam 23 patriam liberauit. Quae cum suum unicum filium, admodum adhuc tenerae aetatis et delicatum, timore poenarum formidolosum conspiceret, uerberans eum nutibus oculorum et increpans auctoritate materna ita confortauit, ut matre multo fortior redderetur. Cui inter crudelia uerbera constituto ita dicebat: 'memento, fili mi, quia in nomine trinitatis in matre catholica baptizati sumus. Non perdamus indumentum nostrae salutis, ne ueniens inuitator uestem non inueniat nuptialem et dicat

1 cremabant φ mulieres uero a 2 naturae iura φ
 3 dyonisiā $a\beta$ 4 hac W 5 matrimoniis PR pulcriorem
ms praeter BV 6 a patre BV appetere W mactare Ms cruciari
 a peteret] pateretur β *inepte; nondum enim patiebatur* 7 suo]
 sum β [8 magisque Ws^2 9 exuta BV^1b eam *om. a* \mathbb{L}
 10 facientesque BV^1 riulis BVC^1Ms^1 11 fluitaret V (*ex corr.*)
 M 12 obprobrium W probrium P 13 est ipsa laus mea W
 ipsa est laus mea MsL est *post* mea *om. BVC* quia est] qui erat
 W quia esset β quia erat aL scientia V^1 14 artatu BV^1 areat
 C artatur W arctatur a aptatis artata β martyrum Vb^1
 15 confortabat B paene *om. a: recte?* 16 fūm W addomum
 Pb 18 eum *om. W* 19 materna *scripsi cum s²Lv; cf. s. 50* aucto-
 ritate uxorū increpatū: eterna Ba Iterna C *ex corr.* aeterna *rell.*
 21 mi fili a catholica] ecclesia catholica a 23 inueniet P

ministris: mittite in tenebras exteriores, ubi erit
 fletus oculorum et stridor dentium. Illa poena timenda
 est quae numquam finitur, illa desideranda uita quae semper
 habetur.' Talibus itaque filium solidans uerbis uelociter mar-
 5 tyrem fecit. Uenerabilis uero adulescens, Maioricus nomine, 24
 in certamine confessionis spiritum reddens cursum palmiferum
 consummauit: amplexansque illa hostiam suam, quantis potuit
 uocibus domino gratias agens, ad gaudium spei futurae in
 sua domo maluit sepelire, ut quotiens super sepulchrum eius
 10 trinitati preces effundit, alienam se a filio numquam esse con-
 fidat. Quanti igitur per eam in illa ciuitate, ut fati sumus,
 adquisiti sunt deo, longum est enarrare. Nam et eius germana
 nomine Datiua, atque Leontia filia sancti Germani episcopi,
 cognatusque Datiuae uenerabilis Emilius medicus, religiosus
 15 quoque Tertius trinitatis confessione praeclarus, uel Sibidensis
 Bonifatius quanta pertulerint qualibusque cruciatibus euisceratae
 uel euiscerati sint, qui ualet ex ordine dicat.

(V, 2) Serui quoque Tuburbitanae ciuitatis maioris, generosi 25
 et nobilis uiri, pro Christo quas pertulit quis explicet poenas?
 20 Qui post caedes innumerabilium fustium trocleis frequentibus
 eleuatus dum totam per urbem penderet, nunc in sublime

1 Mt. 22, 13.

1 tenebris <i>B</i>	ibi <i>WsaP</i> et <i>Vulgata</i>	2 oculorum <i>om. a</i>
3 desideranda est uita <i>W</i>	4 filium <i>om. a</i>	5 adulescens <i>V¹</i>
adulescens <i>B</i> adolescens <i>rell.</i>	maiorius <i>a</i>	7 consummauit <i>WP</i>
illam <i>PR</i>	8 uocibus <i>W</i>	deo <i>P</i> speis <i>b</i>
9 suo domo	<i>B</i> maluit <i>BV¹C¹</i> (cf. <i>Cassiodor. de orthogr. c. 1</i>) quociens-	
cumque <i>a</i>	sepulchrum <i>aP</i>	10 praee <i>W</i> effundat <i>V²Ms</i>
effudit <i>β</i>	aliena <i>BV¹a</i>	esse <i>om. a</i>
11 in <i>om. b</i>	fa/ti	
<i>B</i> ex facti	15 confessio <i>a</i>	uel Sibidensis] uesubensis <i>a</i> uel
sibidensis <i>β</i>	16 bonifacius <i>CWMSaP</i>	cruatibus <i>B</i> euisc-
ceratae uel <i>om. M</i>	17 uiscerati <i>W</i>	sunt <i>MP</i> ex <i>om. a</i>
18 serui <i>Wa</i> seruius <i>C²</i>	seruus <i>PR</i>	suruus <i>b</i> turburbitanae <i>W</i>
maiorus <i>β</i>	generosus <i>C²L</i>	19 nobiles <i>C¹M</i> uir <i>C²L</i>
explicit <i>BV¹a</i>	20 festium <i>V¹</i>	frequentibus <i>PR</i>
21 totam	per urbem <i>CWb</i> : tota (toto <i>V</i>) per urbe <i>BV¹</i> tota p. urbem (urbe <i>V</i>)	
die <i>V²Ms</i> p. totam urbem <i>a</i>	tota p. urbem <i>PR</i>	nunc eum <i>C²</i>
sublimes <i>BV¹</i>	sublimi <i>a</i>	

tollentes, ictu celeri dimissis iterum cannabinis super silices platearum pondere corporis ueniens ut lapis super lapides conruebat; sed et saepius tractus et lapidibus acutissimis defricatus, ut cutibus separatis pelles corporis lateribus dorsoque uideres et uentri pendere. Iste iam temporibus Geiserici non ualde dissimilia pertulerat, ne amici cuiusdam sui secreta nudaret; quanto magis nunc, ut suae fidei sacramenta muniret! Et si homini gratis fideliter exhibuit fidem, quantum debet illi, qui redditurus est pro fide mercedem!

- 26 (V, 3) In ciuitate uero Culusitana non ualeo quae gesta sunt nuntiare, quia et ipsam quantitatem martyrum uel etiam confessorum impossibile est homini supputare. Ubi quaedam matrona auctrix sui nominis Uictoria, dum in conspectu uulgi continuato suspensio cremaretur, a marito iam perduto filiis praesentibus taliter rogabatur: 'quid pateris coniux? si me despicias, uel horum quos genuisti miserere, impia, paruulorum. quare obliuisceris uteri tui et pro nihilo ducis, quos cum gemitu peperisti? ubi sunt foedera coniugalis amoris? ubi societatis uinacula, quae inter nos dudum honestatis iure tabulae conscriptae fecerunt? respice quaeso filios ac maritum et regiae iussionis implere festina praeceptum, ut et inminentia adhuc tormenta lucreris, simul et mihi doneris et liberis nostris'. Sed illa nec filiorum fletus nec serpentis audiens blandimenta, adfectum multo altius eleuans ab terra, mundum cum suis desiderii contemnebat. Quam cum iam continuatione suspensio

1 dimissus *C*² demissis *PR* 2 pondore *BV¹CW* pendere *b*
 3 tractus et defricatus *V²CMs*: tractum et defricatum *rell.* 4 cauti-
 bus *V²M* cute separata *Ws²* lateribus dorsoque] lateribusque
β 5 uentre *s²L* iam] autem *a* 7 sua *β* 8 homi *P*
 hominis grati *BφWa* exhibuit *W* debuit *β* 10 uero *om.*
Ms¹ ualent . . . nuntiare *b* 11 quantitate *W* martyrium
C¹ 12 impossibili *BV¹C* 14 concremaretur *β* 15 coniux
CWs²ab 17 gemite *P* 18 societas *BV¹C¹* 20 ferunt *b*
 21 ut et] ut *aβ* 22 tormenta *W* lucreris *V* 23 blandi-
 menta *V* 24 multo] oculorum *β*: *om. VCMs¹* ab terra *scripsi*:
 ad terra *B* ad terrā *V¹* a terra *rell.* cum] cur *P* 25 con-
 tēptenebat *W* qua *W* continuatione *BV¹* (*Schuch. II, 444 sqq.,*
 457) continuati nece *C* continuati honere *a* continuato suspensio *β*

nulsis humeris etiam qui cruciabant conspicerent mortuam, deposuerunt prorsus omni parte exanimam. Quae postea retulit quandam sibi uirginem astitisse atque tetigisse membra singula, et ilico fuisse sanatum.

5 (V, 4) Qualiter autem Adrumetinae ciuitatis ciuem Uicto-27
rianum tunc proconsulem Carthaginis praedicem, nescio defi-
cientibus uerbis. Quo in Africae partibus nullus ditior fuit,
qui etiam apud impium regem pro rebus semper sibi com-
missis fidelissimus habebatur. Mandatur ei a rege familiariter
10 diciturque, quod eum habiturus esset prae omnibus, si ad
praeceptum facilem commodasset adsensum. Sed ille uir dei
missis ad se talem dedit cum fiducia magna responsum:
'securus de deo et Christo domino meo dico quae regi dicatis:
subrigat ignibus, adigat bestiis, excruciet generibus omnium
15 tormentorum: si consensero, frustra sum in ecclesia catholica
baptizatus. Nam si haec praesens uita sola fuisset et aliam,
quae uere est, non speraremus aeternam, nec ita fecissem ad
modicum atque temporaliter gloriari et ingratus existere, qui
suam fidem mihi contulit, creditori'. Ad quod tyrannus exci-
20 tatus quantorum temporum et quantis eum adfixerit poenis,
humanus sermo non poterit explicare. Qui tripudians in domino
feliciterque consummans martyrialem coronam accepit.

1 auulsis β 2 deposuerant *W* exanimem V^2C^2MsL examinatam *Pb* tulit *W* 3 quendam V^1 tetigesse V^1
4 saluatam β 5 adrumetinae *Pb* 7 Quo] quod $BV^2M^1s^1L$
8 aput *P* regem impium *a* sibi semper *b* 9 ei et *b*
10 eu *W* si ad praeceptum *Ms*: si et praeceptum *BV* (et *eras. in V*)
sed praecepto C^1 si praecepto C^2 si et praecepto *a* si eius praecepto
(praeceptu W^2) $WL\beta$ 11 facile *W* 12 tale $CWML$: in *BV*
talem *bis script. est* 13 de christo domino deo meo dico quod *a*
de christo deo et domino meo quae (dico quae *W* haec *b*) $W\beta$
14 me subigat *W* excruciet omnium tormentorum genere β
15 si] si et *a* con sero BV^1 17 aeternam *om. a* ista
 Ws^2 18 gloriarer *Ms* existere BV^1aL : exitere *W* existerē ei
 V^2Ms existerem *reli.* 19 contulit mihi *a* creatori *b* tyrannus
W 20 adfixit et 21 potuit *P* trepudians *P* in domino
 V^2CMsL in quo BV^1W : *om. a\beta* 22 feliterque *b* consummans
BVWLPb^1R

28 (V, 5) Apud Tambaiensem quoque ciuitatem gesta quis queat certamina martyrum explicare? Ubi duo germani Aquisregiensis ciuitatis sibi securi de domino inuicem iurauerunt, ut rogarent tortores, ut una poena parique supplicio torquerentur. Et dum primo suspendio molibus lapidum pedibus alligatis tota die ⁵ penderent, unus illorum petiuit sese deponi et sibi inducias dari. Cui frater alius metuens ne fidem negaret, et de suspendio clamabat: 'noli, noli, frater; non ita iurauimus Christo: accusabo te, cum ante thronum eius terribilem uenerimus, quia super corpus et sanguinem eius iurauimus, ut pro eo inuicem ¹⁰ patiamur.' Ista dicens et alia multa confortauit germanum ad praelium passionis, qui clamans ingenti uoce dicebat: 'adigite suppliciis quibus uultis et poenis Christianos artate crudelibus; quod frater meus facturus est, hoc etiam ego'. Quantis iam lamminis ignitis adusti sunt, qualibus unguis exarati, quibus ¹⁵ cruciatibus torti, ipsa res docet, quod eos ipsi tortores a sua facie proiecerunt dicentes: 'istos imitatur uniuersus populus, ut nullus ad nostram religionem penitus conuertatur'; et praecipue quia nulli liuores, nulla poenarum uestigia in eis penitus uidebantur. 20

29 (V, 6) In Tipasensi uero quod gestum est Mauretanae maioris ciuitate, ad laudem dei insinuare festinem. Dum suae ciuitati Arrianum episcopum ex notario Cyrilae ad perdendas

16 cf. Ps. 50, 13.

1 tambianensem *W* tabayensem *M* tabaiensem *a* tambadensem β quisq; ad *BV*¹ queq; ad certamina martyrum quis potest explicare
Ms 3 secure *W* ut rogarent *BWa* β ut rogauerunt *V*¹*C*¹ et
 rogauerunt *V*²*C*²*MsL* 4 ut] et *BV*¹*C*¹*WaPR* supplicia *BV*¹
*C*¹ 6 petiit *C* se *Wa* β inducias *WMsaLbR* 7 et] ei
a β : om. *WC*²*s*²*L*; cf. *Ind. III* 'part. praes. = uerb. finit.' uspen-
 dio *P* 8 noli noli] noli mi *a* 9 eius ante terribilem om. φ
 11 patimur *BV*¹ et alia dicens *C* multa om. β 12 proe-
 lium *Wb* addicite *PR* adicite *b* 13 et uultis β arcate *a*
 15 laminis *a* qualibus] quibus *V*¹ quibus *V*²*Ms* unguis] sin-
 guli β 17 facie sua *MsL* 19 libores *B* 21 uero om. *Ms*¹
 mauretanae *BVWMs*: mauretaniae *C* mauritanae *a* mauritaniae *rell.*
 22 insinuare om. β festinem *BWab*: festinemus *V* festinemus
rell. 23 arrianorum *b* cyrilla *Ma*

animas ordinatum uidissent, omnis simul ciuitas euectione nauali de proximo ad Hispaniam confugiuit relictis paucissimis, qui aditum non inuenerant nauigandi. Quos Arrianorum episcopus primo blandimentis, postea minis compellere coepit, ut eos faceret Arrianos. Sed fortes in domino non solum suadentis insaniam inriserunt, uerum etiam publice mysteria diuina in domo una congregati celebrare coeperunt; quod ille cognoscens relationem occulte Carthaginem aduersus eos direxit. Quae cum regi innotuisset, comitem quendam cum iracundia dirigens praecipit, ut in medio foro, congregata illuc omni prouincia, linguas eis et manus dexteris radicitus abscidisset. Quod cum factum fuisset, spiritu sancto praestante ita loquuti sunt et loquuntur, quomodo antea loquebantur. Sed si quis incredulus esse uoluerit, pergat nunc Constantinopolim, et ibi reperiet unum de illis, subdiaconem Reparatum, sermones politos sine ulla offensione loquentem; ob quam causam uenerabilis nimium in palatio Zenonis imperatoris habetur, et praecipue regina mira eum reuerentia ueneratur.

(V, 7) Sed quis congruo sermone possit exsequi aut coaceruare diuersitates poenarum, quas ex iussu regis sui etiam ipsi Uuandali in suos homines exercuerunt? In ipsa quoque quae gesta sunt Carthagine si nitatur scriptor singillatim astruere etiam sine ornatu sermonis, nec ipsa nomina tormentorum poterit edicere. Quae res hodieque posita in promptu demonstrat. Alios sine manibus, alios sine oculis, alios absque

2 nauali de j ualide β de om. a ispaniam W ad Hispaniam om. BVCMS'L confugiunt CMs confugit aLb 3 quia dictum V'C'P quia ductum C' 6 ministeria a 7 celebrare congregati VC'Ms 8 carthagini a β 9 innotuissent V'C'sa β 10 omne BV'C' omnia PR 11 ei a dexteris φ absidisset W Quod cum factum fuisset] et (sic) β 12 loquuti BV: locuti *rell.* 13 locuntur CMsaL β 14 uoluerint W reperiet MaLb²: repperiet *rell.* 15 subdiaconum β polytos W 19 exequi φ WaLP'b coaceruate C 20 iussa P 22 quae om. BVC'M scripto scriptor (sic) W 23 nomin/ P 24 dicere β promptu BWLP 25 demonstratur Ms manibus aliis B VC abque W

pedibus, alios truncos naribus auribusque intendas, aliosque uideas nimio suspendio palis euulsis caput, quod eminere solebat, in medio scapularum fuisse demersum, dum iugiter in altis aedibus suspendio cruciantes impulsione manuum funibus agitatae per uacuum aërem huc atque illuc faciebant uagari pendentem. Qui nonnumquam disruptis funibus de illa altitudine suspensionis icu ualido conruentes, plurimi arcem cerebri cum oculis amiserunt, alii con fractis ossibus spiritum continuo red-
 32 diderant, alii post paululum exalauerunt. Sed qui hoc fabulosum putat, Uranium Zenonis legatum interroget, cuius praesentia praecipue gesta sunt, illa scilicet causa, quia ueniens Carthaginem sese pro defensione ecclesiarum catholicarum uenisse iactabat. Et ut illi ostenderet tyrannus neminem formidare, in illis plateis uel uicis plures tortores et crudeliores statuit, in quibus legatis moris est ascendendo ad palatium et descendendo transire: ad obprobrium uidelicet ipsius rei publicae et in nostri iam deficientis temporis faecem.

33 (V, 8) Tunc igitur et quaedam uxor cuiusdam cellaritae regis, nomine Dagila, quae temporibus Geiserici multotiens iam confessor extiterat, matrona nobilis ac delicata, flagellis et fustibus omnino debilitata exilio arido et inuio relegatur, ubi nullus hominum forte consolationis gratia ueniendi haberet accessum, relinquens cum gaudio domum, maritum simul et filios. Cui postea oblatum esse dicitur, ut in mitiori heremo translata frueretur, si uellet, solacio sociorum. Illa uero in-

2	susspendio <i>W</i>	spatulis <i>aβ</i>	capud <i>C</i>	3	dimersum	
<i>WL</i>	4	impulsione <i>WPb</i>	manum <i>W</i>	5	pendentes <i>Ws</i> ²	
6	disruptis <i>WαPh¹R</i>	7	celebri <i>P</i>	8	confractib: <i>BV¹C¹</i>	
rediderunt <i>b</i>	9	palulū <i>V¹</i>	10	anium <i>β</i>	11	causam <i>BV¹</i>
12	carthagini <i>β</i>	13	et ut] ut et <i>β</i>	tyrannus <i>W</i>	14	in
illis] illis <i>β</i>	15	est ad palatium ascendendo (ascendo <i>V¹C¹</i>) et descendendo (descendo <i>V¹C¹</i>) <i>φ</i>	16	descendendo <i>P</i>	descendo <i>bR</i>	
ipsius <i>om. a</i>	rei	publice <i>P</i>	17	in <i>om. Wβ</i>	nostris <i>BVC¹</i>	
<i>Ms¹</i>	fecem <i>ms</i>	19	daliga <i>φ</i>	dagilu <i>W</i>	dagilium qui <i>β</i>	
20	confessor <i>B</i>	conuersor <i>V¹C¹</i>	e conuerso	restiterat <i>C²</i>	21	debe-
litàta et relegata <i>a</i>	relegatur <i>W</i>	23	et] ac <i>a</i>	24	filium <i>β</i>	
oblitum <i>BV¹C¹</i> (cf. <i>Roensch 296</i>)	in <i>om. W</i>	25	fueretur			
<i>W</i>	ingentē <i>BV¹C¹</i>	ingens	<i>rell.</i>			

gentem sibi adesse credens gaudium, ubi nullum humanum esse consolantis affectum, ne fieret supplicauit.

(V, 9) Tunc etiam Eugenio pastore iam in exilio constituto 34 et uniuersus clerus ecclesiae Carthaginis, caede inediaque maceratur, fere quingenti uel amplius, inter quos quam plurimi erant lectores infantuli, gaudentes in domino procul exilio crudeli traduntur. Sed libertatem tunc, dum media urbe caederentur, Murittae diaconi ceteris liberio rem tacere non debeo. Fuit quidam Elpidoforus nomine nimium crudelis et ferus, cui 10 fuerat delegatum membra confessorum Christi suppliciis grassantibus laniare. Hic enim dudum fuerat apud nos in ecclesia Fausti baptizatus, quem uenerabilis Muritta diaconus de alueo fontis susceperat generatum. Post uero dum apostataret, tanta extitit feritatis aduersus ecclesiam dei, ut superior omnibus 15 exsecutor persecutionis fuisset inuentus. Quid multa? Dum 35 primo presbyteri suppliciis macerandi ordine citarentur, post archidiaconum Salutarem artatur poenis memoratus Muritta; fuit enim secundus in officio ministrorum. Qui cum Elpidoforo sedente et fremente honorabilis senior coepisset extendi, priusquam exueretur, clam forte nescientibus cunctis illa, quibus eum suscipiens de fonte dudum texerat, sabana baiulabat. Quibus uentilatis simulque in ostensione cunctorum extentis in his uerbis totam ad fletum et lacrimas commouisse dicitur ciuitatem: 'haec sunt linteamina, Elpidofore minister erroris, 36

22 Eesai. 6, 13.

1 nullus <i>C²aL</i>	humane <i>C²</i>	humanus <i>aL</i>	2 esset <i>C²aLβ</i>
affectus <i>C²L</i>	accessus <i>a</i>	effectum <i>P</i>	4 et <i>om. aL</i> maceratur
<i>Lb</i>	7 traduntur <i>αW</i> (cf. II, 37)	tali exilio mancipatis = traditis)	
traduntur <i>bR</i>	tunduntur <i>P</i>	libertatem <i>Ws²aL</i> : liber tamen <i>BVC</i>	
<i>M</i> libertate <i>PR</i>	liberate <i>b</i>	cum de media <i>W</i>	8 muritae <i>b</i>
liberio rem sermonem <i>V²Ms¹</i>	9 helpidoforus <i>W</i>	ferus <i>W</i>	
10 crassantibus <i>BVCWsaPb¹</i>	11 apud] sic <i>BWa</i>	fuerat apud	
nos dudum <i>β</i>	12 murritta <i>W</i>	murita <i>b</i>	alueo] alieno <i>P</i>
16 presbitero (pr ^o <i>V</i>) <i>BV¹</i>	17 arcidiaconum <i>B</i>	archidia-	
conus salutaribus <i>C²</i>	aptatur <i>β</i>	murita <i>b</i>	18 helpidoforo
<i>W</i>	21 eam <i>P</i>	baiolabat <i>ML</i>	22 extensione <i>a</i>
23 tota <i>BV¹</i>	<i>W</i>	24 ciuitati <i>BV¹</i>	sunt <i>om. P</i>

quae te accusabunt, dum maiestas uenerit iudicantis; custo-
 dientur diligentia mea ad testimonium tuae perditionis, ad
 demergendum te in abyso putei sulphurantis: haec te immacu-
 latum cinxerant de fonte surgentem, haec te acrius perse-
 quentur, flammantem gehennam cum coeperis possidere, quia 5
 induisti te maledictionem sicut uestimentum, scin-
 dens atque amittens ueri baptismatis et fidei sacramentum.
 Quid facturus es, miser, cum serui patris familias ad cenam
 regiam congregare coeperint inuitatos? Tunc te aliquando
 uocatum terribiliter indignatus exutum stolam rex conspiciet 10
 nuptialem dicebitque tibi: amice, quomodo huc uenisti
 uestem non habens nuptialem? non uideo quod contuli,
 non cognosco quod dedi. Perdidisti militiae clamidem, quam
 in tela uirgineorum membrorum decem mensibus texui et ten-
 diculae crucis extendens aqua mundauit et purpura mei san- 15
 guinis decorauit. Non conspicio cultum signaculi mei, caracterem
 non uideo trinitatis: talis interesse non poterit epulis meis.
 37 Ligate eum pedibus et manibus funiculis suis, quia se ipse
 uoluntarie separare uoluit a catholicis dudum fratribus suis.
 Ipse funes extendit continuatos in laqueum, quibus et 20
 semet ipsum uinxit, et alios, ne ad istud uenirent conuiuium,

6 Ps. 108, 18.

11 Mt. 22, 12.

20 cf. Ps. 139, 6.

3 dimergendum *WPR* et ad mergendum *M* abyssum $s^2\beta$ abis-
 sum *Wa* 4 cinxerunt *bR* cinxerunt *P* persequentē *BV*¹
 5 flamantem *b* gehenam *W* qui *P* 6 te *om. Ms* male-
 dictione et uestimenta *b* scindens . . . sacramentum *om. W*
 7 admittens *P* 9 congregari *PR* 10 stola *C^{sa}* conspiciet
 et *Ms*¹ conspiciens β 11 nuptiali *C^s* dicebitque *BVC¹WsR*:
 dicebatque *P* dicetque *C²MaL* dicet/// *b* 13 cognō *W* quam]
 quae *b* 14 uirgine horum *VC¹Ms¹* membrorum] m. gestator
 (-ur *ab*) $a\beta$ decem] nouem *C²* texui *b²*: texi *rell.* tendicula
a tendiculo *Ws²b²* 15 aquam *BVMs¹aL* mandauit *V¹* pur-
 puram *BVPR* 16 decorauit *B* conspicio cultum signaculi] con-
 spiciunt oculi *BVCML* caractere *B* caracterem *P* 17 non uideo]
 nouidō *V¹* nouum deifice *V²M* non conspicio occultū signaculi mei
 caracterem non uideo trinitatis amicum *sic Ws²* 18 manibus et
 pedibus $a\beta$ ipse se *a* 19 separari *P* a *om. P* dudum
om. \beta 20 quibus ut *PR* 21 iunxit *W* uerent *BV¹*

inpediuit. Juxta semitam multis scandalum posuit, quem nunc cum rubore perpetuo et dedecore sempiterno de conuiuio meo proieci. Haec et alia Muritta dicente igne conscientiae ante ignem aeternum obmutescens Elpidoforus torrebatur.

(V, 10) Parantes itaque uniuersi dorsa sua uerberibus alacres 38 ad exilium pergunt. Quibus adhuc in itinere longioris uiae constitutis destinantur, episcopis Arrianorum suggerentibus, homines inmisericordes ac uiolentes, ut illud, quod eis forte 10 miseratio Christiana uictui contulerat profuturum, crudeliter auferretur. Quando unusquisque eorum libentius forte cantabat: 'nudus exiui de utero matris meae; nudum me oportet ad exilium pergere, quia dominus nouit esurientibus cibum porrigere et in deserto uestire'. Nam et Uuandali duo, sub 15 Geiserico saepius confessores, comitante matre, contemptis omnibus diuitiis suis, cum eisdem clericis ad exilium perrexerunt. De multitudine autem pergantium confessorum, id est 39 ecclesiae Carthaginis clericorum, suggerente quodam ex lectore Teucharis perditio, quos ille nouerat uocales strenuos atque 20 aptos modulis cantilenae, designatione sua debere dicit duodecim infantulos separari, quos ipse, dum catholicus esset, tunc discipulos habuit. Statim illo suggerente sub festinatione ueredi mittuntur, et ui barbarici furoris bissenus numerus puerorum de itinere reuocatur. Segregantur corpore, non spiritu

1 l. c. 12 Iob 1, 21.

2 robore <i>BV</i> ¹	decore <i>P</i>	3 murita <i>b</i> multa <i>a</i>	con-
sientiae <i>V</i>	4 obmutescens <i>ab</i>	corriebatur <i>C</i>	6 parentes
<i>BVMs</i> ¹ <i>a</i> ¹ <i>P</i>	utique <i>M</i>	uerbebus <i>W</i>	7 itenere <i>s</i>
8 desti-	9 uiolenti <i>C</i> ² <i>Ws</i> ² <i>Lβ</i>	10 contulerant <i>BV</i> ¹ <i>s</i> ¹	
natur <i>BV</i> ¹ <i>C</i> ¹	11 aufereretur <i>W</i>	12 utero] uentre <i>a</i>	8 desti-
etiam <i>Wβ</i>	16 peruenerunt <i>W</i>	17 confessores <i>VMs</i> ¹	nudum
18 cleri-	quoddam <i>W</i>	lectore <i>a</i>	corum]
19 theu-	19 theu-	20 catilinae <i>Vs</i> ¹	chario
<i>Ws</i> ² <i>L</i>	theochario <i>M</i>	theucario <i>β</i>	21 separare <i>V</i> ¹
21 separare <i>V</i> ¹	22 discipulus <i>b</i>	abuit <i>P</i>	23 ueredi mit-
tuntur <i>ego</i> (II, 38): uero dimittuntur <i>BVWsPR</i>	uiri dimittuntur <i>ab</i>	uiri dimittuntur <i>ab</i>	tuntur
uiri// mittuntur <i>C</i>	dimittuntur <i>M</i>	uiro dimittuntur <i>Lv</i>	uiri//
<i>MP</i>	bissenos numeros <i>BVs</i> ¹	24 reuocatur <i>V</i> ³	mittuntur

a grege sanctorum; qui timentes praecipitium cum suspiriis lacrimarum, ne diuellerentur, constringebant manibus genua sociorum: quos uiolentia tamen heretica minacibus separans
 40 gladiis Carthagini reuocauit. Sed dum cum eis, quasi cum tali aetate, non blanditiis ageretur, superiores suis inuenti 5 sunt annis, et ne obdormirent in mortem, lucernam sibi euangelici luminis accenderunt. Indignantur ob hoc grauiter Arriani et se superatos a pueris erubescunt; unde accensi subdi iugiter fustibus iubent, quos iam ante paucissimos dies uariis uerberibus dissipauerant. Inprimuntur uulneribus uulnera 10 et rursus poena restaurata crudescit. Factum est domino confortante, ut nec aetas minor deficeret in dolore et magis animus cresceret roboratus in fide. Quos nunc Carthago miro colit adfectu et quasi duodecim apostolorum chorum conspicit puerorum. Una degunt, simul uescuntur, pariter psallunt, simul 15 in domino gloriantur.

41 Illis diebus et duo negotiatores, Frumentius et alius Frumentius ipsiusdem urbis, egregio martyrio coronati sunt. Tunc et septem fratres non natura, sed gratia, simul in monasterio commanentes, confessionis certamine expleto inmarcescibilem peruenerunt ad coronam [id est Liberatus abba, Bonifatius diaconus, Rusticus subdiaconus, Rogatus monachus, Septimus monachus et Maximus monachus].

6 cf. Ps. 12, 4.

2 constringebant <i>W</i>	constringebant <i>b</i>	3 minatibus <i>W</i>	4 gladii <i>BV²C¹</i>	dum <i>om.</i>	<i>BVCMs²L</i>	5 tale <i>P¹</i>	blanditus <i>B</i>
blanditer <i>C</i>	blanditiis sed uerberibus <i>Ws²</i>	8 a pueros <i>a²b¹</i>	9 ingiter <i>ego</i> : igitur <i>BVCs¹</i>	iterum <i>Ws²a²β</i> ; <i>om.</i>	<i>C²ML</i>	10 dissiparant <i>β</i>	11 restaurat <i>BV¹</i>
17 et duo] duos <i>W</i>	negutiatiores <i>B</i>	negatiatores <i>b</i>	18 ipsi eiusdem <i>Caβ</i>	ipsius <i>Ms</i>	eiusdem <i>Lv</i>	19 simul in monasterio simul <i>b</i>	20 inmarcessibilem <i>VCs¹a</i>
21 id est et rel.] nomina e <i>Pass. §. 7</i>	neque integre neque eodem ordine inlata deleui	abbas <i>Lb</i>	bonofacius <i>a</i>	bonifacius <i>sLβ</i>	22 diaconorum <i>W</i>	ante Rusticus <i>WL</i>	addunt seruus subdiaconus
23 septiminus <i>BW</i>	Sept. mon. <i>om.</i>	<i>Cβ</i>	et Max. mon. <i>om.</i>	<i>C</i>	rogatus monachus <i>P</i>	et Max. mon. <i>om.</i>	<i>C</i>
maximus monachus <i>P</i>							

(V, 11) Nam illo tempore crudelius Arrianorum episcopi, 42
 presbyteri et clerici cum rege et Uuandalis saeuiebant. Nam
 ad persequendum ipsi cum suis clericis ubique gladiis accincti
 currebant; sicut quidam episcopus inter illos, ceteris crudelior,
 5 Antonius nomine, qui tam nefaria et incredibilia in nostris
 exercuit, ut narrari non queant. Fuit iste in quadam ciuitate
 proxima heremo, quae Tripolitanae prouinciae uicinatur: qui
 ut bestia insatiabilis, catholicorum sitiens sanguinem, huc
 illueque ad rapiendum rugiens excurrerebat. Nam impius Huni- 43
 10 ricus sciens Antoni ferocitatem in ipsis heremi partibus uoluit
 sanctum Eugenium relegare. Quem dum custodiendum Antonius
 accepisset, ita eum artiori custodia cinxit, ut nullum ad eum
 introire permetteret, insuper uariis insidiarum atque poenarum
 suppliciis extinguere cogitaret. Sed Eugenius sanctus, dum
 15 nostrae persecutionis defleret incommoda et asperitate cilicii
 senilem adtereret corpus, nudamque super humum cubitans
 stratum sacci sui rigaret imbris lacrimarum, aliquando sensit
 infestum paralysis morbum. Quo nuntio in gaudio conuersus 44
 Arrianus pergit festinus ad cubilem exilii hominis dei; et cum
 20 uideret urgente passione uerum pontificem balbutientia uerba
 producere, cogitauit simul extinguere, quem superesse nolebat.
 Praecepit ut acetum asperum nimisque acerrimum quaereretur;
 qui, cum fuisset allatum, uenerabilis senis recusantibus et
 nolentibus faucibus ingerebat. Nam si communis dominus, qui

2 presbyterici *B* et ante clerici *om. b* cum ego: quam *mss*
 rege et *BV¹W* reges et *L* rex et *V²CMsβ*; *om. a* uandalis *W*:
 uandalos *BV¹* uandali *rell.* seruiebant *V¹* feruebant *V²M*
 3 clericis suis *a* accinti *Ws* 5 incredebilia *V* nostros
 φ*WL* 9 fugiens *BV¹CaL* furens *V²Ms* uniricus *B* hunericus
MaL honoricus β 10 antoni *BV*: antonii *rell.* 11 religare
W dum ad *W* 12 uinxit *a¹* 13 insuper eum *a* in-
 sidiatorum *b* 16 senile *mss praeter BV¹s* 17 saccis ui rigaret
VC¹ saccis (sacci *b*) irigaret *Mβ* 18 parilysis *BVs* gaudium
Ws² 19 cubile *mss praeter BV¹* exilii *W* eximii φ*L*
 20 balbutientia (-cia *a*) *MsaLb* 22 acetu *W* 23 qui *BV¹*:
 quod *V²CWMs aβ* cui *L* adlatum *Pb¹* uenerabili senis *B²V*
C¹ uenerabili seni *C²aβ* 24 faucibus *om. W* si] sicut β

ad hoc uenerat ut potaret, cum gustasset noluit bibere, quanto magis iste seruus et confessor fidelis omnino nollet, nisi heretica feritas ingessisset! Ex quo aceto praesertim illi passioni noxio morbus accepit augmentum; cui pietas Christi misericorditer subueniens postea sanum exhibuit. 5

- 45 (V, 12) Alio autem nostro episcopo Habetdeum similiter relegato Tamallumensis ciuitatis, in qua Antonius fuerat, quantum potuerat infestari, res ipsa demonstrat. Nam cum diuersis eum persecutionibus affligeret nec posset facere Arrianum, uideretque Christi militem semper in confessione constantem — promiserat enim suis dicens: 'nisi eum nostrae fecero religionis, non sit, Antonius'; — at ubi in sua promissione minor inuentus est, suggerente sibi diabolo cogitat aliud.
- 46 Pedibus manibusque ligatis uinculis ingentibus artat episcopum, oreque obturato, ne lingua clamaret, aquam corpori ut putabat rebaptizationis spargit: quasi ualeret conscientiam ligare cum corpore, aut non aderat qui audit gemitus compeditorum et cordis secreta rimatur, uel superare posset aqua mendax tantae uoluntatis propositum, quem iam homo dei metantibus lacrimis miserat legatum in caelum. Exiit statim uirum uinculis et tali quasi gaudens prosequitur uoce: 'ecce iam, frater Habetdeum, noster Christianus effectus es; quid ultra facere poteris, nisi ut uoluntati consentias regis'? Cui Habetdeum: 'illa est, impie Antoni, mortis damnatio, ubi

17 cf. Ps. 101, 21.

1 potaret] pateretur *C*² portaretur *M*¹*s*¹ potaretur *M*²*s*² 2 omino
W 3 ueritas *V*¹ ingessisset *C* ingessisset *W* 4 obnoxio *a*¹
accipit *PR* auctumentum *W* argumentum *P* cui]cum *a*
6 ep̄m *W* habetdeus *a* 7 religato *WPR* tam alumentis
M tamallumensis *a* 8 potuerit *aβ* 9 posse *BV*¹ potasset *β*¹
12 religioni *P* sit] sum *V*²*Msb*² non sit antonius antonius *C*²
13 cogit *B* 15 obdurato *CM* opturato *β* aqua *B* 16 a-
spergit *b* conscientia *BV*¹ 18 et *om. a* superaret posset
W 19 uoluntis propositum (*sic*) *V* praepositum *PR* quem] quā
*C*² quod *Ws*²*aL* 20 metentibus *a* ligatum *PR* in caelum
legatum *a* exuet *BV*¹ 21 ecce iam] ecclesiae *Pb*¹*R* 22 habet-
deus *a* et *sic deinceps* nostrae *PR* quid . . . regis *om. β*
24 impię *BV* antonii *BV*¹*C*¹*M*

uoluntatis tenetur adsensio. Ego fidei meae tenax, uocibus
confitens crebris, quod credo et credidi, clamando defendi.
Sed et posteaquam catenis uinxisti et oris ianuam obpilasti,
in praetorio cordis uiolentiae meae scribentibus angelis gesta
5 confeci et lectitanda imperatori meo transmisi?.

(V, 13) Erat quidem generalis ista uiolentia tyrannorum. 47
Nam Uuandali pro hac re ubique fuerant destinati, ut trans-
euntes itinera sacerdotibus suis adducerent iugulandos. At ubi
eos fallacis aquae gladio peremissent, indicium eis perditionis
10 scriptura teste tradebant, ne alibi simili uiolentia traherentur,
quia non licebat siue priuatis siue negotiatoribus alicubi transire,
nisi descriptam characteris indicio suam miseri ostenderent
mortem; quam per reuelationem seruo suo Iohanni olim iam
ostenderat Christus, ubi dicit: nulli licebit aliquid emere
15 uel uendere, nisi qui habuerit characterem bestiae
in fronte sua et in manu sua. Nam et episcopi atque 48
presbyteri illorum cum armatorum manu nocturnis temporibus
uicus uel oppida circuibant, et sic despicias postibus ianuarum
aquam gladiumque gestantes animarum praedones intrabant;
20 et quos domi reppererant, alios forte in lectulis soporatos,
imbre igneo atque fulmineo respergentes daemonica uociferatione
Christianos suos ipsi pariter uocitabant, ut ludum prorsus suae

14 Apoc. 13, 16—17.

1 assensio *a* ergo *M* meae *om.* *W* 2 confite *W*
credi *BV¹C¹* et credidi et *a* 3 catenis *Wβ* uinxisti *b* ianua
B opilasti *WM* 4 praetorio *W* subscribentibus *aβ*
5 et *om.* *Wa* lectitanda *V²C:* lectitandam *BV¹MsPR* lectitanda-
que *W* lectitandum; *aβ* 6 quidam *BV¹Ms¹L¹Pb¹R* quaedam *Hal-*
mius generans *P* 8 ad *BV¹C¹* 9 iudicium *ab* 10 scrip-
turae *V¹* simili] sibi *B¹VC¹Ms¹* sui *B²* sua *L* 12 descriptam
B descripto *V²CMs* miseri] amiseris *P* miseris *bR* osten-
deret *P* 13 per uelationem *C¹* iam *om.* *aL* 14 ostenderet
V¹C¹s¹ liceuit *B* 15 uel] aut *a* carraetaerem *b* 18 uicus
mss praeter BV¹ sic *om.* *M* despicias postibus] despiciatibus
BVC¹Ms¹L despicias ianuis *C²* inuarum *W* 20 reppererant]
sic *BVCWsab* aliis *BV¹C¹* alio *W* in lectulis forte *a*
21 respargentes *a* daemoniaca *Wa* dominica *β;*

hereseos quam aliquam religionem ostenderent. In quo minus capaces et ignavi impletum in se pollutionis sacrilegium imputabant, prudentiores uero nihil sibi, quod nolentibus atque dormientibus ingestum est, obesse gaudebant. Nam et multi eadem hora cinerem capitibus suis iniecerunt, alii sese, uel quia factum est, cilicio lugubri texerunt, nonnulli caeno fetido linierunt et linteamina uolenter inposita per fila consciderunt atque in latrinis fetidisque locis manu fidei proiecerunt.

- 49 (V, 14) Tali uolentia nobis uidentibus ibi Carthagine filius cuiusdam nobilis annorum circiter septem iussu Cyrilae a parentibus separatus est, matre sine uerecundia matronali solutis crinibus post raptos tota urbe currente, infantulo clamante ut poterat: 'Christianus sum, Christianus sum, per sanctum Stephanum Christianus sum'. Cui et os opturantes 50 insontem infantiam in suum gurgitem demerserunt. Ita de filiis medici uenerabilis Liberati factum esse probatur. Nam cum iussu regis cum uxore et liberis ad exilium mitti iuberetur, cogitauit impietas Arriana a parentibus paruulos filios separare, ne posset per pietatis affectum etiam uirtutem prosternere genitorum. Disconiunguntur tenera pignora filiorum. Qui cum uellet lacrimas emittere, auctoritate uxoriam increpatus, in ipso meatu exitus sui ilico lacrimae siccauerunt. Ait enim

1 hereseos *b* qua mali quā *V¹C¹* tam malis quam irreligione
C² 3 sibi] si *P* nolentibus *W¹* uolentibus *PR* 5 horam
BV¹W suis capitibus *β* 6 texerunt *BVCW^saL* cenno
sPRL caeno *b* fetido *BVCWML* 7 perfida *a* consciderunt
PR 8 in *om. W* faedisque *W* 9 talis *B¹* 10 iussum
BV¹ cyrillic *Ma* 11 separata *P* matre *om. BVC¹Ms¹*
12 currentē *BVMs¹* quoque clamante *C²* 13 Christianus sum
bis tantum habet C per *om. C²ML(s¹?)* 14 sanctum Stephanum
om. BVCMs¹L et *om. a* obturantes *VCW^s* obdurantes *ML*
15 insontes *V¹* gurgite *BV¹* dimerserunt *LPR* 17 iubetur
β 18 paruulos *W* 19 ne *BV¹C*: ut *V²WMsab* non *PR*
possent *W* etiam *om. Pb* 20 dislunguntur *ms praeter BV¹*
C tenera] a parentibus tenera *aβ* - pignora *MaL* 21 Qui
cum] qui liberatus cum *a* uellet] uellet liberatus *β* mittere
Pb¹R increpatur *W* 22 meatu *BV¹* meatu *M* exitu
C enim et] enim ei *V²C²MsL*

et coniux: 'et propter filios, Liberate, perditurus es animam tuam? computa eos non fuisse natos; nam et ipsos omnino uindicaturus est Christus. nonne uides eos clamantes et dicentes: Christiani sumus?' Sed haec mulier quid in conspectu 51
 5 iudicium egerit, tacendum non est. Nam cum ipsa uel maritus, licet seorsum, carceris tamen custodia tenerentur, ita ut se penitus non uiderent, mandatur mulieri diciturque illi: 'solue iam duritiam tuam; ecce uir tuus paruit imperio regis et noster factus est Christianus'. Aitque illa: 'uideam illum et 10
 15 faciam et ego quod uoluerit deus'. Educta igitur de carcere inuenit uirum suum stantem cum ingenti multitudine pro tribunalibus conexum, et uerum aestimans quod finxerant inimici, iniecta manu adprehendens ora uestimentorum eius gutturi proxima, uidentibus omnibus suffocabat eum dicens: 15
 20 perditte et reprobe, gratiae dei et misericordiae eius indigne, quare uoluisti ad modicum gloriare et in aeternum perire? quid tibi proderit aurum, quid argentum? numquid liberabunt te de camino gehennae? dixit et alia multa. Cui maritus respondit: 'quid pateris, mulier? quid tibi uidetur aut quid 20
 25 forte de me audire potuisti? ego in nomine Christi catholicus permaneo, nec amittere potero aliquando quod teneo'. Ubi heretici mendacii sui conscii et detecti fallaciam suam colorare minime potuerunt.

(V, 15) Et quia superius de uolentia inmanitatis eorum 52
 25 breuiter diximus, hanc plurimi metuentes alii se in speluncis, alii in desertis locis uiri uel feminae nullo sibi conscio sese clauderant, et ibidem nulla succurrente sustentatione ciborum fame uel frigore uicti contritum et contribulatum spiritum

1 coniux *CWαLb* et] en *αLb*; in *C* & *eras. est* 3 esset *BV*
*C's*¹ 7 mandaturque *W* mulier *P* 8 iam *om. W* impio
P 9 ait *V*² atque *C*² 10 et ego] ego *φWαb*² et ducta
*b*¹ 12 fecerant *BVC's*¹*L* dixerant *C*² 13 oram (horam *a*) *Ca*
L: *om. β* 14 proximam *CaL* 15 prodite *P* gratia *ab*
 misericordia *aβ* ei *P* 16 gloriari *ms praeter BV*¹ 17 quod
 tibi *V*¹ 21 ibi *Ws*² 22 eretici *b* et *om. a* tecti
*C*² detectim *b*¹ 26 nullos ibi *BV*¹ 27 succurrentes *BV*¹
 sustentatione sic *V*

exalabant, inter haec afflictionis incommoda iniuolatae secum fidei securitatem portantes. Sic enim Cresconius presbyter Mizeitanae ciuitatis in spelunca Ziquensis montis repertus est, putrescente iam solutus cadauere.

- 53 (V, 16) Et quia de sancto Habetdeum praefati iam sumus, pergit tunc ad Carthaginem, adire censuit nefarium regem, ut conscientiam suam, quam semper familiarem trinitas habuit et amicam, etiam hominibus faceret manifestam; nec eum retinere potuit Antonius propter uerecundiam suam. Offert impiissimo regi libellum in hac similitudine uerborum: 'Quid quaeso iam cum proiectis habetis? quid cum eis, quos exilio relegastis, cotidie dimicatis? Abstulistis substantiam, ecclesiis, patria domibusque priuastis; sola anima remansit, quam captiuare contenditis. O tempora, o mores! uniuersus haec mundus intellegit et ipse qui persequitur uidet. Si fides dicitur quam tenetis, quid uerae fidei membra tantis persecutionibus agitatis? quid uobis cum exilio nostro, quid uobis cum egenis in saeculo, quorum est uita semper in Christo? Liceat saltem gaudere consortio bestiarum eis, quos abiecistis a facie omnium popu-
54 lorum'. Dum haec et his similia pontifex dei dixisset, sceleratus tyrannus hoc ei mandasse perhibetur: 'uade ad episcopos nostros, et quod tibi dixerint sequere, quia ipsi huius rei habere noscuntur per omnia potestatem'. Sed neque Antonium haec res ab insania potuit reuocare, sciens se magis impio regi ob

1 afflictionis incommoda *W* 2 securitate *BPF* succurritatem *C*¹
 cresconus β 3 mizeitanae *Wb* mizeitane *a* quizeitane β qui-
 zensis *F* repperitus *PR* 4 putrescenti βF 5 habetdeus
a ut solet iam *om. a* 7 trinitatis *WPb'RF* 10 bellum *b*
 11 proiectis *a* βF quos] quod *BV'W* 12 religastis *BVC*¹ reli-
 gatis *W* relegatis *Pb'RF* dicatis *W* dominicatis *P'RF* 13 pri-
 uatis *MPb'RF* 14 contemp(tep)nitatis *Pb'R* O tempora] *cf.*
Cic. in Cat. I, 1, 2 16 tenes *Pb'RF* fide] imbra *B et V*¹
 fidei imbrā *V*² fidei umbrā *CMs* 18 saltim *ML* 20 haec *P*
 is *F* 21 peribetur *b* 22 regi *W* habere huius rei (regi
b) cognoscuntur βF 23 omnē *PRF* 24 magis *om. a*
 impio regi *ego* (impio *in* impio *transiit ut in titulo Passioni praefixo*):
 imperio regi *BVs'PRF* imperio regis *rell.* imperioso regi *Halmius* im-
 perio regio *E. Ludwig*

hoc multum posse placere. Habet deum uero episcopus gaudens bono conscientiae suae ad locum exilii maluit remeare.

(V, 17) Ea tempestate facta est incredibilis fames et coepit 55
Africam totam una depopulatione vastare. Nullus tunc adfuit
imber, nulla prorsus gutta de caelo profuxit: nec frustra, sed
uero et iusto iudicio dei, ut ubi persequentibus Arrianis caenosi
gurgitis aqua ignis et sulphuris bulliebat, indulgentiae caelestis,
quae semper adfluenter aderat, pluuia negaretur. Lurida reman-
serat terrae facies omnis. Non uitis tegebatur aestate panpinea
10 opacata uirgultis, non sata respersa uultus cespitum uiridabant,
non olea semper uiridis foliisque repleta iucundis decoris sui
consuetum tegmen habebat, non pomorum uirgulta maritante
tellure gemmas produserant florum, postea fructus, ut adsolent,
editurae. Tristitia fuere tetraque omnia, et par pestilentiae 56
15 clades Africam confuderat omnem. Non hominibus, non iumentis
germinantis herbae ediderat tellus omnino uiriditatem. Aruerant
dudum currentium impetu praecipiti alvei fluminum, fontiumque
crispantes perennitate subtracta pariter siccauerant uenae. Oues
et boues uniuersi, insuper et pecora campi simulque
20 bestiae siluarum inedia consumente nusquam penitus uisebantur.

18 cf. Ps. 8, 8.

1 multum *om. b* placare *P* uere epm *BVCWMSL* gau-
dentem *C²Ws²L* 2 bone *C* meare *W* 3 incredibiles *BV²*
4 affuit *ms praeter BVb* 5 frustra *C¹* 6 iusto et uero *βF*
caenosi *Wb¹: coenosi BVC cenosi MsPb²F* 7 aquam *abF* sul-
phuris *BW sulphur ab* ibi indulgentiae *Ws²* 8 adherat *βF*
9 panpinea *BVCbWs* pampinea *rell.* 10 opacata *a* opagata *Pb¹*
RF¹ respersa. non uultus *C* uiridebant *φ* uiridabat *Pb¹RF*
11 oleo *BVC¹Ms¹* oliua *C²* iocundis *φWalb²* 12 tecmen
W 14 editurae (*scil. pomi*) *BVC¹MsL; cf. Indic. III 'constr.*
ad sens. redditur *PRF¹* redditur *b¹* editura *C²Wa* redditura *b²* edi-
turas *Halmsius* tristitia *BVC¹s¹* terraque *BVM* traq; *C¹s¹*
15 confunderet *BVC¹s¹L* 16 germinantes *BV¹CL* germinans *V²*
M herbas *V²C²ML* edixerat *W* uirorum *BV¹C¹* uirori
V² uirore *M* omnis omnino uiror aruerat *C²* 17 impetus *PRF*
praecipitati *Pb¹F* 18 perennitate *a βF* subtractae *b* sic-
carant *W* 19 uniuersa *C²F* pecara *V* 20 imedia *V*
consum ante *C*

Et ubi forte graminosus cespis humida tunc in ualle locatus pallentem potius quam uirentem nascentis foeni coeperat proferre colorem, ilico urens et igneus flatus aderat, totum torrendo desiccans, quia puluerea tempestas arido sub aëre deco-

57 quens cuncta omnem nebulauerat locum. Nullum gestum est tempore illo commercium; nullum cespitem terrae iuuenis trahentibus scindens uertit aratrum, quia nec boues suberant nec castra omnino remanserant. Sed et rusticorum manus alia interierat, et subinde quae forte supererat, iam sepulturam quaerebat. Et quia urgente famis incommodo neque commercia,¹⁰ ut fati sumus, consuetudini, neque cultura reddebatur debita terris, iuuenum, senum, adulescentium atque adulescentularum, puerorum uel etiam puellarum agmina simul et funera, ubi potuerant, quomodo poterant, passim diffundebantur, circum-euntes oppida, uicos uel singulas urbes. Conuersi enim in u-

arcum peruersum atque inritantes deum ad aquam contradictionis famem patiebantur ut canes, non ut comederent panem, sed ut infensam sentirent quam nega-

58 uerant trinitatem. Alii diffusi per campos, alii siluarum secreta petebant, antiquas radices herbarum uel quisquilia alia requi-¹⁰ rentes. Nonnulli, cum domo niterentur egredi, in ipso limine conruentes cateruatim fame debellante cadebant; stratae uero uel semitae cadaueribus repletæ exalantium fetore mortuorum

15 cf. Ps. 77, 57; 105, 32; 58, 7.

1 fortes <i>BV</i> ¹	cespes <i>WaLb</i>	2 nascenti <i>BV</i> ¹ <i>C</i> ¹	faenis
<i>W</i> feni <i>MLR</i>	feni <i>sab</i> fine <i>P</i>	coe(ce-co-)perant <i>BV</i> ¹ <i>CMs</i> ¹	
3 igneus <i>W</i>	igneus <i>F</i>	4 harido <i>PRF</i>	aridos ubere <i>BVCM</i>
de-	quocens <i>BV</i> ¹ <i>C</i> ¹ (<i>Schuch. II, 483 sqq.</i>)	dequoquens <i>βF</i>	7 scidens
<i>C</i> ¹ <i>b</i> ¹	8 castra <i>PRF</i>	astra <i>BV</i> ¹	astara <i>V</i> ² <i>C</i> ¹
stra <i>ab</i>	omnino] omnino usquam <i>W</i>	usquam omnino <i>βF</i>	9 se-
pultura <i>BW</i>	10 inuomodo <i>W</i>	incommoda <i>Pb</i> ¹ <i>RF</i>	co-
mercicia <i>Pb</i>	11 fuerant consuetudini <i>a</i>	13 puerorum <i>om. a</i>	
uel <i>om. βF</i>	ubi poterant <i>a</i>	14 circumeutes <i>W</i>	15 opida
<i>Ma</i>	enim] sunt <i>a</i>	16 aquas <i>a</i>	17 fame <i>B</i>
<i>B</i>	infessam <i>PR</i>	confessam <i>bF</i> ²	19 siluarum secreta] secreta
siluae <i>βF</i>	20 alia <i>om. Ms</i> ¹ : aliaque <i>Ws</i> ²	aliqua <i>aβF</i>	21 do-
mū <i>b</i>	egredi niterentur <i>a</i>	22 famem <i>BV</i> ¹	famen <i>b</i> ²
23 re-	pleta <i>BV</i> ¹	fectore <i>BVC</i>	fectore <i>W</i>

gradientes uiuos omni ex parte necabant. Nec deerant cotidie
 ubique expirantium funera et non fuerat uirtus, quae misera-
 tionis impenderet sepulturam; neque enim sufficebant ad sepe-
 liendum uiui, fame dominante et ipsi post paululum morituri.
 1 Capiebant singuli libertatem suam filiorumque suorum per-
 petuae seruituti redigere, et non poterant inuenire. Montes et
 colles, plateae ciuitatum, uiae uel semitae unum omnibus
 fecerant ubique sepulchrum, quibus inedia depascens dene-
 gauerat uictum. Uuandali autem ipsi, quos et postea frequens 59
 2 multarum prouinciarum spolia et retentio Africae primo fece-
 rant diuites, maiore magis inopia torquebantur: et quanto
 sibi uidebantur seruorum adgestionem superbi, tanto amplius
 deficiebant fame torquente defecti. Nullus filium, nullus con-
 iugem, nullus proprium tenuit seruum; sed exiens unusquisque
 3 non ubi uoluit, sed ubi ualuit, aut statim defecit aut numquam
 omnino rediit. Urgebatur infelix multitudo ad ipsam se urbem 60
 Carthaginem congregare: et dum illuc cateruatim adhuc ani-
 mata cadauera confluerent, ubi rex inferendarum mortium
 uidit strages, pelli urbe omnes ilico iubet, ne contagio deficien-
 4 tium communem pararet etiam exercitui eius quoque sepul-
 chrum. Suis ergo prouinciis et domibus singulos imperat
 reuocari; sed nec erant qui reuerterentur, dum uterque sepul-
 turam suam in uultu portarent. Et idcirco forte maior rebap-
 tizatorum perditio potuit prouenire, quia dum promittitur ab
 5 Arrianis praesentis transactio uitae, nec illud obuenerit et mors

1 inuos *V*¹ in os *V*²*M* omni] morti *P*, sed eras. 2 ex-
 pirantium *W* non om. *W* 4 mortui *P* 9 frequentia *W* solus
 ea meis (in *B* ens in ras. script.; sed litteris entia locus omnino non
 erat) 10 recentio *W* primos fecerat *βF* 11 torquebantur
B 12 uidebantur] seruantur *P* adiectione *a* 13 defie-
 bant *W* 14 seruorum *b* 15 deficit *BV* (*Schuch. I, 311*
sqg.) 16 se om. *βF* urbe *W* 17 congregari *b* adhuc
 cateruatim illuc *βF* adhuc om. *a*, qui cateruatim post cadauera
 habet 18 motium *W* 19 cantagio *V* defientium *BVC*
 (*Rhein. Mus. 1879 p. 639*) 20 commune *Wab* etiam om.
Ms exercitui] examini *βF* quoque om. *W* 22 erat *BφL*
 reuerteretur *V*²*CMsL* (erat . . . reuerteretur?) 23 portaret *ML*
 24 potui *BV*¹ 25 arriani *W*

sequens primam secunda prouenit. In tantum sibi deuastans uindicauit fames dominium, ut loca nonnulla et admodum populosa habitatoribus extinctis alto nunc silentio parietibus solis extantibus conquiescant.

- 61 (V, 18) Sed quid ego iam iam inmoror in hoc, quod explicare non queo? Nam si nunc superessent uel eis fari de talibus rebus licuisset, et Tullianae eloquentiae fluuius siccaretur et Sallustius elinguis omnimodis remaneret. Et ut alienos indignos rei tantae praeteream, si Caesariensis surgeret Eusebius ad hoc opus idoneus, aut eius translator Graecae facundiae Latini-
 62 nisque floribus Rufinus ornatus — et quid multa? — non Ambrosius, non Hieronimus, nec ipse noster sufficeret Augustinus. Audite haec omnes, auribus percipite omnes qui habitatis orbem, quique terrigenae et filii hominum, simul in unum diues et pauper. Nonnulli qui barbaros diligitis et eos in condemnationem uestram aliquando laudatis, discutite nomen et intellegite mores. Numquid alio proprio nomine uocitari poterant, nisi ut barbari dicerentur, ferocitatis utique, crudelitatis et terroris uocabulum possidentes? Quos quantiscumque muneribus foueris, quan-

13 Ps. 48, 2—3.

1 prima *CW* secundam *aW* prouenit *ego* (prouenit rebaptizatis mors secunda i. e. perditio aeterna, sequens mortem primam i. e. naturalem): peruenit *BV^b* praeuenit *rell.* tatum *W*
 2 dominum *C¹PR* et *om. a* populos *BV¹CWPRF* populis *b*
 5 iam iam] iam *WaβF* moror *b* 6 nequeo *φa* nunc *om.*
a semper essent *W* 7 rebus talibus *βF* et *post* licuisset *om.*
W siccaretur *BV¹* 8 salustius *V²MsaL* et linguis *W*
PR alieos *V¹* alios *V²CMs* 9 tantae rei *a* 10 non idoneus
V²CMs eis *F* fe(fe-V)cundiae *BV¹W* 11 ruffinus ornatus
 non explicarent et quid multa *a* 12 ieronimus *WMa* 13 haec
 omnes gentes *Ms²aβF* omnes *ante* qui *om. β* 14 quique sunt
 (5) *P ut uid.* terrigenae *BWPb¹* (*Schuch. I, 396 sq.*) 16 condep-
 nationem *W* condemnatione *b* condepnatione *aPRF* uestra *Baβ*
F 17 laudastis *βF* 18 proprio *om. β* uocitare *BVs¹* uocitari
W 19 utique et *a* 20 possidentis *PRF* quantiscumque mu-
 neribus foueris *om. C* quos quantiscumque delinieris obsequiis mu-
 neribus foueris illi *a*

tiscumque delinieris obsequiis, illi aliud nesciunt nisi inuidere Romanis. Et quantum ad eorum adinet uoluntatem, semper cupiunt splendorem et genus Romani nominis nebulare; nec ullum Romanorum omnino desiderant uiuere, et ubi adhuc noscuntur parcere subiectis, ad utendum seruitiis illorum parcent; nam nullum dilexerunt aliquando Romanum. Si disputare nitebatur de fide nobiscum barbara ferocitas et heresis Arriana rationabiliter disputaret — sed quando tenuit rationem, quae a patre deo deum filium separat saluatorem? — quare dolis et calumniis egerunt, et uelut spiritus tempestatis procella sui furoris totum subuertere uoluerunt? Si disputatio necessaria fuerat episcopalis, quare suspendia, quare ignes, quare unguulae simul et cruces? quare Arrianorum serpentina proles contra innocentes genera talia tormentorum inuenit, qualia nec ipse Mezentius exquisiuit? Dimicauit contra innocentiam cupiditas furoris et auaritia crudelitatis, ut et animas perderet et substantiam arpagaret. Si conlatio desiderabatur, quare rapinae rerum alienarum non tantum sacerdotum, uerum etiam omnium laicorum? Sed illi expoliati laetati sunt, et rapinam rerum suarum cum gaudio susceperunt.

(V, 19) Adsit iam quaeso omnis aetas, omnis sexus omnisque condicio; adsit obsecro omnis turba catholici nominis, quae gremio materno toto orbe gestatur, quia sola germanum commodare nouit adfectum, quae didicit a Paulo magistro et gaudentibus conlaetari et cum lugentibus lamen-

23 cf. Esai. 46, 3. 24 Rom. 12, 15.

4 omnino romanorum a 5 parcere subiectis] cf. Verg. Aen. VI, 853 6 parcent om. B φ WL romanorum W 7 ferotitas W 8 arriana om. φ racionabiliter P 9 quae] quando PRF 10 gerunt βF uelud b 11 furoris sui φ 12 fuerit P fuit b 13 crucis BV¹ (Schuch. I, 247) 15 mezienci(-ti) R)us PR 16 furoris cupiditas β crudelitas P et ut W animam β 17 arpagaret a arriperet β 18 tantum] tum W 19 omnium om. Ms 21 iam om. a 23 paterno W β qui W solum a¹ 24 a om. a 25 lamentare BV¹aL (Roensch 298) lamentari rell.

tare. Conueniant simul ad domum nostri doloris et paribus oculis fundamus flumina lacrimarum, quia causae et fidei nostrae unum est negotium. Nullum uolo ad condolendum mecum hereticum conuenire, qui forte addere concupiscit super dolorem uulnerum meorum et gratulatur cotidie malis meis. Nolo, nolo ego extraneum, sed fraternum quaero adfectum; nolo filiorum alienorum, quorum os locutum est uanitatem et dextera eorum dextera iniquitatis, quia filii alieni semper mentiti sunt mihi, qui inueterauerunt et claudicauerunt a semitis suis. Isti dicunt mihi cotidie: 'ubi est deus tuus?' dum affigitur populus pretioso agni sanguine comparatus. Inter quorum obprobria ego ad flagella paratus cantare non desisto domino flagellanti: amoue a me flagella tua, quia defeci non a fortitudine manus tuae, sed a persecutione heresis Arrianae. Adueniant omnes, qui mecum angustae uiae carpiunt iter et propter uerba labiorum dei uias custodiunt duras, et uideant si est dolor sicut dolor meus, quoniam uindemiata sum in die furoris domini. Aperuerunt super me os suum omnes inimici mei, sibilauerunt et fremuerunt dentibus, dixerunt: deuorauimus eam: enim ista est

4 Ps. 68, 27. 5 Ps. 34, 26. 7 Ps. 143, 7—8. 9 Ps. 17, 46. 11 Ps. 41, 4 et 11. 13 Ps. 37, 18. 14 Ps. 38, 11. 15 Ps. 38, 12. 17 Ps. 16, 4. 18 Thren. 1, 12. 20 Thren. 2, 16.

2 fromina *B*¹ 3 mecum ad condolendum β condolandum V^2C^1 colendum *W* 6 nolo ego nolo ego *W* ego non β
 7 nolo aliquem filiorum *aL* 8 dextera eorum *V* 9 ecquiritatis V^1 semper] super *PR* 11 Isti] et β 12 affigitur cotidie *a* sanguini *ex* sanguinis *B* (*Schuch. I, 451 sqq.*) sanguine agni *a* 13 paratus sum *W* 14 plagas tuas *Ms* 16 ad persecutionem *B* ad persecutionem φ mihi omnes *W\beta* 17 an-
 (au-*C*)gustiae $BV^1C^1s^1P^1$ carpunt $V^2C^2MsaP^2$ capiunt *b*² uerba *om. b* 19 sicut meus VC^1Ms uindemiatus *a* die ire furoris aPb^2R diei furoris *b*¹ 20 aperuerunt BV^1CW 21 siuilaerunt *B* 22 deuorabimus *Mv* (*Graec. καταπινομεν*) enim *scripsi* (*Graec. πλῆν*: nam *fragm. Würzburg. et hoc loco et Thren. 3, 3*): enon BV^1 en/// *s* et *a* en *rell.*

dies quam expectabamus; inuenimus, uidimus. Adeste, angeli dei mei, qui numquam deestis constituti in ministerio uestro propter eos, qui hereditatem capessuri sunt aeternae salutis, et uidete Africam totam, dudum tantarum ecclesiarum cuneis fultam, nunc ab omnibus desolatam, tantis ordinibus sacerdotum ornatam, modo sedentem uiduam et abiectam. Sacerdotes eius et seniores in desertis locis et insulis defecerunt, quaerendo sibi escas ad manducandum, et non inueniunt. Considerate et uidete, quia Sion ciuitas dei nostri facta est uilis, facta quasi polluta menstruis inter inimicos suos. Manum suam misit hostis ad omnia desiderabilia eius, quia uidit gentes inuadere et ingredi atria sua, de quibus praeceperas ne introirent ecclesiam tuam. Uiae eius lugent, eo quod nemo conueniat in die festo. Egressus est a facie eius omnis decor et deliciae. Didicerunt uias asperas ambulare uirgines et iuuenes eius, in aulis educati monasteriorum; abierunt in captiuitate Maurorum, dum lapides sancti eius disperguntur, non tantum in capitibus omnium pleatarum, sed etiam in locis squalidis metallorum. Dicite deo nostro susceptori eius, habentes fiduciam supplicandi, quoniam tribulatur et uenter illius turbatus est

6 Esai. 47, 8. 7 Thren. 1, 19. 9 Thren. 1, 11. 10 Thren. 1, 17. 11 Thren. 1, 10. 15 Thren. 1, 4. 16 Thren. 1, 6. 17 Thren. 1, 18. 19 Thren. 4, 1. 21 Ps. 41, 10. 23 Thren. 1, 20.

1 quem *BV¹Cb* et uidimus *b* 2 adeste *BVC*: adestote *rell.* 3 capisuri *b* 4 totam . . . ecclesiarum *om. W* 5 ab hominibus *ab* tanti *BV¹* 6 sedendam *V¹* 7 eius *om. a* 8 et in insulis β 9 inuenerunt *b¹* 10 syon *mei praeter B* syon illa *Ms* facta est quasi polluta *a β* 12 ad] et *P* 13 in atria *Ms* 14 praeceperas *VC¹* 15 conueniet *P* 16 faciei *b* 17 et deliciae *om. β* ambulare iuuenes uirgines eius *W* 18 aulas *b* abiecerunt *PR* 19 captiuitatē aurorum *BVs¹* captiuitate inaurorum *P* captiuitatem maurorum *WMs^{2o}* lapidē *B* lapidem *V¹* sanctuarii *Ms²* 21 scaldis *b* 22 nostro *om. β* eius *Ws¹a² β* : *om. a¹* et *rell.*

a fletu eius, quia sedit inter gentes et requiem non inuenit, nec est qui consoletur eam. Quaesiuit a partibus Orientis qui simul contristaretur, et non fuit, et consolantem, et non inuenit, dum manducaret in esca sua fel et insiti sua potaretur aceto, sponsi et domini sui passiones imitando, qui idcirco passus est pro ea, ut sequatur uestigia eius.

- 69 (V, 20) Deprecamini patriarchae, de quorum stirpe generis nata est quae nunc laborat in terris; orate sancti prophetae, cognoscentes afflictam, quam antea uaticinante praeconio cecinistis; estote apostoli suffragatores eius, quam ut congregaretis, uniuersum orbem ascendente in uobis domino ut equi uelocissimi cursitastis. Praecipue tu, Petre beate, quare siles pro ouibus et agnis a communi domino magna tibi cautela et sollicitudine commendatis? Tu, sancte Paule, gentium magister, qui ab Hierusalem usque ad Illyricum praedicasti euangelium dei, cognosce quid Uuandali faciunt Arriani, et filii tui gemunt lugendo captiui; uniuersique ingemescite sancti 70 simul pro nobis apostoli. Sed scimus quia indignum est uobis pro nobis orare, quia ista, quae uenerunt nobis ad probationem, non quomodo sanctis, sed malis meritis supplicia debebantur. Sed et pro malis orate iam filiis, quia et Christus orauit etiam pro inimicis Iudaeis. Sufficiant castigationi quae iuste inlata

1 Thren. 1, 3 et 2. 3 Ps. 68, 21—22. 6 I Pet. 2, 21.
16 Rom. 15, 19.

1 fletu] facie *W* quia] qui *a* 2 consoletur *b* partibus
W: patribus *rell.* 3 orientes *P* orientibus *b*¹ 4 consolantem
se *a* 5 potaretur] potauerunt me *P* 6 passiones (*sic*) *W* pas-
sionē *b* 8 patriarce *P* 10 quem *b*¹ ante *b* uatici-
nando *β* 12 per uniuersum *M* ascendente *om.* *P* ut qui
b 13 cursitastis *s*²*aLbR*: cursitatis *rell. fort. recte* beate petre
φ 14 communi magno domino magna *W* 15 commendatus *P*¹
tu] ut *b*¹ 16 ierusalem *a* ierosolimis *M* hierosolimis *s* ad *om.*
Waβ ylliricum *BφW* ylliricū *P* illiricum *b* 17 quid] quod *M*
quia *b* faciun *V*¹ 18 ingemescite *mss praeter BP*^b 19 est
om. *β* 20 nobis ante ad *om.* *φ* 21 non *om.* *BVC*¹*WMs*¹
comodo *b* modo *a* malis mentis *b*¹ male mentis *b*² decebant
P 22 qui *BV*¹ et *om.* *WMsb* 23 inimicis suis iudeis *a*
castigationes *Ms*² qui *V*¹ inlate *Ms*²

sunt nobis, et iam iamque delinquentibus uenia postuletur; dicatur angelo percutienti: sufficit, iam cohibe manum tuam. Quis ignoret haec nobis probrorum nostrorum scelera procurasse, aberrantibus a mandatis dei et in lege eius nolentibus ambulare? Sed prostrati rogamus, ut non spernatis uestros miseros peccatores, per eum, qui uos ad apostolicum culmen prouexit humiles piscatores.

(V, 21) [Tenuit sceleratissimus Huniricus dominationem regni 71 annis septem, mensibus decem, meritorum suorum mortem consummans. Nam putrefactus et ebulliens uermibus non corpus, sed partes corporis eius uidentur esse sepultae. Sed ille legis datae transuersor ex Donatianorum heresim ad eos ueniens quondam Nicasius in breui simili morte periit.]

a. 484
mense
Decembri

2 I Paral. 21, 15.

4 Ps. 77, 10.

1 ueniã; *W* pestuletur *V* 2 dicaturque *Ms* percuti
enti *P* 6 misereros *W* per eum *om. α* 7 humiles peccatores
β 8 Tenuit *et rel. spuria; del. Halmius* sceleratissimus
W hunericus *MaLb²* honoricus *Pb¹* 9 morte *Wβ*
10 consumans *VCWβ* bulliens *β* 11 parte *b* uidetur
V¹ sed et *β* 12 illa lege *V²CM* datae] data et *BVC*
datae et *W* sedata et *M* dator et *s* lata ex *a* transuersor
ex] transuerso rex *BV¹a* transuersa rex *V²CM* transgre(ssor)
rex *Pb* donationorum *V¹aP¹b* donatistarum *V²Ms* heresi *V²CW²*
s² heresium *Pb* 13 condam *W* nicassius *W* ucasius *Pb*
in breui *BV¹* periit. Explicit (*sic BWa: om. rel.*). Incipit
passio beatissimorum (*om. φ*) martyrum (martirum *V: om. W*) qui
apud cartaginem passi sunt sub imperio (*imp. om. W*) rege (regis *a*)
hunirico [hunerici *a*: sub huni(hune-*M*)rico rege *φ*] die vi non. iul.
(nonas iulii *Ms* die sexto nonarum iulii *a*) *BVCWMs a* *Pb sine*
titulo, alter eadem linea, alter una intermissa pergunt

INCERTI AUCTORIS PASSIO SEPTEM MONACHORUM.

PASSIO BEATISSIMORUM MARTYRUM QUI APUD CAR-
THAGINEM PASSI SUNT SUB IMPIO REGE HUNIRICO
DIE VI. NON. IUL.

1 (I) Praedicaturus triumphos martyrum beatorum ad enar-
randa quae gesta sunt auxilium exposco diuinum, ut qui illis
praestitit superandi uictoriam, mihi indigno et inmerito quan-
tulacumque uerborum porrigat ornamenta. Tunc etenim ualebo
quae desiderata sunt indicare, si ipsi dignentur pro me misero
domino supplicare.

2 (II) Septimus namque agebatur annus crudelissimi atque 10
impiissimi regis Hunirici, et ecce antiquus hostis, ueternosus
utique anguis, trisuleis linguae uenena uibrans, Cyrila quondam
Arriomanitarum episcopo ministro usus est, subuertens et ob-
tinens animum regis cruenti, ut ita suaderet, non posse eum
pacatum atque longaeuum obtinere regnum, nisi nomen perderet 15
innocentum. Qui tamen dei iudicio post non multos dies tur-
3 pissima morte praeuentus scatens uermibus exspirauit. Insectari
coepit ore cruento omnem catholicorum multitudinem, quae
per totam prouinciam Africanam in modum, sicut praedictum
est Abrahae patriarchae, harenae maris fuerat multiplicata, 20
ut eam rebaptizationis sauciarer machera atque stolam illam

4 triumphos <i>P</i>	martyrū <i>W</i>	7 etenim] edenim <i>W</i> etiam
<i>P</i> 10 atque impiissimi <i>om.</i> <i>W</i>	11 hunerici <i>qab</i> ² honirici <i>P</i>	
hostis antiquus <i>a</i>	ueternus <i>W</i>	12 trisulei lingua <i>Ws</i> ² <i>β</i>
librans <i>W</i>	chirila <i>BVCsL</i> cirilla <i>M</i> cyrilla <i>a</i>	quondam <i>V</i> ²
<i>CMs</i> : quendam <i>BV</i> ¹ <i>R</i> quedam <i>P</i> quodam <i>WaLb</i>	13 arriomani- tarum <i>W</i> arrianitarum <i>Pb</i> ¹ <i>R</i> arrianorum <i>a</i>	episcopum <i>BV</i> ¹ <i>PR</i>
optinens <i>V</i> ² <i>sa</i>	14 ita ut <i>Ms</i> ²	15 optinere <i>V</i> ² <i>aPb</i>
17 prae- uenitur <i>b</i>	expirauit <i>WaLβ</i>	20 habrahe <i>VCs</i> habrae <i>a</i>
patriarce <i>a</i>	arenae <i>WPL</i>	21 eam] etiam <i>PR</i> sauciare <i>b</i>

singularis et puri baptismatis, quam Christus uino carnis suae purificans praelo exprimens crucis fecerat dealbatam, tetrae nigredinis turparet inluuie sordulenta. Accipiens quoque tyrannus, ut erat ducibilis et ferus, serpentinam suggestionem, ferilibus edictis uno tempore totam coepit Africam commouere. Primo sacerdotum et ministrorum copiosissimam et maximam turbam in longinquis et extremis regionibus exilio crudeli detrusit: quibus bis acutum genus frumenti, quod iumentis solis edere concessum est, nequaquam industria molari contritum, sed manente furfuris cortice loricatum, pro miseratione dari praecepit; post uero crescente impietatis insania etiam hoc auferri crudelissimus imperauit. Post modicum quoque temporis uniuersas simul ecclesias praeiudicatis uenerabilibus portis caementis ingentibus claudi mandauit: uniuersa namque monasteria uirorum uel puellarum sanctarum gentilibus id est Mauris cum habitatoribus donare praecepit. Unus fuit omnibus eiulatus, unus pro Christo moriendi integer et plenus affectus. Paria currebant flumina lacrimarum, quia permiserat dominus cibari eos panem lacrimarum et potari eos in lacrimis in mensuram aut forsitan sine mensura. Et si reperta est exiens de arca inhians cadaueribus mortuis pars aliqua pereuntium coruorum, maior est tamen in nomine trinitatis numerus felicum columbarum. Quanti nobiles et optimi uiri, ampli et lati cespitis domini, terram cum caelo commutauerunt et simul corpus cum substantia tradiderunt, atque delicatae et nobilissimae feminae contra uerecundiam naturae spectante

18 Ps. 79, 6.

2 proelo <i>BVC's</i>	prelo <i>C'a</i>	fecerat] fuerat <i>PR</i>	terrae <i>a</i>
thetre (-e <i>b</i>) β	3 nigridinis <i>W</i>	4 docibilis <i>a\beta</i>	7 et in
longinquis <i>a</i>	8 accutum <i>M</i>	solum β	9 molarum β
contritum <i>om.</i> β	10 luricatum <i>BV'C'a</i> (<i>Schuch. II, 110; III, 200; Roensch 465</i>)	12 quoque] uero <i>M</i>	14 cimentis <i>W</i>
16 donari <i>s'aPR</i>	18 promiserat et cybari <i>Pb</i>	19 panem <i>BV'</i>	
(ψωμιεῖς ἡμᾶς ἄφρον δακρύων): pane <i>rell.</i>			
20 mensuram <i>BV'Ca</i> (<i>Commodian. Instr. II, 17, 1 Ludw.</i>): mensura <i>rell.</i>			
<i>aP</i>	iniens <i>P</i>	22 praecuntium <i>M</i>	24 cespites <i>P'</i>
25 carpus <i>V'</i>	26 expectante <i>B\phi WL</i>	expetente <i>a</i>	

unlgo uirgis caesae uariisque tormentis cruciatae uictricia tro-
phea portarunt! quanti infantuli inridentes edicta feralia ante
mundum contempserunt, priusquam inlecebrosam eius semitam
introident!

- 7 (III) Tunc adprehensi sunt et septem fratres, quantum con-
tinet ad concordiam dominicae seruitutis in monasterio habi-
tantes in unum, quia bonum est et iucundum habitare
fratres in unum, id est Bonifatius diaconus, Seruus sub-
diaconus, Rusticus subdiaconus, Liberatus abba, Rogatus mona-
chus, Septimus monachus et Maximus monachus, in numero 10
scilicet Macchabeorum germanorum, quos una mater ecclesia
catholica genuerat et per uiscera fontis aeterni salubriter pe-
pererat, de territorio Capsensis ciuitatis, cui praefuit sanctus
8 Uindemialis sacerdos egregius et Christi fidelis antistes. Qui
adtracti ad urbem Carthaginiensem, primo eis inlecebrosus 15
blandimentis serpens uoluit sibilare, promittens honores caducos
et diuitias ingentium uoluptatum nec non et regis amicitias
uel alia multa, quae solent insipientium animas aucupante
diabolo uisco mundiali captare. Sed haec omnia milites dei
acsi contagia respuerunt, clamantes uno ore: 'unus dominus, 20
una fides, unum baptismum. Nec poterit in nobis adiuuante
domino iterari, quod in sancto euangelio semel praeceptum est
dari; quia qui semel lotus est, non habet necesse iterum

7 Ps. 132, 1. 20 Eph. 4, 5.

1 uictoriae β tropea b 2 ferocia a 3 priusquam] quam
 Ws^2 5 et *om.* β continet *om.* β 6 monasteria V^1
 7 iocundum φWab^2 bonum et iocundum est M 8 bonifacius Ms
 LPb^1E bonifacius ab^2 10 septiminus $WaPR$ septimus mo-
 nachus et maximus monachus *om.* C et maximus monachus *om.* β
 11 machabeorum $WMSaL\beta$ germanorum *om.* C 13 territorio
 BV^1 (*Schuch. II, 103*) praecerat a 14 egregius s antestis
 BV (*Schuch. III, 187*) antestes C^1 *ut uid.* qui acti β 15 car-
 taginiensem BVC^1 cartaginensem WC^1Ms carthaginiensem *rell.*
 16 serpens] sibi P 17 uoluptatum *om.* b amicitias W
 18 occupante Pb 19 captiuare a milites christi β 20 unus
 deus unus dominus b 21 baptismum β 23 qui qui P lo-
 cutus V^1W^1 est lotus a

lauari, quia mundus est totus. Facite quod uultis, inferte poenas corporibus nostris: melius est temporalia ad modicum sufferre supplicia, quam aeterna pendere et subire tormenta. Habete quae promittitis, cum ipsis diuitiis post paululum perituri. Nobis uero nullus de postibus frontium ualebit euellere, quod in uno baptisinate artifex trinitatis dignatus est titulare⁹.

(IV) Quid multa? Dum tali constantia diuinitus munirentur, 9 iussi sunt carcerali custodiae mancipari, et ita crudelius onerati ferri ponderibus tenebrosis deputati sunt locis, ubi nulla 10 miseratio adrideret lenitatis. Sed populus ille memoratae urbis, in domino semper fidelis, dato munere carcerariis die ac nocte Christi martyres frequentabat et ita ab eis doctrina et uirtute fidei roborabatur, ut talia etiam ipsi pro Christi nomine plena delectatione perferre cuperent et capulo persequentis 15 facilia subponerent colla. Hoc autem tyrannicas peruenit ad 10 aures; qui ebrietate furoris accensus iubet eos adhuc inauditis suppliciis adigi et maioribus uinculis onerari, nauemque imperat lignorum aridorum manipulis adimpleri atque in eadem omnibus alligatis in medium pelagus igne supposito concremari.

(V) Eductisque illis de custodia multitudo populi dei bellatores trinitatis quasi agnos innocuos ad uictimam deducebat, et rugientium pondera catenarum quasi quaedam monilia peruidebat, quia non fuerunt illa uincula, sed potius ornamenta. Incedebant itaque cum fiducia ad supplicium, quasi ad epulas 11

1 lauare *P*¹ 2 poenis *BV*¹ est *om. P* admodum *b*
 3 pendere] pati *β* 4 paulum *M* 5 de postibus frontium] furentium *a* 6 unum *b*¹ bap̄tismate *C* 7 talia et munerentur *P* 8 custodia *β* honerati *a* artantis *β* 9 ponderebus *s*¹ 10 ille] iste *β* 11 fidelis] delis *b* 12 doctrinae uirtute *β* 13 tali *PR* ipsi *om. W* christi *om. P* 14 dilectione *M* proferre *V*¹ ferre *β* persequenti *β* 15 facile *ab* 16 ascensus *b* 17 honerari *aPb*² nauimque *WbL* nauem *a* 18 adque *B* 19 in *om. BV*¹ *L* in medio pelagus *a* per medium pelagus (pelegus *V*¹) *V*² *C* *Ms* 21 trinitatis sequebatur. quos quasi *Ws*² deducebat inimicus et *Ws*² 22 rugientium *a* catenarum *a* munilia *BV* (*Schuch. II, 137; Roensch 465*) peruidebat] plucebant *Ws*² 23 fuerant *M* 24 incedebantque *a*

concurrentes, una uoce per ambitus platearum domino decan-
 tantes: 'gloria in excelsis deo et in terra pax homini-
 bus bonae uoluntatis. Uotiuu nobis haec dies est et omni
 sollemnitate festiuor. Ecce nunc tempus acceptabile,
 ecce nunc dies salutis, quando pro fide domini dei nostri
 5 proferimur ad praeparatum supplicium, ne amittamus adquisitione
 fidei indumentum'. Sed et populis publica uoce clamabant:
 'ne timeatis, o populi dei, neque formidetis minas atque ter-
 rores praesentium tribulationum, sed potius moriamur pro
 Christo, quomodo et ipse mortuus est pro nobis, redimens nos
 12 pretio sui sanguinis salutaris'. Unum tamen uehementi conatu,
 qui inter eos infantulus uidebatur, nomine Maximum, cupie-
 bant auctores malorum a sanctorum consortio separare dicentes:
 'infantule, quid festinas ad mortem? dimitte eos, insaniunt,
 et audi consilium nostrum, ut possis inuenire uitae remedium
 15 et tanti regis adire palatium'. Tunc ille, aetate quidem pue-
 rili, senili tamen maturitate, clamabat: 'nemo me separat a
 sancto patre meo Liberato abbate et a fratribus meis, qui me
 in monasterio nutrierunt. Cum ipsis sum in timore dei con-
 uersatus, cum ipsis desidero passionem suscipere, cum quibus
 18 credo me et futuram gloriam inuenire. Nolite putare, quia
 potestis seducere pueritiam meam: simul nos dominus septem
 uoluit congregare, simul dignabitur omnes uno martyrio coro-
 nare. Quomodo nemo perire potuit de septenario illo numero
 felicium Macchabeorum, ita etiam septenus nostrae congrega-
 tionis numerus nullum inueniet detrimentum. Nam si negauero

2 Luc. 2, 14.

4 II Cor. 6, 2.

1	currentes a	decantes V ¹	canentes W	4	sollempnitati b
5	nuc dies W	dei om. Ms	6	proferimur ad Ba (ad in B	erasum): proferimur V ¹
	W	publica P	clamabat b	8	o om. β
	tortores P	10	et om. W	11	pretio sanguine PR
	sanguine b	13	seperare s	14	eos si a
18	abbate liberato Wβ	a om. Ms	22	sēptē W	24
	tuit perire Ms	sptenario W	illo om. Ms	25	macha-
	beorum φ a L β	monachabeorum W	etiam] et W	26	demen-
	tum V ¹ C ¹				

eum, et ipse negabit me, quoniam ab ipso dictum est: qui me negauerit coram hominibus, negabo et ego eum coram patre meo, qui est in caelis; et qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor et ego eum coram patre meo, qui est in caelis¹.

(VI) Perducti itaque cum festinatione ad naualem supplicium 14 pro uoluntate infandi regis uel crudelium ministrorum, extensis manibus et pedibus clauati feruntur potius quam ligati. Qui dum ignis fuisset lignis iniectus, statim imperio diuino uidentibus cunctis extinctus est; et dum saepius renouaretur nutrientibus pabulis, iterum atque iterum extinguebantur rogi globi flammaram. Et cum exinde magis tyrannus furore simul esset et rubore repletus, iussit eos remorum uectibus enecari et ita singulos in modum canum cerebris comminutis extingui. 15 Qui tali genere mortis debitum spiritum feliciter domino reddiderunt, nec expauerunt lignis quatentibus mortificari, quibus semper fuit spes omnis in ligno. Sed cum in mari uenerabilia 15 corpora iactarentur, ilico, quod contra naturam est aequoris, eadem hora inlaesa corpora pelagus litori reddere maturauit, 20 nec ausus fuit, ut moris est, triduana dilatione in profundo retinere, ne praecepto dominico minime paruisset. Ad quod miraculi genus et ipse tyrannus, licet inpaenitens, ut fertur, expauit. Gaudens autem quae aderat multitudo corpora sanctorum martyrum diligenti tradidit sepulturae praeunte clero

1 Mt. 10, 32—33.

1 quoniam] quia a	2 et ego om. P ego om. b	3 et qui
me confessus . . . caelis om. W	6 producti a	confestatione
b naualem BV ¹ : nauale rell.	7 nefandi a	8 clauati]
eleuatis β legati b ¹	9 inlectus β	10 extintus W
11 papulis V ¹ C ¹ R populis P	extinguebatur BV ¹ C ¹ aL	12 globi
Ws ² : globo rell. extinguebatur . . . globus Halmius	rogi globi flammaram	
om. a	14 cominutis W	15 generi M rediderunt VC
16 expauerunt a ¹ linguis Pb	18 iectarentur C ¹	19 eadem
in b eras. et post hora addit. m. 2	pelagus in P eras.	20 ausus B ¹ (Kuehner, Gr. I, 300): ausum rell. est om. a ¹
21 detinere β	22 inpenitus V ¹ penitus C	

VII.

8

uenerabili Carthaginensis ecclesiae; ubi etiam et praedicandi diacones, tertio iam confessores effecti, Salutaris et Muritta, geruli reliquiarum adfuerunt.

- 16 (VII) Humatae sunt igitur cum hymnis sollemnibus lypsanae beatae sanctorum in monasterio Biguae contiguo basilicae, quae dicitur Celerinae. Et sic in confessione trinitatis beatissimi martyres passi sunt et speciosum cursum certaminis sui coronante domino perfecerunt. Cui est honor et gloria in saecula saeculorum. Amen.

1 uenerabilis *B*¹ cartaginensis *Bq* cartaginensis *ab* 2 diaconis *PR* diaconi *b* confessoris *β* saluatoris *W* muritte *P* murrite *b* *ex corr.* 4 ymnis *CWMβ* lypsanae *Vav*
 5 beatae *om. P* sanctorum reliquiae *Wa* biguae *om. aβ*
 6 celebrinae *BVCWsaL* cezebrine *M* celerinae *PR* 8 domino coronante *a* 9 amen amen *M* amen. Explicit historia africana
a amen. Finit historia *b* *V* in marg. inf. paginae sequentis, quae uacua relicta est, haec habet: Explicit historia africana. Incipit liber primus Eutropii. In *B* desinit Passio fol. 88^a; fol. 88^b in marg. inf. leguntur:

EXPLICIT STORIA AFRICANA.

INCIPIT STORIAE ROMANAE

LIBER PRIMUS.

NOTITIA
PROVINCiarVM ET CIVITATVM AFRICAE.

A = cod. Laudunensis 113 saec. IX; cf. praef. p. XII.

H = cod. Halleri apud Ortelium in Thes. geogr. (Antverp. 1596).

Incipiunt nomina episcoporum catholicorum diuersarum prouinciarum, qui Carthagine ex praecepto regali uenerunt pro reddenda ratione fidei die $\overline{\text{KL}}$ Februarias anno sexto regis Hunerici.

Nomina episcoporum prouinciae proconsularis uel qui in exilium missi sunt.

- 1 Eugenius Carthaginiensis Tamalleni.
Felix Aboritanus. exilium.
Paulus Sinnarensis. exilium.
Felix Piensis Corsica. exil.
- 5 Marianus Hippzaritensis ut sp̄.
Pascasius Gunelensis ut sp̄.
Sacconius Uzalensis ut sup̄.
Bonifatius Membresitanus. fuḡ.
Gulosus Beneuentensis Corsiċ.
- 10 Reparatus Utimmirensis ut sp̄.
Pastinatus Puppitanus ut sp̄.
Reparatus Puppianensis.
Fortunatianus Araditanus. Corsiċ.
Deumhabet Thelensis. Corsica.
- 15 Liberatus Mullitanus ut sp̄.

prouinciarum *A* . sexto] *immo octauo; cf. Vict. III, 4* prouinciae *A* 1 Tamalleni] *hunc locum* (turris Tamalleni *Itin. Ant. Ruinarum pessime confudit cum ciuitate Tamallumensi (Vict. III, 45; Not. Byz. 55): cf. Not. Dignit. sect. L, ubi distinguuntur* praepositus limitis Thamallensis *et* praep. lim. Thamallomensis 2 Aboritanus *coni. Ruin.: abaritanus A; Abaritanam prouinciam scimus, oppidum nescimus* 5 hipzarintensis *H* 6 gunelmensis *H* 7 uzi-lensis *AH* 8 membrositanus *A* 9 benentensis *H* 10 uti-miensis *H*

- Mannucius Duas-Senemsalensis.
 Hirundinus Missuensis. Corsic.
 Iona Lapidensis. ut sp̄.
 Peregrinus Assuritanus in exil. hic.
 20 Quintianus Uricitanus.
 Cresconius Tonnonensis. pr̄bt̄.
 Florentinus Uticensis. Corsiō.
 Pascasius Migirpensis ut sp̄.
 Carissimus Gispensis. in exil.
 25 Gaius Uzitensis pr̄bt̄.
 Exitiosus Uerensis. Corsiō.
 Crescens Cicisitanus. in exil.
 Bonifatius Uolitanus. Corsica.
 Felix Carpitanus ut sup̄.
 30 Carcadius Maxulitanus ut sp̄.
 Cyprianus Bonustensis.
 Dalmatius Tinisensis. Corsiō.
 Aemilianus Culusitanus. Corsiō.
 Felix Bullensis. pr̄bt̄.
 35 Clementinus Neapolitanus. Corsiō.
 Felix Curubitanus ut sp̄.
 Deuterius Simminensis ut sp̄.
 Aurelius Clipiensis ut sp̄.
 Coronius Meglapolitanus ut sp̄.
 40 Benenatus Timidensis ut sp̄.
 Uincentius Ziggensis. in exil.
 Florentius Seminensis. Corsica.

16 Duassenemsalensis *Halmius* Duas-Senemsal *Baluzius*: duassedemsa
AH 19 hic] cf. *Papencordt* p. 371 sq. 20 urcitanus *A* uraci-
 tanus *H*; cf. *Vict.* I, 10 21 Tonnonensis *ego* (*conc. Carth. a. 525*):
 tennonensis *A* pr̄bt̄] de hoc siglo conferas *Ruinarti admonit. in*
Notit. Afric. (LVIII, p. 267 Migne) et *Papencordt* p. 372 26 ex-
 itiosus *A* 27 cresces cicisitanus *A* (*Cicisa Tab. Pent.*) 28 boli-
 tanus *AH* (*litterae b et u in A saepe confunduntur*) 32 Tinisensis
ego: tinnisensis *A*, tincensis *H* (?) 33 Culusitanus *ego* (*Vict. III,*
26): culsitanus *AH* 36 Curubitanus *ego* (*August. C. D. XXII,*
8): curbitanus *A* 37 simminiensis *H* 39 megapolitanus *H*
 40 timidianensis *H*

- Honoratus Tagaratensis prbt.
 Uindemius Altuburitanus. exil.
 45 Cyprianus Cellensis in exil.
 Augentius Uzipparitanus. in exil.
 Cassosus Ausanensis. hic.
 Maximinus Naraggaritanus. hic.
 Felix Muzuensis.
 50 Iohannes Bullensium Regiorum.
 Cresciturus Titulitanus.
 Benenatus Tuburbitensis.
 Uictor Teudalensis.
 Pascasius Tulanensis.
 Sunt numero LIII.

Nomina episcoporum prouinciae Numidiae.

- 1 Felix Berceritanus.
 Augentius Gazaufalensis. prbt.
 Quoduultdeus Calamensis.
 Honoratus Castellanus.
 5 Leontius Burcensis.
 Firmianus Centurionensis. prbt.
 Rufinianus Uadensis.
 Paulus Nibensis. prbt.
 Martialis Girensis.
 10 Uictor Cuiculitanus.
 Cresconius Amporensis.
 Adeodatus Fesseitanus. prbt.
 Uitalianus Bocconiensis.
 Duumuirialis Bamaccorensis. prbt.

43 tagarensis *H* 44 altubaritanus *H* 48 maraggaritanus
A, naraggaritensis *H* 50 regio *A* 53 Teudalensis *scripsi*
(Vict. I, 23): eudalensis *AH*, Theudalensis *Baluzius*
 prouintiae *A* 1 becerritanus *H* 2 gazaufulensis *AH*
 5 bursensis *H* 6 Centurionensis *uulgo*: centurianensis *AH*
 14 dumuirialis *A*; *cf. Hoffmann, Ind. gramm. ad Afr. prou. tit. p. 24,*
Schuch. II, 506 et 330 Bamaccorensis *scripsi*; *cf. Cyprian. ed.*
Hartel I, p. 448, 14: damatcorensis *A*

- 15 Donatus Ausuccurensis.
 Palladius Idicrensis. prbt̄.
 Gaudentius Putiensis.
 Uictor Suggitanus.
 Benenatus Lambiritanus.
- 20 Timotheus Tagurensis.
 Melior Fossalensis. Nā.
 Frumentius Tubursicensis.
 Felix Lamsortensis.
 Abundius Tididitanus. prbt̄.
- 25 Ualentianus Montensis. prbt̄.
 Adeodatus Noua-Barbarensis.
 Adeodatus Idassensis.
 Florentius Noua-Germaniensis.
 Uillaticus de Casis Medianis.
- 30 Eusebius Susicaziensis.
 Uictorinus de Noua Caesaris.
 Uitalianus Uazaritanus.
 Iunior Tigillabensis.
 Uigilius Rissanensis. prbt̄.
- 35 Leporius Augurensis.
 Pascentius Octauensis.
 Petrus Madensis.
 Felix Matharensis prbt̄.
 Florentius Centenariensis.
- 40 Felix Gilbensis prbt̄.
 Florentianus Midilensis.
 Fluminus Tabudensis.
 Optantius Casensium Calanensium.

19 iamuiritanus *AH* 21 siglum Nā (cf. *infr.* 49) *Halmius de-
 prauatum esse censet ex nōc = non occurrit* 22 tubusicensis *AH*
 23 iamsortensis *AH* 24 tiditanus *H* 25 montesis *A*; cf. *Hoff-
 mann l. c. p. 15* 26 nobabarbarensis *A* 27 idacensis *H*
 28 nobagermaniensis *A* nobagermanensis *H* 29 billaticus (*Byz.* 96,
Maur. Sit. 33) de casis medianensis *A*: at cf. *Uict. II, 101* 36 octa-
 bensis *A* 43 Casensium Calanensium *scripsi*: casensi calanensi *A*
 Casensicalanensis *Ruin.*; sed cf. *prou. proc.* 50 Bullensium Regiorum et
Ruin. ad. prou. Num. 29

- Peregrinus Pudentianensis prbt.
 45 Felix Noua-Sparsensis prbt.
 Felicianus Metensis.
 Domnicus Caesariensis prbt.
 Candidus Noua-Sinensis prbt.
 Quoduultdeus Caelianensis. nam.
 50 Ianuarius Iattarensis.
 Victorinus de Castello Tituliano.
 Fructuosus de Giru Marcelli.
 Cresconius Tharasensis.
 Maximus Sillitanus prbt.
 55 Uigilius Hizirzadensis prbt.
 Uictor Municipensis.
 Seruus Arsicaritanus.
 Felix Casae-Nigrensensis.
 Donatianus Uegeselitanus.
 60 Pudentius Madaurensis.
 Donatus Rusticianensis.
 Donatus Uilla-Regensis.
 Crescens Buffadensis prbt.
 Adeodatus Sistronianensis prbt.
 65 Rusticus Tipasensis.
 Simplicius Tibilitanus.
 Stephanus Sinitensis.
 Pascentius Cathaquensis. Corsica.
 Donatianus Teglatisensis.
 70 Cresconius Zabensis.
 Antonianus Mustitanus.
 Reparatus Tubuniensis.

44 Pudentianensis *Ruin.*: punentianensis *AH* 45 nobasparsensis
A nobaspartensis *H* 48 nobasinensis *A* 50 Iattarensis *ego*
(i = z Schuch. I, 69); *cf. Vict. II, 101*: iacterensis *AH* 51 castelli
 tituliano *A*; *cf. Schuch. II, 92 sqq.* castello titulitano *H* 52 giga
 marcellae *H* 58 cassenigrensensis *H* cassennigrensensis *A* 59 Ue-
 geselitanus *Ruin.*: ueselitanus *A* uesolitanus *H* 62 Uillaregensis
Ruin.: uilladegensis *AH* 63 cresces *A* 66 tiblitanus *H*
 68 Cathaquensis *Baluzius*, Corsica *ego*: cethaquensusca *A* 72 tu-
 baniensis *H*

- Anastasius Aquae-Nouensis.
 Victorinus Babrensis prbt.
 75 Felix Tebestinus.
 Dominus Moxoritanus metallo.
 Secundus Tamogaziensis prbt.
 Victorinus Legiensis.
 Quoduultdeus Respectensis.
 80 Ianuarius Uelesitanus.
 Benenatus Mazacensis prbt.
 Donatus Iugurensis prbt.
 Uictor Cirtensis prbt.
 Pardalius Macomadiensis.
 85 Ianuarius Legensis prbt.
 Quoduultdeus a Turres Concordi.
 Maximus Lamfuensis prbt.
 Marcellinus Uagrautensis.
 Domnicosus Tigisitanus.
 90 Donatus Gilbensis.
 Fortunius Regianensis prbt.
 Donatus Silensis.
 Uictor Gaudiabensis.
 Ianuarianus Masculitanus.
 95 Ianuarius Centuriensis.
 Felix Suauensis.
 Crescentianus Germaniensis.
 Annibonius Uadesitanus.
 Ianuarius Gaurianensis prbt.
 100 Fortunatianus Naratcatensis.
 Maximus Lamiggigensis.

73 aquenobensis *A* 76 maxoritanus *H* metallo] cf. *Uict.*
III, 68 80 uelesitanus *H* 83 circensis *AH* (*ms* antiqui
Augustin. ep. 139 non habent circensem, sed cirtensem, item ep. 144
cirtensibus, quod propter Ruinarum et Halmium moneo) 85 le-
 giensis *H* 86 a *ego*, cf. *infr. 105* de Turres Ammeniarum: ad turres
 concordii *A* turris concordiae *H* 87 Lamfuensis *Ruin.*: iamfuensis
AH 94 Masculitanus *Ruin.*: marculitanus *AH* 96 suauensis
H suabensis *A* 100 narateatensis *H* 101 lamigginensis *H*

- Felix Garbensis prbt.
 Iulius Uagarmelitanus.
 Ponticanus Formensis prbt.
 105 Uictor de Turres Ammeniarum.
 Seruus Belesasensis.
 Honoratus Fatensis.
 Mensor Formensis.
 Peregrinus Muliensis.
 110 Gedalius Ospitensis.
 Fulgentius Uagadensis prbt.
 Secundinus Lamasbensis.
 Crescentius Tacaratensis.
 Benenatus Mileuitanus.
 115 Quoduultdeus Ullitanus.
 Proficius Seleucianensis prbt.
 Proficius Uadensis prbt.
 Ianuarius Tagastensis prbt.
 Donatus Maximianensis.
 120 Adeodatus Zaradtensis prbt.
 Felicianus de Giru Tarasi.
 Cardelus Lamiggigensis.
 Flauianus Uico-Pacensis.
 Sunt numero cxxv.

Nomina episcoporum prouinciæ Byzacenæ.

- Uassinassensis.
 Et Aquis.
 1 Liberatus Amudarsensis prbt.
 Mansuetus Afufeniensis.

103 uagormelitanus H Magarmelitanus Balusius 105 turris
 ammeniarum H 106 baesasensis H 111 uagradensis H
 112 Lamasbensis *vulgo*: lamasuensis A 115 ullitanus H: Ullit-
 anus *susp. est Halmius* 116 seleucianensis A seleuciamensis H
 118 tagartensis H 119 maximinensis H 120 Zaradtensis *Ruin.*:
 zaradtansis AH 123 flabianus A uicus pacensis H

Nomina etc. *desunt in A* 1 prbt amudarsensis A: *transposui*

- Pascasius Septimuniensis.
 Hortulanus Benefensis.
 5 Uictorius Ancusensis.
 Euodius Mididitanus.
 Terentianus Tubulbacensis.
 Rogatianus Ualentiniensis.
 Bonifatius Masclianensis.
 10 Uictorius Seuerianensis.
 Uictor Narensis.
 Leontius Decorianensis.
 Seruusdei Tambeitanus.
 Laetus Neptitanus.
 15 Felix Custrensis prbt.
 Flauianus Bulelianensis.
 Decimus Theuzitanus.
 Seruandus Putiensis.
 Restitutus Thagamutensis.
 20 Praesidius Sufetulensis in exil.
 Eustratius Sufetanus.
 Secundinus Garrianensis prbt.
 Praefectianus Abaradirensis prbt.
 Sabinicus Octauiensis.
 25 Adelfius Mactaritanus.
 Restitutus Aquiabens*
 Antacius Medianensis.
 Mensius Turrensis.
 Filtiosus Aggaritanus.

6 eubodius *A* (= *Εὐόδιος*: cf. *Schuch. II, 523 not.*) 7 tubol-
 bacensis *H* 8 Ualentiniensis *scripsi*, cf. *Ruin.*: ualentiniensis
A 10 seuerianensis *AH* 13 cf. *Vict. III, 28* 14 letus
A; cf. *Vict. II, 52* 15 custensis *H* 16 flabianus *A* bu-
 belianensis *H* 17 zteusitanus *H* 18 serbandus *A* 20 cf.
Vict. II, 45 21 enstrasius *A*; cf. *Vict. I, 23* 22 garrensus
H 24 sabinicus *A*; cf. *Schuch. II, 507; III, 309* octabi-
 ensis *A* 26 aquiabens/// (s. *eras.*) *A*, *Aquiabensis uulgo; scrib. fort.*
Aquis-Albensis; cf. infr. 52 Aquis-Albensium et Maur. Sitif. 5 Aquae-
Albensis

- 30 Fastidiosus Egnatiensis.
 Germanus Paradamiensis.
 Donatus Ermianensis.
 Pascasius Tenitanus.
 Dominus Tarazensis.
- 35 Hilarinus Trofimianensis.
 Fortunatianus Lepti-Minensis.
 Honoratus Tagariatanus.
 Albinus Octauensis.
 Aurelius Feradi-Maiensis.
- 40 Felix Crepedulensis.
 Cyprianus Unuzibirensis.
 Innocentius Muzucensis.
 Possidius Massimanensis non occurrit.
 Uictor Uitensis non occurrit.
- 45 Uictorinus Scebatianensis.
 Adeodatus Pederodianensis.
 Athenius Circinitanus.
 Florentinus Tuziritanus.
 Uindicianus Marazanensis.
- 50 Adelfius Mattaritanus.
 Adeodatus Praecaensis.
 Restitutus Aquis-Albensium.
 Felix Irpinianensis.
 Uictorinus Usulensis.
- 55 Habetdeum Tamallumensis.
 Concordius Cululitanus.
 Seruus Menefessitanus.
 Quintianus Casulis-Carianensis.
 Restitutus Acolitanus.
- 60 Uindemialis Capsensis.

31 paradamiensis *H* peradamiensis *A* 33 teuitanus *H*
 35 Trofimianensis *scripsi* (*coll. Carth. 133*): trofinianensis *A* 36 lepti-
 timiensis *H* 38 octabensis *A* 41 *cf. Vict. II, 33* 43 non
 occurrit] *cf. Papencordt, Gesch. d. vand. Herrsch. p. 372; Ebert, Gesch.*
d. christl.-lat. Lit. p. 434 47 circitanus *H* 49 marazanensis
A 55 habetdeu *A*; *cf. Vict. III, 45* 60 cabsensis *A*

- Quoduultdeus Durensis $\overline{\text{prbt.}}$
 Eliodorus Cufrutensis.
 Marcellinus Tasbaltensis.
 Fortunatianus Cilitanus.
 65 Honoratus Tiziensis.
 Bonifatius Foratianensis.
 Seruius Arsuritanus.
 Felix Forontonianensis.
 Succensianus Febianensis.
 70 Iulianus Uararitanus.
 Bonifatius Frontonianensis.
 Secundianus Mimianensis. in exil.
 Donatus Boanensis.
 Bonifatius Maraguiensis.
 75 Pirasius Nationensis.
 Faustus Praesidiensis.
 Rusticus Tetcitanus.
 Primianus Gurgitensis.
 Bonifatius Filacensis.
 80 Honoratus Macrianensis $\overline{\text{prbt.}}$
 Frumentius Teleptensis.
 Honorius Oppennensis.
 Fortunatianus Tagarbalensis.
 Simplicius Carcabianensis.
 85 Donatus Rufinianensis.
 Liberatus Aquarum Regiarum $\overline{\text{prbt.}}$
 Uictorianus Quaestorianensis.
 Rufinianus Uictorianensis.
 Maximus Gummitanus.
 90 Peregrinus Materianensis.
 Fortunatus Mozotcoritanus.

62 cufratensis *H* 63 thasbaltensis *H* 66 Foratianensis
Ruin. (*Vict. II, 101*): fortianensis *A*, forianensis *H* 68 feron-
 tonianensis *H* 71 frotonianensis *H* 72 *cf. Vict. II, 45*
 74 maraguiensis *H* 78 Gurgitensis *Ruin.*: gurgaitensis *AH*
 82 opemiensis *H* 83 tagarbolensis *H* 85 ruffianensis *H*
 87 Quaestorianensis *Ruin.*: questorianensis *AH*

- Pacatus Uico - Ateriensis.
 Proficius Sublectinus.
 Satorus Irensis.
 95 Mangentius Ticualtensis.
 Uillaticus Auzegerensis.
 Cresconius Temonianensis prbt̄.
 Paulus Turre-Blandinus prbt̄.
 Restitutus Segermitanus in exil.
 100 Uictor Gauuaritanus.
 Donatianus Aeliensis.
 Stephanus Ruspensis.
 Uinitor Talaptulensis.
 Hortensius Autentensis.
 105 Tertullus Iuncensis.
 Eusebius Iubaltianensis prbt̄.
 Seruitius Unuricopolitanus.
 Donatus Aggaritanus.
 Uigilius Tapsitanus.
 Sunt numero CVII.

Et cathedrae quae episcopos non habuerunt.

- 110 Madassuma.
 Dionisiana.
 Sulianis. Orrea Caelia.
 Cunculiana.
 Ticibus. Sunt numero v.

92 Uicoateriensis *Ruin.*: uicoateirensis *A* 97 Temonianensis
coni. Ruin.: temoniarensis *AH* 99 restutus *A*; *cf. Schuch. II,*
 436 100 gauuaritanus *H* 101 Aeliensis *scripsi* (*Aeliae Tab.*
Peut.): eliensis *A* 102 rufensis *A* rufensis *H* 103 taleptu-
 lensis *H* 104 Autentensis *scripsi*: autentesis *A* auteniensis *H*
 106 iubalcianensis *H* 107 unorecopitanus *H*; *hunc locum ab*
Hunirico rege nomen accepisse manifestum est qui *A* 110 ma-
 dyssuma *H* 111 donisiana *AH*; *cf. Schuch. II, 445* 112 su-
 lianae *H*

Nomina episcoporum Mauř Caesariensis.

- 1 Glorinus Iuncensis.
 Tiberianus Quizensis.
 Uictor Sufaritanus.
 Syrus Corniculanensis.
- 5 Lucius Itensis.
 Honoratus Timicitanus.
 Donatus Nouicensis pr̄bt̄.
 Patera Milianensis.
 Reparatus Giru-Montensis.
- 10 Auus Altabensis.
 Donatus Panatoriensis.
 Martialis Columnatensis.
 Subdatius Suardensis.
 Subitanus Idensis pr̄bt̄.
- 15 Donatus Tifiltensis.
 Felicianus Idensis.
 Onesimus Fidolomensis.
 Uictor Taborentensis.
 Uerecundus Nouensis.
- 20 Stephanus Zucabaritanus.
 Apocorius Caesariensis.
 Felix Rusubiritanus.
 Donatus Subbaritanus.
 Ianuarius Aquensis.
- 25 Martianus Murus-Tagensis pr̄bt̄.
 Claudius Uagalitanus.
 Passitanus Tigisitanus.
 Salo Fallabensis.
 Donatianus Usinadensis.
- 30 Paulus Flumen-Zeritanus.
 Nicetius Castello-Minoritanus.

2 teberianus et quidiensis *A*; cf. *Schuch. II, 2; I, 68* 7 nobicensis
AH 9 girumentensis *H* 12 columpnatensis *A* 19 nobensis
AH 20 Zucabaritanus scripsi: zucabiaritanus *A* 22 cf. *Ptol.*
IV, 2 Πουσουβιρατε 23 subarritanus *H* 29 usidanensis *H*

- Restitutus Florianensis.
 Mensius Ala-Miliarensis.
 Maxentius Tigamibenensis prbt.
 35 Urbanus Amaurensis prbt.
 Crescens Sestensis prbt.
 Donatus Ternamusensis.
 Fortis Caput-Cillensis.
 Ianuarius Nasbincensis prbt.
 40 Palladius Bacanariensis.
 Ualens Uillae-Nouensis.
 Passinatus Masuccabensis prbt.
 Longinus Pamariensis.
 Honorius Benepotensis.
 45 Burco Uardimissensis prbt.
 Felix Ambiensis.
 Emilius Mediensis.
 Arator Catulensis.
 Caecilius Minnensis.
 50 Lucidus Cartennitanus.
 Uictor Regiensis.
 Rogatianus Uannidensis prbt.
 Primus Caprensis.
 Metcun Rusuccuritanus.
 55 Rufus Sfasferiensis.
 Eusebius Obbitanus.
 Securus Timidanensis.
 Donatus Frontensis.
 Uictor Icositanus.
 60 Quoduultdeus Tablensis prbt.
 Restitutus Lapiidensis prbt.
 Donatus Uoncariensis.

32 restutus A	34. tigamibemensis H	36 cresces A
37 Ternamusensis <i>Baluzius</i> : ternamunensis A		39 narbincensis H
41 balens (balens H) uillenobensis AH; cf. Num. 25, Maur. Caes. 86		
42 mazuccabensis H	44 Benepotensis <i>Ruin.</i> : benepotentis A	
49 Caecilius <i>scripsi</i> ; cf. <i>infr.</i> 91: cecilius A		minuensis H
57 timidianensis H	61 restutus A	

- Bonifatius Rusguniensis.
 Uenantius Oppido - Nouensis prbt.
 65 Mattasius Castelli-Abaritanus.
 Felix Aquis - Sirensis.
 Uictor Caltadriensis prbt.
 Crescens Tigauitanus.
 Idonius Rusaditanus.
 70 Gellianus Reperitanus.
 Ingenuus Ubadensis.
 Petrus Oboritanus.
 Faustus Castra - Seuerianensis.
 Uitalis Castra - Nouensis.
 75 Petrus Castellanus prbt.
 Quintasius Mutecitanus.
 Paulinus Rubicariensis.
 Pascasius Mammillensis.
 Tacanus Albulensis.
 80 Emtacius Sicesitanus.
 Talasius Gratianopolitanus.
 Uictor Manaccenseritanus prbt.
 Pannonius Bitensis.
 Felix Flenucletensis prbt.
 85 Campanus Bidensis.
 Ualentinus Castelli Mediani.
 Romanus Sufaritanus.
 Secundus Maurianensis.
 Reparatus Uulturiensis.
 90 Lucius Maturbensis prbt.
 Caecilius Balianensis.
 Rogatus Sereddelitanus.

64 benantius *AH* oppidonebensis *A* opidonobensis *H* 65 Abaritanus *scripsi*: iabaritanus *A*; Castellum Aboritanum *Ortelius memorat*
 66 aquisirensis *A* 68 cresces tigabitanus *A* 69 Rusazu *Tab. Peut.*, 'Ρουσαζούς *Ptol. IV, 2*; male ergo *Harduinus con.* Rusaditanus 70 Gellianus *ego*: cf. *Maur. Sit. 16, Trip. 1*: gelianus *A*
 71 ubadensis *H*: ubabensis *A* 73 castraseberianensis *AH* 74 castranobensis *A* castronobensis *H* 81 Gratianopolitanus *scripsi*: gratinopolitanus *A* 89 Uulturiensis *scripsi*: bulturiensis *AH*

- Mingia Novensis prbt̄.
 Reparatus Castelli-Tatroportensis.
 95 Filo Arsinnaritanus.
 Bassinus Elefantariensis prbt̄.
 Patera Catabitanus.
 Uincemalos Baparensis.
 Reparatus Tipasitanus prbt̄.
 100 Romanus Tamadensis prbt̄.
 Uictor Uoncarianensis.
 Maddanius Murconensis.
 Crispinus Tabadcarensis.
 Quoduultdeus Subbulensis prbt̄.
 105 David Tadamatensis.
 Candidianus Catrensis prbt̄.
 Reparatus Cissitanus.
 Poequarius Tasaccurensis prbt̄.
 Quintus Tabuniensis prbt̄.
 110 Maximus Tuscamiensis.
 Auxilius Gunugitanus prbt̄.
 Reparatus Sitensis.
 Saturninus Uissalsensis prbt̄.
 Felix Maxitensis prbt̄.
 115 Gaius Adsinnadensis prbt̄.
 Crescens Satafensis prbt̄.
 Saturninus Sertensis prbt̄.
 Uictor Numidensis prbt̄.
 Cerealis Castello-Ripensis.
 120 Lucius Tamazucensis.

Sunt n̄. cxx.

93 nobensis *A* 96 Bassinus Elefantariensis *scripsi*: uassinus
 elfantariensis *A* 98 Uincemalos] *cf. Drac. Satisf. 302 Duhm.*
 100 Tamadensis *H Ruin.*: tamadempis *A* 103 tababcarensis *H*
 104 Subbulensis *ego (Optat. III, 4)*: summulensis *A* sumulensis *H*
 105 tadamensis *H* 110 tuscaniensis *H* 111 Gunugitanus *Ruin.*:
 gunagitanus *A* gunaitanus *H* 113 uissalsensis *H* 116 cresces
A 119 *hic est* Cerealis Castellensis, cuius extat contra Maximinum
 Arianum libellus 120 tamazensis *H*

et cathedrae quae episcopos non habuerunt.

Maiucensis.	Maurensis.
Nabalensis.	Tingariensis.
Tubunensis:	Oboritanus.

N. III.

Nomina episcoporum prouin. Maur̄. Sitif̄.

- 1 Rufinus Tamallumensis.
 Donatus Sitifensis.
 Maximus Cobiensis.
 Domitianus Igilgitanus.
- 5 Honorius Aquae - Albensis.
 Festus Satafensis.
 Victor Horrensis.
 Maximus Thubusubditanus.
 Victor Ierafitanus.
- 10 Uadius Lesbitanus.
 Pacatus Equizotensis.
 Felix Castellanus prbt̄.
 Constantius Gegitanus.
 Uictor Eminentianensis.
- 15 Saturnius Sociensis prbt̄.
 Iacobus Lemellefensis.
 Cresciturus Cellensis prbt̄.
 Emeritus Macrensis prbt̄.
 Redux Noua - Licianensis.
- 20 Argentius Zallatensis.
 Uindemius Lemfoctensis.
 Auus Ficensis.
 Restitutus Macrianensis prbt̄.
 Uitalis Assafensis.

3 couiensis <i>A</i>	4 igillitanus <i>H</i>	8 Thubusubditanus <i>scripsi:</i>
thugusubditanus <i>AH</i>	9 gerafitanus <i>H</i>	10 lesuitanus <i>A</i>
11 equotensis <i>H</i>	16 Lemellefensis <i>ego: lemelefensis AH</i>	19 no-
balicianensis <i>AH</i>	22 Auus <i>ego: abus A; cf. Maur. Caes. 10</i>	
23 restutus <i>A</i>		

- 25 Uictor Flumen-Piscensis.
 Inuentinus Maronanensis.
 Romanus Molicunzensis.
 Uictorinus Serteitanus prbt.
 Montanus Cedamusensis.
- 30 Clemens Thamagristensis.
 Adeodatus Priuatensis.
 Rogatus Parteniensis.
 Uillaticus Mozotensis.
 Honoratus Tamascaniensis prbt.
- 35 Iustus Acufidensis prbt.
 Emilius Asuoremixtensis.
 Uzulus Thuccensis.
 Aufidius Suristensis.
 Uictorinus Perdicensis.
- 40 Possessor Zabensis.
 Pascasius Salditanus.
 Flauianus Umallensis. sunt n. XLIII.

Nomina episcoporum prouin Tripolitanae.

- 1 Callippides Lepti-Magnensis.
 Leo Sabratensis.
 Faustinus Girbitanus.
 Cresconius Oeensis.
- 5 Seruilius Tacapitanus. sunt n. v.

Nomina episcoporum insulae Sardiniae.

- 1 Lucifer Calaritanus.
 Martinianus de Foru Traiani.
 Bonifatius de Sanafer.
 Macarius de Minorica.

26 maronensis *H* 27 molicuntensis *H* 30 tamagristensis *H*
 1 Callippides (*Καλλιππίδης*) scripsi: calipides *A*; cf. *Maur. Sit.* 16,
Maur. Caes. 70 4 oensis *A*; cf. *Vict.* I, 23
 2 troiani *A*; cf. *Schuch.* I, 171

5 Uitalis Sulcitanus.
 Felix de Turribus.
 Helias de Maiorica.
 Opilio de Ebuso. sunt ñ. VIII.

Ac sic fiunt omnes episcopi diuersarum prouinciarum numero
 CCCCLXVI.

Ex quibus perierunt ñ. LXXXVIII. id est
 de proconsulař. numř III.
 5 de prouinč Numidiaę numř XXXIII.
 de prouinč. Maurit. Caesař numř XXXII.
 permanserunt numř CCCLXXVIII.
 Corsica relegati numř XLVI.
 Hic relegati numř CCCII.
 10 Fugerunt numř XXVIII.
 Passus numř I.
 Confessor numř I.

8 euuso A 1 prouinciarum A 5 numidiaę A
 7 CCCCLXXVIII A

INDEX LOCORUM SCRIPTURAE SACRAE.

Prol. = Prologus. *Pass.* = Passio.

<p>Gen. 1, 1—2 II, 77 1, 26 II, 79 Ex. 1, 12 I, 23 15, 9 II, 31 Num. 6, 23—26 II, 80 Reg. 2, 25 II, 87 Reg. 8, 12 I, 7 Par. 21, 15 III, 70 Iob 1, 21 III, 38 2, 10 I, 50 33, 4 II, 83 Ps. 6, 2 II, 90 7, 15 II, 43 8, 6 II, 64 8, 8 III, 56 12, 4 III, 40 16, 4 III, 66 17, 46 III, 65 21, 11 II, 64 21, 14 II, 17 32, 6 II, 77 33, 3 <i>Prol.</i> 2 34, 26 III, 65 35, 9 I, 49 37, 18 III, 65 38, 2—3 I, 11 38, 11—12 III, 65 41, 4 III, 65 41, 10 III, 68 41, 11 III, 65 48, 2—3 III, 61 49, 16 II, 90 49, 21 II, 90 50, 13 III, 28 58, 7 III, 57 65, 12 I, 20 66, 7—8 II, 80 68, 21—22 III, 68 68, 27 III, 65 73, 5—7 I, 4</p>		<p>Ps. 77, 10 III, 70 77, 25 II, 59 77, 57 III, 57 79, 6 <i>Pass.</i> 5 98, 5 II, 97 101, 21 III, 46 103, 30 II, 83 105, 32 III, 57 108, 18 III, 36 109, 3 II, 72 118, 68 II, 91 123, 7 I, 27 132, 1 <i>Pass.</i> 7 138, 7 II, 90 138, 7—10 II, 88 139, 6 III, 37 142, 10 II, 91 143, 7—8 III, 65 149, 9 II, 33 Sap. 1, 7 II, 88 16, 21 II, 59 Eclus. 24, 5 II, 78 Esai. 1, 18 I, 7 6, 3 II, 80, 100 6, 13 III, 35 7, 9 II, 76 26, 20 II, 20 46, 3 III, 64 47, 8 III, 67 53, 8 II, 68 Hierem. 9, 10 II, 58 23, 18 II, 58 23, 22 II, 58 23, 23—24 II, 88 Thren. 1, 2—3 III, 68 1, 4 III, 67 1, 6 III, 67 1, 10 III, 67 1, 11 III, 67 1, 12 III, 66</p>
--	--	--

Thren.	1, 17	III, 67	Ioh.	14, 10	II, 60
	1, 18	III, 68		14, 13	II, 98
	1, 19	III, 67		14, 16	II, 98
	1, 20	III, 68		14, 28	II, 64
	2, 16	III, 66		15, 4	II, 89
	4, 1	III, 68		16, 8	II, 90
	4, 5	II, 32		16, 13	II, 85
	5, 17	II, 40		17, 10	II, 61
Ezech.	36, 27	II, 88	Act.	5, 3-4	II, 86
Dah.	3, 38	I, 22		7, 51	II, 97
	13, 42	II, 84		13, 2	II, 92
Mt.	5, 22	II, 92		13, 4	II, 92
	5, 34	III, 19		20, 28	II, 92
	9, 4	II, 84		21, 11	II, 92
	10, 32-33	Pass. 13	Rom.	12, 15	III, 64
	11, 27	II, 62		15, 19	III, 69
	12, 31-32	II, 87	I Cor.	2, 10-11	II, 85
	16, 17	II, 62		3, 16	II, 89
	18, 18	II, 34		5, 11	II, 46
	18, 20	II, 88		6, 11	II, 94
	22, 12	III, 36		6, 20	II, 89
	22, 13	III, 23		12, 4-6	II, 81
	26, 39	II, 64		12, 11	II, 81
	27, 46	II, 64		14, 24-25	II, 98
	28, 19	II, 79	II Cor.	1, 3-4	II, 94
Luc.	2, 14	Pass. 11		6, 2	Pass. 11
	14, 26	I, 50		6, 16	II, 89
Ioh.	1, 4-5	II, 71		13, 5	II, 89
	1, 9	II, 71		13, 13	II, 79, 100
	1, 14	II, 68	Gal.	1, 1	II, 92
	3, 18	II, 68	Eph.	4, 5	Pass. 8
	5, 18	II, 60	I Tim.	1, 7	III, 2
	5, 19	II, 61, 63		4, 1	II, 92
	5, 21	II, 61		6, 13	II, 83
	5, 23	II, 61	II Tim.	2, 17	II, 46
	6, 32	II, 59		3, 15	Prol. 3
	6, 38	II, 64		4, 6	I, 45
	6, 41	II, 59	Hebr.	1, 3	II, 58, 71
	6, 44	II, 62	Iac.	1, 17	Prol. 2
	6, 64	II, 83	I Pet.	1, 12	II, 97
	6, 65	II, 84		2, 21	III, 68
	8, 25	II, 77	I Ioh.	1, 5	II, 71
	10, 11	II, 91		2, 1	II, 93
	10, 27-28	II, 83		3, 16	II, 33
	10, 30	II, 60, 63		4, 13	II, 89
	14, 1	II, 61		5, 7	II, 82
	14, 6	II, 62, 67		5, 20	II, 66, 67
	14, 7	II, 62	Apoc.	13, 16-17	III, 47
	14, 9	II, 61, 63			

II. INDEX NOMINUM ET RERUM.

(Nomina, quae in Notitia Africae continentur, non recepi.)

Abaritana provincia I, 13.
Abensa ciuitas I, 40.
Abraham *Pass.* 3.
accedentes ad fidem II, 47; *cf. Lactant. Inst. Diu. VI, 21, 4.*
aetum noxium paralysis morbo III, 44.
actiones publicae II, 23.
Adam I, 49.
Adrumetina ciuitas I, 23. III, 27.
Aethiopes II, 18.
Africa I, 1. 13. II, 21. 23. 39. III, 2. *Pass.* 3. fame uastata III, 55 *sqq.*
Africanæ partes *Prol.* 4. Africana provincia *Pass.* 3 (*cf.* I, 3). Africanæ provinciae II, 4. 41. Africanæ terræ prouinciae III, 21.
Agabus propheta II, 92.
Alani *memorantur in titulo regum Uuandalorum*: rex Hunirix Uuandalorum et Alanorum II, 39. III, 3.
Alexander inlustris II, 3; *cf. Malchi fr. 13 Dind.*
alleluaticum melos a lectore in pulpito stante canitur I, 41.
aluens fontis, *Taufbecken* II, 50. III, 34.
Ambrosius III, 61.
ammonere dei populum I, 22.
Andreas abba I, 32.
Anduit presbyter Arrianus I, 41.
annonæ atque stipendia aulicorum II, 10.
Ansaga fluuius Cirtensis II, 14.
Antonius Arrianorum episcopus crudelis III, 42. 53. 54. Eugenium custodiendum accipit et uariis modis uexat III, 43. 44. Habetdeum episcopus rebaptizat III, 45. 46.

Apulia I, 51.
Aquisregiensis ciuitas III, 28.
Aquitana ciuitas I, 23.
arca *Pass.* 6.
archimimus I, 47.
Arminense concilium III, 5.
Armogas comes I, 43 *sqq.*
Arriani dolis Deogratias episcopum necare uolunt I, 27. in catholicos crudeliter saeuunt III, 42 *sqq.*
Arriana heresis II, 1. III, 63. 65.
Arrianorum episcopi in Oriente II, 4. 24. Arrianorum prauitas I, 48. serpentina proles III, 63.
Arriomanitæ i. e. Arriani *Pass.* 2; *cf. Cereal. contra Maximinum, introd. (LVIII, 757 Migne). uidetur nomen probrosum esse et significare: Arius-Narren.*
Augustinus I, 10. III, 61. permultos libros scripsit I, 11.
aula regia I, 43. II, 10. aula filiorum regis I, 43. *cf. domus.*

Barbari i. e. Uuandali I, 27. II, 6. 7. III, 62. barbara ferocitas III, 63.
basilicae I, 4. 46. *cf. Carthago.*
benedictio fontis II, 47. 50.
Bizacena provincia I, 13. 44. II, 101.
Bonifatius comes I, 19.
Bonifatius episcopus Foratianensis II, 101.
Bonifatius episcopus Gatianensis II, 101.
Bonifatius. Sibidensis III, 24.
Bonifatius diaconus *Pass.* 7.
Britii I, 51.

- Calabria I, 51.
 camisiae I, 39.
 Campania I, 15. 51.
 cannaba II, 35.
 Caprapicti eremus I, 35.
 Capsensis ciuitas *Pass.* 7.
 Casur rex Maurorum gentilis I, 35. 37.
 Carthaginiensis ciuitas III, 5. Carthaginiensis urbs *Pass.* 8. Carthaginiensis ecclesia I, 24. II, 2. 3. 42. *Pass.* 15. uniuersus clerus ecclesiae Carthaginis, fere quingenti uel amplius III, 34.
 Carthago: *aedificia et loca in urbe uel extra urbem.* basilica Celerinae I, 9. *Pass.* 16. b. Fausti I, 25. II, 18. 48. III, 34. b. maior I, 9; *sc etiam Augustin. Serm. 258; ut rectius fortasse cum mss plerisque scribendum fuit basilicam Maiorum: cf. Augustin. Serm. 165 et 294.* b. Nouarum I, 25. b. Scilitanorum I, 9. ecclesia Restituta I, 15. Bignae monasterium *Pass.* 16. aedes Memoriae I, 8. III, 17. odium, theatrum I, 8. platea noua II, 13. uia Caelestis I, 8. piscinae III, 16. Mappalia locus, ubi Cypriani martyris corpus sepultum erat I, 16; *cf. Cyprian. ed. Hartel III, p. CXIII.*
 cerei in ecclesia II, 18. cerei manibus gestantur II, 34.
 cilicium III, 43. c. lugubre III, 48.
 cinis capiti iniectus paenitentiae signum III, 48.
 circumcelliones III, 10.
 Clementianus monachus Manicheus II, 2.
 codex I, 41. codices sacerdotum III, 10. codicem ad legendum in manibus gestare III, 20.
 colonatus iure episcopi relegati III, 20.
 conductores possessionum III, 11. c. regalium praediorum III, 11.
 confessores I, 30. 47. 50. II, 28. III, 33. 39. 40.
 Constantinopolis II, 4. III, 30.
 conuenticula populorum II, 1.
 conuentus II, 1. 39. III, 4. 8.
 Corinthii II, 79. 100.
 Corsica I, 13. Corsicana insula III, 20.
 crepido altaris I, 42.
 Crescens metropolitanus Aquitanae ciuitatis I, 23.
 Cresconius episcopus Oeensis I, 23.
 Cresconius presbyter Mizeitanae ciuitatis III, 52.
 Culusitana ciuitas III, 26.
 cymiteria I, 4.
 Cyprianus sanctus martyr I, 16.
 Cyprianus episcopus Unizibirensis II, 33.
 Cyrila episcopus et patriarcha Arrianorum II, 22. 53 *sqq.* III, 29. 49. *Pass.* 2. Eugenium insectatur II, 8.
 Daemon I, 35.
 Dagila uxor cellaritae regis III, 33.
 Dalmatia I, 51.
 Datiua Dionisiae soror III, 24.
 Deogratias episcopus Carthaginiensis I, 24. uasa sacra uendit, ut captiuos redimat I, 25. moritur I, 27.
 Diadocus episcopus *Prol.* 2.
 dies dominica II, 33. d. ascensionis domini II, 38. d. Epifaniorum II, 47.
dignitates et magistratus: auctoritates III, 4. cellarita regis III, 33. comites II, 14. 28. III, 30. decuriones III, 10. domestici I, 19. II, 24. honorati I, 14. 15. inlustres I, 7. II, 3. III, 10. insignes uiri I, 17. iudices III, 11. 12. 13. notarii III, 19. notarius regis II, 3. 41. 54. officiales iudicum III, 9. ordines ciuitatum III, 11. ordines urbium III, 12. praepositus regni II, 15. 43. primates officiorum III, 11. principales III, 10. proconsul Carthaginis III, 27. procurator domus filii regis I, 45. p. domus Hunirici I, 48. procuratores III, 11. senatores I, 12. 15. III, 10. spectabiles III, 10.
 Dionisia matrona III, 22.
 domus regia II, 8. III, 11. 13. domus filii regis I, 45. d. Hunirici I, 48. d. germani regis II, 13. *cf.* aula.
 Donatianorum heresis III, 71.
 Ebusus I, 13.
 ecclesiae Carthaginis a Uuandalis occupantur I, 15. 16. ecclesiae Cypriani martyris duae I, 16. ecclesia

Romana caput omnium ecclesiarum II, 43. ecclesiasticum aurum uel argentum I, 5.
 Edessa Macedoniae ciuitas I, 29. edicta; *uid.* Huniricus.
 Elias homo dei dictus II, 99.
 Ellada I, 51.
 Elpidoforus persecutionis exsecutor III, 34 *sqq.*
 Emilius medicus III, 24.
 Epirus I, 51.
 episcopi et laici catholici a Uuandalis possessionibus eiecti aut serui facti I, 14.
 Eua I, 49.
 Eugenii episcopi Carthaginiensis uirtutes II, 6 *sqq.* petit a rege, ut etiam episcopi transmarini ad disputationem fidei ueniant II, 41 *sqq.* relegatur III, 34. 43.
 Eusebius Caesariensis III, 61.
 Eustratius episcopus Sufetanus I, 23.
 Fames incredibilis Africam uastat III, 55 *sqq.*
 Faustus Buronitanus episcopus I, 38.
 Felicitas martyr I, 9.
 Felix Abbritanus episcopus II, 26.
 Felix Adrumetinae ciuitatis episcopus I, 23.
 Felix caecus ciuis Carthaginiensis II, 47 *sqq.*
 Felix procurator domus filii regis I, 45 *sq.*
 femoralia I, 39.
 fiscus regalis II, 23.
 flatus uenenatorum animalium II, 37.
 Florentianus episcopus III, 18.
 fons, *Taufbecken* I, 21. II, 34. 47. 50. III, 35. 36.
 Fornitana porta I, 10 (*i. e.* oppidi Furnorum; *nam* 'qua tempestate Hipporegiorum obsessa est ciuitas,' *nondum Carthaginem tenebant Uuandali*).
 Frumentii duo negotiatores III, 41.
 Fuscus episcopus II, 45.
 Galibus I, 42 (*non* Gales; *cf.* C. I. L. VIII, 758 dulcis parens Galibus et amabilis patria).
 Gamuth Heldicae frater II, 15.
 Geisericus Uuandalos numerari statuit I, 2. Carthaginem capit et opibus priuat I, 12. prouincias

distribuit I, 13. catholicorum defunctorum corpora sine sollempnitate hymnorum sepeliri iubet I, 16. episcoporum defunctorum loco alios ordinari uetat I, 23. Romam capit I, 24. post obitum Deogratias episcopi interdicat, ne in Zeugitana et proconsulari prouincia episcopi ordinentur I, 29. imperat, ut prouinciae Zeugitanae episcopi ministeria diuina librosque sacros tradant I, 39. praecipit ut in aula sua filiorumque suorum nonnisi Arriani per diuersa ministeria ponantur I, 43. ecclesiam Carthaginis claudit, Zenone principe supplicante reserat I, 51. fratris uxorem et filios interficit II, 14. constituit de successione II, 13. durat in regno annis xxxvii mensibus tribus I, 51.
 Genton *uel* Gento Hunirici frater II, 12. 14.
 Germanus episcopus II, 45. III, 24.
 Getulia prouincia I, 13.
 Godagis, Gentunis maior filius, in exilium mittitur II, 14.
 Graeci I, 11. II, 56. Graecus sermo 'omousion' II, 57. Graeca facundia III, 61.
 Habetdeum episcopus Teudalensis I, 23.
 Habetdeum episcopus Tamallumensis III, 45. 46. Hunirico libellum offert III, 53. 54.
 habitus barbarus II, 8. 9.
 Heldica, praepositus regni Geiserici, cum uxore ab Hunirico interficitur II, 15.
 Hieronimus III, 61.
 Hierusalem III, 69.
 Hildirit Hunirici filius III, 19.
 Hipporegiorum ciuitas I, 10.
 Hispania I, 1. 51. III, 29.
 Holofernes I, 22.
 hordeum exulibus ad nescendum datum II, 37.
 Hortulanus episcopus III, 18.
 hospitia III, 15.
 Huniricus (*Hunirix in edictis et a domesticis suis uocatur*: II, 39. III, 3. 17) I, 48. patri succedit II, 1. primo catholicis fauet et episcopum Carthagine ordinari per-

- mittit II, 1 *sqq.* Manicheos persequitur II, 1. 2. pecuniae cupidus II, 2. in portis ecclesiae Carthaginis tortores collocat II, 9. aulicos religioni catholicae deditos persequitur II, 10 *sq.* filiis regnum statueret desiderans consanguineos suos eorumque fautores crudeliter insequitur II, 12 *sqq.* in clerum Arrianum saeuit II, 16. neminem nisi Arrianum in palatio militare et publicas actiones agere patitur II, 23. sacras uirgines cruciat II, 24 *sq.* 4966 catholicos in eremum mittit II, 26 *sqq.* episcopos catholicos Carthaginem conuocat II, 39 *sqq.* uariis insectationibus agitatur episcopos eruditos II, 45. 52. Arrianos cum catholicis cenare uetat II, 46. uniuersae Africae ecclesias claudit III, 2. edictum grauissimum in catholicos proponit III, 3 *sqq.* episcopos Carthagine congregatos expoliat III, 15. postea relegat III, 20. tortores per prouincias mittit III, 21. uniuersum clerum ecclesiae Carthaginis in exilium mittit III, 34.
- Hunirici edicta: 1) de ordinatione episcopi Carthaginensis II, 3. 4. 2) quo episcopos catholicos Carthaginem ad disputationem fidei uenire iubet II, 39. 3) contra catholicos, qui in fide permanere statuerint III, 3 *sqq.*
- hymni in sepultura mortuorum I, 16. h. a confessoribus in itinere cantantur II, 33. h. nocturni per ecclesiam canente populo concerebant II, 49.
- Ianuarius episcopus Zattarensis II, 101.
- Illyricum III, 69.
- imperatorum catholicorum leges et constitutiones contra hereticos III, 2. 7 *sqq.*
- indictionibus prouinciae ab Hunirico oneratae II, 2.
- Job I, 50.
- Iohannes monachus transmarinus I, 23.
- Israhel populus II, 59.
- Italia I, 14. 51.
- Iucundus presbyter Arrianus, post patriarcha I, 44. II, 13. concrematur II, 13. 16.
- Iudaei II, 51. 77. 97. III, 70. Iudaeorum obscura consilia II, 84. Iudaeorum scandalum II, 100.
- Laetus episcopus concrematur II, 52. lampades in ecclesia II, 18.
- Larenensis ciuitas II, 28. Laribus II, 22.
- Latini flores (= fl. eloquentiae Latinae) III, 61.
- Lazarus II, 51.
- Leontia filia Germani episcopi III, 24.
- Liberatus medicus III, 50.
- Liberatus abba *Pass.* 7. 12.
- libri sacri arma sacerdotum I, 39.
- Ligula I, 17.
- lintheamina baptizatorum III, 36. 48.
- Lucania I, 51.
- Lucas arte medicus, apostoli Pauli discipulus *Prolog.* 3.
- Macchabei germani *Pass.* 7. 13.
- Macedonia I, 29.
- Maiorica I, 13.
- Maioricus Dionisiae filius III, 24.
- Manichei ab Hunirico partim concremantur partim uenduntur II, 1.
- Manicheus II, 2.
- manna II, 37.
- Mansuetus Uricitanus incenditur I, 10.
- Mansuetus episcopus II, 45.
- Marinadus diaconus Arrianus I, 48.
- Martinianus seruus armifactor I, 30 *sqq.*
- martyria I, 30 *sqq.* III, 22. 24. 26. 27. 28. 41.
- Mascula archimimus I, 47.
- Mauretanea maior III, 29.
- Mauri Uandalorum socii I, 25. 35. 38. II, 4. 28. 32. 33. 36. III, 68. *Pass.* 5.
- Maxima serua I, 30 *sqq.*
- Maximus monachus *Pass.* 7. 12.
- Maxulitanum litus I, 17.
- metalla III, 68.
- Mezentius III, 63.
- militia palatii II, 23. III, 9. 13.
- millenarii I, 30. *cf. Ducang. et Pappencordt p. 223 sqq. et 293.*
- ministeria diuina i. e. uasa ecclesiastica I, 39; *cf. uasa ministerii et Ducangium s. u. ministerium.*
- ministeria diuersa in aula regia I, 43.

Minorica I, 13.
 miracula I, 34. 38. II, 11. 47 *sqq.* III, 26. 30.
 missas agere II, 4. 39.
 Mizeitana ciuitas III, 52.
 monasteria I, 4. III, 68. monasterium puellarum I, 32. *Pass.* 5.
 Moyses homo dei appellatus II, 99.
 Muritta diaconus III, 34 *sqq.* *Pass.* 15.
 mysteria diuina II, 28. 100. III, 4. a catholicis etiam ablatis ecclesiis celebrantur I, 18. III, 29.

Nabuchodonosor I, 22.
 Neapolis Campaniae ciuitas I, 15.
 Nicasius III, 71.
 Numidia I, 13. II, 101.

Obadus praepositus regni II, 43.
 oblatio pro salute altari imponitur II, 51.
 Oduacar Italiae rex I, 14.
 Olibrius II, 2.
 omeliae I, 11.
 omousiani *i. e.* catholici II, 39. III, 4. 12.
 omouision II, 56. 57. III, 5. fides omouision III, 12.
 ordinatio episcoporum I, 23. 24. II, 2. 3. 4. 5. 6. 23. *o.* clericorum III, 8. 20. ordinator I, 28. III, 8.
 Oriens III, 68. prouinciae Orientis II, 4.

Palatio regiones quaedam tributa pendebant I, 22.
 palatium I, 22. II, 23. *p.* Zenonis imperatoris III, 30.
 pallia altaris I, 39. *p.* uelaminum II, 18.
 panis mundissimus ac simulacius I, 20. *p.* cibarius II, 16.
 Panpinianus episcopus Uitensis I, 10.
 paralysis morbus II, 26. III, 43.
 paschalis sollempnitas I, 41.
 Paulus apostolus *Prot.* 3. III, 64. 69.
 Paulus episcopus Sinnaritanus I, 29. II, 21.
 Peregrinus diaconus II, 48.
 Perpetua martyr I, 9.
 Petrus apostolus III, 69.
 Pharao I, 22.

Placidia relicta Olibri II, 2. 3.
 praedicatio I, 36.
 Praesidius episcopus Sufetulensis II, 45.
 preces super sepulchrum III, 24.
 proconsularis prouincia I, 13. 29.
 Proculus I, 39.
 pulpitum I, 41.

Quintianus episcopus I, 29. II, 22.
 Quoduultdeus episcopus Carthaginensis cum multis clericis expellitur I, 15.

Rebaptizati III, 60.
 rebaptizatio I, 33. II, 29. III, 46. 47. 48. *Pass.* 3.
 reconciliatio = remissio peccatorum II, 34; *cf.* III, 20.
 Regia locus I, 41.
 Reginus legatus Zenonis II, 38.
 Reparatus subdiaconus III, 30.
 ritus diuini sacrificii consuetus II, 34.
 Rogatus monachus *Pass.* 7.
 Roma urbs quondam nobilissima a Geisericis capitur I, 24.
 Romana ciuitas I, 37 (*i. e.* urbs ciuium Latine loquentium).
 Romani = catholici I, 44. = Afri Latine loquentes III, 62.
 Rufinus Eusebii translator III, 61.
 Rusticus subdiaconus *Pass.* 7.

Sabana quibus baptizati teguntur III, 35.
 Sabelliana heresis II, 69.
 sacculus II, 30.
 saccus III, 43.
 sacerdotia. 1) *catholicorum*: episcopi *passim*. metropolitanus I, 23. presbyteri I, 37. 51. II, 26. III, 35. seniores = presbyteri III, 67. archidiaconus III, 35. diaconi II, 26. 48. III, 34. subdiaconus III, 30. clerici I, 15. 16. II, 4. III, 8. 38. 39. officium clericorum II, 50. clerus II, 41. ministri I, 37. 51. officium ministrorum III, 35. lector I, 41. lectores infantuli III, 34. sacerdotales III, 10. — 2) *Arrianorum*: patriarcha II, 13. 54. episcopi I, 19. II, 8. 15. 51. III, 29. 38. 42. 48. presbyteri I, 41. 44. II,

1. 16. III, 42. 48. diaconi I, 48. II, 1. 16. clerici III, 42.
 sacramenta diuina I, 21. certo tempore populo porrigebantur I, 42. = uasa ministerii I, 40.
 Sallustius III, 61.
 Salutaris archidiaconus III, 35. *Pass.* 15.
 Sardinia I, 13. 51. II, 23.
 Saturianus seruus I, 30.
 Satorus procurator domus Hunirici I, 48 *sqq.*
 Scilitani martyres I, 9.
 scorpionum multitudo in deserto II, 37.
 Sebastianus comes Bonifatii gener I, 19. a Geiserico occiditur I, 21.
 Secundianus episcopus Uibianensis II, 45.
 Selencia II, 92. III, 5.
 senatores Carthaginenses haud pauci a Geiserico capiuntur I, 12. s. et honorati in exilium mittuntur I, 15.
 Septimus monachus *Pass.* 7.
 sepultura cum sollemnitate hymnorum I, 16. s. cum sollemnibus orationibus II, 34.
 Seruus uel Seruius uir nobilis III, 25.
 Seruus subdiaconus *Pass.* 7.
 Sesaon cognatus Geiserici I, 35.
 Seuerus patricius I, 51.
 Sicca Ueneria II, 22. Siccensis ciuitas II, 28.
 Sicilia I, 13. 51. II, 23. Oduacro tributario iure concessa I, 14.
 Sion = ecclesia: Sion captiua I, 7. Sion ciuitas dei III, 67.
 sortes Uandalorum (*κλήροι γῆς*) II, 39. III, 4. *cf. Ducang. et Papencordt p. 180.*
 spata I, 41.
 Stephanus sanctus III, 49.
 stola baptismatis III, 36. *Pass.* 3.

Tabracenum monasterium I, 32.
 Tamallumensis ciuitas III, 45.
 Tambaiensis ciuitas III, 28.
 Tertius III, 24.
 Teucharia II, 15.
 Teucharus ex lectore III, 39.
 Theodericus Geiserici filius I, 44. II, 12. 13. in exilio moritur II, 14. eius uxor et filius maior occiduntur II, 12. 13. alter filius et filiae duae adultae longe remouentur II, 14.

Thoma ordinator Deogratias episcopi in publico caeditur I, 28.
 thronus episcoporum II, 6. 8. 53.
 Timotheus *Prol.* 3.
 Tipasensis ciuitas Mauretanae maioris III, 29.
 tormentorum genera uel instrumenta apud Uandalos: nerui I, 6. 43. cordae I, 43. cannabini funes I, 43. fustes I, 33. II, 45. 54. III, 21. 22. 25. 33. 40. flagella II, 16. III, 33. uirgae III, 22. uerbera III, 23. suspendium II, 24. III, 21. 26. 28. 31. 63. trocleae III, 25. cuspis I, 34. unguiae III, 28. 63. cruces III, 63. ignes III, 21. 27. 63. lamminae ignitae I, 10. II, 24. III, 28. incendium II, 13. 14. 15. 52. rei quadrigis adligantur I, 37. capite deorsum ad unum pedem penduntur I, 43. scrobes fodiunt I, 44. per plateas ad ostensionem omnium ducuntur II, 9. sub sole ardente frumentum metunt II, 10. ligna caedunt III, 20. bestiis obiciuntur II, 16. III, 27. caenum, aqua marina, acetum, amurca, liquamen eis infunditur I, 6. capillus cum cute euellitur II, 9. linguae, manus, pedes, aures, nares absciduntur, oculi effodiuntur III, 30. 31.
 tortores I, 43. II, 9. III, 21. 28. 32.
 Tracia II, 24.
 tractare populo II, 4. 8.
 tractatus quas Graeci omelias uocant I, 11.
 Tripolitana prouincia III, 42. Tripolitanos duos I, 23.
 Tuburbitana ciuitas maior III, 25.
 Tulliana eloquentia III, 61.
 Tunuzuda I, 42.

Valentinianus imperator partem Africae obtinet I, 13. U. Augustus I, 24.
 Ualerianus Abensae ciuitatis episcopus I, 40.
 uasa ministerii aurea uel argentea I, 25. ueredi II, 38. III, 39.
 uexillum crucis II, 50.
 Uicis episcopus Sabratenus I, 23.
 Uictoria matrona III, 26.
 Uictorianus proconsul Carthaginis III, 27.

Uicus Ammoniae I, 42.

Uillaticus episcopus a Casis Medicanis II, 101.

Uincentius episcopus Gigitanus I, 29.

Uindemialis episcopus Capsensis *Pass.* 7.

uirgines sacrae I, 35. II, 24.

uisio Felicis caeci II, 47. 48. uisiones ante Hunirici persecutionem II, 17 *sqq.*

Uitarit notarius Hunirici II, 3. 41.

Uranus Zenonis legatus III, 32.

Urbanus episcopus Girbensis I, 23. urbes multae in Africa desolatae I, 8. III, 60.

Uticensis campus II, 10.

Uuandali Africam occupant et denastant I, 1 *sqq.* eorum numerus octoginta tantum milia I, 2. praecipue in sacerdotes catholicos saeuunt I, 5 *sqq.* aedificia diruunt I,

8. basilicas suae religioni tradunt I, 9. 15. in medio Uuandalorum habitare catholicis non concessum I, 22. cum Mauris praedam ingentem ex Roma capta diuidunt I, 25. ex iussu regis etiam in suos homines poenas exercent III, 31. Uuandali duo confessores III, 38. catholicos sacerdotibus suis adducunt rebaptizandos III, 47. diuites facti retentione Africae et multarum prouinciarum spoliis III, 59. Romano nomini infesti III, 62.

Zenon imperator I, 51. II, 2. 3. 38. III, 30. 32.

Zeugitana prouincia I, 13. 29. 39.

Ziquensis mons II, 20. III, 52.

Zuritana ciuitas II, 30.

III. INDEX UERBORUM ET LOCUTIONUM.

A, ab. I, 7 sibi ab hospitibus misericordiam uindicabat. I, 26 ab hoc opere feriabatur. II, 6 esse ab omnibus gratus. II, 54 afflictionem quam a persecutoribus sustinemus. II, 62 a modo = ἀπ' αὐτοῦ. II, 74 splendor ab igne genitus. II, 99 a Christo Christiani nuncupamur. II, 101 Uillaticum a Casis Medianis. *Not. Num. 86* Quoduultdeus a Turres Concordi. III, 4 si quid ab (= ex) eorum proposito posset aptari. = *abl. instr. uel per.* I, 49 saturatus ab ubertate domus dei. II, 70 a se ipso subsistens. III, 65 defeci non a fortitudine manus tuae. = *abl. separ.* II, 26 a lumine temporali priuati (*cf. Indic. ad Cyprian. ed. Hartel, Comodian. Instr. I, 24, 2, Iordan. Get. cap. 57*). III, 67 ab omnibus desolatam. = *quam.* II, 66 nam si alterius a patre substantiae est. ab *ante* s. II, 83 ab spiritu; *item* II, 90. 92. 99. — *ante t.* III, 26 ab terra. abiecte ambulas II, 30. *ablatiuus.* I, 1 bisseus milibus angusto se limite coartauit. I, 8 nullis habitatoribus incoluntur. I, 15 miseratione bonitatis suae Neapolim perducere dignatus est. I, 44 capite truncari. II, 15 capite detruncauit. = *in c. abl.* II, 3 praesentia eius. III, 32 cuius praesentia. = *per.* III, 4 auctoritatibus (= *per auct.*) enim cunctis populis fecimus innotesci. *ablat. pro accus.* II, 39 Carthagine ueniatis. *Not. tit.* qui Carthagine uenerunt. *ablat. absol. mire positus.* I, 9 con-

gregatis innumerabilibus turbis... cruciabant. II, 14 sui fratris uxori ligato pondere lapidum in Ansa fluuium demersit. II, 28 statim illis clamantibus... includuntur. III, 12 quos abstinere decernimus, in persecutione uenturis. III, 39 suggerente Teucharario... debere dicit (*scil.* Teuchararius) duodecim infantulos separari. III, 45 alio autem nostro episcopo Habetdeum similiter relegato quantum poterat infestari (*scil.* Habetdeum). *abl. gerund. pro partic. praes.* I, 23 crescendo firmabatur. I, 38 orando atque psallendo animas emisere. I, 43 tibias torquendo constringerent cordis. J, 47 blandiendo inuitabat. II, 11 orando ingemuerunt. II, 14 affigendo proiecit. *ibid.* iactando demersit. II, 19 purgando proicere. II, 27 trahendo perducant. II, 38 laniando perderet. III, 32 ascendendo ad palatium et descendendo transire. III, 46 clamando defendi. III, 56 torrendo desiccans. III, 67 defecerunt quaerendo sibi escas. III, 68 manducaret fel et potaretur aceto domini sui passionem imitando. III, 69 gemunt lugendo. *Cf. Draeger, Hist. Synt. II, p. 814. Roensch, It. u. Uulg. p. 432 sq.* *abl. loci. Prol.* 1 quae prouinciis, locis aut regionibus euenissent. I, 41 pulpito sistens. I, 24 Tunuzuda contigit, Galibus, Uicu Ammoniae. II, 27 animali sedere. II, 38 legendum media ecclesia. III, 9 qui suis palatiis militarent. III, 14 ecclesias quibuscumque terris et regionibus constitutas. III, 16 me-

diis stercoreibus aelatumus. III, 22
 celsiori loco consistunt. III, 84
 media urbe caederentur. *Cf. Draeger, Hist. Synt. I, p. 460.*
ab. temp. I, 40 multo tempore iacuit. I, 51 durauit in regno annis triginta septem, mensibus tribus. II, 15 tota die iacantia. *ibid.* temporeque multo eum ibi degere statuit. II, 52 fit silentium diebus multis. III, 36 decem mensibus texui. III, 71 tenuit Huniricus dominationem regni annis septem mensibus decem.
 absque solacio seruuli II, 14. absque pedibus III, 31.
abstractum pro concreto. I, 3 speciositatem terrae depopulabantur. I, 7 barbarus furor inuentem infantiam elidebat ad terram. I, 8 paucitudinem parietum solo aequabant. I, 9 hostilitas = hostes. *ibid.* arceus murorum defensione. I, 13 totius Africae ambitum obtinuit. I, 25 multitudo captiuitatis. *ibid.* libertatem de seruitute liberare. *ibid.* coniugia = coniuges. I, 34 lignorum soluta est fortitudo. II, 22 magnitudo consumpta est gregia. II, 36 sepultura = sepulchra. II, 42 sine antiuersitatis adsensu. II, 72 diuinitas = deus; *cf.* II, 76. 96. III, 14. — II, 79 aequalitatem distinctionis (= distinctarum) personarum. III, 2 placuit tyrannicae potestati. III, 10 iniquitas = inimici. III, 19 cogitauit multorum pia simplicitas. III, 31 coaceruare diuersitates poenarum. III, 36 maiestas uenerit indicantis. III, 38 miseratio Christiana uictui contulerat profuturum. III, 39 bisseuus numerus puerorum reuocatur. *ibid.* quos uolentia heretica reuocauit. III, 43 asperitate cilicii adtereret corpus. III, 44 nisi heretica feritas ingressisset. *ibid.* pietas Christi subueniens sanum exhibuit. III, 49 inuentem infantiam in suum gurgitem demerserunt. III, 50 cogitauit impietas Arriana filios separare. III, 52 nulla succurrente sustentatione ciborum. III, 56 herbae ediderat tellus uirorem. III, 63 si disputare nitabatur de fide barbara ferocitas. *Pass.* 9 ubi nulla miseratio adrideret.

abyssus putei sulphurantis = gehenna III, 36.
 accessus = copia, potestas. I, 50 interdicitur ei produandi accessus. III, 88 ueniendi haberet accessum.
 accipere = intellegere. II, 28 ut uocis editio acciperetur in uerbo.
accus. c. inf. I, 2 statuit omnem multitudinem numerari; *cf.* II, 9. 15. III, 14. — I, 24 factum est episcopum ordinari. II, 70 non fieri posse unam eandemque esse substantiam geniti atque ingeniti. III, 3 facit expendi. III, 4 fecimus innotesci. III, 6 faerent perueniri. III, 11 faerent praesentari. III, 15 faciebant uagari pendentem. II, 15 corpora trahi mandauit; *cf. Pass.* 5 ecclesias claudi mandauit. II, 15 quae sepeliri concessit. III, 12 quos ab omnibus supradictis abstinere decernimus. III, 28 petiuit sese deponi. III, 43 nullam introire permitteret. *cf.* contingit. — *in enunt. relat.* III, 33 ubi nullum humanum esse consolantis affectum.
accus. Graecus. I, 49 torrentem delectiarum eius potatus. III, 36 induisti te maledictionem. *ibid.* exutum stolam nuptialem. *Pass.* 5 cibari eos panem lacrimarum; *fort. etiam* II, 18 *cum BV scrib.* repletam porcorum multitudinem. *cf. Boensch., It. u. Uulg. p. 437.*
 acsi = tamquam, quasi *Pass.* 8.
 actiones publicas agera II, 23.
 ad. I, 43 dum ad unum penderet pedem. II, 99 ad nomen dei patris homines dei appellantur. III, 11 tenerentur ad poenam. III, 27 ad quod (= qua re) tyrannus excitatus. — *pro in saepe.* II, 10 dirigit uiros ingenuos ad campum Uticensem; *cf.* II, 26. 30. 33. 45. III, 19. 38. 50. 53. 60. — ad modicum = breue tempus. III, 27 ad modicum atque temporaliter gloriari. III, 51 ad modicum gloriare. *Pass.* 8 temporalia ad modicum sufficere supplicis. — *ad pro a—ab in mes.* III, 18 ad rege *BV*. III, 26 ad terra *B* (ad terra *V*). III, 65 ad persecutione *B.* *Not. Num.* 86. Quod nullatenus ad Tarres Concordi. *A. Res eo magis digna est quae*

- memoretur, quod in cod. Lucensi saec. VIII, qui Computum Carthaginiensem a. 455 compositum continet, ad pro a sexies legitur. Cf. Krusch, Studien z. christl.-mittelalt. Chronologie, p. 147.*
- addere *cum inf.* = insuper, praeterea. II, 10 addidit quoque et laboribus eos conterere rusticanis. III, 21 addidit itaque bestia illa per uniuersas Africanæ terræ provincias tortores crudelissimos destinare; *cf. Boensch p. 453.*
- adeo = ideo. III, 7 adeo in his est necessarium ac iustissimum retorquere. III, 12 diem autem praestitutum adeo pietas nostra constituit. *Cf. Paucker, Subrelict. lexicogr. lat. scrut. p. 60.*
- adfectum eleuare ab terra III, 26. — adfectum germanum commodare III, 64.
- adgestio seruorum III, 59.
- adiectiuorum in alis usus frequens.*
- carceralis *Pass.* 9. carnalis II, 29. coniugalis I, 30. III, 26. episcopalis III, 63. feralis I, 9. 22. III, 15. *Pass.* 3. 6. generalis III, 47. maritalis I, 31. martyrialis III, 27. matronalis III, 49. molaris *Pass.* 4. mundialis *Prol.* 2. *Pass.* 8. naualis III, 29. *Pass.* 14. poenalis I, 16. regalis I, 48. II, 23. 56. III, 11. specialis II, 41. III, 8. spiritalis I, 32. II, 1. 99. temporalis II, 23. 26. *Pass.* 8. triumphalis III, 3.
- adiectiuum uel participium loco substantiuum positum.* I, 3 praerupta terrarum uel seclusa quaeque. I, 7 inlustribus. I, 14 laici; *cf. III, 63.* I, 33 implacabilis feras. I, 36 gentiles = gentes; *cf. II, 98. Pass.* 5. — I, 38 in angusto (= periculo) fugae. *ibid.* mirabilia = miracula. I, 49 coeueas. II, 4 et 39 missa, ac. II, 9 masculinum = uirum. II, 16 modico aquae; *cf. Pass.* 5 post modicum temporis. II, 18 beatorum turba. II, 24 uerecunda pudoris. II, 40 catholicos et sic *passim.* II, 44 aduersariorum obiecta. II, 45 uenerabiles. II, 79 caelestia. II, 86 de terribilibus. III, 8 de proprio ablati. *ibid.* specialia. III, 10 spectabiles, principales, sacerdotales. III, 39 uocalis = cantor. III, 58 siluarum secreta.
- adiectiuum pro genetiuo substantiuum uel pro subetantiuo cum praepos.* I, 6 reuerentia sacerdotalis (s. e. sacerdotum, quae sacerdotibus debetur). I, 7 senilis maturitas. *ibid.* ab uerbis maternis. I, 25 de seruitute barbarica. I, 81 maritali fiducia. I, 42 regio iussu; *cf. I, 48. II, 41. 56.* — II, 6 sub barbara dominatione. II, 31 uisitationis humanae consolatio. II, 40 cor barbarum. II, 60 paternae unitatis adsertio. III, 20 nauibus dominicis. III, 50 auctoritate uxoria. III, 63 disputatio episcopalis. *Pass.* 3 serpentinam (= diaboli) suggestionem. *Pass.* 4 industria molari. *P.* 6 cadaueribus mortuis. *ibid.* uictricia trophea. *P.* 7 dominicae seruitutis. *P.* 10 tyrannicas ad aures. *P.* 14 naualem supplicium. *P.* 15 praeepto dominico.
- adiectiuum pro aduerbio.* I, 12 abstulit rapax. I, 14 serui perpetui remanent. I, 29 apud Edessam commanet peregrinus. I, 47 callidus occulte praecipiens. II, 30 inportuna uideretur iungi. III, 44 pergit festinus. *Pass.* 4 crudelissimus imperauit. *Pass.* 9 facilia subponerent colla.
- adigere. III, 27 adigat bestiis. III, 28 adigite supplicis. *Pass.* 10 supplicis adigi.
- adimplere. II, 89 hoc totum in spiritu habitatione adimpletur. *Pass.* 10 nauemque imperat lignorum manipulis adimpleri.
- aditus = copia, facultas. III, 8 aditus supplicandi. III, 29 aditum nauigandi.
- adponere. II, 12 crimine adposito. II, 52 calumniis adpositis.
- adprobare de fide II, 39.
- adridere = consolari. *Pass.* 9 ubi nulla miseratio adrideret lenitatis.
- adsensum facilem commodare III, 27.
- adsertio II, 60.
- adstruere = adserere, adseuerare. III, 5 dum se conflictui paratos adstruerent = narrare. III, 31 in ipsa quoque quae gesta sunt Carthagine si nitatur scriptor singillatim astruere.

II. **adumere.** II, 54 sibi nomen Cyrila adsumpsit. III, 3 censuram seueritatis adsumimus. III, 4 nullo conuentus omonsiani sacerdotes adsumerent. III, 6 hoc uidentur adsumpsisse temeritate transacta. III, 7 quam (obstantionem) prauis uidentur adsumpsisse consiliis. II, 58 prae adsumpta; cf. II, 42.

adundere in credulitatem II, 50.

adulescentula II, 6. III, 57.

aestimare = existimare II, 52. 76. 93. III, 51.

affatibus saecularibus inuitabat I, 47.

afflictio (adl.) I, 44. II, 52. 54. III, 52.

affligere (adl.) II, 31 grauiter affliguntur. cf. III, 11. 16. 27. 45. 65. 69.

agere. I, 33 agens cum eis. II, 1 coepit mitius et moderatius agere. II, 4 missas agere. II, 28 blandis sermonibus cum dei confessoribus agere. II, 30 dum iter ageremus. II, 44 hoc agebat Eugenius. II, 45 agens argumentationibus crebris. III, 8 conuictus agere. I, 22 hoc persecutionis genus agebatur. III, 40 dum cum eis non blanditiis ageretur.

agger publicus = uia publica II, 36.

agones II, 33.

agentes inuicem singuli nobis II, 13 (*ubi libri meliores agentes fort. recte; cf. agere*).

ait = inquit. II, 18 subito, ait, luminis illius extinctus est fulgor; cf. II, 20. — II, 88 'ubicumque', ait, 'fuerint duo uel tres collecti'. — *orationi rectae praemittitur.* II, 62. 63. 66. 71. 80. 81. 82. 83. III, 20.

alieni = ethnici III, 61.

alii = reliqui, ceteri. II, 4 (*bis*). III, 11.

aliquando = quondam II, 32. = nunquam III, 62. = umquam II, 37. III, 62.

aliquanti = aliquot I, 49. III, 5.

alius = alter I, 16. 49. II, 31. III, 27. 41. — *abundat.* III, 28 cui frater alius metuens.

alleluaticum melos I, 41.

alter = alius. II, 66 si alterius a patre substantiae est.

altissimus = deus II, 78.

ambigere trans. II, 68 quod nullus ambigit Christianus.

ambitus. I, 13 totius Africae ambitum. *Pass.* II per ambitus platarum domino decantantes.

amputare = extinguere, delere II, 17. quod in Ariminensi concilio uel apud Selenciam amputatum est III, 5.

anacothon. II, 68 cum ergo non dixerim — *apodosis deest.* III, 31 aliosque uideas nimio suspensio palis euulsis caput, quod eminere solebat, in medio scapularum fuisse demerum. III, 45 nam cum diuersis eum persecutionibus affligeret nec posset facere Arrianum — promiserat enim suis — at ubi in sua promissione minor inuentus est, cogitat aliud.

anguis = diabolus *Pass.* 2.

angustia, ae II, 31.

animal = iumentum, equus II, 27. III, 15.

antiptosis in mss antiquioribus obuia. I, 16 ad sepulturae B. II, 24 contra iure BV. II, 58 super semitae desertae BV¹. *ibid.* ad pecore BV. II, 76 ob breuitatis compendio BV¹. II, 83 sine dubium BV¹. II, 86 pro totum BV¹A. II, 101 (*ubi uid. adnot.*). III, 71 ex heresim BV¹Ma. Cf. *Roensch p. 406 sqq. Hoffmann, Ind. gramm. ad Afr. prou. iii. p. 66. Reusch, Die Würsburger Itala - Fragmente, Theol. Quartalschr. 1872, p. 377.*

antistes = episcopus. I, 10. 26. II, 49. *Pass.* 7.

apostatatare III, 34.

aptare. III, 17 fraudem sibi nescientes aptatam. III, 22 fustibus aptare.

argumentatio = ars, fraus, calumnia. II, 45 agens argumentationibus crebris, ut quoscumque episcoporum audierat eruditos, uariis insectationibus agitare; cf. argumentum.

argumentum = ars, stropha. I, 21 quem alius generis argumento postea bellicosum uirum occidit; *uid. Ducang.*

armifactor I, 30.

arpagare III, 63.

artare = uexare, cruciare. I, 28 dum uariis insidiis saepius artaretur.

III, 28 artata poenis. III, 28 poenis Christianos artate. III, 35 artatur poenis. III, 46 unculis artat episcopum. = cogere. II, 35 artabatur multitudo ad currendum; cf. *contare*.

artifex trinitatis *Pass.* 8. artifices deo de fonte mundus uscendi I, 21.

aspiratio neglecta. III, 63 arpagaret. III, 36 et 47 caracterem, III, 47 caracteris. III, 17 et 18 carta. III, 36 ciamidem. I, 43 cordas et cordis (bis). *Profl.* 4 debacantibus. *Profl.* 2 Dindoco. I, 51 Ellada α . II, 36 esalabant; cf. III, 31. 52. 58. I, 11 emelias α . = ombusion et ombusion α *semper*. θ *plerumque*; cf. II, 89. 56. 57. III, 4. 5. 12. — III, 22 pulcritorem, I, 8 pulcritudinem. I, 41 spatia. I, 23 Teudalensem. II, 24 Traciae. III, 25 trocleis. *ibid.* Taburbitanae. I, 42 Tunzuda. *Not. Num.* 110 Opi-tensis. *Byz.* 32 Ermianensis, 62 Eliodoros, 94 Irensis, 107 Unuricopolitanus, 118 Orrea. Cf. *Moeller p. 13 sq., Hoffmann p. 37 sqq. et p. 51. Vita Fulgent. Rusp. 4*: uolens eum (mater) peregrinae linguae teneris adhuc annis percipere notionem, quae facilius posset uicturus inter Afros locutionem Graecam seruatis aspirationibus, tamquam sibi nutritus exprimere.

aspiratio addita. III, 12 coherceant. II, 34 Danihelis. — heremus *semper* (I, 35. II, 26. III, 38. 42). — II, 59 Israel.

asyndeton. I, 21 et iterum conspergatur, mittatur in furnum. II, 47 surge, uade ad seruum meum Eugenium. II, 48 orat ueniens cum ingentibus lacrimis, suggerit cuidam diacono. III, 43 ut nullum ad eum introire permitteret, insuper extinguere cogitaret. III, 53 pergit tunc ad Carthaginem; adire censuit nefarium regem.

attestari = adseuerare II, 6.

aucupari. II, 31 ubi aduersarius nulum potuit aucupari (i. e. capere). *Pass.* 8 aucupante diabolo.

audientia = collatio, disputatio. II, 55. III, 1.

auditu mentis percipere II, 72.

aufugare I, 14.

aula uenerabilis = ecclesia I, 4.

autumare I, 5.

auocare = delectare I, 27; cf. *Rosensch p. 351*.

Baiulare III, 35.

balbutientia uerba producere III, 44. beneficentiae? sic *BVC^oWMaPb* II, 93; cf. munificentia C. I. L. VIII, 32.

bis acutum genus frumenti *Pass.* 4. bisseus milibus I, 1. bisseus numerus puerorum III, 39.

bonum de uobis cogitauit III, 17.

burdo II, 27.

Caedes = uerbera. III, 25 post caedes innumerabilium fustium. III, 34 clerus caede inediaque maceratus. cf. *Cassian. Collat. XVI, 32*.

calathi (= flores) historiae *Profl.* 1. calculi = lapides I, 23.

calumniae = uexationes, iniuriae I, 22. II, 2. 52.

calumniator = uexator II, 2.

calumniosa series III, 19. calumniosus dies II, 52.

camisia I, 39.

cannaba II, 35.

capere mansionem II, 36.

capessere = capere, *καπεσι*. I, 25 et quia loca nulla sufficebant ad capessendam multitudinem tantam.

captiuare I, 12. 24. 39. III, 53.

capulus = gladius. *Pass.* 9 et capulo persequentis facilia subpoharent colla.

caracter = littera uel scriptura. III, 47 nisi descriptam caracteris indicio suam miseri ostenderent mortem.

carcerarii *Pass.* 9.

carlosa senectus I, 26.

castra = oppida. I, 9 congregatis in circuitu castrorum innumerabilibus turbis, i. e. in circuitu oppidorum, quae obsidebant. III, 57 nec castra omnino remanserant ('castra' uox pertinet ad illud, quod dixerat nulum gestum est tempore illo commercium). cf. *Ducang.*

catomos (*κατ' ἀμους*) occiderunt I, 28; cf. *Ducang.*

causas asserendae fidei adsumere II, 42.

cellarita III, 33.
 censere = imperare II, 23.
 cespes = ager, fundus. II, 10 cespites messium (*Erntefelder*) desecarent. III, 55 non satis respersa uultus cespitum uiridabant. III, 56 graminosus cespis. III, 57 nullum cespitem terrae uertit aratrum. *Pass.* 6 ampli et lati cespitis domini.
 cibari *Pass.* 5.
 circa. II, 1 coepit moderatius agere et maxime circa religionem; nostram. II, 4 si hoc circa eos; non fuerit obseruatum.
 circuibat I, 26. circuibant III, 48; *contra* III, 57 circumeuntes.
 claret = apparet *c. aca. et inf.* II, 62. 82.
 clauatus. *Pass.* 14 clauati feruntur potius quam ligati; *uid. significare* clauis confixi.
 coartare = cogere. I, 39 qui coartaret ad tradendum ministeria diuina domini sacerdotes; *cf. artare.*
 coepiscopus II, 89. 41. 43. 44.
 coercere = impedire II, 36.
 cogitare = statuere. — *cum. inf.* I, 17 cogitauerunt supplicandi gratia regem adire. III, 44 cogitauit simul extinguere. — *cum. cons.* ut. I, 19 cogitauit rex ut Sebastianum taliter conueniret. II, 10 cogitat ut nostrae religionis homines neque amones neque stipendia saluta potirentur.
 cognitor = quaesitor II, 53.
 cognoscere = scire, nouisse. I, 49 cognoscit deus quia inuitus facturus es hoc. III, 3 publice originem huiusmodi personae se cognoscere esse subiectos (*gleonastice pro* subiectae essent).
 cognoscer = constat, *σπίλος εἶμι.* II, 7 ubi ecclesia ne unius nummi habere cognoscat facultatem. III, 5 dilationem aliquorum dierum dedisse cognoscitur.
 collatio = disputatio II, 53. III, 63.
 collocati = degentes, morantes II, 37.
 collocatio uerborum. I, 11 tunc illud eloquentiae, quod ubertim per omnes campos ecclesiae decurrebat, ipso metu siccatum est sament. I, 19 famosi illius gener comitis Bonifatii. I, 21 quam propositionem

Geisericus eum omnibus qui aderant cum audisset. I, 27 nisi consilio prudenti, dum quocumque (*scil. multitudine*), nesciente multitudine sepeliretur. I, 36 uirtutem neglexit cognoscere diuinam. I, 44 a suo prohibetur iucundo presbytero; *cf. Augustin. C. D. XVIII, 13* de fabro Daedalo et eius Icare filio. I, 49 quod illa planus deo magis ut uelociter prouenisset, impios pronocibat, *ibid.* suis genus complectitur alnis. II, 8 cetidianis et praecipue eum Cyrila calumniis insectantes. II, 11 illa arida incolonia confessoris restituta est manus. II, 23 ut nostrorum episcoporum defunctorum fias sibi substantiam uindicasset. II, 58 deligunt de se nostri qui pro omnibus responderent decem. III, 3 quod quibusque personis, prout eorum facta meruerint, seu bona seu forte talibus contraria, dum facit expendi, simul etiam prouenit compensari (*pro* quod, dum et *rel.*). III, 23 talibus itaque filium solidans uerbis. III, 25 Serui quoque Tuburbitanae ciuitatis maioris, generosi et nobilis uiri, pro Christo quas pertulit quis explicet poenas. III, 26 uel horum quos genuisti miserere impia paruulorum. III, 61 eius translator Graecae facundiae Latinisque floribus Rufinus ornatus. colonatus iure ad excolendum agros accipias III, 20.
 colmare. III, 18 scripturae tenorem, qui huiusmodi sermonibus fuerat coloratus. III, 51 fallaciam suam colorare maxime poterunt; *cf. Boensch p. 384.*
 comitari cum. I, 49 secum comitantibus filiis. II, 30 cum dei exercitu comitantes; *cf. Boensch p. 523.*
 commanere I, 15. 29. 35. III, 41.
 comparationis gradus ita inter se confundit auctor, ut iam inter posituum, comparatum, superlatuum discrimen non sit. 1) *comp. pra. post.* I, 5 facilius. I, 11 dulcius. I, 27 saepius, *item* I, 26; 34. 43. II, 29. III, 25. — I, 43 crebrius. II, 1 mitius et moderatius. II, 2 uehementius. II, 8 misoribus. II, 12 acrioribus. II, 14 longius. II,

24 peiora. II, 28 grauiori . . . la-
tiori. II, 43 grauius. II, 71 eui-
dentius. III, 38 libentius. 2) *comp.*
pro superi. I, 4 sceleratius. II, 1
sollicitius. II, 9 uehementias. III,
36 acrius. III, 42 crudelius; *cf.*
Pass. 9. — III, 43 artiori. II, 64
quam plura = quam plurima; *cf.*
Coripp. in laud. Iust. II, 311;
Paucker, Subrelict. p. 14. 3) *iun-*
guntur posit. et comp. II, 7 in-
gentia et maiora. 4) *iung. posit.*
et superi. I, 20 mundissimus ac
simulacius. I, 24 nobilissimam at-
que famosam. II, 31 angusta et
teterrima. II, 52 peritos et doc-
tissimos. *ibid.* strenuum atque doc-
tissimum. II, 76 multitis et cre-
berrimis. III, 7 necessarium ac
iustissimum. *Pass.* 4 longinquis et
extremis. *Pass.* 6 nobiles et opti-
mi. *ibid.* delicatae et nobilissimae.
5) *comparatiuo additur* magis. II,
2 magis laudabilior. III, 59 maiore
magis inopia. 6) *superlatiue ad-*
ditur nimis. III, 44 acetum asperum
nimisque acerrimum.
compositum pro simplici. I, 9 ene-
care; *item* II, 52. *Pass.* 14. — I,
27 peruidere; *cf.* I, 37. — II, 41
conpromittere. — II, 71 perdocere.
II, 76 praeualere; *cf.* III, 8. —
II, 96 abnegare. — III, 5 praed-
damnare; *cf.* III, 12 (*bis*). — III,
20 incidere. — III, 22 computare;
cf. III, 50. — III, 48 imputare.
conceptio = sententia, tenor III, 8.
concremare = cruciare III, 21; *cf.*
cremare.
concrepare II, 49.
concupiscibilis II, 18.
condemnare. I, 44 ad fodiendas eum
condemnat scrobes. II, 16 ad faci-
endas scrobes condemnavit.
condemnatio = poena III, 9. = multa
III, 11.
conexus = uinctus III, 51.
confector librorum I, 10.
confessor, *femin.* III, 33.
confidere sibi de salute II, 99.
conflictus = disputatio II, 39. 53.
55. III, 5. 6. 16.
confusio = pudor II, 51. = igno-
minia, dedecus II, 99.
confusus = *αλογως* I, 35; *cf.*
Roensch p. 354.

coniugatio. 1) *formae quaedam sin-*
gulares. II, 9 iectis. II, 13 parci-
turus. II, 45 necebat. III, 29 con-
fugiuit. III, 36 dicebit; *cf. Roensch*
p. 291. III, 51 uideam = uidebo;
cf. Roensch l. c. — III, 66 carpiunt.
III, 67 capeaturi. — *iui in compos.*
uerbi ire: I, 20 transiuit. II, 94
praeteriuimus. III, 38 exiui. III, 59
rediuit. — 2) *genus uerbi mutatum.*
α) act. pro depon. I, 31 sortire.
I, 36 lucrauerunt. II, 31 partibo.
II, 86 mentires. III, 51 gloriare.
III, 64 lamentare; *cf. Roensch p.*
298. β) *act. = pass.* I, 33 qua-
tientibus tergis *i. e.* quae qua-
tiantur. III, 50 lacrimae siccaue-
runt. III, 56 siccauerant uenae.
γ) *depon. = pass.* I, 41 sagitta in
gutturo iaculatus *i. e.* ictus. δ)
pass. = act. II, 29 aliae moriendos
diluio rebaptizationis nitebantur
a confessione fidei reuocare; *i. e.*
moriuros per rebaptizationem (*al-*
tera lectio moliendo ferri *neguit*).
3) *tempus mutatum.* II, 34 qui
nos sollempnibus orationibus se-
pulturi sunt morientes (*pro: mor-*
tuos); *cf.* III, 58 expirantium (=
mortuorum) funera. — *Notatu*
digna etiam haec sunt: I, 26 fe-
riabatur = feriabatur *BV¹CW¹L¹.*
III, 11 celere = celare *BVs¹.* III,
20 celebratur *V.* III, 38 parentes
pro parentes *BVMs¹a¹P.* III, 36
texi = texui *ms.* III, 48 texerunt
pro texerunt *BVCWs¹a¹L.* III, 60
deficientium *BVC.* — II, 90 *in B*
VC iungeri *pro* iungi *est*; *si-*
militer Victorini cod. Darmstadt.
saec. VII (Rhet. Lat. Min. ed.
Halm p. 156, 1) detegeri pro de-
tegi exhibet.

coniugatio periphrastica pro futuro.

1) *act.* I, 46 quod dixi facturus es.
I, 49 inuitus facturus es hoc. II,
13 nobis parciturus est iste. II, 34
qui hos baptizaturi sunt . . . qui
nobis paenitentiae munus collaturi
sunt et peccatorum uinculis solu-
turi . . . qui nos sepulturi sunt.
II, 65 uenturus est iudicare. II, 90
ipse uenturus est arguere omnem
carnem. III, 17 semper dicimus et
diximus et dicturi sumus. III, 25
qui redditurus est pro fide mer-

cedem. III, 28 quod frater meus facturus est. III, 36 quid facturus es. III, 50 perditurus es animam tuam. — 2) *pass.* I, 47 promittens multis eum diuitiis cumulandum. II, 34 a quibus diuini sacrificii ritus exhibendus est.

coniunctio copulatiua mire posita. *Prolog.* 2 et illi ut laudarentur in saeculo (*ubi expectes illi enim*). II, 9 palis minoribus dentatis iectis in capite crinibusque in eisdem conligatis ac uehementius stringentes . . . pelliculam capitis auferabant. II, 17 amputatis igitur in breui omnibus quos timebat et solidans sibi ut putabat regnum. II, 39 et quia in prouinciis a deo nobis concessis scandalum esse nolimus, ideoque hoc nos statuisse cognoscite. II, 50 adtendens quoque Eugenius in uerecundam credulitatem, et quia iam tempus urgebat, pergit.

coniunctiones copulatiuae. I, 23 et — et — sed et. II, 4 tam — uel — sed et. III, 8 tam — quam etiam. III, 16 non tantum — et. III, 26 et — simul et. — simul et *pro* et I, 30. 35. II, 33. III, 33. 63. — sed et *pro* et *passim.* *cf.* et, uel.

coniunctiones disiunctiuae. I, 3. III, 46 aut — uel. II, 30 aut — aut = et — et; *cf.* II, 53. — II, 70 aut — immo. III, 8 siue — siue — uel. III, 9 nec — nec — aut.

coniunctiuus in enuntiatis relatiuis sine causa positus. I, 8 ubi ministerium ignis minus ualuerit. I, 9 quas hostilitas barbarici furoris obpugnare nequiret. II, 5 qui nulla posset ratione sedari. II, 7 quantum diei sufficeret. II, 37 quae etiam in procul positos ueneni uirus infundat. III, 33 ubi nullus ueniendi haberet accessum. *Pass.* 9 ubi nulla miseratio adideret lenitatis.

conpingere. I, 32 conpunctus atque mutatus; *cf.* *Roensch p. 354.*

computare. I, 28 ad mercedem computans gloriae suae. II, 9 quod sibi lucrum maximum computabant.

consecutio temporum. II, 28 poteratis, si festinetis. II, 53 ne Ar-

riani dicerent, quod eos nostrorum oppresserit multitudo. II, 79 illud est intuentum, quomodo deus sacramentum trinitatis ostenderit. III, 24 in sua domo maluit sepelire, ut quotiens super sepulchrum eius trinitati preces effundit, alienam se a filio nunquam esse confidat.

consequentia sic loquuntur II, 79.

consistere = constituere III, 22.

consolari = adiuuare I, 17.

consonantes litterae: b = p. I, 48 obtione. — c = g. III, 4 neglectum (*cf.* I, 35 crassari *Wβ*, III, 34 crasantibus *BVCWsaPb*¹, II, 65 augmentum *BV*). — (d = t in *BVC*. II, 36 et 43 capud. I, 19, II, 43, 88, 89, 90, 92 (*ter*), 93, 94, 97, 98 inquit; *cf.* ad *pro* at I, 31 *BV*, III, 47 *BV*¹*C*¹; *Pass.* 10 adque *B*). — f = ph. II, 47 Epifaniorum. III, 34—37 Elpidoforus. *Not. Maur. Caes.* 95 Filo. — h; *cf.* 'asperatio'. — n = m. I, 10 Panpizianus. III, 55 panpizis. — qu = c. II, 95 quur, III, 30 loquuti (*cf.* III, 56 dequocens *BV*¹*C*¹, dequocens β). — s = ss. II, 5 musitantes. — t = d. I, 11 Daruiticum (*sic mss Sedulii et Aratoris*). I, 32 et 44 haut. III, 34 apud. — *assimulatio:* mm *pro* dm. I, 22 ammoneret. II, 28 ammonitionis. II, 41 ammonere. III, 5 ammoniti. II, 32 ammissi. II, 35 ammissus.

conspetus. II, 28 qui esse poteratis in conspectu regis honorabiles.

constitutio = lex. II, 13. III, 12.

constitutus 'befindlich'. II, 10. 24. 39. III, 14. 23. 34. 38. 67.

constructio ad sensum. I, 2 statuit omnem multitudinem numerari, usque ad illam diem quem (i. e. quemcumque) huic luci uterus profuderat uentris. I, 15 turbam clericorum nauibus fractis inpositam nudos atque expoliatos expelli praecepit. I, 30 sed etiam martyria quam plurima esse probantur, confessorum autem ingens et plurima multitudo, ex quibus (*scil.* martyriis et confessionibus) aliqua narrare temptabo. I, 32 conuersus itaque cum tribus

fratribus suis nocte clam egredientes Tabraceno monasterio secedunt. II, 18 illa beatorum turba minata est foras, ob hoc iugiter lamentantur, quod eam in claritate pristina nequaquam uiderit (*scil.* turba) iterum restitutam. II, 23 quorum ingens numerus, uigore inuicti, militiam temporalem abiecit. II, 84 turba fidelium inaequabilis descendebat cereos manibus gestantes. II, 37 sed cum illic aluntur horiaciis granis, postea et hoc (*scil.* hordeum) ablatum est. II, 69 detestantes Sabellianam heresem, quae ita trinitatem confundit, ut eundem dicat esse patrem quem filium eundemque credit esse spiritum sanctum, non seruantes tres in unitate personas. III, 9 publico crimini huiusmodi personae se cognoscerant esse subiectos. III, 15 ut nullus quempiam illorum hospitio reciperet aut alimoniam praestitissent; *cf.* II, 46 ut cum nostrae religionis illorum mensam nullus comunem haberet neque cum catholicis omnino uescerentur. III, 84 uniuersus clerus ecclesiae Carthagini caede inediaque maceratus procul exilio crudeli traduntur. III, 55 non pomorum uirgulta gemmas prodixerant florum, postea fructus editurae (*scil.* pomi). III, 57 puerorum uel etiam puellarum agmina simul et funera passim diffundebantur, circumeuntes oppida. III, 60 dum uterque sepulturam suam in uultu portarent. *ibid.* dum promittitur transactio uitae, nec illud obuenit. *Pass.* 10 hoc tyrannicas peruenit ad aures; qui accensus iubet. **consubstantius** II, 75. **consumere**. I, 39 turpissima consumptus est morte. **consummare**. III, 27 feliciter consummans (i. e. moriens). III, 71 meritorum suorum mortem consummans. III, 24 cursum palmiferum consummans i. e. martyr factus est. **contentio** = disputatio III, 4; *cf.* **conflictus**.

conterere = uaxare I, 15. II, 10. **continentia** = tamen, sententia *Inhalt, Wertland*. III, 7 quod ipsarum legum continentia demonstratur. **continere intrans. Iauten**. III, 19 sic enim calumniosa series continebat. II, 3 edictum in hanc continens modum. *Hist. Apollon. reg. Tyri c. 25*: scripturam sic continentem. **continet** = attinet. *Pass.* 7 quantum continet ad concordiam dominicae seruitutis. **contingit cum acc. et inf., pleonastice additum**. III, 7 quas (leges) tunc contigit promulgari i. e. quae tunc promulgatae sunt. III, 8 quos ad clericos pertinere contingeret. III, 9 quam (poenam) si quisque uicibus in errore perdurantes contigisset inferre. III, 13 quemquam contigit promereri. **contradere** *Prolog.* 4. **contritum et contribulatum spiritum exalabant** III, 52. **contubernium** = turba II, 11. **conuenire** = compellere, admonere. I, 19 cogitant rex ut Sebastianum taliter conueniret; *cf. Poucker, Subrelict. p. 38*. = citare, in ius uocare. I, 48 conuenitur accusante Mariuado. **conuenticula populorum** II, 1. **conuentus** = *συναξίς*. II, 39 ut in sortibus Uandalorum sacerdotes nostri conuentus minime celebrarent. III, 4 ut in sortibus Uandalorum nullos conuentus omousiani sacerdotes adsumerent. III, 8 exercere conuentus. **conuersari** = *ἀναστροφῆσαι, πρὸν, wandeln* *Pass.* 12. **conuersatio** I, 36; *cf. Roensch p. 310*. II, 6 per conuersationem operum bonorum (*Ausübung*). **conuerti** = sententiam mutare. I, 32. II, 55. **conuicta agere** III, 8. **corona** = martyrium. I, 50. II, 30. 34. III, 41. **creatura** = mundus II, 77. **credere cum inf.** = statuerre, uelle. I, 30 credidit Uandalus Martini-anum Maximamque coniugali consortio sociare.

credulitas = fides. *πίστις* II, 50. 75.
cremare = cruciare. II, 24 cremantes
grauis suspensio. III, 26 dum con-
tinuato suspensio cremaretur; *cf.*
concremare.

crepare = dirumpi. I, 43 nerui ut
fila araneorum crepabant. *Fulgent.*
Myth. III, 8: solis ardoribus cre-
pans (myrrha) rhagades efficit; *cf.*
ibid. II, 15 et Uulgat. act. apost.
I, 18.

cripsare *intrans.* II, 50. III, 56.

cutitare = concumbere I, 31.

cum *caus.* c. *ind.* II, 70 cum uero
ingenitus pater de se ipso filium
generauit, apparet una esse gi-
gentis genitique substantia. =
quamdiu. I, 31 poteris et ipse tibi
praestare, cum licet. = quod. II,
84 quod sit autem occultorum co-
gnitor, ex hoc manifestum est, cum
obscura consilia Iudaeorum tradu-
cens dicebat.

cupiditas = auaritia. II, 2. 7.

curitare *uerb. trans.* III, 69 uni-
uersum orbem cursitasti.

Daemonicus III, 48.

data: haec subscriptio legibus, edictis,
suggestionibus additur. II, 39. 42.
III, 14. *cf.* directa II, 101.

dativus. 1) *pro ad uel in.* I, 2 quem
huic luci uterus profuderat uentris.
I, 16 exilio traderetur; *cf.* I, 22
exilio trudebatur, II, 14 exilio
delegauit, III, 33 exilio arido et
inuito relegatur, III, 53 exilio rele-
gastis, *Pass.* 4 exilio crudeli de-
trusit. — I, 18 uicino mari de-
mergere; *cf.* II, 22 ollis demerge-
bant. — I, 33 conicit uinculis. I,
42 pauimentis sparserunt; *cf.* III,
38 uniuersae Africae destinauit
(= per uniuersam Africam misit).
III, 17 dimittit nos ecclesiis et
domibus uestris. III, 39 Cartha-
gini reuocauit; *cf.* III, 60 suis pro-
uinciis reuocari. III, 58 perpetuae
seruituti redigere. — 2) I, 34 ar-
tatur durae custodiae cupidique
crudeli extenditur; *cf.* III, 36 ten-
dioulae crucis extendens. — I, 35
propriae uoluntati dimisit. II, 14
uxori ligato pondere; *cf.* II, 24

pondera pedibus conligantes. — II,
4 populo tractare; *similiter* II, 8
dei populo uerbum faceret con-
suetum, II, 28 uerbum ammoniti-
onis fratribus facere, III, 24 trini-
tati preces effundit, *Pass.* 11 po-
pulis clamabant, *Pass.* 8 eis ser-
pens uoluit sibilare.

de. I, 19 occasione mortis de reli-
gione quaesuit. II, 6 exultans de
ordinatione. III, 10 quod de libris
huiusmodi praecipimus faciendum;
cf. III, 19 similiter factum est ut
de illis, III, 50 ita de filiis medici
uenerabilis Liberati factum esse
probat. — III, 5 pontificibus de
toto orbe. *Pass.* 7 septem fratres
de territorio Capsensis ciuitatis.
Not. prou. Num. 31 Victorinus de
Noua Caesaris; *cf.* 51. 52. 121.
ibid. 105 de Turres Ammeniarum.
Not. Sard. 2—8. = *abl. instrum.*
uel caus. Prol. 1 de quibus exa-
cuerent stilum ingenii. I, 23 qua
de re plurimos nouimus relegatos.
I, 37 de qua re surgens in inuidia.
= *ex.* I, 30 fuit hic Quidalus
de illis, quos millenarios uocant;
cf. I, 37. 39. II, 2. 39. 56. 57. 66.
67. 69. 70. 72. 73. 77. III, 69.
— de proximo = statim, mox. III,
29 omnis simul ciuitas euectione
nauali de proximo ad Hispaniam
confugiuit. *Augustin. C. D. XIII,*
19: qui stultam duxerint uitam,
ad corpora suis meritis debita siue
hominum siue bestiarum de pro-
ximo reuoluantur. *cf.* de reliquo
(*fernerhin*) *apud Paul. Hist. Rom.*
XV, 11, de cetero *Iordan. Get.*
cap. 25, de futuro *ibid. cap. 52.*
— de *enuntiato praefixum:* de id
quod ipse est II, 66. 70.

dealbare = albus facere I, 7. deal-
batus = albus *Pass.* 3.

debaccari = saeuire *Prol.* 4.

debite supplicabo II, 96.

declinatio. 1) *nominum.* — *nomina-*
tivus. III, 56 cespis. I, 46 Ar-
mogas; *accus.* Armogastem I, 43.
45. — *genet.* II, 2 Olibri. II, 58,
62, 64, 68, 74 et III, 20 filii. III,
43 Antoni. — I, 41 innocentum,
item III, 21 et *Pass.* 2. — II, 13
lamentantum. III, 4 mensuum. II,
1 et III, 48 hereseos. — *locutivus.*

II, 27 Carthagini. — *accus.* I, 47
 Masculan. II, 69 heresem (cf. *Augustin. C. D. I, p. 225, 6 Domb.*).
 — *abl.* I, 34 sequenti. I, 43 innocanti. I, 44 dicenti. III, 25 uentri. II, 28 grauiori . . . latiori. III, 13 superiori. III, 22 celsiori. III, 43 artiori. cf. *Cass. Felic. de medicina ed. Rose p. 240.* — II, 53 satellibus. — 2) *pron. et num.* I, 11 duo (*accus.*). II, 80 ipsud. III, 21 nullo (*dat.*). III, 41 ipsiusdem. 3) *declinationis mutatio.* α) *prima pro sec.* III, 59 spolia, ae; cf. *folia, ae Zeitsch. f. öst. Gymn. 1874, p. 100; castra, ae Rhein. Mus. 1879, p. 638; Roensch p. 268 sq.* — *Pass.* 16 lypsanae = τὰ λειψανα. β) *prima pro tertia.* I, 51 Ellada. I, 23 examina; cf. *moenia, ae Anonym. Uales. 67.* γ) *sec. pro prima.* III, 58 quisquilla; cf. *Petron. 75.* δ) *sec. pro tertia.* II, 20 penetratio; cf. *Gloss. Cyrill. p. 456, 23 ἐνδομυχοῦ penetratium.* ε) *tertia pro sec.* II, 16 diacones, item II, 26, *Pass.* 15. — III, 30 subdiaconem; cf. *Roensch p. 262.* ζ) *quarta pro sec.* I, 42 Uicu. II, 15 et III, 48 uicus. I, 26 lectus. *Not. prou. Num.* 52 Giru Marcelli. 121 Giru Tarasi. *Not. Maur. Caes.* 9 Giru — *Montensis. Not. Sard.* 2 Foru Traiani. — 4) *indeclinabilia.* II, 14 in Ansaga finium. II, 22 Sicca Ueneria et Laribus duas esse ciuitates; cf. *Closs ad Iordan. Get. cap. 18.* — 5) *genus mutatum.* α) *masc. pro fem.* I, 46 intexti radices; cf. *Neue I^a, p. 692.* β) *masc. pro neutr.* III, 44 cubilem; cf. *Roensch p. 266.* *Pass.* 15 pelagus . . . ausus. γ) *neutr. pro masc.* I, 32 thesaurum quod; cf. *Roensch p. 271.* II, 27 quoddam truncum. δ) *in casu accusatiuo numeri singularis substantiui neutrius generis adiungitur adiectiui genus masculinum.* I, 32 thesaurum, quod inuenerat, haberent communem. I, 44 maiorem obprobrium. II, 32 naturale officium. III, 27 talem responsum. III, 33 ingentem gaudium. III, 43 senilem corpus. III, 60 communem sepul-

chrum. *Pass.* 14 naualem supplicium. cf. *Roensch p. 277.*
 (has addere libet formas quasdam in codicibus obuias sed in textum non receptas. — *nom. sing. in is.* II, 67 Iohannis *BV¹.* II, 71 Iohannis *BV¹A¹.* — *in ur.* I, 28 ordinatur *BVCW¹β.* II, 18 fulgur *BVCa.* II, 35 consolatur *BV.* — *in os.* II, 50 populus *BV.* III, 39 bisseos numeros *BVs¹;* cf. *Schuch. II, 168 sq. Kuehner, Gramm. I, p. 277. Rhein. Mus. 1879, p. 637.* — *genet.* III, 13 domos nostrae *BVM.* — III, 55 sulphoris *BW;* cf. *Schuch. II, 167. 159. III, 220.* — II, 77 ueteri pro ueteris *BVCA.* — I, 51 Epiro uetus mes; si lectio librorum uera est, uetus hoc loco pro indeclinabili accipiendum erit; cf. *tamen adm. crit.* — *abl. in e.* II, 39 omne *BV.* III, 30 omne *BV¹C¹;* cf. *Schuch. II, 85; Closs ad Iordan. Get. cap. 49.* — *in i.* III, 8 religioni *BV¹.* — *nom. et accus. plur. in is.* I, 12 impietatis *B.* II, 85 altitudinis *BVC¹.* III, 63 crucis *BV¹.* cf. *Schuch. I, 247 sqq.* — *declinatio mutata.* II, 18 ornato *BVCa.* III, 50 meato *BV¹.* III, 28 parique supplicia *BV¹C¹.)*
 decoquere = exsiccare III, 56.
 defendere = usurpare, sibi asserere. I, 13 insulas maximas . . . superbia sibi consueta defendit.
 dei *genetiuius nominibus* uir, homo, populus, pontifex et similibus saepissime additur. cf. I, 17. 23. 32. 33. 35. 37. 39. 41. 42. 46. II, 6. 8. 9. 28. 30. 31. 34. III, 17. 27. 44. 46. 54. *Pass.* 10.
 deitas II, 56. 76.
 delegare = inbere, imperare. I, 37. 46. III, 34.
 delinquens *adiect.* II, 49 peccator sum et indignus et super omnes homines delinquens.
 demonstror = constat, ὀψλός εἶμι, *pleonastice additum.* II, 30 qua ratione de tam longo itinere huc pergere demonstraris (s. e. pergis). II, 82 qui cuncta operari et . . . dona largiri apertissime demonstratur.
 denique = igitur, itaque. II, 71. 94.

deorsum. I, 43 capite deorsum dum ad unum penderet pedem; *cf. Augustin. C. D. XIX, 12*: uelut si quisquam capite deorsum pendeat. depopulari = rapere, auferre I, 89. deputare = tradere, ἀποπέμειν. *Pass. 9* tenebrosis deputati sunt locis. deriuatio II, 73. desideria = desiderabilia. III, 26 mundum cum suis desideriis contemnebat. despiciare = rumpere, frangere, destruere. I, 8 tectis admodum despiciatis pulcritudinem parietum solo aequabant. III, 48 despiciatis postibus ianuarum; *cf. Ducangium s. u. dispecare et Zeitsch. f. öst. Gymn. 1880, p. 819.* destinare = mittere. I, 37. II, 3. 26. 32. 38. III, 18 (bis). 21. 38. 47. dextra = dextrosum. II, 20 clamabat dextra laeuaque. dextralis (*scil. securis*) I, 4; *cf. Ducang.* dicere = iubere. II, 46 cum dicat apostolus cum nefariis nec cibum habere communem. die **KL** Februarias in titulo *Notitiae. dies fem. I, 2. II, 15. 33. 41. III, 2. 6. 28. Pass. 11.* diffamare = perulgare *Prol. 2; cf. Augustin. C. D. III, 10* Romanum imperium tam longe lateque... et tam grandi gloria diffamari. differre = diffamare, infamem reddere; *syn. traducere. III, 16* quare traducimur, quare differimur. *cf. Roensch p. 385.* dignanter = animo benigno II, 42. dilatatio. II, 21 arborem, quae dilatatione sua omnem paene Africam opacabat (*mas plerique* dilatione *fort. recte; cf. Ducang. s. u. dilatio*). dimittere = sinere. I, 40 ut nullus eum neque in domo neque in agro dimitteret habitare. II, 33 se ultro-neum, si dimitteretur, talibus passionibus dare. = relinquere, ἀπολείπειν, übrig lassen. I, 18 decreui ego de nomine et genere uestro nullum dimittere. II, 12 quorum nullum dimitteret, nisi ei mors desiderii sui uoluntatem auferret. III, 15 non animal, non seruus... penitus dimittuntur. *cf. Roensch p. 359.*

dirigere = mittere. II, 4. 10. 24. 38. 39. 44. 47. 101. III, 2. 19. 21. 29. 30. disconiungere III, 50. discussio = quaestio iudiciaria I, 48. discutere = inquirere in aliquem. I, 50 discutitur, expoliatur. III, 62 discutite nomen et intellegite mores. disponere. II, 55 propone quod disponis. III, 19 secedant in parte, qui iurare disponunt. — disp. de. II, 79 cum de mundi et hominis creatione disponeret. disipare = dissecare. I, 7 a meatu prorsus naturali usque ad arcem capitis dissiabant. = dilaniare. I, 34 dissipatis carnibus uiscera nudarentur. II, 16 flagellis crudelibus dissipabat. III, 40 uariis uerberibus dissipauerant. distentus = extensus, longus. I, 37 mittunt legatos per itinera distenta deserti. distrahere = uendere. I, 25. 48. 50. II, 1. diuersus = uariis II, 55. III, 45. — diuersi = singuli III, 2. 9. 12. 13. doceor = constat. II, 37 quorum feritas uirulenta nullum nocuisse docetur. dominari *cum dat.* I, 30 et Maxima uniuersae domui dominabatur. dominium = regnum. III, 60 in tantum sibi deustans uindicauit fames dominium. domus orationis = ecclesia I, 4. dormitio = mors I, 45. ducibilis *Pass. 3 (u. l. docibilis).* dudum, *adiectiuo loco positum.* III, 37 quia se ipse separare uoluit a catholicis dudum fratribus suis; *cf. quondam et tunc.* dum. 1) *coni. temporalis. α) cum coni. imperf.* I, 5. 16. 22. 25. 28. 34. 41. 43. 45. II, 5. 9. 18. 19. 30. III, 5 (bis). 6. 16. 25. 26. 28. 34 (bis). 35. 39. 40. 43. 60. *Pass. 9. 14. β) cum coni. plusquamperf.* I, 17. 23. 40. II, 20. III, 29. 43. 54. *Pass. 14. γ) cum indic.* III, 36 dum maiestas uenerit iudicantis. *cf. I, 17. II, 46. — 2) coni. causalis. α) cum coni.* II, 40. III, 60. β) *cum indic.* II, 58. 71 (*quarter*). 79. — 3) = *indem, dadurch*

dass. III, 3 quod quibusque personis, prout eorum facta meruerint, dum facit expendi, simul etiam prouenit compensari. — 4) *cons. concess. cum indic.* III, 60 idcirco maior rebaptizatorum perditio potuit pronenire, quia, dum (s. e. quamquam) promittitur ab Arrianis praesentis transactio uitae, nec illud obuenerit.

E, ex. I, 7 e regione pedes tenentes = distinentes. I, 14 ex qua (Sicilia) eis Oduaeae tributa dependit. I, 38 e uicino currentibus indomitae equis. II, 27 ex trauerso. II, 74 non natus ex tempore. II, 98 ex adfectu. III, 29 ex notario. III, 39 ex lectore.

ebullire uermibus III, 71.

editio uocis II, 78.

efficientia uisibilis ac mundani luminis II, 74.

egraminare. I, 36 ager egraminatus uomere praedicationis.

elatio = superbia, arrogantia. *Prol.* 2. II, 53.

elidere = deicere, prosternere. I, 7. II, 21. 52.

ellipsis substantiui. I, 2 et 38 usque in hodiernum (diem). I, 4 dextralium. I, 43 cannabis (funibus); *cf.* III, 25. II, 18 ipsam Fausti (ecclesiam). I, 42 praesertim maturioris aetatis (homines). II, 41 debere etiam transmarinarum omnium partium (homines), qui nobiscum sunt in una religione uel communiōe consortes, agnoscere. II, 44 catholicae (*scil.* ecclesiae). II, 46 imperat, ut cum nostrae religionis illorum mensam nullus communem haberet, *i. e.* ut nullus illorum cum hominibus nostrae religionis mensam communem haberet; *cf.* II, 10 nostrae religionis homines in aula eius constituti.

ellipsis uerbi. II, 7 humilitatem in illo . . . si quisquam incipiat (*scil.* narrare), non poterit explicare. II, 55 nescio Latine (*scil.* loqui). II, 67 et ipse dominus in euangelio (dicit). II, 91 de se autem ipse unigenitus. II, 92 in actis autem apostolorum. *ibid.* item in eodem

libro. III, 7 statuimus ut eorum ecclesiae clauderentur, haec illis condicione praescripta, ut tamdiu essent (*scil.* clausae). III, 28 quod frater meus facturus est, hoc etiam ego.

ellipsis copulae. esse post sentiendi et dicendi uerba fere deest. I, 5 autumantes non totum oblatum. I, 28 nouimus relegatos, I, 42 probantur occisi. I, 45 dermitionis suae proximum cerneret diem. II, 1 quos paene omnes Manicheos suae religionis inuenit. II, 12 sciens astutam. II, 45 audierat eruditos. II, 62 contenti eum Christum. II, 69 unius substantiae cum patre filium profitemur. III, 5 se paratos adstruerent. III, 22 uiderent audacem. III, 23 formidolosum conspiceret. III, 26 conspicerent mortuam. III, 39 nouerat uocales. III, 40 se superatos erubescunt. III, 45 uideretque constantem. III, 50 uides clamantes. III, 51 uerum aestimans. III, 57 infensam sentirent. III, 69 cognoscentes adfictam. — est *omissum.* II, 31 tunc eis etiam uisitationis humanae negata consolatio. III, 9 officialibus etiam . . . poena proposita. III, 13 poena, quae talibus praescripta. III, 25 saepius tractus et lapidibus acutissimis defricatus. — sunt *omissum.* II, 9 alii ipso dolore defuncti. III, 58 alii diffusi per campos. — sit *omissum.* II, 91 nam et quod bonus pater.

enallage praepositionis. I, 11 conuenire = euenire. I, 43 respicere = suspicere. II, 16 adurere = comburere. II, 39 agnoscere = cognoscere, *item* II, 41. 42. 53. — II, 77 aspirare = inspirare. III, 40 conspicere = adspicere. III, 43 adterere = conterere.

enim *mire positum.* I. 20 Sebastianus . . . ita effatus est: 'hic enim panis ut ad tantum decorum splendoris uenisset'. = autem, *scil.* I, 40. 43. II, 33. 166. III, 34. *cf. Ducang.* anucleare *Prol.* 1.

enuntiatorum condicionalium forma: I, 18 uoluit demergere, nisi rogaretur. I, 27 potuerat rapere, nisi sepeliretur. II, 12 quorum nullum

dimitteret, nisi mors uoluntatem auferret. II, 16 quibus hæc supplicia proficere poterant, si catholici fuissent et fidei suae merito ista perferrent. II, 28 qui esse poteratis in conspectu regis honorabiles, si eius festinetis facere uoluntatem. II, 34 uobiscum et nos libebat pergere, si liceret. II, 40 nullum inuenit remedium calamitas, nisi suggerenda daretur. II, 51 uolebant eum, si fas esset, necare. III, 16 si recederent, reuocarentur. cf. III, 63.

eo quod II, 51. III, 1. eo adiecto ut III, 8.

ergo in apodoti. II, 68. 67. 69 (bis). 96. essentia II, 56. 57.

et. — *interrogationi praecedit* II, 30. III, 50. 61. — *aduerbiis maxime, praecipue, praesertim praemittitur.* II, 1. 3. 40. 43. III, 16. 21. 28. — et non *pro* neque *passim*.

euacuare II, 18.

euaginare spatias I, 41.

euactio naualis = nauigatio III, 29.

exalare = mori III, 31.

examinator II, 58.

exanimus III, 26.

exarare unguis III, 28.

excepto: ut nulla excepto (Wβ) superstitionis suae antistitibus ecclesia patuisset sic β III, 8; *recte?* Cf. *Pauli Hist. Rom.* XV, 4: excepto duabus regionibus... cetera omnia praedatorum sunt: uiciditate uastata.

excurre = enumerare, narrare I, 24. — pergebat excurrens per singulos lectus I, 26. — a mille et quod excurrit III, 5 (quod excurrit etiam in *Computo Carthag. a 455 composito* II, 2; quot excurrunt *nusquam legi*).

exercitus = gens I, 13. III, 60; cf. *Edict. Rothar. praef.*: undecimius Alboln... qui exercitum (i. e. gentem Langobardorum) in Italia adduxit.

exhibere = reddere, facere. III, 44 pietas Christi... sanata exhibuit.

expeditus magisterii gentium (P) *Prot.* 3.

explere = facere I, 37.

explicare = absolueret, finire II, 7.

expoliare = uestibus exuere III, 22.

extentis III, 35. extensis *Pass.* 14.

exterminare = uastare, delere I, 3. 13. cf. *Roensch p. 365 sq.*

exuere = uestibus exuere III, 35.

exulare = in exilium mittere II, 14.

exultare = prominere II, 36.

Facere stercorea et urinam II, 32.

facies. I, 28 in publica facie. III, 21 in facie publica. III, 28 a sua facie proiecerunt. III, 53 quos abieceratis a facie omnium populorum.

factura = creatura, *Geschöpf* II, 69.

faex = ignominia, dedecus. III, 32 ad obprobrium uidelicet ipsius rei publicae et in nostri iam deficientis temporis faecem.

femoralia I, 39.

fixis genibus II, 50. *Hieronym. de uir. inl. cap. 2 (ex Hegesippo)*: solusque ingrediebatur in templum et fixis genibus pro populo deprecabatur. *Non recte igitur Sauppius ap. Eugipp. uit. Sever. XI, 3 scripsit* humi cum eis fixis genibus precatur.

flagella = flagellorum uerbera III, 33; cf. *fustes*.

foedbratus = iunctus I, 25.

foris *praep. cum abl.* — foris muro I, 16. III, 15. foris ciuitate I, 40. III, 16. — *aduerb.* II, 6 qui foris (= extra ecclesiam) sunt.

fossitan *abundat.* III, 9. 13.

forte *saepissime eodem sensu accipiendum, quo Graecorum ἄν, nostratum circa, wohl; cf. Prot.* I I, 4. 7. 46. 49. II, 13. 31. 35. 53. III, 3. 8. 10. 11. 16. 33. 51. 57. 60.

fortis = firmus, ualidus. I, 43 allatis fortioribus cordis.

fortitudo = firmitas I, 34.

fractus = fragilis. I, 15 turbam clericorum nauibus fractis inpositam.

frustra = sine causa III, 56.

funiculo hereditatis diuisit I, 13; cf. *Vulgat. I Par. 16, 18, Ps. 104, II. Zeitsch. f. öst. Gymn. 1880, p. 818.*

funus = cadauer. III, 58 nec deerant ceteris ubique expirantium funera i. e. mortuorum corpora.

fustes = fustium uerbera, *Stockstreiche.* II, 54 iubentur uniuersi

· filii catholicae ecclesiae centenis fustibus tundi. III, 33 flagellis et fustibus omnino debilitata; cf. III, 21.

fustigare II, 45.

futurum tempus pro praesenti. III, 27 quantis eum adfixerit poenis, humanus sermo non poterit explicare. III, 36 talis interesse non poterit epulis meis. — *pro imperativo.* II, 47 uade et dices.

Gaudere *cum dativo* II, 21: magnitudini et speciositati gauderent; cf. *Arntsen. ad Arator. ep. ad Parthen. v. 16.*

gehenna III, 36. caminus gehennae III, 51.

generatus = regeneratus. III, 34 quem ... de alueo fontis susceperat generatum.

genetivus pro de. *Prol.* 2 catholici dogmatis monumenta dictorum i. e. dictorum de dogmate catholico. II, 41 disputatione fidei. II, 42 disputationem legis; cf. *titulum* 'liber fidei catholicae'.

genetivus gerundii pro inf. II, 32 secedendi ad naturalem officium nulla ratio sinebat loci. III, 9 quod eis nec donandi nec testandi aut capiendi ... subiaceret.

genetivus qualitatis. I, 45 siliquae arbore. I, 46 comes bonae confessionis. II, 26 exilium heremi. II, 46 mensa ciborum. III, 3 inclitae recordationis patris nostri (ut nos '*unser Vater ruhmreichen Andenkens*'; cf. *Cod. Theod. XIV, 17, 14; XVI, 5, 6*). III, 24 certamine confessionis, *item* 41. — III, 43 stratum sacci sui. *ibid.* paralysis morbum. III, 44 cubilem exilii. — *insolentius dictum est* mortis damnatio III, 46. — *ad genetivum qualitatis aliquotiens accedit alter genetivus vel adiectivum.* III, 55 caenosi gurgitis aqua ignis et sulphuris (i. e. aqua ignea et sulphurea caenosi gurgitis; cf. *Augustin. C. D. XXI, 10* gehenna illa, quod etiam stagnum ignis et sulphuris dictum est). III, 3 triumphalis et maiestatis regiae probatur esse uirtutis (*sic mas*

recte; intellegendum enim uirtus quae est triumphalis et maiestatis regiae). III, 23 filium admodum adhuc tenerae aetatis et delicatum. III, 27 quantorum temporum et quantis eum adfixerit poenis. III, 61 Graecae facundiae Latinaeque floribus Rufinus ornatus.

genetivus substantiui pro adiectiui. *Prol.* 4 oboedientiae oerucam. I, 3 impietatis agminibus (= *implis*). I, 37 loca siluarum (= *siliosa*). II, 15 loco latinarum. II, 36 lapidum loca. II, 37 solitudinis loca. II, 42 iustitia sapientiae. II, 57 impietatis professionem. II, 63 sublimitatis potentia. II, 82 differentiae qualitate. . . separationis interuallo. III, 3 censuram seueritatis. III, 19 dolum fraudis. III, 39 suspiriis lacrimarum. III, 43 insidiarum atque poenarum suppliciiis. III, 48 manu fidei. III, 52 uiolentia inmanitatis. III, 55 decoris sui tegmen. III, 58 miserationis sepulturam. III, 63 cupiditas furoris et auaritia crudelitatis. III, 71 meritorum suorum mortem consummans. *Pass.* 9 misratio lenitatis.

gerere. I, 33 quod gestum erat, celari non potuit. I, 51 persecutionis a Geiserico crudeliter gestae. III, 28 gesta certamina martyrum. III, 57 nullum gestum est commercium.

gerundium. I, 39 ad tradendum ministeria diuina. II, 73 in generando de se ipso. . . in condendo uniuersa. III, 20 ad excolendum agros accipiatis. *ibid.* ad legendum codicem in manibus gestatis. III, 62 ad utendum seruitiis. III, 65 ad condolendum conuenire.

gerundium pro inf. praes. pass. I, 29 episcopos interdiceret ordinandos. II, 1 statuit requirendos hereticos. III, 10 hoc obseruandum praeceperant; cf. III, 13.

gratia muneris = pro munere I, 35.

gratulari = gaudere III, 65 (*sec. Ps. 34, 26 oi ἐπὶ χαίροντες*).

gratulatio = gaudium I, 35.

Habere = se habere I, 26. II, 1. — habens in episcopatu xxxiiii an-

nos II, 26. — se habere aliquod secreti genus intimandum II, 48.
 habilis = agilis, ualidus II, 37. *Placid. Gloss. ap. Mai. Auct. Class. III, p. 470*: habilis dicitur qui se habet, id est integer et fortis.
 hastile = hasta. II, 35 hastilium cuspidibus ad currendum tundi.
 hic I, 22 qui in his regionibus uersabantur, quae regiones palatio tributa pendebant. I, 49 ab his qui exsequebantur. *ibid.* inuitus facturus es hoc, quod forte uoluntarie aliquanti fecerunt.
 honor = sollempnitas. I, 41 ob diem paschalis honoris.
 honorabilis II, 22. 28. III, 35.
 honorificentia = honor II, 99. III, 2.
 hospites = aduenae, peregrini, hostes I, 7.
Hypallage. I, 5 diuersis poenarum generibus extincti sunt. I, 7 camelis uel aliis generibus iumentorum. III, 27 generibus omnium tormentorum. II, 27 qui eum conligatis funibus trahendo perducant. II, 50 crispantem benedixit alueum fontis. II, 56 in sua proprietatis persona. II, 72 de sua ineffabilis naturae substantia.

Iam iam III, 61. — iam iamque = continuo III, 70.
 iam dudum = olim, antea II, 12.
 ibi Carthagine I, 8. III, 49; *cf.* III, 5 huc ad Carthaginiensem confluere ciuitatem.
 idem = is II, 9. 52.
 ignitus II, 24. III, 28.
 ille = *ô.* *Pass.* 9 sed populus ille memoratae urbis.
 illo = se. I, 31 et Martinianus nesciens quid de illo decreuerat deus.
 immolare = sacrificare, missas agere I, 22.
 impendere = ingruere, irrupere. I, 3. — quaquauersum impietatis agminibus impendebant; *cf. Coripp. Ioh. VI, 669, VIII, 149; Possid. uit. Augustin. cap. 30.*
 impiissimus III, 53. *Pass.* 2.
 impulsio manum III, 31.
 in. — in domino laetabatur I, 28. II, 10. tripudians in domino III, 27. fortes in domino III, 29. gau-

dentes in domino III, 34. in domino gloriantur III, 40. in domino fidelis *Pass.* 9. in plurimis factum est I, 14. in frontibus cruciabant I, 6. in una religione consortes II, 41. in sua promissione minor inuentus III, 45. libellum in hac similitudine uerborum III, 53. in confessione trinitatis passi sunt *Pass.* 16. in commune = communiter II, 6. in tantum = adeo III, 60. in unum = una, simul *Pass.* 7. — in *ablatio temp. additum.* in breui I, 39. II, 17. III, 71. in illa hora I, 47. — in = *abl. instr. uel. caus.* II, 2 in uno displicens. II, 9 palis minoribus dentatis iectis in capite crinibusque in eisdem conligatis. II, 18 solito in ornatu fulgentem. II, 30 in his sermonibus consolantem. II, 82 in differentiae qualitate seiuuncti. III, 35 in his uerbis totam ad fletum et lacrimas commouisse dicitur ciuitatem. *Pass.* 5 potari in lacrimis. *Pass.* 8 quod in uno baptisate artifex trinitatis dignatus est titulare. — *pro abl. modi.* II, 97 spiritus, quem beatus Petrus in tanta sublimitate (= tam sublimiter) praedicauit. = inter. II, 35 in his uocibus et lacrimis nullus ammissus est consolator.
 in *cum accus.* = in *cum abl.* II, 1 in primordia regni coepit mitius agere. II, 4 qui in Constantino-polim sunt. II, 44 non quia deessent in Africam. *Pass.* 5 potari in lacrimis in mensuram. *Pass.* 10 in medium pelagus concremari. *cf. Procl.* 1 in totum = in toto.
 in *cum abl.* = in *c. accus.* I, 4 in ecclesiis saeuiebant. I, 11 in amaritudine absinthii uersa est. I, 15 transamarina in parte proiecti. I, 22 in persona regis dixisset. I, 37 surgens in inuidia. I, 41 in gutture iaculatus. II, 1 in illis exarsit. II, 9 iectis in capite. II, 13 crudelis in sacerdote. II, 16 impietatem regis in suis. II, 17 in persecutione conuertit. II, 18 in claritate pristina restitutum. II, 20 intrantes in penetralia. II, 23 in insulis Sicilia et Sardinia relegauit. II, 32 in gurgite mergi. III, 7 in

- his reterquere. *ibid.* inductis in errore. III, 11 in conductoribus obseruari; *cf.* III, 13 in priuatos obseruandum. III, 12 in persecutione uenturis. III, 19 secedant in parte. III, 33 in mitiori heremo translata. III, 35 in ostensione cunctorum extentis. III, 36 demergendum in abyso. III, 42 incredibilia in nostris exercuit. III, 43 in ipsis heremi partibus relegare. III, 44 in gaudio conuersus. III, 48 in latrinis fetidisque locis proiecerunt. III, 68 abierunt in captiuitate Maurorum. *Pass.* 4 in longinquis et extremis regionibus detrusit.
- inbuere = implere. I, 6 acetum, amurcam liquamenque et alia multa atque crudelia, tamquam utribus inbutis, ore adpositis sine misericordia porrigebant; *i. e.* cum iam inbuti essent tamquam utres, tamen eos ore ad acetum . . . adponebant et porrigebant.
- incendere = concremare, igni cruciare I, 10. II, 1. 14. 15. 16.
- incendium = crematio II, 15. III, 15.
- incurrere. III, 8 quisquis enim aliquid prauitatis inuenerit, sibi imputat quod incurrit; *i. e.* quod pati uult pendere debet; *cf. Ducang. s. u. incurrere et Indic. ad Cyprian. ed. Hartel.* — III, 9 infamiam incurrerent.
- indesinenti canentes ore II, 80.
- indicare = narrare *Prolog.* 4. II, 49. *Pass.* 1.
- indicativus.* I, 10 quam numerosi ab eis cruciati sunt sacerdotes, explicare quis poterit. I, 31 nesciens quid de illo decreuerat deus. II, 37 quasi non poterat deus. II, 54 legatur nobis quo concedente istud sibi nomen Cyrilla adsumpsit. *ibid.* si examinare non licebat. II, 70 si, quid illud est, aut dici potest. II, 78 uide quam plena sit breuitas et quam clare . . . recurrit. II, 86 quid hic uult beatus Petrus intellegi spiritum sanctum, utique clarum est. II, 97 audiat quomodo Dauid . . . hortatur. III, 2 nesciens quid loqueretur neque de quibus affirmabat. III, 19 iurate, si Hildrit desideratis esse regem, uel si nullus uestram . . . epistulas diriget. III, 24 quanti per eam . . . adquisiti sunt deo, longum est enarrare. III, 28 quantis iam lamminis ignitis adusti sunt . . . ipsa res docet. III, 45 quantum potuerat infestari, res ipsa demonstrat. III, 46 quasi ualeret conscientiam ligare . . . , aut non aderat qui audit gemitus compeditorum. III, 48 nihil sibi, quod nolentibus ingestum est, obesse gaudebant. III, 63 si disputare nitebatur barbara ferocitas et heresis Arriana rationabiliter disputaret. III, 69 cognosce quid Unandali faciunt Arriani.
- indictiones = uectigalia, tributa II, 2.
- indifferentia trinitatis II, 92.
- indignus *cum genet.* III, 51. 61.
- industria. I, 12 auitas atque paternas opes tali industria abstulit rapax; *recte in VCs adiecta est glossa calliditate; cf. Ducang. s. u. industrie.*
- indutiæ = mora, prolatio I, 49. III, 28.
- inesse. I, 35 cui nomen inerat Cap-sur.
- infantulus *adiect.* II, 14 filium qui supererat infantulum. III, 34 lectores infantuli.
- inferendus = non ferendus III, 1. 60.
- inferre = adiungere. II, 81 cum gratiarum differentias partiretur, in ultimis intulit dicens; *cf. Meyeri Ind. ad Porphyriensem s. u. infero.* = pendere (multam uel poenam) III, 9. 11; *cf. inlatio.*
- infinitiuus.* I, 14 exire tardarent; *cf.* III, 17 obsedire tardetis. I, 19 adhaesione iurasti. I, 25 satagit distrahere. I, 30 credidit sociari. I, 31 delecteris seruire; *cf.* II, 5 non delectatur (= non uult) habere. I, 46 timens contristare; *cf. Pass.* 14 nec expauerunt mortificari. II, 4 liberum arbitrium habeant tractare. II, 13 accenditur perpetrare. II, 28 nobis copia dabatur et introira. II, 35 nullus iam pergere ammissus est; *cf.* II, 32 ammissi sumus intrare. II, 43 urgebatur parturire; *cf.* III, 60 urgebatur se congregare. II, 55 cognoscere desideratis. II, 65 uenturus est iudicare; *item* II, 90 uenturus est

arguere. II, 69 absit hoc ita credere. III, 2 proponere non erubuerunt. III, 8 commorari licentia. III, 11 celare diligerent. III, 18 adcelerauerunt propalare. III, 22 facere computatis. III, 27 fecissem gloriari et ingratus existere. *Pass.* 4 edere concessum est. *Pass.* 5 donare praecepit; *cf. sub* addere et negligere.

infundere *cum duplici accus.* (?) II, 37 quae procul positos ueneni uirus infundat; *sic BYCWs¹aß.*

inlatio = pensio multae III, 13.

inluminari = oculorum lumen recipere I, 38.

inminere = consulere, operam dare. III, 11 qui huic rei non imminabant.

innotescere *uerb. trans.* III, 4.

impassibilitas diuinæ generationis II, 74.

impassibiliter II, 73.

inpendere sepulturam III, 58.

inponere fustes II, 45.

inquirere = quaerere. II, 51 inquiritur ab eo quid factum sit.

inreuocabilis strepitus II, 51.

insinnare = demonstrare, docere. II, 74. 79. = narrare III, 29.

inspicere uenam I, 26.

instantissime = seuerissime III, 11.

insuetudo nauigii I, 26.

intellegentiam sui dare II, 76.

intendere = animaduertere, uidere III, 31.

inter Mauros mitti II, 4.

interpretatur *passiue* II, 57.

intimare II, 48. 56. 72.

intra nomina personasque se praestitit diuinitas II, 76. intra unum diuinitatis nomen spiritum sanctum praedicans II, 79.

inuenire. III, 3 quisquis enim aliquid prauitatis inuenerit. III, 58 cupiebant libertatem suam seruituti redigere, et non poterant inuenire. *Pass.* 13 septenus nostrae congregationis numerus nullum inueniet detrimentum. III, 34 superior omnibus exsecutor persecutionis inuentus. III, 40 superiores suis inuenti sunt annis. III, 45 in sua promissione minor inuentus est. — non inuenire = desiderare. III, 23 ne ueniens in-

uitator uestem non inueniat nuptialem.

inuicem. II, 13 aientes inuicem singuli nobis. II, 31 iactantur confessores Christi super inuicem. II, 62 aequalitatem patris et filii ad se inuicem credentes adducere. = simul. III, 28 super corpus et sanguinem eius iurauimus, ut pro eo inuicem patiamur.

ipse *pro* idem. I, 19. 43. II, 18. 52. III, 43. — *pro* is. III, 7. 22. *Pass.* 12.

is *pro reflexiuo.* II, 48 suggerit cuidam diacono, ut eum (= se) episcopo nuntiaret.

iste = hic, *saepe*; *cf.* I, 51. II, 34. 64. III, 25. 28. 42.

iugis amicitia I, 19.

iugiter II, 18. III, 31. 40.

iuxta = secundum II, 94.

Laboriosus = miser, *μοχθηρός* II, 35.

lactare. I, 49 quae tunc lactabatur.

laeua = laeuorsum II, 20.

laudabiliter = in laudem suam *Prolog.* 2.

legatio = mandatum, quod per legatum defertur. II, 3 mittit ad ecclesiam Alexandrum inlustrem huiusmodi legationem ferentem.

liberare = saluare, deo adquirere. III, 22 quae suo sancto exemplo paene uiuersam suam patriam liberauit.

libet *cum accus.* II, 34 nos libebat.

licet. II, 19 dum ingentis massae, licet confusae, magnitudinem miraretur. III, 16 licet mendicantes. — licet . . . tamen. II, 19 uix magnitudinem illius massae, licet probatae, ad aceruum tamen perduxit exiguum. III, 51 cum ipsa uel maritus, licet seorsum, carceris tamen custodia tenerentur.

limes *de freto Gaditano* I, 1.

liquescere = putrescere I, 9.

locatus = situs. III, 56 graminosus cespis, humida tunc in ualle locatus.

locutiones mirae. I, 16 quis possit sine lacrimis recordari, dum praeciperet. I, 24 cuius si nitatur

quisquam quae per illum dominus fecerit, paulatim excurrere. I, 31 respondit *pro* dixit. I, 48 nominus et alium ea tempestate (*scil.* fuisse), nomine Saturum, qui cum lucidum esset membrum ecclesiae . . . conuenitur accusante Mariado . . . ut fieret Saturus Arrianus. I, 50 si diligeres maritum, numquam ad secundam mortem adtraheres proprium uirum. I, 51 persecutionis nostrae . . . iste sit finis (*i. e.* narrationis de persecutione). II, 4 ut nostrae religionis episcopi, qui in Constantinopolim sunt et per alias prouincias Orientis, ex eius praecepto episcopi nostri liberum arbitrium habeant. II, 11 hinc iam Hunirici persecutio doloris atque parturitionis nostrae sumpsit initium; *i. e.* nos dolore et parturitione afficere coepit. II, 16 sed ideo istud silere nequiuimus, ut impietatem regis etiam in suis minime sileremus. II, 26 quibus prosequar fluminibus lacrimarum, quando episcopus . . . ad exilium heremi destinauit. II, 43 ut ueniant coepiscopi mei . . . et praecipue ecclesia Romana. II, 53 uitantes igitur nostri uociferationis tumultus, ne forte postmodum Arriani dicerent, quod eos nostrorum oppresserit multitudo, deligunt de se nostri . . . decem. II, 55 libellum de fide conscripserant satis decenter sufficienterque conscriptum. III, 12 diem autem praestitutum adeo pietas nostra constituit. III, 24 qualibusque cruciatibus euisceratae uel euiscerati sint (*quasi* euiscerati *non sufficeret!*). III, 37 se ipse uoluntarie separare uoluit. III, 50 cum iussu regis ad exilium mitti iuberetur. *ibid.* nonne uides eos clamantes et dicentes. III, 52 alii se in speluncis . . . sese claudabant. III, 59 deficiebant fame torquente defecti. III, 67 eo quod nemo conueniat in die festo; *cf.* *Arator. ep. ad Florian. u. 6.* III, 69 quare siles (= non loqueris) pro ouibus.

loricatum genus frumenti *Pass. 4.*

lucrari animam I, 32. — ut et imminentia adhuc tormenta lucreris III, 26.

Machera *Pass. 3.*

macilenta grana II, 19.
 magis = potius. I, 4 ut domos orationis magis quam urbes concremarent. I, 43 frontem rugatam magisque aratam. II, 9 quod sibi magis quae patiebantur lucrum maximum computabant. III, 4 nec aliquid mysteriorum, quae magis pollunt, sibi met uindicarent. — *ut nostrum 'erst recht'*. I, 27 ut tunc se putarent magis tradi manibus barbarorum, quando ille perrexit ad caelum. I, 47 si gladii pertimesceret ictum, magis eum occideret. I, 49 quod ille plenus deo magis ut uelociter prouenisset, impios prouocabat (*junge* quod ut prouenisset, magis . . . prouocabat). III, 54 sciens se magis impio regi ob hoc multum posse placere. — magis uolenter *pro* uolentius II, 11. — magis *omissum*. III, 48 ut ludum prorsus suae hereseos quam aliquam religionem ostenderent.

magistrare = regere, ducere. I, 49 consilio magistrata serpentis.

magnis litteris institutus II, 13.

maleficia = artes magicae II, 51; *cf.* *Roensch p. 316.*

mancipare = tradere. I, 9. 15. II, 16. 37. III, 19. *Pass. 9.*

mandare = significare, aperire, *eine Eröffnung machen*. II, 43 Eugenio per Obadam praepositum regni sui mandasse uidetur. III, 27 mandatur ei a rege familiariter. III, 51 mandatur mulieri diciturque illi.

manifeste I, 22; *at* manifesto II, 55.

manifestor = constat. II, 74 sicut splendor ab igne genitus gignentis manifestatur aequaeuus.

manifestus = notus I, 15. *cf.* II, 51. III, 53.

mansiones cereae apum I, 23.

mares = uiri II, 8.

maritare = fecundare III, 55.

materiam malae persuasionis tenere III, 12.

meatus naturalis = anus I, 7. in

ipso meatu exitus sui lacrimae siccauerunt III, 50.
 meditantibus dolis malorum II, 5.
 melos I, 41.
 memoratus. I. 15. 17. 28. 30. 31. 35.
 II, 2. 13. 42. III, 35. *Pass.* 9.
 merere *cum inf.* = contingit I, 40.
 = consequi, impetrare III, 8.
 merito = propter. I, 35 sanctorum merito. II, 16 fidei suae merito. II, 41 merito religionis ac fidei (?).
 = re uera. II, 42 merito suppliciter peto magnificentiam tuam; *cf. Indic. ad Dracont. carm. min. ed. de Duhn.*
 meritum = dignitas, praestantia, qualitas. I, 25 quantum quis pro merito acciperet. II, 81 has diuisionum differentias pro qualitate ac merito participantium spiritum sanctum docuit operari. III, 9 pro dignitatis merito; *cf. Pauker, Subrelict. p. 46 sq.* = delictum. III, 70 malis meritis supplicia debebantur.
 metans = comitans, sequens, cum. I, 48 primo discussione metante amissa domo uel substantia. II, 50 pergit cum eo metante officio clericorum ad fontem. II, 51 fit strepitus gaudio metante inreuocabilis populorum. III, 46 quem iam homo dei metantibus lacrimis miserat legatum in caelum.
 metropolitanus I, 23.
 militare = officio fungi in aula regis. II, 23 ut nemo in eius palatio militaret. III, 9 qui suis palatiis militarent.
 militia = officium palatii. II, 23 militiam temporalem abiicit. III, 13 domus nostrae occupati militia.
 minare = agere, ducere II, 18. 33.
 minime = non. *Prol.* 1. II, 16. 28. 39. III, 6. 8. 11. 19. 51. *Pass.* 15.
 ministrare = regere, ducere I, 50.
 misereri *cum. genet. et dat.* I, 49.
 monetarii solidi *Prol.* 4.
 monstror = constat. III, 12 qui neglecto dira supplicia diuersis intulisse monstrantur.
 mortes = cadauera III, 60.
 mugire = clordis crepare I, 43; *cf. remugire.*
 multotiens III, 33.
 multum placere III, 54.

mundialis amor *Prol.* 2.
 munere propinatos *Prol.* 1. munere condonauit III, 2.
 mutanda uestimenta, *camisiae, braecae* III, 15; *cf. Ducang. s. u. mutandae.*

Nam et namque = autem, uero, sed.
 — nam: I, 42. II, 4. 18. 29. 52. 90. 91. III, 38. 48. — namque: *Prol.* 4. I, 15. 31. 42. II, 15. 60. 74. *Pass.* 5. — nam et = sed et I, 12.
 naturale officium II, 32.
 ne = an III, 50. = ne quidem II, 7; *cf. Pauker, Subrelict. p. 12.*
 nebulare = obscurare III, 56. 62.
 necdum = nondum II, 19. *cf. Pauker l. c. p. 64.*
 necessarius = aptus, utilis. I, 9 et ut de necessariis loquar. I, 19 cuius Geisericus sicut consilia necessaria habebat. I, 20 rem inueniens miram multisque necessariam. *ibid.* hic panis ut . . . messae regiae necessarius haberetur.
 necesse est persona sub-istens II, 78.
 necesse est suggeratur II, 41.
 necessitas = munus publicum III, 13.
negatio duplex. II, 29 nullum tamen tunc nec blandimenta uicerunt.
 neglecte = neglegenter III, 12.
 neglegere *cum inf.* = fastidire, nolle. I, 35 uirtutem neglexit cognoscere diuinam. II, 5 suggestionem legatus accipere neglexit. III, 13 iudices quod statutum est neglegentes exsequi.
 nequaquam = non. *Prol.* 1. I, 14. 35. II, 8. 18. 34. 36. III, 1. 6. 16. 19. *Pass.* 4.
 neruicae cordae I, 43.
 nescio Latine II, 55.
 nigredo *Pass.* 3.
 nihilominus = etiam, item, pariter. II, 12. 56.
 nimis = admodum, ualde. I, 23. II, 96. III, 44.
 nimium = ualde II, 22. III, 30. 34.
 nimius = magnus I, 35.
 nisi: non ante . . . nisi II, 23.
 nocere *cum accus.* II, 37.
nomen uerbale in tor uerbi loco positum. I, 5 oblatores = qui obtulerant. — ordinator = qui ordina-

- uerat I, 28. executor I, 39. imitator II, 14. uiolator II, 15. occisores II, 22. temptatores II, 95. raptores III, 49. translator III, 61. transuersor legis datae III, 71.
- nominatiuus cum inf.* II, 32 praeccepti sunt praeparari. II, 56 praecipimur reddere rationem. *Pass.* 8 quod praecceptum est dari. II, 39 reperti sunt missas egisse. II, 70 apparet una esse substantia. II, 71 coaeternus patri . . . esse perdocetur. II, 85 praescire omnia non dubitatur. II, 96 exigor confiteri. *cf.* cognoscor, demonstror, doceor, manifestor, monstror, noscor, probor. *Paucker, Subrelict. p. 22.*
- non pro ne. I, 49 non subiaceant . . . non subiciar. III, 23 non perdamus.
- non quia *cum con.* = non quo II, 44. noscor = *δηλός εἰμι*, constat. III, 54 quia ipsi huius rei habere noscuntur per omnia potestatem. III, 62 et ubi adhuc noscuntur parcere subiectis.
- nostri = catholici. I, 16. 22. 43. III, 22. 42. 45. *cf. etiam* II, 8. 10. nouisse = ualere, posse. III, 38 dominus nouit esurientibus cibum porrigere. III, 64 sola germanum commodare nouit adfectum. *cf. Paucker, Subrelict. p. 22 adn. et p. 48; Zink, Der Mythol. Fulgentius p. 57.*
- nubilare *act.* II, 51 lumen non poterant nubilare.
- nudo iacuit sub aëre I, 40. nudo sub aëre iacerent III, 16. nudam super humum cubitans III, 43.
- nullatenus I, 22. II, 42.
- numeror *cum duplici nom.* I, 2 qui reperti sunt . . . LXXX milia numerati.
- nunc = tunc, tum. II, 3. 37. III, 25. nuntiare = narrare III, 26.
- Ob** hoc II, 73. 75. III, 40. 54. — ob hoc ne II, 50. — ob hoc quod I, 23. II, 8. 13. 14. 18.
- obdormire in mortem III, 40.
- obiectio = crimen. II, 14 obiectio-nibus falsis insectans.
- obiectum uel subiectum uerbi finiti ex ablatiuo absoluto praecedente sumendum est; cf. sub 'ablat. absol. mire positus'.*
- oblatio, *Opfergabe* II, 51.
- officia sacramentorum diuinorum I, 21.
- omnia *aduerb. ?* II, 70 dici omnia non potest *BV¹L*; *cf. Draeger, Hist. Synt. I, p. 362.*
- omnimodis III, 61.
- omnino *negationi addi solet.* I, 3. 46. II, 46. 65. III, 8. 56. 57. 59. 62. — omnis omnino II, 19. 73.
- omousiani *subst.* II, 39. III, 12. — *adject.* II, 39. III, 4.
- omousion *subst. indeclin.* II, 56. 57. III, 5. 12.
- operari mirabilia I, 38.
- oratio recta et obliqua confusae.* II, 20 qui autem uidit, ait, cum se in quodam cubiculo abscondisset, miseratione diuina ad eum flamma non potuit peruenire; *cf. Muncker ad Hyg. f. 40.*
- ostendere. I, 43 frontem rugatam magisque aratam ostenderent. — ostendere miraculum II, 47.
- ostensio. II, 9 ad ostensionem totius ciuitatis. III, 35 in ostensione cunctorum extentis.
- oxymoron:* huius uitae amara dulcedo I, 50.
- P**abula = cibi I, 3.
- paenitentia = reconciliatio, peccatorum remissio. II, 34 qui nobis paenitentiae munus collaturi sunt.
- palmatus = incisus in modum foliorum palmae, serratus. I, 33 iubet in modum serrarum fustes robustos ueluti palmatos cum stirpibus fieri.
- panpinea uirgulta = pampini III, 55.
- pars = terra, regio. *Prolog.* 4 in partibus Africanis. I, 15 turbam clericorum transmarina in parte proiecit. II, 24 in partibus Traciae. II, 41 transmarinarum omnium partium. III, 27 in Africae partibus. III, 68 quaesiuit a partibus Orientis.
- participium absolutum.* *Prolog.* 2 uenerabilitas studii tui historiam texere cupiens, inquiris. I, 2 trans-

iens igitur quantitas uniuersa . . . ilico statuit. *ibid.* quae opinio diuulgata . . . tantus numerus aestimatur. I, 3 et sic . . . furentes, ab eorum contagione nullus remansit locus immunis. I, 25 diuidentes Uuandali et Mauri . . . mariti ab uxoribus . . . separabantur. I, 29 qui (numerus) paulatim deficiens, nunc . . . tres tantum esse uidentur. II, 32 data ingentia munera Mauris, uix clam ammissi sumus intrare. II, 34 quae agmina uenientium nequaquam capientes, per uertices montium turba descendebat. II, 40 cognoscentes simulque legentes, contritum est extemplo cor nostrum. II, 50 uexillo crucis consignans oculos eius, statim caecus uisum recepit. II, 52 aestimans tali exemplo timorem incutiens reliquos elisurum. III, 2 nesciens quoque quid loqueretur neque de quibus affirmabat, legem . . . aduersus nos illi proponere non erubuerunt. III, 4 spatia temporis praerogata mensuum nouem. III, 25 nunc in sublime tollentes . . . super silices platearum ut lapis super lapides conruebat. III, 50 auctoritate uxoriam increpatus . . . ilico lacrimae siccauerunt. III, 54 sed neque Antonium haec res ab insania potuit reuocare, sciens se magis impio regi ob hoc multum posse placere. III, 71 nam putrefactus et ebulliens uermibus, non corpus, sed partes corporis eius uidentur esse sepultae. *Pass.* 8 qui adtracti ad urbem Carthaginiensem, primo eis serpens uoluit sibilare.

participium praes. = *uerb. finit.* I, 50 discedens mulier cum filiis refutata; confortatur Satorius ad coronam. II, 6 gaudium cumulatatum est ecclesiae dei. exultans multitudo catholica . . . de ordinatione pontificis. II, 24 cremantes graui suspendio atque ingentia pondera pedibus conligantes, lamminasque ignitas dorso adponebant. III, 9 in populos quoque praefati imperatores similiter saeuientes. III, 15 non animal, non seruus . . . penitus dimittuntur; addens

adhuc. III, 28 cui frater alius metuens ne fidem negaret, et de suspendio clamabat.

participium praesentis pro tempore praeterito. I, 1 Africae miserabilis attingit fines, transuadans per angustias maris. I, 3 inuenientes pacatam prouinciam, speciositatem totius terrae depopulabantur. I, 18 recedentes illi . . . coeperunt diuina mysteria celebrare. I, 33 inueniens Christi mancipia conicit uinculis. I, 35 peruenientes traduntur regi Maurorum. I, 41 cadente de manibus codice mortuus post cecidit ipse. I, 42 introeuntes corpus Christi pauimentis sparserunt. II, 9 uidentes feminam uel masculum ambulantes . . . simul cum capillis omnem pelliculam capitis auferabant. II, 15 quae tota die iacentia uix uespere sepeliri concessit. II, 28 superuenientes comites duo cum dei confessoribus agere coeperunt. II, 33 exeuntes itaque die dominica . . . crudeliter minabantur. II, 48 orat ueniens. II, 49 audiens episcopus iussit hominem introire. III, 29 quod ille cognoscens relationem Carthaginem direxit. III, 38 parantes dorsa sua uerberibus alacres ad exilium pergunt. III, 71 ad eos ueniens quondam Nicasius in breui simili morte periit. *Pass.* 3 accipiens tyrannus serpentinam suggestionem, edictis feralibus coepit Africam commouere.

parturitio = dolor II, 11.

paruissimus III, 8.

paruuli = infantes. I, 2. 7. II, 34. III, 26.

passio = morbus III, 44.

pastor = abba I, 32.

paulatim = ex ordine. I, 24 quae per illum dominus fecerit paulatim excurrere. *Gloss. ant. ap. Mai. Auct. Class. VII, p. 573:* paulatim, particulatim.

peccator *adiect.* II, 50 peccator ego homo sum.

pellicula capitis II, 9. — pellis = cutis *ibid.*

penitus *negationi additum* II, 26. 60. III, 8. 9. 15. 28. 51. 56.

per. II, 80 per Moysen benedictio. III, 48 per fila considerunt. =

abl. instr. uel causae. I, 21 per officia sacramentorum de fonte mundus ascendi. I, 33 per rebaptizationis caenum fidei suae ornamenta turparent. II, 36 per gladios petrarum caput contrebatur. II, 72 per uteri appellationem proprietatem generationis ostenderet. II, 73 per hoc. *Pass.* 7 per uiscera fontis aeterni salubriter pepererat. = *avá.* I, 25 decernens per singulos dies (*av' éxáστην ἡμέραν*). II, 16 quos duodecies per annum, id est per singulos menses flagellis crudelibus dissipabat. I, 26 quos per momenta singula (*von Zeit zu Zeit*) cum medicis circuibat. *ibid.* pergebat excurrans per singulos lectus (*von Bett zu Bett*). = in *cum abl.* I, 43. II, 4. 23. 39. III, 25. per omnia II, 61. III, 54. = in *cum accus.* III, 21 per uniuersas Africanæ terræ provincias tortores crudelissimos destinare. = propter. II, 6 per conuersationem operum bonorum coepit uenerabilis haberi. II, 26 per aetatum annos a lumine priuati. percussus scorpii II, 37. percuti morbo II, 26. perditio III, 36. 47. 60. *perfectum tempus pro praesenti.* I, 19 adhaesisse iurasti. I, 49 uxor indutias uisa est petisse. II, 39 reperti sunt missas egisse. — fuisse = esse I, 38. II, 32. 55. 92. III, 19. 26. 31. 50. — fuerit = sit II, 99. fueritis = sitis III, 17. — *Pass.* 1 ualebo quæ desiderata sunt indicare. *perf. et praes. iunct.* 1, 46 respondit Felix et dicit. *periphrasis.* *Prol.* 2 uenerabilitas studii tui = tu. II, 24 praeceptio uestra. II, 41 regalis prouidentia — potestas regia — paruitatem meam — humilitas mea. II, 42 magnificentiam tuam — eius clementia. II, 43 potestas regis. III, 3 clementia nostra — mansuetudinis nostrae. III, 12 pietas nostra. pernicies = error, haeresis III, 8. 10. persuadere sibi errorem III, 10. peruidere = considerare. *Pass.* 10 pondera catenarum quasi quaedam monilia peruidebat.

petere. I, 37 explet cum gaudio quod petebatur pontifex. II, 27 ut a suis rex peteretur. II, 42 peto magnificentiam tuam; *cf. Roensch p. 375.* picturare solidos *Prol.* 4. pignera = liberi I, 25. plaudebam mihi de Saturo meo I, 49. plebs = laici II, 41. plenitudo uirtutis II, 78. *pleonasmus.* I, 10 quanti et quam numerosi. I, 30 ingens et plurima multitudo. II, 7 ingentia et maiora. II, 15 annosum atque ueteranum. II, 76 multis et creberrimis. *Pass.* 4 copiosissimam et maximam turbam. — I, 38 aderat praesens. II, 18 iterum restitutam. I, 36 tunc deinde; *cf.* III, 17 tum deinde. II, 19 adhuc necdum. III, 21 necdum adhuc. II, 52 incendio concremauit; *cf.* III, 15. II, 54 saltem . . . uel. II, 55 ante . . . praeuidentes. III, 22 amplius magis furentes. III, 68 simul constrictaretur. *Pass.* 6 ante . . . priusquam. — I, 6 sed quin immo. I, 13 nec non et; *item* II, 16. 45. *Pass.* 8. — II, 10 quoque et. III, 60 etiam . . . quoque. II, 71 denique . . . ideo. III, 8 et *Pass.* 15 etiam et. III, 70 et . . . etiam. plerumque . . . alii I, 6. *pluralis nominum abstractorum.* I, 12 impietates. I, 28 impietatibus. I, 31 cubiculi secreta silentia. I, 44 afflictionibus. II, 1 primordia regni. II, 24 iura uerecundiae; *cf.* III, 21 iura naturae. II, 33 squales carceris; *item* II, 52. II, 34 multitudines. II, 53 uociferationis tumultus. II, 65 conditionum necessitatibus. II, 82 diuersitatum. II, 100 diuersitates. II, 101 apostolicis traditionibus. III, 4 spatia temporis. III, 15 edicta. III, 25 fidei sacramenta. III, 26 foedera coniugalitatis amoris. *ibid.* filiorum fletus. III, 55 uultus cespitem. *Pass.* 8 regis amicitias. *pluralis numerus pro singulari.* II, 25 cutibus. II, 32 stercora. III, 16 stercoribus. II, 36 cadauera animalis. II, 48 somnos. III, 10 ignibus, *item* III, 27. III, 25 cutibus . . . pelles. III, 28 liuores (*Striemen*). III, 51 tribunalibus.

pluriores III, 32; cf. *Roensch p. 278. plusquamperfectum pro imperfecto.*

1) *indic.* fuerat I, 26. 51. II, 8. 17. III, 16. 18. 58. 63. fuerant I, 15. III, 15. potuerat I, 27. III, 45. potuerant III, 57. solitus erat II, 48. remanserat... produxerant III, 55. ediderat... aruerant... siccauerant III, 56. — 2) *coniunct.* α) *in enuntiatis finalibus.* I, 20 ut uenisset et haberetur. I, 39 ut nudaret et captiuasset. I, 47 ne fecisset. I, 49 ut prouenisset. II, 2 ut ordinasset. II, 12 ne armasset. II, 23 ut uindicasset. II, 27 ut iussisset. II, 28 ut perduxisset. II, 44 ut uenissent. III, 8 ut patuisset... liceret... iungerentur... prouenissent... patuisset... redderentur. III, 15 ut nullus quempiam reciperet aut alimoniam prae-titissent. III, 21 ut remansisset. III, 30 ut abscidisset. *Pass.* 15 ne paruisset. β) *in enuntiatis consecut., rel., interrog., condicional.* III, 11 si celare diligenter et minime publicassent. III, 16 factum est ut exisset. III, 19 ex qua ciuitate fuisset. III, 21 ubi non fuisset eiulatus. III, 27 si haec praesens uita sola fuisset et aliam non speraremus. III, 61 si nunc superessent uel eis dari licuisset. — *saepe etiam in plusquamperf. pass. fueram pro eram et fuisset pro essem positum est; cf. exempli gratia* III, 34 fuerat baptizatus et fuisset inuentus.

podagri II, 26.

pontifex = episcopus. *Prolog.* 2. I, 5. 10. 37. III, 5. 14. 44. 54.

populi = homines. I, 24. II, 1. 18. 34. 51. III, 53. *Pass.* 11. = laici III, 9.

populariis pro popularibus *B φ W* I, 11 (?); cf. iocularis et iocularius.

positus 'befindlich' I, 23. III, 2; cf. constitutus.

post paululum II, 18. III, 31. 58. *Pass.* 8.

potare = ποτίζειν I, 49. *Pass.* 5; cf. *Roensch p. 376.*

potiri cum accus. = accipere II, 10. prae omnibus habere III, 27.

praecipitum = edictum II, 38. 41 (*bis*).

praecipitum = perditio III, 39.

praeconium = uaticinium I, 11. uaticinante praeconio III, 69.

praeiati sumus = supra diximus I, 15. III, 53. — praefatus *passiue* II, 41. III, 9.

praeiudicare = interdicere. II, 1 ut etiam ubi antea sub rege Geiserico praeiudicatum fuerat, ne spiritalis fierent conuentus, conuenticula concurrerent populorum. — praeiudicatis uenerabilibus portis (ecclesias) caementis ingentibus claudi mandauit *Pass.* 5, sensu obscuro.

praelum = machina qua uestimenta lota exprimuntur *Pass.* 3.

praeparari = se praeparare II, 32.

praerogare = dare, tribuere, dispensare. III, 4 spatia temporis praerogata mensuum nouem. cf. *Fulgent Rusp. ad Mon. I, cap. 7* aut gratuitam misericordiam praeroget misero, aut debitam iustitiam rependat iniusto. *C. I. L. VIII, 1296* benefici(s) in ciues remq(ue) p(ublicam) praerogatis. *Fulgent. Uirg. Cont. init. (p. 138 Munck.)*: quae plus periculi possent praerogare quam laudis. *Uid. Muncker. ad hunc locum et ad Myth. I, 2.*

praesens tempus pro praeterito. I, 30 martyria quam plurima esse (= fuisse) probantur. III, 22 et quia est scripturarum diuinarum scientia plena. III, 24 hostiam suam in sua domo maluit sepelire, ut quotiens super sepulchrum eius trinitati preces effundit, alienam se a filio numquam esse confidat. III, 25 si homini gratis fideliter exhibuit fidem; quantum debet illi, qui redditurus est pro fide mercedem. *Pass.* 6 si reperta est pars aliqua pereuntium coruorum, maior est tamen numerus felicitium columbarum.

praesens = futur. II, 4 habetis, *ibid.* iubentur. II, 5 gubernat. II, 43 et facio. II, 44 et ego scribo. II, 76 non intellegitis. II, 87 remittitur. III, 3 imputat. III, 17 dimittit. *Pass.* 12 separat. — cf. II, 101 permanere confidimus et speramus.

praesumere = inuadere, usurpare III, 8. = audere III, 20.

praeuentus turpissima morte *Pass.* 2. primo = primum I, 15. 39. 48. II, 23. 36. III, 22. 29. 35. 59. *Pass.* 4. 8. pro = propter uel ad II, 41 ut die constituta pro disputatione fidei ueniat; *cf. Notit. tit.* uenerunt pro reddenda ratione fidei. — III, 32 sese pro defensione ecclesiarum catholicarum uenisse. III, 47 Uuandali pro hac re ubique fuerant destinati. = causa. *Pass.* 4 bis acutum genus frumenti . . . pro miseratione dari praecepit. probor = constat, $\delta\eta\lambda\acute{o}\varsigma \epsilon\iota\mu\iota$. I, 18. 30. 42. II, 5. 7. III, 3. 50. proficere = inuare, emolumento esse III, 14 (*bis*). — ad laudem proficit patientis I, 28. profuturus = idoneus, utilis III, 20. 38. prohibitio diuina III, 19. promereri = impetrare III, 13. promouere = procedere, proficisci II, 30; *cf. Sulp. Seuer. Chron. I, 21, 4. Iordan. Get. cap. 4.* promulgatio = decretum III, 13. propinare = erhibere, dare. *Prol.* 1. I, 11. proponere = iubere, mandare. III, 7 ad conflictum propositum peruenire. *cf. Lactant. Placid. p. 217 (Munchker)*: Perseus euicit propositum laborem. propositio 'Vorschlag' I, 21. propositum = $\upsilon\pi\acute{o}\theta\epsilon\tau\iota\varsigma$, sententia (?) III, 4: si quid ab eorum proposito posset aptari. *sensus uideatur esse: 'ob vielleicht etwas von Seite ihrer Lehrmeinung (ihres Principes) vorbereitet werden könnte'*. proprie adprobare II, 39. III, 5. uere ac proprie creditur II, 75. proprietatem personae II, 56. personarum proprietates *ibid.* prorsus *negationi additum* I, 8. III, 55. prosecutio = custodia militaris. III, 8 in exilium sub prosecutione idonea mitterentur. *cf. Cod. Theod. XVI, tit. 5, 52.* prouenit compensari III, 3. — eorum patrimonia suis antistitibus prouenissent III, 8. prouincia = terra, regio. *Prol.* 1 prouinciis, locis aut regionibus

uenissent. I, 3 inuenientes pacatam quietamque prouinciam (*i. e.* Africanam). *Pass.* 3 per totam prouinciam Africanam. *cf. operis titulum* 'Historia persecutionis Africanae prouinciae' (*i. e.* Africanae terrae) et *Comput. Carthag. a. 455 script.* II, 12 de incognitis prouinciarum (= terrarum) spatiis. publica uoce = publice, palam *Pass.* 11. puella = uirgo I, 32. *Pass.* 5. pusillum aliquantum II, 20.

Qualiter I, 45. II, 33. 51. III, 22. 27. quamdiu = donec I, 33. III, 7. quam plurimi = multi. *Prol.* 2. I, 8. 27. 30. 42. II, 11. 14. 16. 26. 29. III, 34. quando = quomodo II, 13. = ubi III, 38. = quoniam *Pass.* 11. — quando tunc I, 7. quanti = quot. I, 5. 7. 10. III, 24. 28. *Pass.* 6. quanto . . . tanto magis I, 23. persecutionis quanto sublimiter tanto crudeliter gestae I, 51. quanto sibi uidebantur superbi, tanto amplius deficiebant III, 59. quantum ad deitatem II, 100. quantus est benignitate II, 42. quaquauersum *relatiue positum* I, 3; *cf. Augustin. C. D. II, 6. XVIII, 22 et 46. XIX, 12. XXII, 8 et 29.* quare = quod III, 1. 20. quasi = utpote, scilicet III, 40. quatenus = ut III, 14. qui = quis II, 53. quia = nam II, 34. III, 19. = *ὅτι*. *a) cum coniunct.* I, 8 ut antiqua illa speciositas ciuitatum nec quia fuerit prorsus appareat (= *ὅτι ἦν ποτε*). *β) cum indic.* I, 19. 49. II, 47. 60. 73. 83. 99 (*bis*). III, 23. 67. 70. *Pass.* 13. quid multa I, 12. II, 32. III, 35. 61. *Pass.* 9; *cf. Iordan. Get. cap. 16. 17. 56.* — quid plurimum II, 8; *cf. Iordan. l. c. 34. 53.* — quid ultra I, 50. II, 23. quidam = quilibet. III, 8 nec ecclesias aut in urbibus aut in quibusdam paruissimis locis penitus obtinere.

quis = quisque. I, 25 quantum quis acciperet. I, 26 quid cui opus esset. II, 67 de duobus eligat quis quod uelit.

quis quid diceret III, 19; *cf. Graecorum τὸς τὸ*.

quisquam = quisque. I, 26 qualiter quisquam haberet.

quisque = quicumque, quilibet. I, 3 seclusa quaeque.

quo = ut II, 39. 42.

quod *cum coni.* II, 13 eo quod maior omnibus esset. II, 51 eo quod Felix uniuersae ciuitati manifestus esset. — quod *cum coni.* = *accus. cum inf. (δτι)*. II, 6. 27. 53. 84. 88 (*bis*). 90. 91. 92. 95. III, 19. 27. — quod *cum coni.* = ut *consec.* III, 9 in populos quoque praefati imperatores similiter saeuientes, quod eis nec donandi nec testandi . . . penitus subiaceret. III, 12 omnes supradictae fidei omisionum erroribus implicatos . . . uniuersis rebus praedictis praecipimus abstinere, quod nihil sibi nouerint esse permissum (*hoc loco fort. quo scribendum*); *cf. Pauker, Subrelict. p. 24 adnot.* — quod *abundat.* III, 14 non dubitantes quod plus alimoniae inopum proficere (*sic mss.*; proficeret *edd.*); *cf. Domb. ad Augustin. C. D. XXII, 28; Indic. ad Cyprian. ed. Hartel.*

quodcumque *cum. genet.* I, 12.

quondam *adiect.* I, 28. II, 30.

quoniam *cum indic.* = *δτι* II, 25. 86. III, 68.

quoque = autem, sed, uero. I, 13. 41. II, 50. III, 18. 19. 28. 31. *Pass. 3. 5. cf. Iordan. Get. cap. 14 et 24.*

quousque *cum coni.* = donec II, 50. 52.

Recapitulatio II, 95.

recensere = recitare II, 41.

reconciliare = peccatis absoluere III, 20.

reconciliatio, *qua quis peccatis absolutur* II, 34.

recurrit = pertinet, refertur II, 78.

relatiuo adiungitur substantiuum uel demonstratiuum. I, 14 quarum unam illarum; *cf. Roensch p. 444.*

I, 20 qui cum ignorasset Geisericus. I, 21 quem . . . bellicosum uirum occidit. I, 39 qui tamen Proculus. II, 27 qui ita fertur tyrannus cum furore dixisse. II, 48 qui . . . surgere noluit caecus. II, 80 quod hoc ipsud. III, 1 qui cum noster libellus legeretur oblatus (*cf. II, 55*). III, 35 qui cum senior coepisset extendi. *Pass. 14* qui dum ignis fuisset lignis iniectus (*cf. §. 10*). *cf. Hyg. f. 29. 119. Iordan. Get. cap. 26. 45 extr.*

relicta = uidua II, 2; *cf. Ducang.*

relictio quae mortis causa appellatur III, 9.

remugire = crepare I, 6.

reprobus III, 51. — *cum dat.* = non aptus. II, 19 grana simulagini reproba.

reputare = tribuere, assignare. II, 63 homini reputamus adsumpto. *cf. Iordan. Get. c. 19. Roensch p. 387. Jahrb. f. class. Phil. 1874 p. 845.* = intellegere, accipere. II, 78 ne autem flatus in spiritu reputetur.

resolutio = mors I, 45.

retentio Africae III, 59.

rhetorici uel poetici sermonis exempla. I, 7 arcem capitis = caput; *cf. III, 31* arcem cerebri; *simil.* III, 46 oris ianuam et praetorio cordis. *Pass. 8* de postibus frontium. — I, 22 respirare = uiuere, habitare. I, 31 cubiculi adirentur secreta silentia. I, 33 rebaptizationis caenum; *cf. II, 29* diluio reb. *Pass. 3* reb. machera. *praeterea uocem 'rebaptizatio' significant haec:* III, 46 aqua mendax. III, 47 fallacis aquae gladio (*sic!*). III, 48 imbre igneo atque fulmineo. III, 55 caenosi gurgitis aqua ignis et sulphuris. — I, 36 uomere praedicationis et imbre sacri baptismatis. II, 7 tali hora, quando iam sol diei explicans cursum nocturnis tenebris ordinem daret et locum *i. e.* uespere. II, 10 fidei murum. II, 26 et 33 fluminibus lacrimarum; *cf. III, 43* imbribus lacrimarum, III, 64, *Pass. 5.* — II, 34 uoce clamabant. II, 36 per gladios petrarum. II, 47 ignis persecutionis; *cf. III, 37*

- igne conscientiae. II, 50 pulsans singultibus caelum. III, 23 uerberans eum nutibus oculorum. III, 24 cursum palmiferum = martirium; *cf.* III, 28 praelium passionis. III, 26 uteri = liberorum. III, 40 lucernam euangelici luminis. III, 55 indulgentiae caelestis pluua. III, 60 sepulturam (= mortem) suam in uultu portarent. III, 63 spiritus tempestatis et procella furoris. III, 67 ecclesiarum cuneis fultam. *Pass.* 3 uino carnis. *Pass.* 7 uiscera fontis aeterni. *Pass.* 8 accupante diabolo uisco mundiali captare.
- rugata frons I, 43.
- rugire = tonare. II, 20 rugiente caelo. = stridere. *Pass.* 10 rugientium pondera catenarum.
- Sacerdos = episcopus I, 5. 10. 28. II, 6. *Pass.* 4. magni sacerdotes I, 17.
- sacerdotium = episcopatus I, 27.
- satagere I, 25.
- satis = admodum. I, 11. 30. II, 45. 55.
- se in constr. acc. c. inf. saepe omittitur. I, 46. II, 52. 72. 86. III, 26. 32.
- secunda mors = perditio aeterna. I, 50. III, 60. — secundo responso suggerendam me promisi oblaturum II, 42 (*an* prospero uel laeto?)
- sed = immo II, 82.
- sedere thronum II, 8.
- semiplena fides II, 96.
- sempiternae = ἀνάλωτος II, 66.
- senior = senex III, 35.
- sensim = strictim. *Prolog.* 4 sensim breuiterque indicare.
- septenus numerus *Pass.* 13.
- sequitur dicens II, 67. *cf.* *Optat.* III, 2. 3. *Augustin.* C. D. VIII, 26. X, 28. XIII, 23.
- series = tenor scripturae III, 19.
- series legis III, 2.
- sermo = uerbum, uox. II, 57. III, 18.
- serpens = diabolus. I, 49. III, 17. 26. *Pass.* 8.
- serpentina proles (*Schlangengezucht*) Arrianorum III, 63. serpentinam suggestionem *Pass.* 3.
- sexagensimus I, 1.
- si = quamquam I, 47. *Pass.* 6. — si *cum con.* I, 21. 31. II, 97. = num, an. *cum ind.* III, 19. 66. *cum con.* II, 39. 40.
- sibi consueta superbia I, 13. sibi securi de domino III, 28.
- signaculum = signum III, 36.
- simplex pro composito. I, 23 firmare = confirmare; *item* II, 24. I, 37 ligare = colligare. II, 14 = alligare. I, 37 carpere = discernere. I, 50 ferre = auferre. II, 19 uolare = auolare. II, 33 ponere = deponere. III, 3 temnere = contemnere. III, 8 tenere = continere. III, 26 uulsis = euulsis. *Pass.* 2 suadere = persuadere. *Pass.* 6 portare = reportare.
- singularis = solus I, 40. 49. = unicus *Pass.* 3.
- sistere = stare I, 41.
- sociari reflexiue II, 30. 33.
- solacium = auxilium, adiutorium II, 14. III, 33.
- solidans sibi regnum II, 17. — s. filium III, 23.
- sollicitudo = diligentia III, 69. — sollicitus = diligentissime II, 1.
- soniuago flatu II, 19.
- soporatus = dormiens III, 48.
- sordens = impurus *Prolog.* 4.
- sordulentus = sordidus *Pass.* 3.
- specialia merere III, 8.
- species = habitus II, 9. = metallum infabricatum *Prolog.* 4.
- spurcitia furfuris I, 20.
- statim = mox, paulo post I, 46.
- stilus ingenii *Prolog.* 1.
- strata III, 58. = str. publica I, 40.
- sub = cum *in abl. modi.* III, 8 sub persecutione idonea. III, 39 sub festinatione; *cf.* *Iordan. Get. cap.* 16. 36. 37 et *Ducang.* = *abl. instr.* III, 56 puluerea tempestas arido sub aëre decoquens cuncta. = *abl. temp.* data sub die II, 39. III, 14. — sub eo = ea condicione II, 4. — sub *cum abl.* = sub *cum acc.* II, 43 ut sub potestate mea totus mundus redigatur.
- subdere poenae III, 13. s. fustibus III, 40.
- subesse = superesse III, 57.
- subiacet = penes aliquem est, ius

uel facultas est III, 9. *cf. Indic. ad Lactant. ed. Buenum.*
 subiectos facere condemnationi gra-
 uissimae III, 9. — *ibid.* publico
 crimini esse subiectos.
 subire sententiam capitalem I, 47.
 subiugare uerberibus III, 9.
 sublimer = superbe I, 51.
 subreptio = dolus, fraus. III, 13
 nihil ualituris quae forsitan per
 subreptionem quemquam talium
 contigit promereri; *cf. Iordan. Get. cap. 36. 48.*
 subrigere ignibus III, 27 (*an tollere
 in ignes, i. e. in rogam? cf. Du-
 cang. s. u. surrigere.*)
 subsistere = existere, esse. II, 56.
 57. 67. 69. 70. 78.
 substantia = *oŷta*, bona. I, 35. 48.
 50. II, 23. III, 2. 15. 16. 53. 63.
*Pass. 6. = essentia, passim in
 Libro fidei.*
 substantiuum post relatiuum itera-
 tur. I, 22 in his regionibus uersa-
 bantur, quae regiones palatio tri-
 buta pendebant. II, 1 statuit
 requirendos hereticos Manicheos...
 quos paene omnes Manicheos suae
 religionis inuenit. II, 20 ingentes
 coeperunt lapides iaculari: qui la-
 pides dum cecidissent in terram.
 subtilitas = calliditas, astutia, uer-
 sutia. II, 1. 28. III, 17. *cf. Iordan. Get. cap. 36. 43 et Ducang.*
 suggerenda = libellus supplex II,
 40. 42; *uid. suggestio.*
 suggerere = loqui uel scribere ad
 magistratum uel ad regem refe-
 rendi, rogandi, monendi, suadendi
 causa. I, 35. II, 8. 24. 27. 41 (*ter*).
 III, 1. 38. 39 (*bis*). = petere ab
 aliquo. II, 48 suggerit cuidam
 diacono, ut eum episcopo nuntiaret.
 = suadere. III, 45 suggerente sibi
 diabolo.
 suggestio = oratio, declaratio, 'münd-
 liche Vorstellung' II, 5. III, 16. =
 consilium *Pass. 3.* = libellus supplex
 uel litterae rogatoriae II, 42. 43.
 super corpus et sanguinem eius iura-
 uimus III, 28.
 supinum in u. I, 20 aspectu clarus
 et esu suauis.
 suspendium = machina qua quis
 suspenditur. III, 28 de suspendio
 clamabat.

suspensio = suspendium. III, 31 de
 illa altitudine suspensionis ictu
 ualido congruentes.
 sustentatio ciborum III, 52.
 suus et se pro is et ipse. I, 15 uni-
 uersas (ecclesias) cum suis (=
 earum) diuitiis abstulit. II, 54
 sibi (= ab eo) nomen usurpatum.
 III, 7 secum = cum ipsis. III, 8
 ut nulla exceptis superstitionis suae
 (= ipsorum) antistitibus ecclesia
 patuisset; *cf. ibid.* suae fidei, suis
 antistitibus. III, 26 illa... mun-
 dum cum suis (= eius) desideriis
 contemnebat.

synonymorum coaceruatio. Prol. 2
 gloriam elationis. I, 1 populus
 Uandalicae gentis. I, 2 uterus
 uentris. I, 3 deuastando depopula-
 bantur. I, 6 palorum uectibus; *cf.*
Pass. 14 remorum uectibus. I, 6
 torquendo cruciabant. *ibid.* ira fu-
 roris... honorem dignitatis. I, 8
 aedificiis magnarum aedium uel
 domorum. I, 9 hostilitas barbarici
 furoris. I, 11 dulcedo suauitatis.
 I, 20 decorem splendoris. I, 22
 prophetiae uaticinium. I, 49 pro-
 sapia generis; *cf.* III, 69 stirpe
 generis. II, 12 desiderii uolun-
 tatem. II, 18 palleis uelaminum
 ...fulgoris candore. II, 37 ueneni
 uirus; *cf.* III, 15 ueneno toxicato.
 II, 48 ueloci agilitate. II, 53
 disputationis conflictum. II, 54
 afflictionem persecutionum. II, 68
 secreti arcanum. II, 74 generationis
 natiuitatem. II, 76 breuitatis com-
 pendium. II, 77 uirtute potentiae.
 III, 14 imperii nostri regimine.
 III, 25 caedes innumerabilium fu-
 stium (*cf. fustes*). III, 26 regiae
 iussionis praeceptum. III, 38 in
 itinere longioris uiae. III, 43 poe-
 narum suppliciiis. III, 46 uoluntatis
 propositum. III, 48 pollutionis
 sacrilegium. III, 50 pignera filio-
 rum... meatu exitus. III, 70 pro-
 brorum scelera. *Pass. 1* superandi
 uictoriam. *Pass. 3* tetrae nigre-
 dinis inluuie sordulenta.

Talis = hic, is II, 9. III, 3. 8. 11. 13.
 taliter I, 19. 38. III, 16. 26.
 tanti = tot III, 12. 67.

temporalis = saecularis, ad hunc mundum pertinens II, 23. 26. *Pass.* 8.
temporaliter = ad tempus (*opp.* in aeternum) III, 27.
tendicula = lignum, quo uestes tenduntur uel suspenduntur III, 36.
tenere = occupare, potiri I, 12. — teneri ad poenam III, 11.
tenor = sententia II, 38. 39. 40. 41. III, 18.
terribiliter indignatus III, 36.
tinnientibus (= sonantibus, crepantibus) cordis I, 43.
titulare = inscribere *Pass.* 8. *Gloss. ant. ap. Mai. Auct. Class. VII, p. 583* titulat, significat.
titulus = munus, dignitas III, 13.
totum = omnia, cuncta, uniuersa. I, 3. 50. II, 7. 33. 51. 78. III, 56. 63.
totus = omnis *Prol.* 2.
toxicatus III, 15.
tractare populo II, 4; *i. e.* tractatus habere ad populum, praedicare, *die Schrift auslegen, predigen.*
traducere = detegere, manifestare. II, 84 cum obscura consilia Iudaeorum traducens dicebat. = illudere, diffamare III, 16. *cf. Roensch p. 383.*
transactio uitae III, 60.
transeuntes itinera III, 47.
transigere temeritatem. III, 6 hoc uidentur adsumpsisse temeritate transacta *i. e.* temeritatem perficientes, temere agentes.
transitus = discessus I, 3.
transuadare I, 1.
transuersor legis datae III, 71.
transuersus = imbutus. III, 15 edicta feralia ueneno toxicato transuersa.
tripudiare = exultare, gaudere III, 27.
trisulcis, e *Pass.* 2.
triumphus = pompa (*an* gaudium? *cf. Ducang.*) I, 46.
tropaea pro tropaea *Pass.* 6.
trucidare poenis et incendiis II, 15.
tunc *adiect. positum.* II, 32. 33. III, 34.
tundere = caedere II, 54.

Uanescere = non ualere I, 43.
ubi = quo II, 10. 27. 28. 32. III, 16. 17. 59. = cum, quando I, 38. II, 7. 24. III, 47. 51. — ubi *cum coni. plusquamperf.* III, 47.
ubique = quoquo uersus III, 42. 47. — ubique *adiect.* II, 88 de sua ubique praesentia.
uel = et *Prol.* 1 (*bis*). I, 2. 4. 8. 9. 11. 13. 14. 25. 35. 39. 42. 48. 51. II, 4 (*quater*). 13. 16. 30. 34. 41 (*bis*). 42. 56 (*bis*). 57. 63. 74. III, 3. 5. 8. 11. 13. 16. 19 (*bis*). 24. 32. 48. 51. 52. 57. 58. 61. *Pass.* 5. 8. 14. — uel etiam III, 26. 57. = saltem, minime I, 29. II, 54. 76. III, 9. 26. — uel *abundat.* III, 14 ecclesias uniuersas uel totius cleri, III, 48 alii sese, uel quia factum est, cilicio lugubri texerunt.
uenire = euenire III, 70. *cf. Indic. ad Cyprian. ed. Hartel; Muncker. ad Fulgent. Myth. III, 6.*
uenire in persecutione III, 12. — uentum est ad Armogastem I, 43. — uentum est ut cubiculi adirentur secreta silentia I, 31.
ueraciter = uere I, 46. II, 11. 60. 70.
uerba pleonastice posita: plurimis uerbis nulla alia causa utitur auctor, nisi ut sententiae exornentur concinnioresque reddantur. 1) coepisse. I, 18 coeperunt celebrare = celebrauerunt. II, 1 coepit mitius et moderatius agere = egit; *similiter* II, 5. 19. 20. 32. 54. III, 35. 55. *cf.* I, 24 ante incipient uerba deficere, I, 44 incipient eum martyrem praedicare, II, 24 peiora incipient pati. *cf. Munckeri Indic. ad Hygin. et adnot. ad fab. 4.* — 2) dignari. I, 15 Neapolim perducere dignatus est *i. e.* perduxit. *cf.* I, 45. II, 5. 7. 24. 41. 42 (*bis*). 50. 72. *Pass.* 8. 13. — 3) malle. III, 7 quamdiu mallent ad conflictum propositum peruenire *i. e.* donec peruenirent. *cf.* III, 16. 24. 54. — 4) posse. II, 23 [qui autem defuncto succedere poterat *i. e.* succederet. II, 70 tunc magis diuersa posset esse substantia *i. e.* esset. *cf.* III, 16. 45. 51. 54. 60. *Pass.* 13. — 5) uelle. I,

- 27 noluit liberare *i. e.* liberauit. *similiter* III, 6. 20. 37. 43. 63. *Pass.* 8. 13. — 6) uideri. I, 17 occurrere nisi sunt *i. e.* occurrerunt. I, 29 tres tantum esse uidentur *i. e.* sunt. *cf.* I, 49. II, 43. III, 5. 6. 7. 8. 11. 13. 71. *Haud aliter iudicandum est de passiuus cognoscor, demonstror, doceor, manifestor, monstror, noscor, probor, quae suo quodque loco commemorauit, item de uerb. impers. contingit.*
- uerbum facere *cum dat.* = praedicare II, 8. 28.
- uerecundia = pudendum facinus, turpitude, ignominia. III, 53 nec eum retinere potuit Antonius propter uerecundiam suam *i. e.* propter turpe facinus, quod antea in eum commiserat (*cf.* §. 45. 46.); *uid. Ducang.*
- uerecundus = turpis, ignominiosus, ἀσχήμων. I, 28 et quia tacendum semper non est de impietatibus hereticorum, nec uerecundum poterit esse quod ad laudem proficit patientis. *cf. Jordan. Get. cap. 7 et 10; Jahrb. f. class. Phil. 1874 p. 846.* — uerecunda membra = membra turpia III, 22. uerecunda pudoris II, 24.
- ueredi = ueredarii II, 38. III, 39.
- uergi in somnos II, 48.
- uestigia = pedes. II, 34 suosque infantulos uestigiis martyrum proicientes; *cf. Ducang.*
- ueteranus = uetus II, 15.
- ueterinosus = uetus *Pass.* 2.
- uexillum = signum (crucis) I, 43. II, 50.
- uicinari = uicinum esse III, 42.
- uicis. III, 9 quinque uicibus.
- uictima = mactatio, σφαγή. *Pass.* 10 quasi agnos innocuos ad uictimam deducebat; *cf. Roensch p. 327.*
- uideri = esse. I, 9 ubi munitiones aliquae uidebantur. I, 30 uidebatur acceptus. II, 2 laudabilior tyrannus uidebatur. II, 12 prudens et sapiens uidebatur. II, 82 non potest uideri condicio seruitutis. *Pass.* 12 qui infantulus uidebatur. *cf. Ducang.*
- uindicare sibi = impetrare. I, 7 nullo sibi ab hospitibus misericordiam uindicabat.
- uindicatrix ira I, 35 (*uar. lect. uindicatrix*).
- uires fisci III, 8 (*saepe in Cod. Theod.; cf. exempli gratia lib. XVI, tit. 5, 3. 7. 8. 17. 21. 58*).
- uirgulta = arbores. III, 55 pomorum uirgulta.
- uiridare uerb. act. III, 55 non sata respersa uultus cespitum uiridabant.
- uirus = uis, δίνωμι II, 71. 77. 78. 86. III, 3. *Pass.* 9. — supernae angelorum uirtutes II, 80. — uirtutes = miracula II, 95.
- uisere = uidere III, 56.
- uisitare II, 47. 50.
- uisitatio II, 31. 48. 49.
- uisus = uisio. II, 47 diciturque ei nocte per uisum.
- unus = articulus *indefn.* I, 20 unus panis mundissimus ac simulacius adferatur. I, 41 lector unus. II, 21 unus asinus. II, 30 manu infantulum unum tenentem. III, 29 in domo una congregati.
- uocales litterae: e = ae. cespes, teter, heresis *passim*. II, 1 Manicheos (*bis*). II, 2 Manicheus. *Pass.* 3 machera. *Pass.* 6 trophea. *Pass.* 7 et 13 Macchabeorum. III, 24 Emilius; *item Not. Maur. Caes. 47, Maur. Sit. 36.* — e = ee. II, 7 elemosynas. — e = i. I, 11 omealias. II, 18 palleisque. III, 29 Mauretanae. (*cf.* II, 95 praefecit = praeficit αA, III, 13 praecipit = praecipit αW, II, 101 Numediae BVP's⁴, III, 8 antestitibus B bis, *Pass.* 7 antestis BV). — i = e. I, 20 simulacius. II, 37 hordiactis. II, 72 liniamentis (*cf.* I, 17 saltim BVCW'sL, III, 24 adulisens B). — i = ii. II, 2 Olibri. II, 58. 62. 64. 68. 74. III, 20 filii. III, 43 Antoni; *cf. Hoffmann, Ind. gramm. ad Afr. tit. p. 85 sqq.* — i = y. Bizacena *semper* (I, 13. 44. II, 101). II, 2 Olibri. III, 22 Dionisiam. III, 36 clamidem. III, 61 Hieronimus. — o = u. I, 34 incolomes. II, 11 incolomis. — u = i. I, 20 simulacius, simulaginis, simula. II, 19 simulagini. — u = o. II,

12 et 14 Gentunis (*Γέντωνος*); cf. *Append. Chron. Prosp. (LI, p. 607 Migne)*: Trasamundus Gentunis filius. II, 31 lucustarum. II, 15 Teucharia. III, 39 Teucharis; cf. *Θεοχάρης, Θεόχαρις (alia id genus sunt III, 41 negotiatores B, Pass. 4 luricatum BV¹C¹, Pass. 7 territrio BV¹, Pass. 10 munilia BV)*. — *y = ei. Pass. 16 lypsanae = λείψανα. — y = oi. I, 4 cymiteriis. — prothesis. Pass. 6 expectante = spectante BVCWM sI. — syncope. dominus septies (II, 3. 28. 30. 42. 44. III, 19. 20.). Not. Num. 47 Dominicus, 89 Dominicosus; Num. 76 et Byz. 34 Domininus; proc. 39 Meglapitanus. — in cod. Laud. quater est Restutus pro Restitutus (Not. Byz. 99, Maur. Caes. 32, 61, Maur. Sit. 23); item in titulis Africanis (cf. Moeller p. 43) saepe eadem no-*

minis forma occurrit. at ne Restutus retinerem, idem nomen aliis quattuor locis (Byz. 19. 26. 52. 59) rectius scriptum prohibuit.
uolutare = se uolutare III, 16.
urbici captiui *i. e.* captiui Roma abducti I, 27. cf. *Optat. I, 9; II, 4 et Ducang.*
urguere = cogere. I, 7 ad ambulandum urguebant.
ut. II, 28 quid uobis uidetur, ut ita pertinaces sitis. II, 39 esse prohibitum ut. III, 16 sapienter fecerunt ut. III, 20 iussit rex ut. III, 28 iurauerunt ut. — ut nullus *pro* ne quis (qui) III, 4. 8. 15.
ut quid = *Eva et.* III, 16 ut quid taliter adfligimur. cf. *Roensch p. 253 sq.*
uterque = quisque III, 60.
utpote qui *cum indic.* II, 49.
uultus = species, forma III, 55.

ADDENDA ET CORRIGENDA.

- p. 2, 4 uerba satis est . . . magister eius sunt euang. *Matth. 10, 25.*
p. 49, 19 *interpunge* patrem. quomodo.
p. 66, 12 *lege* quis.
p. 157, col. 2, uers. 1 adde extensam II, 23.

MAR 31 1877.

3 2044 038 446 19

H

VICTOR, St., bp. of
Vita

...Historia persecu-
tionis Africanæ
provinciae.

